

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	80
<hr/>	
zeszyt	2



Warszawa 2012

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	80
<hr/>	
zeszyt	2

Warszawa 2012

RADA REDAKCYJNA

Elżbieta Barbara Zybert – przewodnicząca, Bożenna Bojar, Sabina Cisek,
Jerzy Franke, Ewa Głowacka, Elżbieta Gondek, Mirosław Górny,
Henryk Hollender, Artur Jazdon, Maria Juda, Dariusz Kuźmina,
Maria Lenartowicz, Marek Nahotko, David Nicholas,
Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Maria Próchnicka, Jadwiga Sadowska,
Krystyna Sanetra, Marta Skalska-Zlat, Elżbieta Stefańczyk, Jolanta Stępniaik

REDAKCJA

Barbara SOSIŃSKA-KALATA – redaktor naczelna
Ewa CHUCHRO – sekretarz redakcji, redaktor językowy
Dorota GRABOWSKA – redaktor tematyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl

*Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”
oraz w dostępnej w Internecie bibliografii „The Central European
Journal of Social Sciences and Humanities”*

Pełne teksty roczników 1927-2007 dostępne
w Bibliograficznej Bibliotece Cyfrowej: www.bcc.uw.edu.pl/dlibra

TREŚĆ

A r t y k u ł y

- RENATA PIOTROWSKA: Organizacje i periodyki popularyzujące idee
information literacy 153

W a r s z t a t y b a d a w c z e

- MAGDALENA PRZYBYSZ-STAWSKA: Łódzkie biblioteki więzienne . . . 169
 MAŁGORZATA SLESAR: Jakość usług Biblioteki Medycznej Collegium
 Medicum UMK w Bydgoszczy oraz Biblioteki Głównej Uniwersytetu
 Medycznego w Białymstoku w opinii użytkowników. Analiza porównaw-
 cza w świetle badań 181
 ANNA SIDORCZUK: Co studenci uczelni technicznych sądzą o czytaniu?
 Badanie stanu czytelnictwa wśród studentów Politechniki Białostockiej 195
 MAGDALENA WÓJCIK: Użytkownicy serwisów społecznościowych po-
 święconych literaturze. Analiza wyników badań 222

O p i n i e

- MAGDALENA TURSKA: Dyskurs społeczny w bibliotece publicznej . . . 241

R e c e n z j e i p r z e g l ą d y p i ś m i e n n i c t w a

- Trávníček Jiří: *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich
 vztah ke čtení (2010)*. Brno 2011 (Peter Žák) 249
*Open Access to STM information. Trends, models and strategies for libra-
 ries*. Berlin-Boston 2011 (Ewa Chuchro) 257
 Korczyńska-Derkacz Małgorzata: *Państwowy Instytut Książki (1946-1949)
 i jego rola w rozwoju bibliologii, bibliotekarstwa i kultury książki w Pol-
 sce*. Wrocław 2011 (Jadwiga Sadowska) 261
 Przegląd piśmiennictwa krajowego (Barbara Koryś) 265
 Z lektur zagranicznych (Jacek Wojciechowski) 269

Z życia SBP

Sprawozdanie z działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich za rok 2011	279
Nagroda Naukowa SBP im. A. Łysakowskiego za rok 2011	305

Z żałobnej karty

Jan Szymański (1931-2011) (<i>Maria Juda</i>)	307
---	-----

Wskazówki dla autorów	313
-----------------------------	-----

TABLE OF CONTENTS

Articles

- RENATA PIOTROWSKA: Organizations and Journals Popularizing the
Concept of *Information Literacy* 153

Research studies

- MAGDALENA PRZYBYSZ-STAWSKA: Prison Libraries in Łódź 169
 MAŁGORZATA SLESAR: The Quality of Services Provided by the Medical
Library of Collegium Medicum of Torun University in Bydgoszcz and
the Main Library of Białystok Medical University. The Comparative
Analysis in View of the Research 181
 ANNA SIDORCZUK: What Do Students of Technology Universities Think
About Reading? Researching the Reading Habits of the Students of Bia-
lystok University of Technology 195
 MAGDALENA WOJCIK: Users of Social Networking Services in the Field
of Literature. The Analysis of Research Results 222

Opinions

- MAGDALENA TURSKA: Social Discourse in Public Libraries 241

Reviews and literature surveys

- Trávníček Jiří: *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich
vztah ke čtení (2010)*. Brno 2011 (Peter Žák) 249
Open Access to STM information. Trends, models and strategies for libraries.
Berlin-Boston 2011 (Ewa Chuchro) 257
 Korczyńska-Derkacz Małgorzata: *Państwowy Instytut Książki (1946-1949)
i jego rola w rozwoju bibliologii, bibliotekarstwa i kultury książki w Polsce
(The National Book Institute (1946-1949) and its impact on the de-
velopment of book studies, librarianship and book culture in Poland)*.
Wrocław 2011 (Jadwiga Sadowska) 261
 Polish literature survey (Barbara Koryś) 265
 Foreign publications (Jacek Wojciechowski) 269

News from SBP (Polish Librarians Association)

Report on the activity of the Association in 2011	279
A. Łysakowski Scientific Award in 2011	305

Obituaries

Jan Szymański (1931-2011) (<i>Maria Juda</i>)	307
---	-----

Guidelines for Authors	313
------------------------------	-----

RENATA PIOTROWSKA

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: rpiotrowska@gmail.com

ORGANIZACJE I PERIODYKI POPULARYZUJĄCE IDEEJĘ INFORMATION LITERACY



Renata Piotrowska jest adiunktem w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół kształcenia medialno-informacyjnego dzieci i młodzieży oraz roli bibliotekarzy i bibliotek w tym procesie. Ważniejsze publikacje: *Edukacja informacyjna w polskiej szkole* (Warszawa 2011); *Kształcenie biblioteczne i informacyjne w polskiej szkole – przegląd koncepcji. Acta Universitatis Wratislaviensis. Bibliotekoznawstwo* 2006, nr 26, s. 169-178.

SŁOWA KLUCZOWE: Edukacja informacyjna. *Information literacy*. Kompetencje informacyjne. Organizacje. Periodyki.

ABSTRAKT: Teza/Cel artykułu – Celem artykułu jest prezentacja wybranych organizacji, instytucji i wydawnictw ciągłych, służących popularyzacji idei *information literacy*. W zestawieniu znalazły się inicjatywy realizowane na arenie międzynarodowej, a także lokalnej. **Metody badań** – Działalność tych organizacji i wydawnictw omówiona została na podstawie analizy różnych typów dokumentów. **Wyniki i wnioski** – Po blisko pięćdziesięciu latach od pojawienia się terminu *information literacy* możemy zaobserwować wyodrębnianie się ze struktur istniejących organizacji takich ich komórek, których działalność poświęcona jest propagowaniu idei *information literacy*. Powoływane są również nowe instytucje, którym przyświeca ten sam cel. Wzrost zainteresowania problematyką *information literacy* potwierdzają czasopisma, których zadaniem jest wymiana myśli pomiędzy teoretykami i praktykami z całego świata, prezentacja osiągnięć i wymiana doświadczeń w zakresie edukacji informacyjnej.

WPROWADZENIE

Druga połowa XX w., czas, w którym ugruntowywał się nowy porządek świata politycznego i gospodarczego, była jednocześnie przełomowa dla

informacji i przypisywanych jej wartości. W latach 70. XX w. w Stanach Zjednoczonych po raz pierwszy wskazano na konieczność przygotowywania obywateli do właściwego wykorzystywania informacji, określając zespół służący tym umiejętnościom terminem *information literacy*¹. Rozwijająca się w owym czasie technologia informacyjno-komunikacyjna przyczyniła się do rozpowszechnienia tej idei na arenie międzynarodowej. Przełożenie terminu *information literacy* na poszczególne języki okazało się być kłopotliwe. Również w Polsce dosłowne tłumaczenie „alfabetyzacja informacyjna” nie jest powszechnie stosowane jako jego odpowiednik. W zastępstwie wykorzystuje się terminy: „kompetencje informacyjne”, „umiejętności informacyjne” czy „edukacja informacyjna” (zob. Batorowska, 2009; Derfert-Wolf, 2005), jednak żaden z nich nie oddaje w pełni pierwotnego znaczenia *information literacy*. Mnogość definicji zagadnienia wskazuje na jego popularność i złożoność zarazem. Obszar zainteresowań *information literacy* wciąż ewoluuje. Zależy od technologii, które, zwłaszcza wśród młodych ludzi, determinują zachowania informacyjne (Campbell, 2004).

Począwszy od lat 70. XX w., idea *information literacy* cieszy się wciąż największym zainteresowaniem wśród bibliotekarzy i bibliologów. Początkowo jej popularność rosła w kręgach bibliotekarzy szkół wyższych w Stanach Zjednoczonych. Uwidaczniając się w działalności tamtejszych stowarzyszeń bibliotekarskich, zwróciła uwagę organizacji międzynarodowych, takich jak: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) oraz International Association of School Librarianship (IASL). Ich przedstawiciele zaczęli podejmować próby rozpowszechniania zagadnień związanych z *information literacy* na całym świecie. Nowe zadania wymagały reorganizacji dotychczasowych struktur, wyłonienia specjalistów, którzy przyczyniliby się do podniesienia jakości kształcenia użytkowników informacji. Powszechne stało się również powoływanie organizacji zarówno o zasięgu międzynarodowym, jak i narodowym, służących wyłącznie propagowaniu idei *information literacy* na danym obszarze. Wśród wykorzystywanych do tego celu źródeł znalazły się czasopisma w pełni poświęcone problematyce edukacji informacyjnej.

Niniejsza próba przedstawienia działalności międzynarodowych i narodowych organizacji rozpowszechniających nowy sposób użytkowania informacji, a także periodyków służących wymianie doświadczeń pomiędzy uczonymi z różnych krajów, podejmującymi badania w zakresie *information literacy*, została zawężona do tych najistotniejszych z punktu widzenia rozwoju nauki. Dokonanie pełnego przeglądu zastąpiono omówieniem najcenniejszych inicjatyw.

WSPÓŁPRACA IFLA I UNESCO W ZAKRESIE POPULARYZOWANIA *INFORMATION LITERACY*

Zmiany w strukturach IFLA, zmierzające do powołania Information Literacy Section (ILS), rozpoczęły się w latach 90. XX w. (Kokkonen et al., 2004). Podstawowym celem sekcji działającej od 2002 r. jest wspieranie

¹ Termin ten po raz pierwszy zastosował w takim znaczeniu Paul Zurkowski, ówczesny prezes US Information Industry Association, w raporcie *National Commission on Libraries and Information Science* (1974).

międzynarodowej współpracy na rzecz doskonalenia sposobów kształcenia kompetencji informacyjnych we wszystkich typach bibliotek. Jej uwaga skupiona została na zagadnieniach wchodzących w skład *information literacy*. Należą do nich: umiejętność wykorzystania komputerów i zasobów sieciowych w nauczaniu i uczeniu się, organizacja warsztatu pracy, współdziałanie bibliotekarzy i nauczycieli przedmiotowych w przygotowywaniu programów nauczania oraz kształcenie na odległość. Członkowie sekcji za swoją misję przyjęli rozpowszechnianie informacji, najnowszych trendów dotyczących *information literacy* oraz wiedzy o programach kształcenia kompetencji informacyjnych (IFLA, 2002).

Od początku swojego istnienia sekcja na swojej stronie internetowej przedstawia działania oraz inicjatywy podejmowane na całym świecie, mające na celu popularyzowanie *information literacy*. Aktywność jednostki obrazują również publikacje zawierające wskazówki dla bibliotekarzy w zakresie kształcenia użytkowników informacji, propozycje standardów oraz wytyczne umożliwiające ocenę umiejętności informacyjnych czytelników (IFLA, 2004; Lau, 2006).

Długoletnia współpraca IFLA i UNESCO umożliwiła realizację projektu *InfoLit Global*. Swoim zasięgiem objął on m.in. stworzenie bazy *Information Literacy International Resources Directory*, służącej gromadzeniu informacji o publikacjach z całego świata, odnoszących się do kształcenia kompetencji informacyjnych (Rozkosz, 2011; InfoLitGlobal, 2009). Bazę podzielono na pięć głównych kategorii, w obrębie których wydzielono dodatkowe działy. Pierwsza usprawnia przepływ informacji pomiędzy osobami zainteresowanymi tematyką *information literacy*. Zamieszczone są w niej wiadomości o spotkaniach, konferencjach oraz wszelkich inicjatywach podejmowanych na rzecz wspierania idei budowania społeczeństwa opartego na wiedzy. Drugą kategorię poświęcono dokumentom i programom kształcenia kompetencji informacyjnych, za główny cel uznając umożliwienie bibliotekarzom i pedagogom dostępu do materiałów i wzajemnych doświadczeń. Kolejny dział gromadzi informacje o organizacjach działających na całym świecie, które zajmują się zagadnieniami *information literacy*. W bazie rejestrowane są również publikacje traktujące o/lub odnoszące się do kształcenia użytkowników informacji. Ostatnia kategoria poświęcona została materiałom dla osób zawodowo zajmujących się szkoleniem w zakresie korzystania ze źródeł wiedzy.

Współpraca sekcji z UNESCO zaowocowała ogłoszeniem konkursu na logo mające stać się światowym symbolem *information literacy*. Jego rozstrzygnięcie nastąpiło podczas 74. Kongresu i Konferencji Generalnej IFLA w 2008 r. W głosowaniu brało udział 11 sędziów, reprezentujących 9 kontynentów (*Information Literacy International Logo*, 2009). Autorem zwycięskiego projektu okazał się Kubańczyk Edgar Luy Pérez. Stworzona przez niego wizualizacja *information literacy* składa się z dwóch elementów: otwartej książki i okręgu. Pierwszy z nich symbolizuje informację, natomiast drugi posiadaną wiedzę. Graficzna metafora reprezentuje osoby, które biegle posługują się narzędziami, służącymi do pozyskiwania informacji, a jednocześnie chcą te umiejętności rozpowszechniać².

² Logo *information literacy* można pobrać ze strony <<http://www.infolitglobal.info/logo/en/download>>.

ILS, ściśle współdziałając z pozostałymi oddziałami IFLA, uczestniczy w licznych konferencjach organizowanych przez Federację. Począwszy od XXI w. większość spotkań jest wynikiem zaangażowania się IFLA w budowanie społeczeństwa informacyjnego. Zajmując stanowisko, że biblioteki stanowią klucz do transformacji społecznej, organizacja reprezentująca stowarzyszenia bibliotekarzy działające na całym świecie aktywnie włączyła się w przygotowania spotkań World Summit on the Information Society. Pierwsze odbyło się w Genewie w 2003 r., drugie zorganizowano w 2005 r. w Egipcie. Wynikiem pracy specjalistów do spraw edukacji informacyjnej był końcowy raport, w którym jednoznacznie stwierdzono, że umiejętność korzystania z narzędzi informatycznych stanowi podstawę do uczenia się przez całe życie. Z uwagi na powagę i zakres tego zagadnienia nie powinno się pozostawiać go wyłącznie w sferze zainteresowań bibliotekarzy i pedagogów. Opisano w nim liczne działania i strategie służące promowaniu współpracy między rządami, organizacjami pozarządowymi, międzynarodowymi oraz stwarzające możliwość realizacji wspólnych przedsięwzięć (Garner, 2006). W dokumencie zamieszczono również manifest *Beacons of the Information Society – The Alexandria Proclamation on Information Literacy and Lifelong Learning*. Jego autorzy zdefiniowali *information literacy* jako umiejętność rozpoznawania potrzeb informacyjnych, dotarcia do źródeł wiedzy, oceny uzyskanych danych i wykorzystania ich do generowania nowych informacji. Proces ten wymaga zastosowania technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Umiejętności skorzystania z nich są kluczowe, jednak nie odgrywają one w nim głównej roli. Według autorów proklamacji edukacja informacyjna służy przede wszystkim nauce krytycznego myślenia i kształtowaniu umiejętności właściwego interpretowania problematycznych zagadnień. Zauważono, że posiadanie tych zdolności ma zasadnicze znaczenie dla konkurencyjności osób fizycznych, przedsiębiorstw, regionów, a nawet narodów. Uznano, że *information literacy* stanowi podstawę rozwoju gospodarczego, reformy edukacji, poprawy warunków życia i świadczonych usług oraz wszelkich innych czynników świadczących o transformacji społeczeństwa (Garner, 2006, pp. 3-4).

W wyniku spotkania w Egipcie w listopadzie 2005 r. powstał jeszcze jeden dokument, podkreślający znaczenie bibliotek w zmieniającej się rzeczywistości. Wymieniono w nim funkcje, jakie pełnią biblioteki na rzecz społeczności opartej na wiedzy. Poczynając od zapewnienia dostępu do informacji niezależnie od nośnika, na jakim ona występuje, poprzez ochronę wartości demokratycznych i powszechnych praw obywatelskich. Zauważono, że wyjątkowa rola bibliotek wynika z profilu ich działalności i polega na zaspokajaniu potrzeb informacyjnych czytelników, będących chęcią uzupełnienia wiedzy przekazywanej przez środki masowego przekazu. Biblioteki, prowadząc szkolenia korzystania z narzędzi informatycznych i efektywnego wykorzystywania zasobów informacyjnych, stwarzają szansę na uniknięcie dysproporcji pomiędzy rozwojem technologicznym poszczególnych grup społecznych (IFLA, 2005).

Do działalności na rzecz wspierania rozwoju społeczeństwa informacyjnego włączyło się również UNESCO. W 2003 r. przy współpracy z amerykańskimi organizacjami: National Commission on Libraries and Information Science (NCLIS) oraz National Forum on Information Literacy (NFIL) zorganizowało w Pradze Spotkanie Ekspertów w zakresie

information literacy. Wzięło w nim udział 40 uczestników z 23 krajów. Dyskutowano nad wpływem *information literacy* na edukację, rozwój gospodarczy, rosnące potrzeby informacyjne społeczeństwa oraz udział bibliotek i ośrodków informacji w ich zaspokajaniu. Podjęto również problematykę rozpowszechniania idei *information literacy* na skalę międzynarodową (Thompson, 2003).

Wynikiem tego spotkania było podpisanie Deklaracji Praskiej („The Prague Declaration. Towards an Information Literate Society”, 2003) oraz powołanie International Alliance for Information Literacy (IAIL). Członkami Stowarzyszenia mogą być narodowe lub regionalne organizacje, dzięki którym zagadnienia związane z *information literacy* rozpowszechniane będą na całym świecie. Głównym celem IAIL jest ułatwienie przedstawicielom wszystkich narodowości uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym poprzez ustawiczne kształcenie oraz przekazywanie wiedzy na temat zdobywania umiejętności efektywnego korzystania z informacji (NFIL, bd.).

Oprócz wspomnianych już inicjatyw propagujących *information literacy* podejmowanych przez UNESCO, należy wymienić dokumenty publikowane w tym właśnie celu. Pierwszy z nich – *Guidelines on Information Literacy and Lifelong Learning* – powstał przy współpracy z IFLA. W wytycznych uwzględniono niezbędne informacje potrzebne bibliotekarzom do przygotowania własnych instrukcji kształcenia kompetencji informacyjnych. Dokument ten został przetłumaczony na 10 języków³, w tym polski (Lau, 2011).

Wśród licznych programów realizowanych przez UNESCO znalazł się także program *Informacja dla Wszystkich (Information for All Program)*. Jednym z obszarów jego zainteresowań jest działalność na rzecz popularyzowania *information literacy* w różnych zakątkach świata. Na ten cel przeznaczono stosowne środki finansowe. Dzięki takiemu wsparciu i współdziałaniu licznych organizacji i instytucji w latach 2008-2009 został zorganizowany cykl 12 szkoleń w różnych krajach dla osób zainteresowanych kształceniem innych w zakresie *information literacy*. W trakcie kursów została przekazana wiedza na temat wykorzystywanych w tym celu technik i metod kształcenia, a także możliwości zweryfikowania wiedzy i umiejętności osób poddawanych edukacji informacyjnej na różnych poziomach⁴.

W ramach Programu *Informacja dla Wszystkich* UNESCO prowadzi również działalność wydawniczą. Forest Woody Horton Jr. (2007) w swojej publikacji pt. *Understanding Information Literacy: A Primer* przedstawił ideę *information literacy* i podkreślił, jak ważne jest jej propagowanie. Autor założył, że odbiorcami tego tekstu będą przede wszystkim politycy, przedstawiciele administracji publicznej oraz przedsiębiorcy. Z myślą o nich opisywane zagadnienia przedstawił za pomocą przystępnego, nietechnicznego języka. W podobnym czasie powstała inna publikacja UNESCO – *Towards information literacy indicators* (Catts & Lau, 2008). Dokument nawiązywał do postanowień Światowego Szczytu Społeczeństwa Informacyjnego. Celem jego powstania było dostarczenie praktykom wskazówek

³ Stan na styczeń 2012 r.

⁴ Informacje na temat szkoleń dostępne są w dokumencie Boekhorst, A. K. & Horton, F. W. Jr., February 2009, *Training the Trainers in information literacy (TTT). Workshop project. Final Report to UNESCO*. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ilipg.org/sites/ilipg.org/files/bo/TTTFinalReport.pdf>>.

pomocnych przy dokonywaniu oceny kompetencji informacyjnych obywateli. W tekście zawarto informacje służące sprecyzowaniu wskaźników do ich pomiaru.

INTERNATIONAL ASSOCIATION OF SCHOOL LIBRARIANSHIP

W strukturach IASL, podobnie jak w IFLA, wyodrębniono grupy, które mają służyć członkom stowarzyszenia do wymiany doświadczeń i informacji. Jedną z nich poświęcono tematowi kształcenia kompetencji informacyjnych. Information Literacy – Special Interest Group (SIG) promuje kształcenie umiejętności korzystania z informacji, jako kluczowego elementu procesu edukacyjnego w każdej szkole, oraz budowanie strategii integracji *information literacy* z programami nauczania poszczególnych przedmiotów. Na stronie internetowej sekcji zamieszczono linki do zasobów Internetu, które są bezpośrednio związane z zagadnieniem *information literacy*, część z nich w znaczący sposób może usprawnić pracę bibliotekarzy szkolnych (IASL, 2008). Wymianie doświadczeń pomiędzy nimi służą również dwa czasopisma wydawane przez IASL: *School Libraries Worldwide* i *IASL Newsletter*.

Biuletyn IASL pełni głównie funkcję informacyjną. Służy przekazywaniu członkom stowarzyszenia sprawozdań z jego działalności i zorganizowanych konferencji⁵, natomiast na łamach *School Libraries Worldwide* publikowane są podsumowania i wnioski z prowadzonych badań naukowych oraz poruszane są wszelkie zagadnienia związane z bibliotekarstwem szkolnym. Czasopismo ukazuje się jako półrocznik wyłącznie w formie elektronicznej. Poszczególne numery poświęcono konkretnym tematom. Mogą też odpowiadać nazwie sekcji i zawierać artykuły, których problematyka wynika z obszaru jej zainteresowań. Styczeniowy numer czasopisma z 2001 r. nosi tytuł *Information Literacy*⁶. Zamieszczono w nim podsumowania badań i przeprowadzanych projektów dotyczących podniesienia jakości kształcenia kompetencji informacyjnych.

Poświęcenie jednego numeru *information literacy* nie oznacza, że temat ten nie był więcej podejmowany na łamach *School Libraries Worldwide*. Zakres tego zagadnienia jest na tyle szeroki, że artykuły traktujące zarówno o poszukiwaniu informacji, jak i funkcjonowaniu biblioteki szkolnej, a także badania prowadzone przez IASL wielokrotnie nawiązywały do przekazywania uczniom niezbędnego zasobu wiadomości i umiejętności w dziedzinie korzystania ze źródeł wiedzy.

Członkowie IASL mają możliwość spotykania się na corocznych konferencjach organizowanych przez stowarzyszenie. Wówczas mogą przeanalizować podjęte inicjatywy i określić plan działania na następny rok. Prezentowane referaty wielokrotnie dotyczyły edukacji informacyjnej. W 1996 r. jeden z tematów konferencji nosił tytuł *Information Literacy and Cultural Harmony*. Rok później po raz pierwszy miały miejsce obrady International Forum on Research in School Librarianship. Uczestnicy tej sesji przedstawiali modele oraz problematykę kształcenia kompetencji informacyjnych związane z krajem, który reprezentowali. Sesja na stałe

⁵ Zob. IASL Newsletter. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.iasl-online.org/pubs/newsletter/index.htm>>.

⁶ Zob. School Libraries Worldwide. (2001). Dostępny w World Wide Web: <<http://www.iasl-online.org/pubs/slwlwjan01.html>>.

wpisała się w programy corocznych sympozjów. Na początku XXI w. problemy edukacji informacyjnej uczniów były podejmowane niezależnie od przyjętego tematu przewodniego konferencji. Powodem jest rosnące znaczenie kształcenia kompetencji informacyjnych. W XXI w. przygotowanie obywateli do korzystania z informacji zaczęło odgrywać fundamentalną rolę, wyznaczając tym samym nowy wymiar bibliotekarstwa. Bibliotekarze szkolni z całego świata, mając możliwość zainaugurowania tego procesu, wykorzystują możliwość międzynarodowej współpracy do dzielenia się swoimi osiągnięciami i doświadczeniami. Niektóre referaty wygłaszane na corocznych konferencjach IASL są publikowane na łamach *IASL Newsletter*.

COMMUNICATION IN *INFORMATION LITERACY*

W popularyzowaniu *information literacy* ważną rolę pełni naukowe, recenzowane czasopismo *Communications in Information Literacy* (CIL)⁷. Periodyk w pełni poświęcony jest pogłębianiu wiedzy w kształceniu kompetencji informacyjnych na poziomie wyższym. Na jego łamach zamieszczane są zarówno teksty o charakterze teoretycznym, jak i prezentujące wyniki badań poświęconych edukacji informacyjnej. Począwszy od 2007 r. czasopismo, ukazuje się dwa razy w roku, nie jest związane z działalnością żadnego stowarzyszenia. Finansowane jest wyłącznie z dobrowolnych składek czytelników. W skład rady redakcyjnej wchodzi przedstawiciele Stanów Zjednoczonych i Kanady. Redaktorzy czasopisma zobowiązali się do przestrzegania założeń dokumentu opracowanego przez ACRL *Information Literacy Competency Standards for Higher Education* oraz wolnego dostępu do badań naukowych.

Popularność CIL wśród czytelników indywidualnych, jak i instytucji stale rośnie. Ponadto redakcja periodyku podpisała umowy z kilkoma międzynarodowymi serwisami, na mocy których CIL jest przez nie indeksowany i ogólnodostępny dla czytelników.

EUROPEJSKI WYMIAR *INFORMATION LITERACY*

W odpowiedzi na inicjatywy związane z *information literacy* podejmowane na terenie Stanów Zjednoczonych, w 2001 r. w Europie utworzono European Network for Information Literacy (EnIL)⁸. Konieczność powołania organizacji zrzeszającej specjalistów w dziedzinie kształcenia kompetencji informacyjnych upatrywano w znacznym rozproszeniu prowadzonych przez nich badań i wielokrotnym powielaniu pracy, czego powodem był brak komunikacji pomiędzy nimi. Ponadto dostrzeżono, że kraje europejskie skupiły się głównie na zapewnieniu obywatelom infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej i dostępu do publicznych usług elektronicznych, nie przywiązując dostatecznej wagi do umiejętności korzystania z dostępnych zasobów wiedzy. Postrzegając *information literacy* jako umiejętność interdyscyplinarne, stwierdzono, że zarówno polityka

⁷ Zob. *Communications in Information Literacy* (CIL). Dostępny w World Wide Web: <<http://www.comminfolit.org/index.php/cil/index>>.

⁸ Zob. European Network for Information Literacy (EnIL). Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ceris.cnr.it/Basili/EnIL/index.html>>.

informacyjna, jak i edukacyjna w Europie jest na niższym poziomie niż w Stanach Zjednoczonych. Nadzieje na zmianę tej sytuacji pokładano m.in. w działaniach strategicznych Unii Europejskiej, które miały na celu zmianę polityki wspólnoty przy uwzględnieniu autonomii państw członkowskich.

Podstawy funkcjonowania EnIL opierają się na podejmowaniu wspólnych dla wszystkich krajów europejskich działań z zakresu *information literacy*, wymianie otrzymanych wyników badań, a w konsekwencji zniwelowaniu dysproporcji pomiędzy poszczególnymi państwami w kształceniu kompetencji informacyjnych i stworzenie wszystkim obywatelom Europy możliwości równego startu w przyszłość.

W czerwcu 2003 r. opublikowano pierwszy raport EnIL obrazujący zakres prowadzonych badań i podejmowanych inicjatyw kształcenia kompetencji informacyjnych na terenie Europy. Opracowanie to pozwoliło sprecyzować ich stan faktyczny oraz wyciągnąć konkretne wnioski odnośnie dalszej działalności. Przede wszystkim zauważono, że, analogicznie jak w Stanach Zjednoczonych, najbardziej zainteresowani tematyką *information literacy* są bibliotekarze, a większość inicjatyw skierowana jest do użytkowników bibliotek i zawiera informacje, jak z nich korzystać. Liczne dokumenty traktujące o *information literacy* zostały opublikowane w celu ułatwienia studentom czerpania wiedzy z elektronicznych zasobów informacyjnych. Raport rozwił również dotychczasowe założenia wprowadzenia modelu kształcenia kompetencji informacyjnych opracowanego przez Society of College, National and University Libraries (SCONUL) do systemów kształcenia we wszystkich państwach europejskich. Ujawnił bowiem, że standard przygotowany w Stanach Zjednoczonych przez Association of College and Research Libraries (ACRL) został przetłumaczony na język niemiecki, fiński, hiszpański, włoski i podjęto pierwsze próby wcielenia go do nauczania akademickiego.

W 2008 r. inicjatywy koordynowane przez EnIL skupiły się na dokonaniu ewidencji badań naukowych i zmian dokonywanych w polityce poszczególnych państw europejskich dotyczących uwzględniania przez nie elementów *information literacy*. W tym celu stworzono bazę *European Observatory on IL Policies and Research* (EgIL)⁹. Zgromadzono w niej uregulowania prawne obowiązujące w poszczególnych krajach, poświęcone lub odnoszące się do kształcenia kompetencji informacyjnych, zwłaszcza na poziomie szkolnictwa wyższego. Znalazły się tam również informacje o podejmowanych projektach badawczych oraz wszelkich inicjatywach związanych z *information literacy*. W bazie zamieszczono dane z Austrii, Danii, Estonii, Finlandii, Niemiec, Włoch, Litwy, Łotwy, Polski i Hiszpanii oraz wytyczne dla krajów członkowskich Unii Europejskiej. Likwidacja dostępu do bazy zbiegła się w czasie z ukazaniem się publikacji pt. *The Observatory on Information Literacy Policies and Research in Europe*, przygotowanej w 2009 r. pod redakcją Carli Basili.

Na początku XXI w. rosnące znaczenie edukacji informacyjnej na terenie Europy dało się zauważyć również wśród bibliotekarzy szkolnych i nauczycieli. W 2003 r. w Amsterdamie odbyło się spotkanie reprezentantów stowarzyszeń wymienionych kręgów i przedstawicieli ministerstw oświaty z ośmiu krajów: Austrii, Włoch, Holandii, Norwegii, Portugalii,

⁹ Zob. European Observatory on IL Policies and Research. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ceris.cnr.it/Basili/EnIL/gateway/gatewayhome.htm>>.

Rosji, Szwecji i Wielkiej Brytanii. Tematyka poruszana na zjeździe oraz wnioski wylaniające się w trakcie jego trwania doprowadziły do powołania nieformalnej grupy European Network for School Libraries and Information Literacy (ENSIL)¹⁰. Jednocześnie przyjęto oświadczenie *Amsterdam Statement on School Libraries and Information Literacy*, w którym jednoznacznie stwierdzono, że biblioteki szkolne odgrywają zasadniczą rolę w procesie przygotowania uczniów do korzystania ze źródeł informacji i właściwego wykorzystywania zdobytej wiedzy. Ustalono, że jednym z ważniejszych dokumentów odzwierciedlających konieczność przeprowadzenia zmian w sposobie i zakresie funkcjonowania bibliotekarstwa szkolnego jest *IFLA/UNESCO School Library Manifesto. The School Library in Teaching and Learning for All* (IFLA, 1999). Treść oświadczenia skierowano m.in. do rządów państw europejskich. Jego autorzy nawołują do podejmowania działań zgodnych z przesłaniem *Manifestu*, służących wspieraniu kształcenia kompetencji informacyjnych wśród uczniów.

W 2008 r. status ENSIL uległ zmianie. Nieformalna sieć współpracy blisko osiemdziesięciu partnerów z ponad dwudziestu krajów została zarejestrowana w Holandii jako fundacja. Główny cel jej działalności dotyczy zapewnienia wszystkim uczniom we wszystkich krajach Europy dostępu do wysokiej jakości bibliotek szkolnych, prowadzonych przez wykwalifikowanych bibliotekarzy. Jego osiągnięcie ma nastąpić dzięki wspieraniu i promowaniu badań dotyczących bibliotek szkolnych oraz rozpowszechnianiu informacji na temat zadań spoczywających na bibliotekarzach. Sieć ENSIL służy wymianie doświadczeń pomiędzy nimi, pomaga bibliotekarzom szkolnym w rozwoju zawodowym.

Dążąc do realizacji postawionych sobie celów ENSIL, wspierana przez IASL i IFLA, w lutym 2010 r. ogłosiła proklamację *Biblioteka w każdej szkole (A Library in Every School – ALIES)*. Przedstawiono w niej powody zasadności prowadzenia profesjonalnych bibliotek w szkołach również najniższego szczebla. Odwołując się do zachodzących przemian cywilizacyjnych, podkreślono, że umiejętność zarządzania informacją staje się równie istotna, jak zdolność pisania i czytania. Biblioteka natomiast jest miejscem, gdzie powinno się tę umiejętność doskonalić. Zwrócono uwagę na fakt, że sami bibliotekarze nie są w stanie sprostać temu zadaniu. Do jego efektywnej realizacji potrzebna jest współpraca nauczycieli i pedagogów z pracownikami bibliotek szkolnych.

Apel przygotowany został z myślą o jego powszechnym wykorzystaniu. Przedstawiciele ENSIL zachęcają do jego tłumaczenia. We wrześniu 2010 r. udostępniona została polska wersja dokumentu. Kolejnym krokiem do promowania działalności bibliotek szkolnych było przedstawienie treści proklamacji w formie ulotki. Od czerwca 2011 r. można pobrać jej wzór ze strony internetowej ENSIL (ENSIL, 2011).

W październiku 2010 r. ukazał się jeszcze jeden dokument sygnowany przez Fundację ENSIL. Autorka manifestu, Joyce Kasman Valenza (Valenza, 2010), wymieniła w nim wszystkie obowiązki współczesnych bibliotekarzy szkolnych. Zaznaczyła, że nowoczesne narzędzia mogą uatrakcyjnić i usprawnić proces nauczania. Korzystanie z nich wymaga znajomości technologii oraz umiejętności ich obsługi, natomiast ich posiadanie połączone z kompetencjami informacyjnymi zapewnia uczniom

¹⁰ Zob. European Network for School Libraries and Information Literacy [ENSIL]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ensil.eu>>.

rozwój intelektualny. W punktach wymienione zostały sposoby aktywizowania uczniów, możliwości wykorzystywania zdolności informacyjnych w realizowaniu treści programów nauczania konkretnych przedmiotów. Zwracając uwagę na nieuchronność zachodzących zmian, autorka wspominała o pożądanej w XXI w. postawie bibliotekarza. Podsumowanie zaleceń stanowią dwadzieścia trzy punkty, w których sprecyzowano, jak nie powinna wyglądać biblioteka i praca bibliotekarzy szkolnych.

INFORMATION LITERACY W DZIAŁALNOŚCI AMERYKAŃSKICH ORGANIZACJI

Wielokrotne angażowanie się organizacji międzynarodowych w popularyzowanie zagadnień związanych z umiejętnościami poszukiwania, oceny i właściwego wykorzystywania informacji znalazło odzwierciedlenie w działalności stowarzyszeń o zasięgu narodowym. Podejmowane przez nie inicjatywy przyczyniły się do zmiany świadomości poszczególnych społeczeństw i podejmowania działań sprzyjających rozwojowi *information literacy*. Coraz więcej państw dostrzega znaczenie kompetencji informacyjnych. Uwidacznia się to w przystępowaniu do międzynarodowych projektów, korygowaniu programów nauczania oraz informowaniu o krokach powziętych w kierunku kształcenia *information literacy*. Powstają stowarzyszenia, organizacje, związki, których działalność ma na celu propagowanie umiejętności selekcjonowania i korzystania z informacji. Największe osiągnięcia w tej dziedzinie mają Stany Zjednoczone będące kolebką *information literacy*. Główną organizacją zrzeszającą amerykańskich bibliotekarzy jest American Library Association (ALA). Do jego zadań należy patronat nad stowarzyszeniami działającymi w poszczególnych kręgach zawodowych. Wśród jedenastu takich organizacji znajdują się m.in. Association of College and Research Libraries (ACRL) i American Association of School Librarians (AASL). Zarówno związek bibliotek naukowych, jak i szkolnych aktywnie uczestniczy w popularyzowaniu założeń *information literacy*. Organizacje te jako pierwsze podjęły prace nad standardami kształcenia kompetencji informacyjnych na poszczególnych etapach kształcenia. W 1998 r. ukazały się standardy (ACRL & AASL, 1998), nad którym wspólnie pracowali przedstawiciele stowarzyszeń. Dwa lata później opublikowano wytyczne przygotowane dla szkolnictwa wyższego (ACRL, 2000). Dokumenty wydawane przez AASL oraz akcje organizowane przez stowarzyszenie mają za zadanie ułatwić bibliotekarzom szkolnym realizowanie założeń standardu. ACRL powołało w tym celu Institute for Information Literacy. Na stronie internetowej sekcji zamieszczono wszelkie niezbędne dane dla osób, które rozpoczynają zdobywanie umiejętności informacyjnych oraz bibliotekarzy i profesjonalistów kształcących użytkowników informacji (ACRL, 2011).

Podstawowe funkcje Institute for Information Literacy polegają na szkoleniu bibliotekarzy w zakresie realizowania programów *information literacy*, zapewnieniu im oraz pozostałym nauczycielom wsparcia podczas opracowywania programów i ich wdrażania. Dodatkowo ACRL dąży do stworzenia nowych relacji pomiędzy pedagogami różnych etapów edukacji, które umożliwiłyby podniesienie jakości kształcenia kompetencji informacyjnych. Celom tym odpowiadają inicjatywy podejmowane przez

Instytut. Jedną z nich jest intensywny kurs dla bibliotekarzy z nauczania *information literacy* – *Immersion Programs*. Nad prawidłową organizacją kursu oraz pozostałych projektów realizowanych przez ACRL w zakresie *information literacy* czuwają powołane w tym celu odpowiednie komitety. Członkowie jednego z nich, przy współpracy z przedstawicielami AASL, angażują się w prace nad synchronizacją nauki kompetencji informacyjnych w trakcie nauki w szkole podstawowej, średniej oraz wyższej.

AASL stało się również członkowską organizacją projektu Partnership for 21st Century Skills realizowanego od 2002 r. (<http://www.p21.org>). Skupia on przedstawicieli biznesu i edukacji oraz przy wsparciu polityków dąży do opracowania zestawu kompetencji, które okazują się być niezbędne na rynku pracy w XXI w. Działalność w ramach projektu tej organizacji ma na celu zapewnienie każdemu dziecku na terenie Stanów Zjednoczonych odpowiedniego przygotowania do życia zawodowego, a także wyrównanie szans pomiędzy poszczególnymi klasami społeczeństwa. Podejmowane przedsięwzięcia opierają się na badaniach przeprowadzonych przez program Partnership for 21st Century Skills. Ich wyniki dowiodły, że do niezbędnych umiejętności XXI w. należy: odnajdywanie, ocenianie i wykorzystywanie informacji w zamierzonym celu, niezależnie od jej źródła. Uczniowie, a następnie pracownicy powinni korzystać z rozmaitych źródeł przekazu wiedzy bez problemu. Znając specyficzne rodzaje komunikatów i udostępnianych dokumentów, będą oni w stanie określić realną wartość wiadomości. Za niezbędną uznano również biegłość w obsłudze innowacyjnych technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Wyodrębnianie sekcji zajmujących się *information literacy* w strukturach istniejących organizacji w Stanach Zjednoczonych oraz organizowanie nowych, którym przyświecał ten sam cel zbiegło się w czasie z powołaniem NFIL. Nastąpiło to w 1989 r. z inicjatywy ALA. Zadaniem NFIL jest koordynowanie działań mających na celu usystematyzowanie wiedzy, opracowanie odpowiednich metod pracy ze źródłami informacji, a także reprezentowanie Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej podczas spotkań i inicjatyw poświęconych *information literacy*¹¹.

Wkład NFIL w funkcjonowanie amerykańskich stowarzyszeń bibliotekarskich oraz w działalność specjalistów do spraw *information literacy* został dostrzeżony i poparty przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Baracka Obamę. W oficjalnym oświadczeniu z 1 października 2009 r. rozpoczynający się miesiąc ogłosił czasem pogłębiania narodowej świadomości o potrzebie kształcenia kompetencji informacyjnych. Nawoływał powołane do tego celu organizacje do informowania i edukowania Amerykanów w zakresie umiejętności fundamentalnych dla życia w demokratycznym społeczeństwie XXI w. (Obama, 2009).

POPULARYZACJA INFORMATION LITERACY W WIELKIEJ BRYTANII

Jednym z europejskich państw, w których bardzo dużą wagę przywiązuje się do edukacji informacyjnej, jest Wielka Brytania. Działające na jej terenie Stowarzyszenie SCOUNL zrzeszające biblioteki naukowe

¹¹ Wykaz projektów współtworzonych przez NFIL dostępny jest na stronie <<http://infolit.org/about-the-national-forum/national-forum-on-information-literacy-milestones>>.

i akademickie, jako pierwsze w kraju wykazało zainteresowanie tematyką *information literacy*. Jego wynikiem było opracowanie w 1999 r. modelu *Seven Pillars of Information Literacy*, obrazującego poszczególne umiejętności składające się na kompetencje informacyjne (SCONUL, 1997). Prace nad nim prowadził Task Force on Information Skills, ówczesny zespół zadaniowy do spraw umiejętności informacyjnych, wyodrębniony w strukturach SCONUL. W latach 2002-2005 funkcję tę pełnił Advisory Committee on Information Literacy. Od lutego 2005 r. zagadnienia związane z kształceniem kompetencji informacyjnych podejmowane są w ramach Working Group on Information Literacy (http://www.sconul.ac.uk/groups/information_literacy).

Wszelkie działania grupy odnoszą się do sektora szkolnictwa wyższego. Do jej zadań należy opracowywanie i udoskonalanie technik zdobywania umiejętności informacyjnych. Oprócz tego kontroluje ona uwzględnianie elementów *information literacy* w programach nauczania, w trakcie kształcenia na wszystkich kierunkach studiów wyższych, a także podczas prowadzonych badań naukowych. Członkowie Working Group on Information Literacy dążą do skumulowania na stronie internetowej wszelkich informacji promujących *information literacy* w obrębie studiów wyższych, materiałowy skierowanych do studentów, wykładowców i bibliotekarzy akademickich. Wraz z końcem pierwszej dekady XXI w. przedstawiciele SCONUL dostrzegli zmiany, jakie nastąpiły w środowisku rozpowszechniania i organizowania informacji. W kwietniu 2011 r. opublikowano nową wersję modelu *information literacy* (SCONUL, 2011). Etapy korzystania z informacji podzielono na: identyfikowanie potrzeb informacyjnych, sprecyzowanie luk w posiadanej wiedzy, planowanie pozyskiwania wiadomości, ich organizowania, oceniania, zarządzania nimi i prezentowania. W obrębie każdego z etapów zdefiniowano odpowiadający im poziom wiedzy i umiejętności, jakimi powinni dysponować studenci.

W celu zapewnienia permanentnego rozwoju metod i technik kształcenia kompetencji informacyjnych grupa współpracuje z pozostałymi sekcjami SCONUL oraz organizacjami zainteresowanymi tym tematem. Jedną z nich jest Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP). W jego strukturach wydzielono różne jednostki. Jedną z nich jest Community Services Group (CSG), w obrębie której dodatkowo powołano Information Literacy Group (<http://www.cilip.org.uk/get-involved/special-interest-groups/community-services/subgroups/information-literacy/pages/default.aspx>). Głównym celem grupy jest propagowanie *information literacy* wśród wszystkich grup społecznych, na każdym szczeblu edukacji. Co roku CILIP CSG Information Literacy Group organizuje *Librarians Information Literacy Annual Conferences* (LILAC). Pierwsza odbyła się w 2005 r. Ich tematyka nie jest w znaczący sposób zróżnicowana. Bibliotekarze poruszają zagadnienia ściśle związane z *information literacy*. Podczas corocznych spotkań wymieniają się doświadczeniami i wypracowanymi technikami kształcenia kompetencji informacyjnych w bibliotekach o różnym statusie. Konferencje te służą rozpowszechnianiu informacji o wszelkich inicjatywach podejmowanych lokalnie, na szczeblu narodowym czy międzynarodowym. Wszystkie referaty, prezentacje i dokumenty z konferencji dostępne są w wersji elektronicznej na jej stronie internetowej¹².

¹² Zob. LILAC. Dostępny w World Wide Web: <<http://lilacconference.com>>.

Działalność redakcyjna jednostki obejmuje wydawnictwa zwarte oraz jeden periodyk. W formie książkowej CILIP CSG Information Literacy Group publikuje wybrane materiały będące efektem organizowanych przez nią spotkań, seminariów i konferencji. W ofercie znajdują się poradniki dla bibliotekarzy i pedagogów oraz dokumenty przedstawiające teoretyczny aspekt *information literacy*.

Wydawany przez CILIP „Journal of Information Literacy” (JIL, <http://www.informationliteracy.org.uk>) jest międzynarodowym, recenzowanym czasopismem naukowym, którego podstawowym celem jest przedstawienie badań i inicjatyw dotyczących *information literacy*, niezależnie od kontekstu, w jakim ukazana jest dana tematyka. Publikowane są w nim artykuły prezentujące praktyczne, technologiczne czy filozoficzne podejście do kształcenia kompetencji informacyjnych. Ich cechą wspólną i zarazem przesłaniem czasopisma jest rozprzestrzenianie się wiedzy i umiejętności służących korzystaniu z informacji. Biorąc pod uwagę zaawansowanie prac nad *information literacy* na poziomie szkolnictwa wyższego, na łamach czasopisma częściej zamieszczane są głosy nawiązujące do uwzględniania tych treści w edukacji szkolnej. Można w nim również znaleźć artykuły przedstawiające wpływ wykorzystywania kompetencji informacyjnych w procesie uczenia się, życiu codziennym i pracy zawodowej.

Redakcja JIL traktuje periodyk jako narzędzie do wymiany informacji pomiędzy bibliotekarzami i pedagogami na całym świecie, ukazuje się on wyłącznie w wersji elektronicznej. Mając to na uwadze, działalność publikacyjną rozszerzono o funkcje dostępne dzięki nowym technologiom. Strona internetowa magazynu jest jednocześnie bazą danych, w której znajdują się informacje zarówno o indywidualnych inicjatywach, jak i o projektach badawczych prowadzonych przez instytucje naukowe.

KOMISJA ds. EDUKACJI INFORMACYJNEJ

Zainteresowanie problematyką *information literacy* w Polsce przyczyniło się do powołania przy Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich Komisji ds. Edukacji Informacyjnej (KEI). Prace członków komisji służą popularyzowaniu w polskim środowisku bibliotecznym współczesnych koncepcji edukacji informacyjnej. Przyjęte cele strategiczne określają zadania, których realizacja warunkuje powodzenie tej misji. Zapotrzebowanie środowiska bibliotekarzy na merytoryczne wsparcie oferowane przez komisję urzeczywistniło się w działaniach podejmowanych w trakcie pierwszego roku jej istnienia¹³. Postarano się zorganizować je poprzez dostarczenie w języku polskim publikacji *Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning*. We wrześniu 2011 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie przy współdziałaniu KEI i dzięki wsparciu finansowemu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich odbyły się warsztaty dla bibliotekarzy akademickich zainteresowanych kształceniem kompetencji informacyjnych użytkowników w swoich miejscach pracy. Dzięki ścisłej współpracy KEI z międzynarodowymi organizacjami i instytucjami, zaproszenie do udziału w szkoleniu przyjęła przewodnicząca działającej przy IFLA Sekcji ds. Information Literacy, dr Maria Carme Torras i Calvo. Upowszechnianiu edukacji informacyjnej w Polsce służyć ma również przyjęcie przez IFLA

¹³ Komisja ds. Edukacji Informacyjnej powołana została w styczniu 2011 r.

polskich odpowiedników terminu *information literacy*. Z uwagi na trudności w jednoznacznym sprecyzowaniu najważniejszego są nimi *edukacja informacyjna* oraz *kompetencje informacyjne*.

PODSUMOWANIE

Przełom XX i XXI w. wyznaczył nowe kierunki rozwoju w bibliotekarstwie. Postęp technologiczny uwidacznia się w innowacyjnych rozwiązaniach, dzięki którym zyskujemy coraz szerszy dostęp do informacji i jej nieograniczony przepływ. Zakończyła się era bibliotek jedynie przechowujących i udostępniających dokumenty. Ich miejsce zajęły instytucje, które oprócz tradycyjnych usług organizują dostęp do istniejących zasobów informacji zarówno w wersji tradycyjnej, jak i cyfrowej. Nowy model pośrednictwa uwydatnił edukacyjną funkcję bibliotek. Kształcenie kompetencji informacyjnych użytkowników tych placówek odbywa się indywidualnie lub w trakcie coraz bardziej powszechnych kursów udostępnianych również na ich stronach internetowych. Działalność bibliotekarzy na tym polu koordynowana jest przez organizacje patronujące oraz udzielające im merytorycznego wsparcia. Jak wynika z powyższego zestawienia wśród nich znajdują się te o zasięgu międzynarodowym oraz działające w obrębie konkretnego państwa. Propagowanie przez nie idei *information literacy* wspierane jest realizowanymi badaniami w zakresie opracowywania i doskonalenia modeli kształcenia zdolności informacyjnych, zróżnicowanych ze względu na poziom wiedzy i umiejętności ich adresatów. W przypadku niektórych spośród przedstawionych stowarzyszeń zainteresowanie problematyką *information literacy* okazało się tak duże, że zmodyfikowano ich struktury, wyłaniając tym samym zespoły odpowiedzialne za rozpowszechnianie dobrych praktyk edukacji informacyjnej. Z uwagi na istotę tego zagadnienia powołano do życia organizacje o zasięgu międzynarodowym i narodowym z założeniami odpowiedzialne za poparte badaniami pobudzanie świadomości społeczeństw o potrzebie praktykowania nowej jakości procesu zaspokajania potrzeb informacyjnych. Kształcenie niezbędnych w tym celu umiejętności może odbywać się w bibliotekach, jednak, w świetle podejmowanych badań, lepsze efekty edukacji informacyjnej na każdym etapie kształcenia uzyskuje się dzięki włączeniu jej elementów do programów nauczania konkretnych przedmiotów.

Stosunkowo szybkie popularyzowanie idei *information literacy* na arenie międzynarodowej podyktowane jest wykorzystywaniem w tym celu nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Usprawniona wymiana myśli między osobami z różnych części naszego globu umożliwia zaobserwowanie podobnych tendencji. Dzięki niej również możliwe staje się współdziałanie w realizacji wyznaczonych celów. Istotnym krokiem, z punktu widzenia popularyzacji *information literacy*, było powstanie czasopism oraz baz danych poświęconych wyłącznie zagadnieniom związanym z edukacją informacyjną. Oddanie takich narzędzi w ręce teoretyków, analizujących problematykę rozwijania kompetencji informacyjnych oraz praktyków, chcących podzielić się swoimi doświadczeniami, przybliża nas do kształcenia użytkowników informacji na miarę społeczeństwa wiedzy.

BIBLIOGRAFIA

- ACRL (2011). *Institut for Information Literacy* [online]. Association of College and Research Libraries; [dostęp: 27.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ala.org/acrl/issues/infolit/professactivity/iil/welcome>>.
- ACRL (2000). *Information Literacy Competency Standards for Higher Education* [online]. Association of College and Research Libraries; [dostęp: 27.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/standards.pdf>>.
- ACRL; AASL (1998). *Information Literacy Standards for Student Learning. Standards and Indicators* [online]. Association of College and Research Libraries. American Association of School Librarians; [dostęp: 27.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/aasl/aaslarchive/pubsarchive/informationpower/InformationLiteracyStandards_final.pdf>.
- Batorowska, Hanna (2009). *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Campbell, Sandy (2004). Defining Information Literacy in the 21st Century [online]. World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council; [dostęp: 12.01.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://archive.ifla.org/IV/ifla70/papers/059e-Campbell.pdf>>.
- Catts, Ralph; Lau, Jesus. (2008). *Towards information literacy indicators* [online]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; [dostęp: 31.10.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/wp08_InfoLit_en.pdf>.
- Derfert-Wolf, Lidia (2005). Information literacy – koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych. *EBIB Elektryczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 1 (62); [dostęp: 31.10.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/derfert.php>>.
- ENSIL (2011). *Proklamacja „Biblioteka w każdej szkole”* [online]. European Network for School Libraries and Information Literacy; [dostęp: 25.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ensil-online.org/site/images/stories/ALIESflyer-Polishversion.pdf>>.
- Garner, Sarah Devotion (ed.) (2006). *High-Level Colloquium on Information Literacy and Lifelong* [online]. United Nations Education, Scientific, and Cultural Organization. National Forum on Information Literacy. International Federation of Library Associations and Institutions; [dostęp: 31.10.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/3829/1/alexfinalreport.pdf>>.
- InfoLitGlobal (2009). Information Literacy International Resources Directory [online]. [dostęp: 31.10.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.infolitglobal.info/>>.
- IASL (2008). *Special Interest Group – Information Literacy* [online]. International Association of School Librarianship; [dostęp: 31.10.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.iasl-online.org/about/signs/sig_infoliteracy.html>.
- IFLA (1999). *IFLA/UNESCO School Library Manifesto. The School Library in Teaching and Learning for All* [online]. International Federation of Library Associations and Institutions; [dostęp: 31.10.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/schoolmanif.htm>>.
- IFLA (2002). *Information Literacy Section* [online]. International Federation of Library Associations and Institutions; [dostęp: 12.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s42/index.htm>>.
- IFLA (2004). *Guidelines for Information Literacy assessment* [online]. International Federation of Library Associations and Institutions; [dostęp: 31.10.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s42/pub/IL-guidelines2004-e.pdf>>.
- IFLA (2005). *Alexandria Manifesto on Libraries, the Information Society in Action* [online]. International Federation of Library Associations and Institutions; [dostęp: 31.10.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://archive.ifla.org/III/wsis/AlexandriaManifesto.html>>.
- Kokkonen, Oili; Koskiala, Sinikka; Oker-Blom, Teodora; Tolonen, Eva (2004). *The long road of the Information Literacy Section* [online]. International Federation of Library Associations and Institutions [dostęp: 12.01.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://archive.ifla.org/VII/s42/pub/IL-history1990-96.pdf>>.
- Lau, Jesus ed. (2006). *Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning* [online]. International Federation of Library Associations and Institutions [dostęp: 31.10.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf>>.

- Lau, Jesus ed. (2011). *Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie. Wytyczne* (tł. Z. Wiorogórska et al.) [online]. International Federation of Library Associations and Institutions [dostęp: 11.10.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://sbp.pl/repository/SBP/sekcje_komisje/komisja_ds_educacji_informacyjnej/Wytyczne.pdf>.
- NFIL (bd.). *International Alliance* [online]. National Forum on Information Literacy; [dostęp: 12.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://infolit.org/international-alliance-2>>.
- Obama, Barack (2009). *National Information Literacy Awareness Month* [online]; [dostęp: 13.03.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.whitehouse.gov/assets/documents/2009literacy_prc_rel.pdf>.
- Thompson, Spencer (2003). *Information Literacy Meeting of Experts* [online]. US National Commission on Libraries and Information Science. National Forum on Information Literacy. United Nations Education, Scientific, and Cultural Organization [dostęp: 12.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bibalex.org/infolit2005/finalreportprague.pdf>>.
- The Prague Declaration. Towards an Information Literate Society* (2003) [online]; [dostęp: 12.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://portal.unesco.org/ci/en/files/19636/11228863531PragueDeclaration.pdf/PragueDeclaration.pdf>>.
- Rozkosz, Ewa (2011). InfoLit Global – międzynarodowy projekt na rzecz rozwoju edukacji informacyjnej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 2 (120) [dostęp: 31.10.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/test/120_rozkosz1.pdf>.
- SCONUL (1997). *The Seven Pillars of Information Literacy Original model* [online]. Society of College, National and University Libraries [dostęp: 28.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sconul.ac.uk/groups/information_literacy/sp/model.html>.
- SCONUL (2011). *The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy: Core Model For Higher Education* [online]. Society of College, National and University Libraries [dostęp: 28.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sconul.ac.uk/groups/information_literacy/publications/coremodel.pdf>.
- Valenza, Joyce Kasman (2010). *Manifesto for 21st Century School Librarians* [online]; [dostęp: 25.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://informationfluency.wikispaces.com/You+know+you%27re+a+21st+century+librarian+if+.+.+>>>.

RENATA PIOTROWSKA

Institute of Library and Information Studies
Wrocław University
e-mail: rpiotrowska@gmail.com

ORGANIZATIONS AND JOURNALS POPULARIZING THE CONCEPT OF INFORMATION LITERACY

KEYWORDS: *Information literacy*. Information skills. Organizations, journals.

ABSTRACT: Objective – The author investigates selected international and local organizations, institutions and journals focused on the popularization of information literacy. **Research method** – The discussion of the organizations and journals in question was based on the analysis of various types of documents. **Results and conclusions** – Nearly 50 years after the term information literacy was coined one may notice new institutions being established and new substructures arising within the existing organizations, both focused on the promotion of the concept in question. Increasing interest in information literacy is confirmed by journals offering researchers more and more opportunities to share ideas, achievements and experience in this field of studies.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 12 stycznia 2012 r.

MAGDALENA PRZYBYSZ-STAWSKA

Uniwersytet Łódzki

Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej

e-mail: maj-74@uni.lodz.pl

ŁÓDZKIE BIBLIOTEKI WIĘZIENNE



Magdalena Przybysz-Stawska jest adiunktem w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego. Zajmuje się czytelnictwem oraz prasoznawstwem, obecnie prowadzi badania dotyczące obecności problematyki książki na łamach współczesnych czasopism polskich. Najważniejsze publikacje: *To się czyta. Promocja książki w dodatkach do wybranych polskich gazet codziennych w latach dziewięćdziesiątych XX wieku* (Łódź 2006); Zbiory specjalne w bibliotekach łódzkich. W: *Zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych* (Szczecin 2010); Literatura w prasie polskiej na przykładzie tygodnika „Polityka”. W: *Mistrzowie literatury czy dziennikarstwa?* (Warszawa 2011).

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki więzienne. Łódź. Zakład Karny nr 1. Zakład Karny nr 2. Areszt Śledczy w Łodzi.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest opis i ocena organizacji i funkcjonowania bibliotek więziennych, działających w ramach dwóch Zakładów Karnych i jednego Aresztu Śledczego w Łodzi. Przedstawiono strukturę organizacyjną i księgozbiory każdej z nich oraz sposoby korzystania z gromadzonych dokumentów. **Metody badań** – Wykorzystane w opracowaniu dane uzyskane zostały na podstawie analizy dokumentacji działalności badanych jednostek oraz wywiadów przeprowadzonych w lipcu 2010 r. z wychowawcami zatrudnionymi w działach penitencjarnych ds. bibliotek w poszczególnych ośrodkach. **Wyniki i wnioski** – Przeprowadzona analiza pozwoliła stwierdzić, że poddane badaniu łódzkie biblioteki więzienne charakteryzuje słaba kondycja, szczególnie pod względem finansowym, ale również działalności promocyjnej czy kulturowej. Widoczny jest także brak świadomości znaczenia funkcji terapeutycznej książki w procesie resocjalizacji osadzonych.

WPROWADZENIE

Początki myśli penitencjarnej sięgają końca XVI w. Pierwsze zakłady, niebędące jeszcze więzieniami *sensu stricte*, ale mające zasadniczy wpływ na rozwój całego więziennictwa, zorganizowane zostały w Holandii¹. W Polsce pierwsza tego typu placówka powstała w Gdańsku w 1629 r.²

Na resocjalizacyjne działania podejmowane wobec osadzonych zwrócono uwagę znacznie później, zaś zwiększone zainteresowanie działalnością kulturalno-oświatową, w ramach której umieścić można także bibliotekę więzienną wraz z jej zadaniami, przypada dopiero na lata 70. XX w., kiedy to następują istotne przeobrażenia w zakresie polityki penitencjarnej.

Literatura związana z problematyką bibliotekarstwa więziennego w Polsce jest stosunkowo uboga, najpełniejsze opracowanie związane z tym zagadnieniem ukazało się w 1991 r. (zob. Zybert, 1991).

Celem niniejszego tekstu nie jest jednak analiza stanu badań nad bibliotekami więziennymi w Polsce ani też kwestia stopnia wykorzystania książki jako ważnego narzędzia w procesie resocjalizacji więźniów, co zresztą warte jest odrębnego opracowania. W niniejszym artykule uwagę skupiono na kondycji i funkcjonowaniu bibliotek więziennych, działających na terenie Łodzi, poddając analizie trzy wybrane placówki istniejące w dwóch Zakładach Karnych i jednym Areszcie Śledczym w Łodzi³. W ośrodkach tych w lipcu 2010 r. przeprowadzono szczegółowe badania⁴, których wyniki omówiono poniżej.

Każdy z działających w Łodzi zakładów karnych, podlegając obecnie Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Łodzi⁵, funkcjonuje na podstawie „Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 grudnia 1999 r. w sprawie zasad organizacji obsługi bibliotecznej w zakładach karnych, poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz zasad współdziałania bibliotek publicznych w wykonywaniu tej obsługi” (*Rozporządzenie...*, 1991). Działalność bibliotek określają także wewnętrzne regulaminy każdej z nich.

¹ W 1595 r., w Amsterdamie powstał dom przeznaczony dla młodocianych przestępców, wólczków i żebraków, dla kobiet – w 1596 r. Wybudowany został także oddzielny dom dla młodzieży (w 1603 r.), gdzie w ciągu dnia osadzeni chłopcy pracowali razem z innymi więźniami, natomiast noce spędzali oddzielnie. Był to początek tzw. systemu celkowego, który rozwinął się później w Stanach Zjednoczonych pod nazwą systemu augsburskiego. Zob. <http://kalendarium.polska.pl/wydarzenia/article.htm?id=392169> [dostęp: 12.11.2010].

² W wiekach średnich w Polsce, podobnie jak i na zachodzie Europy, odosobnienie osądnionego było jedynie karą dodatkową, jednym ze środków odwetu. Wobec drobnych wykroczeń stosowano karę chłosty, natomiast za poważniejsze przestępstwa karano śmiercią. W tym czasie stosowane środki karne nie miały jednolitych podstaw prawnych; polegały głównie na brutalnym odwiecie. Dopiero w 1767 r. zorganizowane zostało w Warszawie więzienie marszałkowskie, z własną administracją wojskową i ściśle określonymi przepisami funkcjonowania. Osądzani trafiali tam w drodze skazania przez sąd marszałkowski. <http://kalendarium.polska.pl/wydarzenia/article.htm?id=392169> [dostęp: 12.11.2010].

³ Poza nimi w regionie łódzkim istnieją 3 Areszty Śledcze (w Piotrkowie Trybunalskim, Łodzi i Łowiczu) i 6 Zakładów Karnych (w Garbalinie, Łowiczu, Sieradzu, Konstancynie Łódzkiej i 2 w Łodzi).

⁴ Do tej pory ośrodki te nie były przedmiotem badań. W celu uzyskania potrzebnych informacji autorka artykułu przeprowadziła rozmowy z pracownikami każdej z wybranych bibliotek, następnie opracowała wyniki przedstawiła do akceptacji rozmówców. Miała również możliwość, dzięki pozwoleniu dyrektorów obydwu więzień i Aresztu Śledczego, obejrzeć lokale, zajmowane przez poszczególne biblioteki oraz ich zbiory. Podjęte badania były swego rodzaju sondażem przeprowadzonym na próbie losowej.

⁵ Zgodnie z przyjętą w Polsce organizacją Służby Więziennej OI SW podlega bezpośrednio Centralnemu Zarządowi Służby Więziennej.

BIBLIOTEKA ZAKŁADU KARNEGO NR 1 W ŁODZI

Historia Zakładu Karnego nr 1 zaczyna się w 1943 r., kiedy to władze niemieckie założyły przy ulicy Beskidzkiej obóz pracy dla około 500 więźniów. Dziesięć lat później była siedziba obozu została przebudowana, zmianie uległa również nazwa obiektu: przemianowano go na Ośrodek Pracy Więźniów – Sikawa. Po 1975 r. ustaliła się funkcjonująca do dziś nazwa Zakład Karny nr 1 w Łodzi, jednocześnie zwiększeniu uległa liczba miejsc penitencjariuszy (do 568)⁶. Obecnie przebywa tu 540 osadzonych (350 mężczyzn i 190 kobiet). Zatrudnionych jest około 150 funkcjonariuszy i 15 pracowników cywilnych⁷.

Jednostka zajmuje teren ok. 33 tys. m². Znajdują się tu 3 pawilony mieszkalne dla osadzonych (2 połączone są tzw. łącznikiem), budynek administracji oraz budynek wielofunkcyjny, w którym obok sali sportowej zorganizowano również m.in. bibliotekę.

ZK nr 1 w Łodzi ma charakter półotwarty i otwarty. Przebywają w nim skazani mężczyźni, recydywiści penitencjarni. Znajduje się tu również oddział aresztu śledczego oraz zakład typu półotwartego i otwartego dla kobiet.

Zarówno skazani, jak i tymczasowo aresztowani mają możliwość korzystania z sali sportowej, boiska do gry w piłkę nożną, 3 świetlic i biblioteki.

Biblioteka ZK nr 1 działa w ramach Działu Penitencjarnego. Powstała w latach 60. XX w., początkowo przybierając postać jedynie punktów bibliotecznych, rozmieszczonych w poszczególnych pawilonach.

W pomieszczeniu o powierzchni 7 na 6,5 m², znajdują się regały z książkami, biurko i stół dla opracowującego zbiory, oraz komputer. Nie ma wydzielonej czytelnicy. W mniejszym pomieszczeniu obok pracuje funkcjonariusz zajmujący się biblioteką od 2 lat. Warto dodać, że ma on wykształcenie wyższe pedagogiczne i łączy obowiązki bibliotekarza z innymi funkcjami pełnionymi w Zakładzie, zajmuje się bowiem również realizacją programów readaptacji osadzonych.

Na pracę w bibliotece zajmujący się nią wychowawca przeznaczona średnio ok. 2 godz. Pomaga mu w tym, odpłatnie⁸, trzech osadzonych, którzy zatrudnieni są równocześnie w radiowęźle, ośrodku sportu i przy przygotowywaniu imprez kulturalnych. W bibliotece pracują około 2-3 godz. dziennie, opracowując książki i realizując zamówienia. Biblioteka czynna jest od poniedziałku do piątku w godzinach 8.00-16.00, czasem dłużej ze względu na tych osadzonych, którzy pracują poza Zakładem.

Osadzeni mogą dowiedzieć się o istnieniu biblioteki i możliwościach korzystania z niej zarówno dzięki informacji zamieszczonej na tablicy, jak i dzięki audycji, prowadzonej przez radiowęźle: „Książka z naszej biblioteki”. Program nadawany jest 2 razy w tygodniu, w poniedziałki i piątki w godzinach 10.00-10.20. Osoba prowadząca go (jest nią osadzony) wybiera jedną książkę i opowiada o niej, zachęcając jednocześnie do jej przeczytania. Osadzeni mają do wyboru księgozbiór, który liczy 15 635 wol. (dane na koniec 2009 r.)⁹. Najwięcej znajduje się w nim popularnych pozycji beletrystycznych, na drugim miejscu plasuje się kla-

⁶ Dane za: <http://www.sw.gov.pl/pl/okregowy-inspektorat-sluzby-wieziennej-lodz/zaklad-karny-lodz-nr-1/index.html> [dostęp: 20.05.2010].

⁷ Dane uzyskane od wychowawcy działu penitencjarnego.

⁸ Za pracę w bibliotece oferowana jest stawka 4,12 za godzinę (brutto).

⁹ Dane uzyskane od wychowawcy działu penitencjarnego, zajmującego się biblioteką.

syka, później wydawnictwa popularnonaukowe, wydawnictwa prawnicze (kodeksy, komentarze), informacyjne (encyklopedie, słowniki). Brak podręczników. Literatura polska stanowi ok. 30% całości. Zdaniem funkcjonariusza pełniącego obowiązki bibliotekarza wielkość i zawartość zbiorów są wystarczające, jeśli chodzi o potrzeby czytelnicze osadzonych.

Biblioteka prenumeruje prasę. Na każdy oddział trafia zestaw złożony z pięciu gazet: „Gazety Wyborczej”, „Expressu Ilustrowanego”, „Dziennika Łódzkiego”, „Dziennika. Gazety Prawnej” i „Przeglądu Sportowego”.

Prowadzony jest katalog kartkowy i komputerowy, obejmujący wykaz wszystkich posiadanych przez bibliotekę tytułów. Katalog kartkowy (w układzie przedmiotowym) znajduje się zarówno w bibliotece, jak i na poszczególnych oddziałach. Katalog w wersji elektronicznej, prowadzony w programie Bibliotekarz NET w wersji 1.6., dostępny jest tylko w bibliotece.

Biblioteka prowadzi spis czytelników: wykaz ten ma zarówno postać kartoteki kartkowej, jak i komputerową. Rejestrowane są w nim wypożyczenia i zwroty książek. Korzystanie z biblioteki wymaga tylko wypełnienia przez osadzonego karty zapisu do biblioteki i przekazania jej wychowawcy danego oddziału.

Wypożyczenie książek dokonywane jest systemem pośrednim: osadzony, po wybraniu ze znajdującego się na jego oddziale katalogu interesującej go książki, wypisuje rewers, przekazuje go wychowawcy, a ten oddaje go pracującemu w bibliotece więźniowi. Więźniowie nie mogą sami schodzić do biblioteki.

Korzystanie ze zbiorów jest bezpłatne, w ubiegłym roku do biblioteki zapisanych było 138 kobiet i 130 mężczyzn. Odnotowano 3275 wypożyczeń.

Osadzeni mogą jednorazowo wypożyczyć 5 książek na okres 2 miesięcy, istnieje jednak możliwość prolongaty czasu wypożyczenia. Wymiana książek realizowana jest dwa razy w miesiącu, chociaż zgodnie z regulaminem w przypadku większej liczby zamówień może odbywać się ona raz w tygodniu (*Regulamin*, bd, a). W praktyce osadzeni korzystają z biblioteki raz na 2 tygodnie. Jak zauważa osoba pełniąca obowiązki bibliotekarza, wykazują oni małe zainteresowanie książką. Mężczyźni najchętniej czytają beletrystykę, głównie fantastykę, kobiety natomiast przeważnie wypożyczają romanse.

W bibliotece znajdują się także specjalistyczne pozycje wyłącznie do dyspozycji funkcjonariuszy (książki z dziedziny psychologii, pedagogiki, kryminologii, socjologii, prawa).

W 2009 r. do biblioteki wpłynęło 127 nowych pozycji książkowych¹⁰. Były to w dużej mierze dary od Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Według danych za 2008 r. nabytków odnotowano 180 tytułów, wśród których część została zakupiona.

Wspomniana audycja w radiowęźle jest jedyną formą działalności promocyjnej biblioteki. Nie współpracuje ona z innymi placówkami bibliotecznymi. Warto jednak wspomnieć, że w ZK nr 1 prowadzona jest (choć nie inicjowana przez bibliotekę) ożywiona działalność kulturalno-oświatowa.

¹⁰ Warto dodać, że na przykład w 2008 r. było to 180 tytułów. W tej grupie znalazły się również książki zakupione; w tym przypadku kierowano się przede wszystkim względami finansowymi. Podane liczby uzyskano w trakcie wywiadu przeprowadzonego z wychowawcą penitencjarnym, zajmującym się biblioteką.

Osadzeni zwiedzają łódzkie muzea i galerie, organizowane są również pokazy filmów, przygotowywane przez jedno z łódzkich kin.

BIBLIOTEKA ZAKŁADU KARNEGO NR 2 W ŁODZI

Najstarszym łódzkim więzieniem jest Zakład Karny nr 2, mieszczący się przy ul. Kraszewskiego 1/5, powstał on około 1926 r. Wtedy znajdował się tu areszt wojskowy. W okresie II wojny światowej więziono w nim dezertów z armii niemieckiej. Od 1945 r. zakładem zarządzało NKWD. W latach 50. XX w. przekazany został polskiemu wymiarowi sprawiedliwości. Prawdopodobnie już wtedy funkcjonowała tu biblioteka, choć brak jest dokładniejszych informacji na ten temat¹¹.

Zakład ten jest jednostką typu zamkniętego, przeznaczoną dla skazanych mężczyzn, odbywających po raz pierwszy karę pozbawienia wolności. Ponieważ jednak na jego terenie znajduje się szpital, w ośrodku przebywają także kobiety i mężczyźni o różnym statusie prawnym, a także osoby pozbawione wolności, zaliczane do wszystkich grup i podgrup klasyfikacyjnych. W szpitalu mogą znajdować się również skazani, „(...) wymagający umieszczenia w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego lub zakładu karnego typu zamkniętego, w warunkach zapewnianych wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwa aresztu lub zakładu”¹². Jednostka dysponuje 324 miejscami, zatrudnionych jest w niej 231 funkcjonariuszy oraz 18 pracowników cywilnych¹³.

Ośrodek składa się z dwóch budynków mieszkalnych przeznaczonych dla osadzonych. W pierwszym, czterokondygnacyjnym pawilonie A (ze 164 miejscami) znajdują się trzy oddziały i administracja Zakładu. Oddział I, terapeutyczny, przeznaczony jest dla skazanych upośledzonych umysłowo lub z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi. W dwóch pozostałych Oddziałach odbywają karę osadzeni, zatrudniani przy pracach związanych z funkcjonowaniem jednostki, a także ci, którzy wymagają rehabilitacji narządów ruchu oraz część chorych w trakcie leczenia. W Oddziale II mieści się administracja Zakładu oraz biblioteka centralna.

W drugim budynku (pawilonie B) mieszczony jest szpital (160 miejsc), w którym znajduje się sześć oddziałów: internistyczny, detoksykacyjny, rehabilitacyjny, chirurgiczny, obserwacji sądowo-psychiatrycznej oraz przeciwgruźliczy.

Biblioteka ZK nr 2 w Łodzi funkcjonuje w ramach Działu Penitencjarnego. Składa się z 5 punktów bibliotecznych (3 w szpitalu na oddziałach: internistycznym, obserwacji psychiatrycznej i chorób płuc; 2 w budynkach mieszkalnych: na Oddziale I – terapeutycznym i na Oddziale III) oraz zarządzającej nimi biblioteki centralnej (mieszczącej się na Oddziale II). Specjalny regulamin biblioteki określa zasady zapisów potencjalnych użytkowników i możliwości korzystania ze zbiorów (*Regulamin*, bd, b).

¹¹ Dane za: <http://www.sw.gov.pl/pl/okregowy-inspektorat-sluzby-wieziennej-lodz/zaklad-karny-lodz-nr-2/index.html> [dostęp: 20.02.2010]. Informację dotyczącą biblioteki uzyskano w wyniku wywiadu przeprowadzonego z wychowawcą działu penitencjarnego.

¹² Dane za: <http://www.sw.gov.pl/pl/okregowy-inspektorat-sluzby-wieziennej-lodz/zaklad-karny-lodz-nr-2/index.html> [dostęp: 20.05.2010].

¹³ Informacje uzyskane w trakcie przeprowadzonego wywiadu z wychowawcą działu penitencjarnego.

Powierzchnia biblioteki centralnej wynosi około 23 m². Znajdują się tutaj regały z książkami do wypożyczenia i szafa (zamknięta) z księgozbiorem podręcznym oraz stół i krzesło przeznaczone dla osoby opracowującej zbiory i katalog wypożyczeń. Nie ma czytelnicy. Wychowawca działu penitencjarnego ds. biblioteki zajmuje oddzielne pomieszczenie. Od 8 lat łączy on obowiązki bibliotekarza z innymi funkcjami kulturalno-oświatowymi na terenie Zakładu. Na pracę w bibliotece przeznaczają dziennie średnio około 3-4 godz., od poniedziałku do piątku w godzinach 9.00-11.30 i 14.00-15.30. Wychowawca ma wykształcenie wyższe, ale bez przygotowania bibliotekarskiego. W bibliotece zatrudniony jest także (nieodpłatnie) jeden osadzony (jego praca obejmuje do 90 godzin w miesiącu). Kryterium wyboru osoby pomagającej w pracach bibliotecznych stanowi jego dobre zachowanie i odpowiednie predyspozycje.

Księgozbiór, liczący w sumie 14 113 wol.¹⁴ (co w odczuciu wychowawcy stanowi liczbę wystarczającą, jak na potrzeby korzystających), podzielony jest na 2 części: z pierwszej korzystać mogą zarówno skazani, jak i funkcjonariusze, z drugiej – wyłącznie funkcjonariusze.

W części pierwszej największą grupę stanowi beletrystyczna literatura popularna, na drugim miejscu znajduje się klasyka, następnie wydawnictwa prawnicze oraz informacyjne (encyklopedie i słowniki), które składają się na księgozbiór podręczny. Najmniej jest publikacji popularnonaukowych. Brak jest podręczników czy wydawnictw multimedialnych. Około 60% całości księgozbioru stanowi literatura obca, 40% – polska.

Księgozbiór ten podzielony jest dodatkowo na stały, niepodlegający wymianie, który znajduje się w bibliotece centralnej, oraz księgozbiór ruchomy, umieszczony w punktach bibliotecznych (minimum 10 książek na 1 czytelnika), jest wymieniany raz na kwartał (wyjątek stanowi oddział chorób płuc, gdzie książki, ze względów sanitarnych i zdrowotnych, nie wracają już do biblioteki centralnej).

Księgozbiór przeznaczony tylko dla funkcjonariuszy obejmuje przede wszystkim literaturę specjalistyczną.

Zgodnie z *Kodeksem Karnym Wykonawczym* Zakład Karny zobowiązany jest do zapewnienia penitencjariuszom dostępu do prasy. W tym celu prenumerowane są tu takie tytuły, jak: „Gazeta Wyborcza”, „Rzeczpospolita”, „Dziennik Łódzki” (po jednym egzemplarzu na każdy oddział), oraz tylko dla funkcjonariuszy: „Dziennik. Gazeta Prawna”. Osadzeni mają również możliwość, po uzyskaniu zgody dyrektora więzienia, zamówić indywidualną prenumeratę prasy. Mogą także posiadać w celi do 10 prywatnych książek.

Zbiory biblioteki opracowane są w formie kartkowych katalogów alfabetycznych (według nazwisk autorów), odzwierciedlających księgozbiory poszczególnych punktów bibliotecznych i biblioteki centralnej. W każdym z tych punktów skazani mają do dyspozycji odpowiedni do danego księgozbioru katalog kartkowy znajdujący się, wraz z szafą z książkami, w świetlicy.

Pracownik pełniący funkcję „korytarzowego” wypuszcza z cel zainteresowanych wymianą czytanych książek i zbiera zamówienia, które następnie przekazuje wychowawcy. Skazani mają możliwość dokonania wyboru i ewentualnej wymiany czytanych książek raz w tygodniu.

¹⁴ Wszystkie dane statystyczne odnoszą się do stanu na dzień 31.12.2009 r. i pochodzą od wychowawcy działu penitencjarnego ds. biblioteki.

W 2009 r. do biblioteki zapisanych było w sumie 347 osób, odnotowano łącznie 4396 wypożyczeń (w tej grupie znaleźli się zarówno osadzeni, jak i funkcjonariusze), z czego najwięcej, co zrozumiałe, na Oddziale II, gdzie znajduje się biblioteka centralna. Korzystanie ze zbiorów jest bezpłatne, osadzony jednorazowo może wypożyczyć 2 tytuły lub więcej (za zgodą wychowawcy do spraw kulturalno-oświatowych) na okres maksymalnie 1 miesiąca, jednak z możliwością przedłużenia tego terminu o kolejny miesiąc. W praktyce więźniowie korzystają ze zbiorów biblioteki raz na 2 tygodnie, najchętniej wybierając książki o tematyce historycznej, podróżniczej oraz fantastykę.

Natomiast funkcjonariusze mają możliwość wypożyczenia 3 książek, także jednak na okres 1 miesiąca.

W 2009 r. w bibliotece przybyło 981 wol., z czego około 80% stanowiły dary głównie pracowników ZK nr 2, Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej oraz Centralnego Zarządu Służby Więziennej, ale również (dzięki staraniom funkcjonariusza – wychowawcy) otrzymane od Łódzkiej Biblioteki Uniwersyteckiej i Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. J. Piłsudskiego w Łodzi. Pozostałe 20% nabytków w tym roku pochodziło z zakupu i w większości, obejmowało piśmiennictwo, które zasiliło księgozbiór przeznaczony dla funkcjonariuszy (książki z zakresu medycyny, psychologii i terapii). Przy wyborze kupowanych książek szczególnie kierowano się ich ceną.

Biblioteka nie prowadzi działalności promocyjnej, o jej istnieniu i możliwościach korzystania ze zbiorów nowi więźniowie dowiadują się od wychowawcy. Dane dotyczące zasad funkcjonowania biblioteki znajdują się również na tablicach informacyjnych poszczególnych oddziałów.

Współpraca biblioteki z innymi placówkami bibliotecznymi ogranicza się do kontaktów z Biblioteką Uniwersytecką w Łodzi oraz Wojewódzką Biblioteką Publiczną im. J. Piłsudskiego w Łodzi. Współpraca ta dotyczy przekazywania przez te placówki książek na potrzeby biblioteki więziennej.

Brak innych działań wynika w dużej mierze z niewielkiego w praktyce zainteresowania osadzonych lekturą i ich marazmu czytelniczego.

BIBLIOTEKA ARESZTU ŚLED CZEGO W ŁODZI

Areszt Śledczy w Łodzi znajduje się przy ul. Smutnej 21. Jednostka ta jako jedna z czterech istniejących w Polsce posiadała urządzenia do wykonywania kary śmierci.

W 1964 r. został tu utworzony ośrodek pracy, gdzie mieszkali skazani zajmujący się pracami budowlanymi. Prawdopodobnie w tym czasie powstała także biblioteka. Na podstawie Zarządzenia Nr 37/96 Ministra Sprawiedliwości z 14 sierpnia 1996 r. Areszt Śledczy w obecnej formie prawnej funkcjonuje od 1 września 1996 r. Jego powierzchnię wynoszącą około 5,5 ha zajmują trzy pawilony mieszkalne, budynek administracji, Centralnej Składnicy magazynowej CZSW z siedzibą Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Łodzi oraz budynki gospodarcze. Placówka posiada trzy świetlice oddziałowe i świetlicę centralną. Osadzeni mają możliwość skorzystania z biblioteki (obsługującej wszystkie pawilony) wraz z czytelnią.

Areszt składający się z 12 oddziałów dysponuje 1138 miejscami. Znajdują się tu tymczasowo aresztowani, oczekujący na rozprawę, skazani i ukarani mężczyźni, w stosunku do których toczy się postępowanie bez stosowania tymczasowego aresztu. Na terenie jednego z oddziałów funkcjonuje też Izba Chorych z 14 miejscami. Działa tu także Ośrodek Diagnostyczny, w którym przeprowadzane są badania psychiatryczne i psychologiczne osadzonych¹⁵. W jednostce zatrudnionych jest około 300 funkcjonariuszy i 14 pracowników cywilnych¹⁶. Biblioteka funkcjonująca w ramach Działu Penitencjarnego usytuowana jest poza oddziałem mieszkalnym. Może poszczycić się dużym pomieszczeniem o powierzchni ok. 80 m², w którym znajdują się 34 regały z książkami, stolik, krzesło i komputer oraz drugim, mniejszym (ok. 30 m²), przeznaczonym na czytelnię. Stoją w niej 3 stoliki i krzesła oraz zamknięta szafa, w której umieszczono księgozbiór podręczny, a w nim szczególnie cenne książki poświęcone sztuce (malarstwo, rysunek, rzeźba i inne), atlasy geograficzne i historyczne, albumy (regionalne, tematyczne), tytuły związane z teorią literatury, filmem, fotografią i teatrem. Jak wynika z uzyskanych informacji, czytelnia nie cieszy się zainteresowaniem osadzonych – w 2009 r. żaden nie wyraził chęci skorzystania z niej.

W bibliotece aresztu brak oddzielnego pomieszczenia dla osoby odpowiedzialnej za bibliotekę. Obowiązki bibliotekarza od ponad roku pełni wychowawca działu penitencjarnego ds. biblioteki z wykształceniem wyższym pedagogicznym, bez dodatkowego przygotowania bibliotekarskiego. Ponieważ zajmuje się on również innymi sprawami związanymi z działalnością kulturalno-oświatową, na pracę w bibliotece przeznaczona zaledwie ok. 2 godz. dziennie. W bibliotece zatrudnionych jest (bez dozoru) dwóch osadzonych, w wymiarze ok. 6 godz. dziennie. Prowadzą oni dokumentację biblioteczną, wymianę książek, zakładają karty czytelnicze, dbają o porządek w bibliotece. Zatrudnieni na okres próbny wykonują swoje obowiązki bezpłatnie, następnie – odpłatnie.

Księgozbiór biblioteki obejmuje około 6300 wol. (co według wychowawcy bibliotekarza, jest wielkością wystarczającą) i podzielony jest na 4 części: ogólną, z której korzystać mogą wszyscy czytelnicy; fachową – przeznaczoną wyłącznie dla funkcjonariuszy i pracowników cywilnych służby więziennej, zatrudnionych w AS, znajdującą się w pomieszczeniu, gdzie prowadzony jest radiowęzeł; część przeznaczoną tylko dla osadzonych przebywających w izolatkach dla zakaźnie chorych (ten zbiór, ze zrozumiałych względów, jest stały, nie podlega wymianie, a książki obłożone są folią); zbiór podręczny, znajdujący się w czytelni.

W części ogólnej księgozbioru przeważa popularna literatura beletrystyczna; znajdują się tu też literatura klasyczna, wydawnictwa popularno-naukowe, prawnicze (kodeksy, komentarze), informacyjne (encyklopedie, słowniki) i podręczniki. W zbiorach przeważa literatura obca (około 75%).

Ze względów finansowych, a także z uwagi na niewielkie zainteresowanie więźniów, prenumerata prasy nie jest realizowana bezpośrednio poprzez bibliotekę. Gazety (bo tylko one są kupowane) zamawiane dla rzecznika prasowego aresztu, udostępniane są osadzonym zgłaszającym wychowawcy chęć skorzystania z nich. Na takich warunkach osadzeni

¹⁵ Dane za: <http://www.sw.gov.pl/pl/okregowy-inspektorat-sluzby-wieziennej-lodz/areszt-sledczy-lodz/> [dostęp: 20.05.2010 r.].

¹⁶ Dane uzyskane od wychowawcy działu penitencjarnego.

mogą skorzystać z sześciu gazet: „Gazety Wyborczej”, „Dziennika Łódzkiego”, „Super Expressu”, „Expressu Ilustrowanego”, „Faktu”¹⁷ oraz „Rzeczpospolitej”. Z uwagi na braki lokalowe gazety nie są archiwizowane. Każdy z penitencjariuszy ma też prawo indywidualnie prenumerować wybrane przez siebie tytuły prasowe w nieograniczonej liczbie.

W bibliotece prowadzone są katalogi kartkowe zbiorów uporządkowane według sygnatur książek i umieszczone w oddziałach mieszkalnych. Ich tzw. lustrzana kartoteka dostępna jest też w bibliotece, w której znajduje się katalog komputerowy opracowany w programie Excel. Opisy książek w katalogu komputerowym uporządkowane są według sygnatur poszczególnych woluminów. Przewidziane w sygnaturach odrębne oznaczenia pozwalają wyodrębnić w księgozbiornie typy literatury (np. fantastyka, książki podróżnicze).

Zarówno w bibliotece, jak i na oddziałach mieszkalnych, znajduje się kartoteka czytelników, dostępna w wersji drukowanej i komputerowej. Oddzielnie prowadzony jest wykaz korzystających z biblioteki funkcjonariuszy.

Zgodnie z regulaminem biblioteki, osadzeni mają możliwość wypożyczenia książek raz na tydzień (w dni określone dla poszczególnych oddziałów), w systemie pośrednim (*Regulamin*, 2009). Na podstawie katalogu znajdującego się na ich oddziale, wypisują rewers na książkę¹⁸, oddają go wychowawcy, a ten przekazuje zamówienie do biblioteki. W podobny sposób odbywają się zapisy: osadzony zgłasza wychowawcy chęć zostania czytelnikiem biblioteki aresztu, wypełnia kartę, która następnie zostaje włączona do kartkowej i komputerowej kartoteki czytelników.

Więźniowie mają prawo wypożyczyć jednorazowo nie więcej niż 3 książki na okres nie dłuższy niż 30 dni, przy czym w określonych przypadkach dopuszczalna jest odmowa wypożyczenia danego tytułu. Z biblioteki mogą korzystać raz w tygodniu. Na miejscu mogą skorzystać z jednej książki. Według wychowawcy zajmującego się biblioteką, w praktyce osadzeni wypożyczają najczęściej dwa tytuły.

W przypadku funkcjonariuszy nie ma limitów ilościowych dotyczących liczby wypożyczanych książek i czasu korzystania z nich. Wynika to stąd, że ok. 95% lektur przez nich wypożyczanych to tytuły nieodzwonne w wykonywaniu obowiązków służbowych.

Według danych za rok 2009 do biblioteki zapisanych było 2666 osób i odnotowano 7995 wypożyczeń. Dane te trudno jednoznacznie zinterpretować, bo ze względu na dużą rotację osadzonych w areszcie, liczba zarejestrowanych czytelników znacznie przekracza łączną liczbę więźniów, którzy równocześnie mogą w nim przebywać oraz zatrudnionych w areszcie pracowników.

O istnieniu biblioteki więźniowie dowiadują się z audycji bibliotecznych, emitowanych przez radiowęzeł. Mają one charakter odczytów, poświęconych nauce, sztuce lub wybranym postaciom. Nadawane są cyklicznie, trwają od kilku do kilkunastu minut.

Regulamin funkcjonowania biblioteki znajduje się na tablicy ogłoszeń na każdym z oddziałów, informacja o bibliotece jest także rozpowszechniana przez samych osadzonych.

¹⁷ Udostępnianie tego tytułu więźniom to swego rodzaju ciekawostka: wszak gazeta ma charakter sensacyjno-skandalizujący.

¹⁸ Na rewersie powinny znaleźć się następujące dane: tytuł, nazwisko autor lub tematyka zamawianej pozycji oraz informacje wskazujące numer pawilonu, oddziału i celi.

Przez ostatnie trzy lata biblioteka nie otrzymała od Dyrekcji Aresztu żadnych funduszy na zakup nowości. Najczęstszą formą nabycia książek są dary. W 2009 r. zbiory zostały zasilone zaledwie 4 nowymi tytułami (dary od Okręgowego Inspektoratu) przeznaczonymi dla funkcjonariuszy¹⁹.

Biblioteka Aresztu Śledczego prowadzi współpracę z jedną z łódzkich bibliotek rejonowych, mianowicie z Miejską Biblioteką Publiczną Łódź – Bałuty im. Stanisława Czernika. Na podstawie umowy podpisanej z tą placówką w 2000 r., biblioteka aresztu otrzymuje 20-25 tytułów w ramach odbywającej się średnio raz na miesiąc wymiany międzybibliotecznej²⁰. Na podstawie zawartej umowy biblioteka rejonowa zrzeka się roszczeń materialnych za książki zarówno zniszczone, jak i zagubione.

Poza wspomnianymi wcześniej audycjami emitowanymi w radiowęźle aresztu działająca w nim biblioteka nie prowadzi innej działalności promocyjnej. Warto jednak podkreślić, że Areszt Śledczy współpracuje z licznymi łódzkimi instytucjami kulturalnymi, nadto dla osadzonych organizowane są przedstawienia teatralne, projekcje filmów i koncerty. Areszt Śledczy w Łodzi jest również uczestnikiem Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, w ramach którego nowo otwarta pracownia komputerowa dla osadzonych wzbogacona została w potrzebny sprzęt.

WNIOSKI

Przeprowadzone badania pozwoliły zebrać dane, dzięki którym można było poddać dokładniejszej analizie warunki i zasady funkcjonowania bibliotek w dwóch Zakładach Karnych i jednym Areszcie Śledczym w Łodzi. Warunki lokalowe wszystkich tych placówek są skromne, a odpowiedzialność za ich prowadzenie włączona jest w zakres obowiązków wychowawców, którzy wypełniają również inne zadania kulturalno-oświatowe i resocjalizacyjne. W dwóch badanych placówkach osoby te mają wyższe wykształcenia, nigdzie jednak prowadzący bibliotekę nie ma wykształcenia bibliotekarskiego. Generalnie stwierdzić też można, że dla wszystkich trzech placówek charakterystyczny jest ograniczony rozwój księgozbioru, zwłaszcza oparty na zakupie nowych książek. Żadna z badanych bibliotek nie dysponowała odrębnymi środkami przeznaczonymi na ten cel.

W tabeli 1 zestawione są najważniejsze dane ilościowe charakteryzujące warunki i zasady funkcjonowania przebadanych bibliotek. Badane biblioteki nie zapewniają wolnego dostępu do książek. Z wyjątkiem czytelników w Areszcie Śledczym, pomieszczenia biblioteczne nie są dostępne dla więźniów, a pełnią jedynie funkcję magazynów i miejsca pracy osoby sprawującej obowiązki bibliotekarza.

Przedstawione w tabeli 1 dane pozwalają wysnuć pewne wnioski o kondycji badanych bibliotek i intensywności korzystania z nich, jakkolwiek należy pamiętać, że liczby odnoszące się do zarejestrowanych czytelników i wypożyczeń trzeba interpretować biorąc pod uwagę ciągłą rotację części osadzonych.

¹⁹ Ostatnie zakupy w 2008 r. liczyły ok. 30 tytułów.

²⁰ Np. zgodnie z sugestią więźniów, wśród wypożyczonych w ten sposób tytułów znalazł się *Kod Leonarda da Vinci* D. Browna.

Tabela 1

Dane statystyczne dotyczące omawianych placówek

Nazwa więzienia	Maksymalna liczba osadzonych	Liczba funkcjonariuszy i pracowników cywilnych	Wielkość lokalu przeznaczzonego na bibliotekę	Wielkość księgozbioru (w woluminach)	Liczba osób zapisanych do biblioteki w 2009 r.	Liczba wypożyczeń (w woluminach)	Lokalizacja biblioteki	Zasady wypożyczenia	Liczba nabytków w 2009 r. (w woluminach)
ZK nr 1	540	165	45,5 m ²	15 635	268 osób	3275	budynek adm.-gosp.	5 książek na 2 miesiące raz na 2 tygodnie	127
ZK nr 2	324	249	23 m ²	14 113	347 osób	4396	oddział mieszkalny	2 książki na miesiąc raz na 2 tygodnie	981
Areszt Śledczy	1194	314	80 m ² i 30 m ²	6300	2666 osób	7995	poza oddziałami mieszkalnymi	3 książki na miesiąc raz na tydzień	4

Areszt Śledczy, w którym znajduje się najwięcej osadzonych i w którym rotacja penitencjariuszy jest największa, dysponuje największym pomieszczeniem bibliotecznym, posiada najmniejszy księgozbiór. W 2009 r. odnotowano tu najwięcej wypożyczeń, na co znaczny wpływ ma zapewne specyfika tego ośrodka.

Największą liczbę książek ma biblioteka Zakładu Karnego nr 1, jednak według danych z 2009 r. liczba osób zapisanych do biblioteki była tu najmniejsza przy znacznie większej liczbie ogólnej osadzonych niż w przypadku drugiego z badanych zakładów. W badanym okresie najmniejsza była tu też liczba wypożyczeń.

Uwagę zwracają duże różnice liczby książek, które zasiliły księgozbiory poszczególnych bibliotek. ZK nr 2 wzbogacił się o ponad 900 pozycji, a do Aresztu Śledczego wpłynęły zaledwie 4 książki. Ten wielokrotnie wyższy przyrost księgozbioru biblioteki ZK nr 1 jest rezultatem widocznej aktywności jednostki w pozyskiwaniu darów. Dary są też głównym źródłem nabytków zarówno biblioteki ZK nr 2, jak i Aresztu Śledczego. W przypadku Aresztu Śledczego mała liczba nabytków może być kompensowana przez systematyczną wymianę biblioteczną prowadzoną z jedną z rejonowych bibliotek publicznych.

Niezależnie od wielkości księgozbiorów, pracownicy każdej z badanych bibliotek przyznawali, że zainteresowanie literaturą jest nieduże, a poziom czytelnictwa niewielki. Jednocześnie zwraca uwagę słaba kondycja organizacyjna tych placówek: niewielkie lub żadne nakłady finansowe, niewielka lub żadna działalność promocyjna. Działalność bibliotek wydaje się być sprawą marginalną w funkcjonowaniu zakładów karnych, w których przeprowadzono badania. W takiej sytuacji dobre chęci i starania wychowawców działów penitencjarnych ds. bibliotek przynoszą niewielkie efekty.

BIBLIOGRAFIA

- Regulamin* (bd, a). Regulamin Biblioteki w Zakładzie Karnym nr 1 w Łodzi [dokument niepublikowany].
- Regulamin* (bd, b). Regulamin Biblioteki Zakładu Karnego nr 2 w Łodzi [dokument niepublikowany].
- Regulamin* (2009). Regulamin korzystania z Biblioteki Aresztu Śledczego w Łodzi [dokument niepublikowany].
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 grudnia 1999 r. w sprawie zasad organizacji obsługi bibliotecznej w zakładach karnych, poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz zasad współdziałania bibliotek publicznych w wykonywaniu tej obsługi* (1999). Dz. U. Nr 111, poz. 1309.
- Służba Więzienna [online] (br). [dostęp: 12.11.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sw.gov.pl>>.
- Zybert, Elżbieta B. (1991). *Biblioteki więzienne. Zarys problematyki*. Warszawa: SBP 1991.

MAGDALENA PRZYBYSZ-STAWSKA

Lodz University
Department of Library and Information Studies
e-mail: maj-74@uni.lodz.pl

PRISON LIBRARIES IN ŁÓDŹ

KEYWORDS: Prison libraries. Lodz. Prison no. 1. Prison no. 2. Custody suite in Łódź.

ABSTRACT: **Objective** – The author discusses and evaluates the arrangement and operation of prison libraries at two prisons and one custody suite in Łódź together with their organizational structure, collections gathered and methods of circulating the library holdings. **Research method** – Data used in the paper were obtained from the analysis of the library records and interviews conducted in July 2010 with tutors employed in the library units of the prisons and the custody suite in question. **Results and conclusions** – Prison libraries in Łódź are poorly financed and organized as regards their promotion and cultural activities. There is a general lack of awareness of how books may be used to aid the resocialization of the prisoners.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 27 marca 2012 r.

MAŁGORZATA SLESAR

Biblioteka Medyczna Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy
e-mail: sekret.biblio@cm.umk.pl

JAKOŚĆ USŁUG BIBLIOTEKI MEDYCZNEJ COLLEGIUM MEDICUM UMK W BYDGOSZCZY I BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIwersYTETU MEDYCZNEGO W BIAŁYMSTOKU W OPINII UŻYTKOWNIKÓW

Analiza porównawcza w świetle badań



Małgorzata Slesar ukończyła studia na kierunku pedagogika o specjalności resocjalizacja (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy, 2000). Od 2003 r. pracuje na stanowisku administracyjnym w Bibliotece Medycznej Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy. Pod kierunkiem dr hab. prof. UMK w Toruniu Ewy Głowackiej przygotowuje pracę doktorską na temat satysfakcji użytkownika z wykonywanych usług w bibliotekach uniwersyteckich w Polsce. Najważniejsze publikacje: Ocena wybranych stron internetowych bibliotek medycznych. W: *Wiadomości Akademickie* 2008, nr 2, s. 26-28; Biblioteka Medyczna Collegium Medicum im. L. Rydygiera w Bydgoszczy. Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. W: *Forum Bibliotek Medycznych* 2010 R. 3, nr 1, s. 295-303, Analiza badań jakości usług bibliotecznych przeprowadzonych wśród użytkowników

Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy w roku akademickim 2009/2010 na podstawie zmodyfikowanej wersji modelu SERVQUAL. W: *Forum Bibliotek Medycznych* 2010 R. 3, nr 2, s. 299-307; Ocena funkcjonalności elektronicznych usług bibliotecznych na przykładzie wybranych baz pełnotekstowych Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy w latach 2007-2008. W: *Standardy biblioteczne*. Gdańsk 2010, s. 351-359.

SŁOWA KLUCZOWE: Usługi biblioteczne. Ocena jakości. Badanie jakości usług bibliotecznych. SERVQUAL.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Artykuł prezentuje wyniki badań jakości usług bibliotecznych świadczonych przez Bibliotekę Medyczną Collegium Medicum w Bydgoszczy (BMCM w Bydgoszczy) i Bibliotekę Główną Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku (BGUM w Białymstoku). **Metody badań** – Badania przeprowadzono w roku akademickim 2009/2010 wśród studentów BMCM w Bydgoszczy oraz BGUM w Białymstoku. W celu zmierzenia jakości usług bibliotecznych wykorzystano zmodyfikowany model SERVQUAL. Do obliczeń statystycznych zastosowano metodę Kruskala-Wallisa, pozwalającą sprawdzić rozkład odpowiedzi dla badanych grup studentów studiów dziennych, zaocznych i wieczorowych. **Wyniki i wnioski** – Z przeprowadzonych badań wynika, że użytkownicy obu bibliotek medycznych oceniają, że najważniejszy dla nich jest wymiar metody SERVQUAL zwany konkretyzacją, czyli dostęp do urządzeń, sprzętu, wyposażenia oraz materiałów informacyjnych. Najmniej ważny okazuje się być wymiar związany z empatią personelu biblio-

tecznego, czyli troska i dostosowanie do odpowiednich potrzeb użytkownika. Wyniki te są odmienne od dotychczas uzyskiwanych w badaniach bibliotek metodą SERVQUAL, gdzie jako najważniejsze wymiary związane z obsługą użytkownika podawano szybkość reakcji oraz niezawodność usług.

WPROWADZENIE

W 1988 r. A. Parasuraman, Valerie A. Zeithaml oraz Leonard L. Berry opublikowali pracę pt. *SERVQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Customer Perception of Service Quality* (Parasuraman et al., 1988). Przedstawili w niej metodę badania poziomu jakości świadczonych usług SERVQUAL – *service quality*. Istota tej metody polega na obliczaniu różnicy pomiędzy jakością usługi oczekiwanej przez nabywcę a jakością usługi dostarczanej mu przez usługodawcę. Główne narzędzie badawcze stanowi ankieta, która umożliwia zgromadzenie niezbędnych danych (Gębczyńska & Gębczyński, 2003, s. 69).

W modelu SERVQUAL jakość usługi definiuje się jako „jakość postrzegana”, nie zaś jako „cel jakości”. Oznacza to, że jakość usługi zależy od tego, jak oceniają ją klienci. Ważniejsze jest dla nich to, czego mogą oczekiwać od usługi oraz to, co – ich zdaniem – powinni otrzymać, niż usługa zgodna z normami ustalonymi przez określoną grupę zawodową, którą można ocenić, stosując tradycyjne metody pomiaru.

Twórcy SERVQUAL wyróżniają pięć głównych luk pozwalających ustalić różnicę między oczekiwaną a postrzeganą jakością usług:

Luka 1. Rozbieżność między oczekiwaniami klientów a postrzeganiem tych oczekiwań przez zarządzających.

Luka 2. Rozbieżność między postrzeganiem przez zarządzających oczekiwań klientów a specyfikacją jakości usługi.

Luka 3. Rozbieżność między specyfikacją jakości usługi a jej rzeczywistą dostawą.

Luka 4. Różnica między rzeczywistym świadczeniem usługi a informacją przekazywaną klientowi na jej temat.

Luka 5. Rozbieżność między oczekiwaną przez klienta usługą a jej postrzeganiem (Cullen, 2001, p. 662).

Model SERVQUAL skupia się na ostatniej luce: różnicy pomiędzy postrzeganiem wykonania usługi a oczekiwaniami klientów wobec jej wykonania przez pracowników firmy. Model ten opiera się na założeniu, że:

$$Q = P - E$$

gdzie:

Q (Quality) = jakość usługi,

P (Perception) = postrzeganie usługi,

E (Expectations) = oczekiwanie wobec usługi.

Kluczem do doskonalenia jakości usługi według tej metody jest zwiększanie różnicy między P a E w celu uzyskania umiejętności przewyższania oczekiwań klientów, co w praktyce oznacza badanie różnicowania rozkładów cech odpowiedzi respondentów w zakresie oczekiwań i percepcji usługi (Sidor, 2005, s. 60 i 160).

Oryginalny model oceny poziomu jakości wykonywanych usług SERVQUAL wskazuje na pięć podstawowych wymiarów jakości usług (ang. *dimensions*), które przedstawiono w tabeli 1 (Sidor, 2009, s. 4-5).

Tabela 1

Wymiary jakości usług wg SERVQUAL

Konkretyzacja usługi (ang. <i>tangibles</i>)	urządzenia, sprzęt, wyposażenie, środki komunikacji, personel – nadają cech realności
Niezawodność (ang. <i>reliability</i>)	umiejętność solidnego przygotowania usługi
Reakcja na potrzeby rynku (ang. <i>responsiveness</i>)	rzetelnie, zgodnie z oczekiwaniami klienta, szybkość działań i reakcji firmy
Fachowość i pewność (ang. <i>assurance</i>)	wiedza merytoryczna pracownika, takt oraz umiejętność zdobywania zaufania klientów
Empatia (ang. <i>empathy</i>)	utożsamianie się z potrzebami klienta

Ewa Głowacka stwierdza, że „Metoda SERVQUAL jest źródłem informacji o pojawiających się nieprawidłowościach wpływających na niezadowolenie klienta. Uzyskane dane są odzwierciedleniem poziomu jakości usług. W celu wyeliminowania przyczyn wpływających na niedostateczną jakość usługi należy dokonać analizy potrzeb i oczekiwań klientów, przełożyć zgromadzone informacje na parametry usługi i konsekwentnie je realizować. Końcowy wynik, czyli satysfakcja nabywcy, zależy od wszystkich pracowników, ale przede wszystkim od kierownictwa. Tak naprawdę znalezienie przyczyn niezadowolenia klientów sprowadza się do szczegółowej analizy etapów planowania, projektowania i dostarczania usługi, eliminując pojawiające się zakłócenia” (Głowacka, 2000, s. 337).

Oryginalny kwestionariusz badawczy SERVQUAL składa się z dwóch części mierzących oczekiwania klientów i percepcję jakości usług świadczonych w konkretnej firmie. Zawiera 22 twierdzenia: 16 zdań twierdzących oraz 6 przeczących w każdej części. Kolejno odnoszą się one do pięciu wymiarów jakości usług: konkretyzacji, niezawodności, reakcji na potrzeby rynku, fachowości i pewności oraz empatii. Respondenci oceniając poszczególne komponenty usług, korzystają z pięciostopniowej skali Likerta, gdzie „1” = usługa nieważna, a „5” = usługa bardzo ważna. Model SERVQUAL był modyfikowany i adaptowany do różnych sektorów. W celu uzyskania rzetelnej wiedzy na temat oceny poszczególnych wymiarów twórcy metody w latach 90. XX w. dodali jeszcze jedną część – prośbę o wzajemne określenie ważności wspomnianych pięciu wymiarów jakości usług (podział 100 punktów wśród pięciu wymienionych wymiarów z określeniem ich ważności dla ankietowanego).

W latach 90. XX w. narzędzie SERVQUAL zostało wprowadzone do badania usług bibliotecznych na całym świecie, m.in.: w USA, Kanadzie, Nowej Zelandii, Australii i Chinach, następnie w krajach europejskich i kilku afrykańskich.

W 2001 r. badaniem usług bibliotecznych metodą SERVQUAL w bibliotekach niepublicznych szkół wyższych w Polsce zajęła się Maria W. Sidor. Efektem jej pracy jest książka pt. *Jakość usług bibliotecznych* (Sidor, 2005). Autorka szczegółowo omawia tu podstawy teoretyczne funkcjonowania metody oraz podaje wyniki badań, które przeprowadziła

w bibliotekach niepaństwowych szkół wyższych w Polsce. Sidor poszerzyła instrument badawczy, jakim był pierwotna ankieta Parasuramana, Zeithaml oraz Berry`ego o dodatkowe wymiary jakości, tj.: zasoby, dostęp do zasobów, formę zasobów i informację o zasobach. Zwraca ona uwagę, że „...wymiary stosowane w SERVQUAL [uznaje się] jako wskaźniki stanowiące obok mierników bardziej obiektywnych również bardzo istotny element oceny jakości systemu biblioteczno-informacyjnego” (Sidor, 2005, s. 86).

PORÓWNANIE JAKOŚCI USŁUG BIBLIOTEKI MEDYCZNEJ COLLEGIUM MEDICUM UMK W BYDGOSZCZY I USŁUG BIBLIOTEKI UNIwersYTETU MEDYCZNEGO W BIAŁYMSTOKU

Odwołując się do prac naukowych amerykańskich badaczy oraz do doświadczeń Marii Sidor, autorka artykułu przygotowała ankietę, za pomocą której przeprowadziła badania jakości usług Biblioteki Medycznej Collegium Medicum w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (BMCM w Bydgoszczy) w roku akademickim 2009/2010 (listopad 2009 – luty 2010). Wyniki uzyskanych badań zostały przedstawione podczas XXVIII Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych pt. „Zasoby biblioteczne na wyciągnięcie ręki – model własnościowy a model otwarty” (Wrocław, 9-11 czerwca 2010 r.)¹.

Kontynuację powyższych badań stanowi analiza porównawcza jakości usług oferowanych przez Bibliotekę Medyczną Collegium Medicum w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Bibliotekę Główną Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku (BGUM w Białymstoku). Badania w obu bibliotekach przeprowadzone w roku akademickim 2009/2010 miały charakter ankietowy. Kwestionariusz składał się z 28 pytań, których celem było zdefiniowanie wymiarów jakości takich usług bibliotecznych, jak:

1. **K o n k r e t y z a c j a u s ł u g i** – pytania nr: 13, 14, 16, 18, 20, dotyczące oceny stanu fizycznego zbiorów, układu książek i czasopism na półce w czytelni, atrakcyjności i prawidłowego oznakowania pomieszczeń, funkcjonalności i ergonomiczności mebli, sprawności i nowoczesności sprzętu.

2. **N i e z a w o d n o ś ć** – pytania nr: 7, 15, dotyczące oceny realizacji obiecanych usług w odpowiednim czasie i zaufania czytelnika wobec wykonywanych transakcji i usług.

3. **R e a k c j a n a p o t r z e b y r y n k u** – s z y b k o ś ć r e a k c j i – pytania nr: 8, 9, 23, dotyczące oceny personelu pod względem udzielania wskazówek, co do znalezienia poszukiwanych informacji, szybkości wykonania usługi, zadowolenia z godzin otwarcia biblioteki.

4. **F a c h o w o ś ć i p e w n o ś ć** – pytania nr: 1, 2, 3, dotyczące oceny personelu bibliotecznego pod względem kultury osobistej, wzbudzania zaufania oraz kompetencji.

¹ W „Forum Bibliotek Medycznych” w 2010 r. (R. 3, nr 2, s. 299-307) opublikowano artykuł autorki *Analiza badań jakości usług bibliotecznych przeprowadzonych wśród użytkowników Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy w roku akademickim 2009/2010 na podstawie zmodyfikowanej wersji modelu SERVQUAL*, będący pokłosiem jej wystąpień konferencyjnych.

5. **E m p a t i a** – pytania nr: 4, 5, 6, dotyczące oceny personelu biblioteki, jako pomocnego, przyjaznego i poświęcającego czytelnikowi odpowiednią ilość czasu.

6. **Z a s o b y** – pytania nr: 10, 12, 25, dotyczące oceny zbiorów bibliotecznych pod względem adekwatności, aktualności oraz łatwości obsługi katalogu na stronie internetowej.

7. **D o s t ę p** – pytania nr: 11, 17, 19, 22, 24, dotyczące oceny dostępności zbiorów bibliotecznych, wolnych miejsc w czytelni, przy komputerze, dostępu do kserokopiarki oraz jakości i ilości baz elektronicznych.

8. **F o r m a** – pytania nr: 21, 28, dotyczące oceny dostępu do baz online oraz całości usług dostarczanych przez bibliotekę.

9. **I n f o r m a c j a** – pytania nr: 26, 27, dotyczące oceny strony internetowej biblioteki².

W kwestionariuszu zastosowano skalę porządkową Likerta w podziale od 1 do 5 („1, 2, 3” – nieważne, „4, 5” – bardzo ważne: obszar „Oczekiwania”; „1, 2, 3” – bardzo niski, „4, 5” – bardzo wysoki: obszar „Percepcja”). Ponadto pod ankietą zamieszczono prośbę o wyrażenie opinii na temat znaczenia pięciu wyróżnionych, jako najważniejsze, wymiarów jakości usług bibliotecznych (empatia, niezawodność, fachowość, szybka reakcja, konkretyzacja) w podziale na 100 punktów (skala sumowanych ocen).

Istotny dla badania był dobór próby badawczej, dlatego uzyskano informacje o populacji studentów kształcących się w Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy i na Uniwersytecie Medycznym w Białymstoku. Na tej podstawie zdecydowano o warstwowym doborze próby, podziale operatu na podgrupy (studenci dzienni, wieczorowi i zaoczni) oraz o losowym wyborze obiektów badań (tab. 2).

Wypełnione kwestionariusze zbierano wśród studentów obu bibliotek medycznych podczas korzystania przez nich z usług bibliotecznych lub podczas zajęć z *Naukowej informacji medycznej*.

Tabela 2

Struktura badanej populacji oraz liczba ankiet wykorzystanych w badaniu

Typ studiów	Liczba studentów BMCM w Bydgoszczy	Liczba ankiet BMCM w Bydgoszczy	Liczba studentów BGUM w Białymstoku	Liczba ankiet BGUM w Białymstoku
Dzienne	3522	80	3666	79
Wieczorowe	375	5	383	2
Zaoczne	1021	15	319	5
RAZEM	4918	100	4368	86

Statystyczny nieparametryczny test zgodności chi-kwadrat służy do weryfikowania hipotezy, że obserwowana cecha X w zbiorowości generalnej ma określony typ rozkładu, np. dwumianowy, Poissona, normalny itd. W przedstawianych badaniach zastosowano go w celu sprawdzenia reprezentatywności prób. Test wskazał, że wszystkie pobrane próby są reprezentatywne na poziomie istotności 5% dla studentów dziennych (D), wieczorowych (W) i zaocznych (Z).

² Podstawowa ankieta SERVQUAL zawiera pytania dotyczące pięciu wymiarów jakości, czyli konkretyzacji, niezawodności, szybkości obsługi, fachowości oraz empatii. Do wspomnianych wymiarów, ze względu na specyfikę usług wykonywanych w bibliotekach, autorka, podobnie jak Maria Sidor, dodała kolejne cztery obszary: zasoby, dostęp, format i informacje, modyfikując tym samym pierwowzór narzędzia badawczego i rozbudowując liczbę pytań z 22 do 28.

Tabela 3

Częstotliwość korzystania z biblioteki

Częstotliwość korzystania z biblioteki	Liczba ankiet	
	Studenci BMCM w Bydgoszczy	Studenci BGUM w Białymstoku
Więcej niż 5 razy w miesiącu	60 (60%)	66 (76,74%)
Mniej niż 5 razy w miesiącu	40 (40%)	20 (23,26%)
RAZEM	100 (100%)	86 (100%)

Częstotliwość określa liczbę cykli zjawiska okresowego występujących w jednostce czasu. W badaniach za częste korzystanie z biblioteki przyjęto, jeśli student odwiedzał ją więcej niż 5 razy w miesiącu. Jak widać w tabeli 3, studenci obu bibliotek raczej często korzystają z usług bibliotecznych. W przypadku Biblioteki Medycznej Collegium Medicum w Bydgoszczy 60% badanych uznało, że jest częstym użytkownikiem biblioteki (aż 60 studentów na 100 badanych zaznaczyło, że odwiedza ją częściej niż 5 razy w miesiącu). 76,74% to dane dotyczące wizyt w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku (66 studentów na 86 badanych zaznaczyło, że odwiedza księżnicę częściej niż 5 razy w miesiącu). Należy zaznaczyć, że częstotliwość odwiedzin bibliotek przez użytkowników jest determinowana wyznaczonym w regulaminach bibliotek terminem oraz liczbą wypożyczanych egzemplarzy książek. BMCM w Bydgoszczy udostępnia studentom książki w liczbie 5 egzemplarzy na miesiąc, natomiast BGUM w Białymstoku umożliwia studentom korzystanie ze swoich zbiorów w okresie 150 dni, w liczbie 15 egzemplarzy. Opłata za przetrzymanie książki w BMCM w Bydgoszczy jest jednak mniej rygorystyczna (20 groszy za dzień) niż w BGUM w Białymstoku (1 zł za dzień).

W celu sprawdzenia rozkładów odpowiedzi dla badanych grup studentów studiów dziennych, zaoczných i wieczorowych w obliczeniach statystycznych zastosowano metodę Kruskala-Wallisa. Test Kruskala-Wallisa to rangowy test statystyczny porównujący rozkłady zmiennej w populacjach.

Im wyższy wynik p-wartości, tym większa zgodność odpowiedzi wszystkich grup studentów. W tabeli 4 zaznaczono, że jedna odpowiedź dotycząca oczekiwań i aż 4 odpowiedzi na pytania w kolumnie związanej z percepcją użytkowników BMCM w Bydgoszczy, mieszczą się poniżej pięcioprocentowego poziomu istotności, co wskazuje na wysokie zróżnicowanie odpowiedzi wśród studentów studiów dziennych, wieczorowych i zaoczných. Inaczej przedstawiają się wyniki badań dla BGUM w Białymstoku. Ponieważ żadna z odpowiedzi nie wskazuje na niższy od pięcioprocentowego poziomu istotności, oznacza to, że w odpowiedziach białostockich studentów nie stwierdza się wysokiego zróżnicowania.

Z przeprowadzonych obliczeń luk dla poszczególnych wymiarów wynika, że brak jest analogii pomiędzy odpowiedziami użytkowników BMCM w Bydgoszczy i BGUM w Białymstoku. Z tabeli 5 wynika, iż największe zróżnicowanie dla badanych grup studentów studiów dziennych, wieczorowych i zaoczných Collegium Medicum UMK posiada wymiar związany z zasobami (0,1862), zaś co do fachowości pracowników najbardziej zgodni są ankietowani BMCM w Bydgoszczy (0,6899). Studenci Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku najczęściej zgadzają się co do wymiaru nazy-

Tabela 4

Wyniki obliczeń średnich luk i p-wartości dla poszczególnych pytań ankiety

Nr pyt.	Wymiar	Średnia			Luka			Luka			P-wartość								
		Oczekiwanie			Percepcja			Średnia			Moduł			Oczekiwanie			Percepcja		
		BMC	BGUM	BGUM	BMC	BGUM	BGUM	BMC	BGUM	BGUM	BMC	BGUM	BGUM	BMC	BGUM	BGUM	BMC	BGUM	BGUM
1	Fachowość	4,55	4,58	4,72	-0,08	0,14	0,08	0,14	0,08	0,14	0,3988	0,4571	0,4537	0,7147	0,4571	0,3988	0,4571	0,4537	0,7147
2	Fachowość	4,28	4,33	4,57	0,03	0,24	0,03	0,24	0,03	0,24	0,1585	0,8994	0,7781	0,6492	0,8994	0,1585	0,8994	0,7781	0,6492
3	Fachowość	4,74	4,80	4,67	-0,25	-0,13	0,25	-0,13	0,25	0,13	0,2055	0,8114	0,8380	0,6315	0,8114	0,2055	0,8114	0,8380	0,6315
4	Empatia	4,84	4,84	4,67	-0,53	-0,16	0,53	-0,16	0,53	0,16	0,6033	0,8040	0,1162	0,6053	0,8040	0,6033	0,8040	0,1162	0,6053
5	Empatia	4,54	4,70	4,58	-0,29	-0,12	0,29	-0,12	0,29	0,12	0,1731	0,6871	0,0756	0,7382	0,6871	0,1731	0,6871	0,0756	0,7382
6	Empatia	4,09	4,24	4,33	-0,29	0,08	0,29	0,08	0,29	0,08	0,3040	0,2442	0,4164	0,9001	0,2442	0,3040	0,2442	0,4164	0,9001
7	Niezawodność	4,69	4,72	4,66	-0,25	-0,06	0,25	-0,06	0,25	0,06	0,7307	0,7386	0,4703	0,5322	0,7386	0,7307	0,7386	0,4703	0,5322
8	Reakcja	4,63	4,70	4,62	-0,46	-0,08	0,46	-0,08	0,46	0,08	0,1855	0,6444	0,0012	0,3389	0,6444	0,1855	0,6444	0,0012	0,3389
9	Reakcja	4,56	4,50	4,40	-0,80	-0,10	0,80	-0,10	0,80	0,10	0,2541	0,3399	0,0284	0,8765	0,3399	0,2541	0,3399	0,0284	0,8765
10	Zasoby	4,64	4,83	4,56	-0,64	-0,27	0,64	-0,27	0,64	0,27	0,7572	0,8080	0,2056	0,5615	0,8080	0,7572	0,8080	0,2056	0,5615
11	Dostęp	4,67	4,76	3,86	-1,33	-0,90	1,33	-0,90	1,33	0,90	0,7279	0,7674	0,0779	0,2399	0,7279	0,7279	0,7674	0,0779	0,2399
12	Zasoby	4,69	4,72	4,35	-0,89	-0,37	0,89	-0,37	0,89	0,37	0,3728	0,3146	0,0915	0,5664	0,3728	0,3728	0,3146	0,0915	0,5664
13	Konkretyzacja	3,94	4,05	3,67	-0,27	0,06	0,27	0,06	0,27	0,06	0,9871	0,7574	0,0882	0,8813	0,9871	0,9871	0,7574	0,0882	0,8813
14	Konkretyzacja	4,65	4,64	3,92	-0,73	-0,17	0,73	-0,17	0,73	0,17	0,2334	0,7626	0,8222	0,4597	0,2334	0,2334	0,7626	0,8222	0,4597
15	Niezawodność	4,30	4,43	4,04	-0,26	-0,05	0,26	-0,05	0,26	0,05	0,2251	0,9672	0,2003	0,0895	0,2251	0,2251	0,9672	0,2003	0,0895
16	Konkretyzacja	4,13	4,28	4,37	0,24	0,56	0,24	0,56	0,24	0,56	0,0777	0,4850	0,0420	0,6100	0,0777	0,0777	0,4850	0,0420	0,6100
17	Dostęp	4,44	4,69	4,41	-0,03	-0,22	0,03	-0,22	0,03	0,22	0,1185	0,7372	0,5327	0,9772	0,1185	0,1185	0,7372	0,5327	0,9772
18	Konkretyzacja	4,11	4,38	4,39	0,28	0,26	0,28	0,26	0,28	0,26	0,1199	0,7424	0,1770	0,6597	0,1199	0,1199	0,7424	0,1770	0,6597
19	Dostęp	4,46	4,21	3,99	-0,47	0,26	0,47	0,26	0,47	0,26	0,0271	0,4735	0,3405	0,9610	0,0271	0,0271	0,4735	0,3405	0,9610
20	Konkretyzacja	4,49	4,26	3,83	-0,66	0,21	0,66	0,21	0,66	0,21	0,2848	0,6475	0,5881	0,4859	0,2848	0,2848	0,6475	0,5881	0,4859
21	Forma	4,64	4,50	4,70	-0,28	0,20	0,28	0,20	0,28	0,20	0,6162	0,9180	0,4445	0,2567	0,6162	0,6162	0,9180	0,4445	0,2567
22	Dostęp	4,56	4,57	4,37	-0,76	-0,20	0,76	-0,20	0,76	0,20	0,3756	0,1552	0,3312	0,2894	0,3756	0,3756	0,1552	0,3312	0,2894
23	Reakcja	4,61	4,72	4,09	-0,52	-0,59	0,52	-0,59	0,52	0,59	0,3322	0,6910	0,9548	0,1136	0,3322	0,3322	0,6910	0,9548	0,1136
24	Dostęp	4,58	4,43	3,22	-1,36	-0,45	1,36	-0,45	1,36	0,45	0,2253	0,6641	0,0093	0,6848	0,2253	0,2253	0,6641	0,0093	0,6848
25	Zasoby	4,52	4,56	4,03	-0,49	-0,55	0,49	-0,55	0,49	0,55	0,3939	0,6713	0,2616	0,6851	0,3939	0,3939	0,6713	0,2616	0,6851
26	Informacja	4,43	4,44	4,28	-0,15	-0,38	0,15	-0,38	0,15	0,38	0,0856	0,0968	0,0722	0,6953	0,0856	0,0856	0,0968	0,0722	0,6953
27	Informacja	4,44	4,52	3,93	-0,43	-0,59	0,43	-0,59	0,43	0,59	0,1261	0,4887	0,5930	0,2979	0,1261	0,1261	0,4887	0,5930	0,2979
28	Forma	4,68	4,69	4,29	-0,39	-0,21	0,39	-0,21	0,39	0,21	0,8583	0,2943	0,3782	0,5420	0,8583	0,8583	0,2943	0,3782	0,5420

Tabela 5

Obliczenie średniej luki dla poszczególnych wymiarów jakości usług

Wymiar	Liczba pytań	LUKA	
		BMCM w Bydgoszczy	BGUM w Białymstoku
Fachowość	3	0,6899	0,6651
Empatia	3	0,2027	0,3994
Niezawodność	2	0,3353	0,6193
Reakcja	3	0,3281	0,3109
Zasoby	3	0,1862	0,4966
Dostęp	5	0,2583	0,4430
Konkretyzacja	5	0,3435	0,6305
Forma	2	0,4114	0,7479
Informacja	2	0,3326	0,6043
RAZEM	28		

wanego formą związaną z dostępem do baz online i całością usług dostarczanych przez BGUM w Białymstoku (0,7479). Największą rozbieżnością charakteryzuje się wymiar zwany reakcją. Oznacza to, że respondenci białostoccy nie są zgodni co do oceny personelu pod względem udzielania wskazówek oraz do oceny dostępu do poszukiwanych informacji, szybkości wykonania usługi i zadowolenia z godzin otwarcia ksiąźnicy (0,3109). Jednocześnie należy podkreślić, iż studenci studiów dziennych, zaocznymi i wieczorowymi białostockiej biblioteki medycznej wykazują znacznie wyższą zgodność w udzielanych odpowiedziach aniżeli wspomniane trzy grupy bydgoskich ankietowanych.

Tabela 6

Wyniki obliczeń dla poszczególnych pytań uszeregowane wg średniej percepcji dla BMCM w Bydgoszczy

Nr pyt.	Wymiar	Średnia		Luka	Luka	P-wartość	
		Oczekiwanie	Percepcja	Średnia	Moduł	Oczekiwanie	Percepcja
3	Fachowość	4,74	4,49	-0,25	0,25	0,2055	0,8380
1	Fachowość	4,55	4,47	-0,08	0,08	0,3958	0,4537
7	Niezawodność	4,69	4,44	-0,25	0,25	0,7307	0,4703
17	Dostęp	4,44	4,41	-0,03	0,03	0,1185	0,5327
18	Konkretyzacja	4,11	4,39	0,28	0,28	0,1199	0,1770
16	Konkretyzacja	4,13	4,37	0,24	0,24	0,0777	0,0420
21	Forma	4,64	4,36	-0,28	0,28	0,6162	0,4445
2	Fachowość	4,28	4,31	0,03	0,03	0,1585	0,7781
4	Empatia	4,84	4,31	-0,53	0,53	0,6033	0,1162
28	Empatia	4,68	4,29	-0,39	0,39	0,8583	0,3782
26	Informacja	4,43	4,28	-0,15	0,15	0,0856	0,0722
5	Empatia	4,54	4,25	-0,29	0,29	0,1731	0,0756
8	Reakcja	4,63	4,17	-0,46	0,46	0,1855	0,0012

23	Reakcja	4,61	4,09	-0,52	0,52	0,3322	0,9548
15	Niezawodność	4,30	4,04	-0,26	0,26	0,2251	0,2003
25	Zasoby	4,52	4,03	-0,49	0,49	0,3939	0,2616
27	Informacja	4,44	4,01	-0,43	0,43	0,1261	0,5930
10	Zasoby	4,64	4,00	-0,64	0,64	0,7572	0,2056
19	Dostęp	4,46	3,99	-0,47	0,47	0,0271	0,3405
14	Konkretyzacja	4,65	3,92	-0,73	0,73	0,2334	0,8222
20	Konkretyzacja	4,49	3,83	-0,66	0,66	0,2848	0,5881
6	Empatia	4,09	3,80	-0,29	0,29	0,3040	0,4164
12	Zasoby	4,69	3,80	-0,89	0,89	0,3728	0,0915
22	Dostęp	4,56	3,80	-0,76	0,76	0,3756	0,3312
9	Reakcja	4,56	3,76	-0,80	0,80	0,2541	0,0284
13	Konkretyzacja	3,94	3,67	-0,27	0,27	0,9871	0,0882
11	Dostęp	4,67	3,34	-1,33	1,33	0,7279	0,0779
24	Dostęp	4,58	3,22	-1,36	1,36	0,2253	0,0093

Tabela 7

Wyniki obliczeń dla poszczególnych pytań uszeregowane wg średniej percepcji dla BGUM w Białymstoku

Nr pyt.	Wymiar	Średnia		Luka	Luka	P-wartość	
		Oczekiwanie	Percepcja	Średnia	Moduł	Oczekiwanie	Percepcja
16	Konkretyzacja	4,28	4,84	0,56	0,56	0,4850	0,6100
1	Fachowość	4,58	4,72	0,14	0,14	0,4571	0,7147
21	Forma	4,50	4,70	0,20	0,20	0,9180	0,2567
3	Fachowość	4,80	4,67	-0,13	0,13	0,8114	0,6315
4	Empatia	4,84	4,67	-0,16	0,16	0,8040	0,6053
7	Niezawodność	4,72	4,66	-0,06	0,06	0,7386	0,5322
18	Konkretyzacja	4,38	4,64	0,26	0,26	0,7424	0,6597
8	Reakcja	4,70	4,62	-0,08	0,08	0,6444	0,3389
5	Empatia	4,70	4,58	-0,12	0,12	0,6871	0,7382
2	Fachowość	4,33	4,57	0,24	0,24	0,8994	0,6492
10	Zasoby	4,83	4,56	-0,27	0,27	0,8080	0,5615
28	Forma	4,69	4,48	-0,21	0,21	0,2943	0,5420
14	Konkretyzacja	4,64	4,47	-0,17	0,17	0,7626	0,4597
17	Dostęp	4,69	4,47	-0,22	0,22	0,7372	0,9772
19	Dostęp	4,21	4,47	0,26	0,26	0,4735	0,9610
20	Konkretyzacja	4,26	4,47	0,21	0,21	0,6475	0,4859
9	Reakcja	4,50	4,40	-0,10	0,10	0,3399	0,8765
15	Niezawodność	4,43	4,38	-0,05	0,05	0,9672	0,0895
22	Dostęp	4,57	4,37	-0,20	0,20	0,1552	0,2894
12	Zasoby	4,72	4,35	-0,37	0,37	0,3146	0,5664
6	Empatia	4,24	4,33	0,08	0,08	0,2442	0,9001
23	Reakcja	4,72	4,13	-0,59	0,59	0,6910	0,1136

13	Konkretyzacja	4,05	4,10	0,06	0,06	0,7574	0,8813
26	Informacja	4,44	4,06	-0,38	0,38	0,0968	0,6953
25	Zasoby	4,56	4,01	-0,55	0,55	0,6713	0,6851
24	Dostęp	4,43	3,98	-0,45	0,45	0,6641	0,6848
27	Informacja	4,52	3,93	-0,59	0,59	0,4887	0,2979
11	Dostęp	4,76	3,86	-0,90	0,90	0,7674	0,2399

Studenci Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy dokonali krytycznej oceny biblioteki uczelnianej. Okazało się, że niezwykle istotny jest dla nich dostęp do kserokopiarki. Wyrazili negatywną opinię na temat obsługi w istniejącym punkcie reprograficznym (24). Wiele krytycznych odpowiedzi udzielili także w związku z dostępnością zbiorów bibliotecznych w momencie chęci skorzystania z nich (11). Nisko oceniona została również jakość fizyczna zbiorów (13), przy czym, jak wynika z analizy luk, dobry stan zbiorów, nie jest istotny dla respondentów (luka na poziomie 0,27). Najlepsze oceny dotyczyły kompetencji (3), a także kultury osobistej pracowników BMCM w Bydgoszczy (tab. 6).

Studenci Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku wykazali niskie zaufanie wobec transakcji bibliotecznych (15). Tak samo ocenili godziny otwarcia BGUM w Białymstoku (15). Podobnie jak użytkownicy BMCM w Bydgoszczy, udzielili krytycznych odpowiedzi na temat dostępności do zbiorów w momencie chęci skorzystania z nich (11). Pozytywne reakcje odnoszą się natomiast do łatwości znalezienia wolnych miejsc przy komputerze (19) i w czytelni (17). Personel biblioteczny został wysoko oceniony za indywidualną uwagę, którą poświęca czytelnikowi (6) (tab. 7).

Tabela 8

Ważność poszczególnych wymiarów jakości usług w percepcji ankietowanych

Wymiar	Średnia	
	BMCM w Bydgoszczy	BGUM w Białymstoku
Konkretyzacja	30,200	30,407
Niezawodność	20,100	17,907
Szybka reakcja	19,150	18,430
Fachowość	16,575	17,151
Empatia	13,975	16,105
SUMA	100,000	100,000

Tabela 8 ilustruje, że zarówno dla ankietowanych studentów BMCM w Bydgoszczy, jak i dla respondentów z BGUM w Białymstoku empatia personelu (troska i dostosowanie do odpowiednich potrzeb użytkownika) jest najmniej ważnym dla nich wymiarem jakości usług. Najważniejsza jest konkretyzacja, czyli dostępność do urządzeń, sprzętu, wyposażenia oraz materiałów informacyjnych. Na te kwestie respondenci kładli nacisk także przy ocenie biblioteki w części ankiety związanej z percepcją, co potwierdza, jak ważne są dla nich wspomniane problemy. Amerykańscy badacze otrzymali zgoła odmienne wyniki związane z oceną wymiarów

jakości usług (Parasuraman et al., 1988; także Cullen, 2001). Wyniki ich badań wskazywały głównie na szybkość reakcji oraz niezawodność jako najważniejsze wymiary jakości usług bibliotecznych. Również dane uzyskane przez Sidor potwierdzają, że najważniejsze dla ankietowanych były właśnie te same wymiary jakości usług.

Należy podkreślić, że zarówno badania naukowców amerykańskich, jak i badania Sidor zostały przeprowadzone wiele lat temu. Nowe technologie znacznie się rozwinęły. Dostęp do komputera, Internetu, sprzętu kopiującego jest w tej chwili codziennością i wielu ludzi nie wyobraża sobie funkcjonowania bez nich. Być może wynik, który uzyskano w prezentowanych badaniach, potwierdza fakt, jak wielkie znaczenie dla współczesnych użytkowników bibliotek ma postęp technologiczny.

PODSUMOWANIE

Wielu badaczy zajmujących się krytyką metody SERVQUAL podkreśla, że odpowiedzi uzyskane tą drogą oddają jedynie pobieżną ocenę jakości usług dokonaną przez użytkownika. Być może także wnioski płynące z wyników ze 186 ankiet wypełnionych przez użytkowników badanych biblioteki uczelni medycznych, na której studiuje kilka tysięcy studentów, mogą stanowić zaledwie znikomą część wiedzy dotyczącej oceny jakości usług bibliotecznych, to jednak pozostaje mieć nadzieję, że studenci, biorący udział w badaniach rzetelnie i w przemyślany sposób wypełnili formularze kwestionariusza, obrazując tym samym rzeczywisty stan oceny usług dostarczanych przez badane biblioteki.

BIBLIOGRAFIA

- Cullen, Rowena (2001). Perspectives on user satisfaction surveys. *Library trends*. Spring 2001, vol. 49, issue 4, pp. 662-686.
- Gębczyńska, Alicja; Gębczyński, Michał (2003). Badanie satysfakcji klientów – metoda Servqual. *Zeszyty Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu*, z. 3-1, s. 69, s. 77-78.
- Głowacka, Ewa (2000). SERVQUAL – metoda oceny subiektywnych odczuć użytkowników w zakresie jakości biblioteczno-informacyjnej. *Acta Universitatis Nicolai Copernici*, z. 340, s. 335-340.
- Parasuraman, A.; Zeithaml, Valerie.; Berry, Leonard L. (1988) SERVQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Customer Perception of Service Quality. *Journal of Retailing*, vol. 64, pp. 12-40.
- Sidor, Maria Wanda (2000). Servqual w badaniach jakości usług bibliotecznych. *EBIB Bi-blioteczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 8; [dostęp: 19.06.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib16/sidor.html>>.
- Sidor, Maria Wanda (2005). *Jakość usług bibliotecznych*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Slesar, Małgorzata (2010). Analiza badań jakości usług bibliotecznych przeprowadzonych wśród użytkowników Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy w roku akademickim 2009/2010 na podstawie zmodyfikowanej wersji modelu SERVQUAL. *Forum Bibliotek Medycznych*, R. 3, nr 2, 299-307.

Badanie satysfakcji użytkowników bibliotek medycznych z jakości usług bibliotecznych. Ankieta

Jako osoba pracująca nad pracą doktorską z zakresu bibliotekoznawstwa pragnę dowiedzieć się (w pierwszej kolumnie), jakie są Państwa indywidualne oczekiwania w stosunku do bibliotek, co jest dla Państwa ważne jako użytkowników wszystkich bibliotek. Niektóre czynniki mogą być dla Państwa prawdopodobnie ważniejsze niż inne.

Pragnę również, w kolejnej kolumnie, zbadać stopień spełnienia tych oczekiwań przez bibliotekę medyczną, której jesteście Państwo użytkownikami.

W pierwszej kolumnie proszę o określenie, jak ważne są dla Państwa różne czynniki usług w każdej bibliotece, natomiast w drugiej proszę o wskazanie, jak oceniacie Państwo przygotowanie usług w Państwa bibliotece medycznej.

Badanie satysfakcji użytkowników Bibliotek Medycznych z jakości usług bibliotecznych										
	OCZEKIWANIA					PERCEPCJA				
	Jak ważne są dla mnie poniższe czynniki usług w każdej bibliotece? Oceń w skali od 1 do 5					Jak oceniam usługi wykonywane w mojej bibliotece medycznej? Oceń w skali od 1 do 5				
	Nieważne		Bardzo ważne			Bardzo nisko			Bardzo wysoko	
1. Personel biblioteki jest grzeczny, kulturalny, zadbany	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Personel biblioteki wzbudza zaufanie	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. Personel biblioteki jest kompetentny	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. Personel biblioteki jest pomocny	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5. Personel biblioteki jest przyjazny i łatwy w rozmowie	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Personel biblioteki poświęca czytelnikowi indywidualną uwagę	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
7. Personel biblioteki dostarcza materiały w obiecującym czasie	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
8. Personel oferuje sugestie gdzie szukać informacji w bibliotece	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
9. Nie musisz czekać na wykonanie usługi dłużej niż kilka minut	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
10. Zbiory biblioteczne są adekwatne do kierunku studiów	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
11. Zbiory biblioteczne są dostępne w momencie chęci skorzystania	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
12. Zbiory biblioteczne są aktualne	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
13. Zbiory biblioteczne są w dobrym stanie fizycznym (niezniszczone)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
14. Nie mam problemu ze znalezieniem książek i czasopism w czytelni (układ jest jasny i czytelny)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
15. Transakcje i usługi biblioteczne budzą zaufanie	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
16. Pomieszczenia biblioteki są wizualnie atrakcyjne i dobrze oznakowane	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
17. Nie mam problemu ze znalezieniem wolnego miejsca do pracy w bibliotece/czytelni	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
18. Meble w bibliotece/czytelni są ergonomiczne, wygodne i funkcjonalne	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

19. Nie mam problemu ze znalezieniem wolnego miejsca przy komputerze w bibliotece	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
20. Sprzęt komputerowy w bibliotece jest nowoczesny i sprawny	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
21. Istnieje dostęp do baz online	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
22. Zasób baz zaproponowanych przez bibliotekę jest wyczerpujący	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
23. Godziny otwarcia biblioteki nie wzbudzają zastrzeżeń (są dla mnie odpowiednie)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
24. Nie mam problemu z dostępem do kserokopiarki w bibliotece	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
25. Katalog biblioteczny na stronie internetowej jest czytelny i łatwy w obsłudze	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
26. Strona internetowa biblioteki jest czytelna i przejrzysta	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
27. Nie muszę długo przeglądać strony internetowej biblioteki, aby znaleźć wyczerpujące informacje	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
28. Całość usług dostarczanych przez bibliotekę jest na wysokim poziomie	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

Oceń obszary odnoszące się do usług oferowanych przez bibliotekę. Proszę rozdzielić 100 punktów pomiędzy 5 obszarów zgodnie z tym, jak ważny jest on dla Ciebie.

1	Dostępność urządzeń, sprzętu, wyposażenia, materiałów informacyjnych	
2	Solidne i dokładne wykonanie usługi	
3	Rzetelność, szybkość działań i reakcji	
4	Wiedza merytoryczna pracownika, umiejętność zdobywania zaufania	
5	Troska i dostosowanie do odpowiednich potrzeb użytkownika	
	Ogółem	100 punktów

Metryczka

1. Wiek:

2. Jestem studentem studiów:

- dziennych
 zaocznych
 wieczorowych

3. Rok studiów:

4. Postrzegam siebie jako częstego użytkownika mojej biblioteki (więcej niż 5 razy w miesiącu), korzystając z niej osobiście lub zdalnie poprzez stronę internetową:

- tak
 nie

MAŁGORZATA SLESAR

The Medical Library of Collegium Medicum of Torun University in Bydgoszcz
e-mail: sekret.biblio@cm.umk.pl

**THE QUALITY OF SERVICES PROVIDED BY
THE MEDICAL LIBRARY OF COLLEGIUM MEDICUM
OF TORUN UNIVERSITY IN BYDGOSZCZ
AND THE MAIN LIBRARY OF BIALYSTOK MEDICAL UNIVERSITY IN
THE OPINION OF THEIR USERS**

The comparative analysis in view of the research

KEYWORDS: Library services. Evaluation of quality. Researching the quality of library services. SERVQUAL.

ABSTRACT: **Objective** – The paper presents the results of the research on the quality of library services offered by the Medical Library of Collegium Medicum of Turn University in Bydgoszcz and the Main Library of Bialystok Medical University. **Research method** – The author studied opinions of student users of both libraries in the academic year 2009/2010, evaluating the quality of library services with a modified SERVQUAL model. Statistical calculations were performed with Kruskal-Wallis method, enabling the researcher to check the distribution of answers for tested groups of regular, evening and extramural students. **Results and conclusions** – The research results show that users of both libraries select concretization as the most important measure of SERVQUAL method, that is access to machinery, tools, equipment and information resources, while the least important is the measure related to the empathy of the library staff, that is concern for and adjustment to the user needs. These results differ from other results received so far from the libraries tested with SERVQUAL method, where the most important measures for user services were named as quick reaction and reliability.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 24 kwietnia 2012 r.

ANNA SIDORCZUK

Biblioteka Politechniki Białostockiej
e-mail: a.sidorczuk@pb.edu.pl

CO STUDENCI UCZELNI TECHNICZNYCH SĄDZĄ O CZYTANIU?

Badanie stanu czytelnictwa wśród studentów Politechniki Białostockiej



Anna Sidorczuk jest absolwentką studiów licencjackich i magisterskich bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na Uniwersytecie w Białymstoku oraz studiów licencjackich filologii angielskiej na Uniwersytecie Warszawskim. W l. 2006-2009 pracowała jako nauczyciel-bibliotekarz, a od 2009 r. pracuje w Bibliotece Politechniki Białostockiej. Jej zainteresowania skupiają się na bibliometrii, czytelnictwie oraz zastosowaniach e-learningu i narzędzi Web 2.0 w bibliotece.

SŁOWA KLUCZOWE: Czytelnictwo. Studenci. Uczelnie techniczne. Badanie czytelnictwa. Politechnika Białostocka.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest przedstawienie stanu czytelnictwa oraz preferencji czytelnictwa studentów uczelni technicznych na przykładzie słuchaczy Politechniki Białostockiej. **Metody badań** – W kwietniu i maju 2011 r. przeprowadzono badanie ankietowe na próbie 500 studentów Politechniki Białostockiej. Uzyskane dane skonfrontowano z wynikami badania *Społeczny zasięg książki* opublikowanymi w 2010 r. **Wyniki** – Badanie wykazało, że 30% ankietowanych studentów to czytelnicy intensywni, 60% – to czytelnicy sporadyczni, a tylko 10% w ciągu roku poprzedzającego badanie nie przeczytało żadnej książki. Stwierdzono, że respondenci preferują zinstytucjonalizowane sposoby pozyskiwania literatury, jednakże dość często docierają do publikacji, ściągając je z Internetu. Badanie pokazało, że przekaz internetowy czy elektroniczny coraz częściej pełni rolę głównego nośnika w przekazywaniu treści. **Wnioski** – Studenci Politechniki Białostockiej potwierdzili, iż posiadają ukształtowany nawyk czytelnictwa i tym nie różnią się zbytnio od ogółu osób posiadających wyższe wykształcenie, co wykazało badanie przeprowadzone przez Bibliotekę Narodową. Przejawia się to nie tylko w ilości przeczytanych książek w ciągu roku, ale też w częstotliwości ich zakupywania czy korzystania z bibliotek i wskazuje na dużą aktywność czytelnictwa. Warto zauważyć, iż coraz większą rolę odgrywają w niej praktyki związane z korzystaniem z publikacji dostępnych w Internecie.

WPROWADZENIE

Badanie czytelnictwa polega przede wszystkim na obserwowaniu czynności czytania z perspektywy zachowań grup, w odniesieniu do pewnej

zbiorowości (Wojciechowski, 1999, s. 18). M. Skwarnicki pisze, że „czytelnictwo jest procesem społecznym, polegającym na zaspokojeniu estetycznych, intelektualnych, naukowych, informacyjnych i rozrywkowych potrzeb ludzi, poprzez przyswajanie przekazywanego pisemnie dorobku ludzkich myśli, uczuć i wiedzy” (Skwarnicki, 1960, s. 243).

W ostatnich latach dość powszechne stało się przekonanie, iż procent osób czytających systematycznie spada. Intrzygują i jednocześnie szokują najnowsze badania społecznego zasięgu książki przeprowadzone przez Bibliotekę Narodową, z których wynika, że 56% osób w wieku 15 i więcej lat nie zjrzało w ciągu roku do żadnej książki, a 32% miało z nią sporadyczny kontakt. Co więcej, badania te wykazały również, że w ciągu ostatniego miesiąca ponad 46% nie przeczytało nawet krótkiego artykułu – tekstu dłuższego niż 3 strony maszynopisu (Biblioteka Narodowa, 2010). Dane te skłoniły autorkę niniejszego artykułu do podjęcia próby oceny stanu czytelnictwa wśród studentów uczelni technicznych na przykładzie słuchaczy Politechniki Białostockiej.

Studenci stanowią specyficzną grupę badawczą. W większości badań czytelniczych grupa ta traktowana jest na równi z uczniami. Podejście takie budzi jednak wątpliwości, albowiem spodziewać się można, że osoby dorosłe i wciąż uczące się mają już bardziej wyrobione pewne praktyki i nawyki czytelnicze aniżeli nastolatki. Badanie poziomu czytelnictwa wśród studentów uczelni technicznej jest ciekawe również ze względu na profil tych szkół wyższych. Zagadnienie to w latach 70. XX w. analizował Stanisław Gorzkowicz, opisując humanizację inteligencji technicznej. Stwierdził on iż: „Uczelnia techniczna, nastawiona głównie na przygotowanie zawodowe studentów, jest interesującym, bardziej niż inne typy uczelni, polem obserwacji zderzeń techniki i humanistyki” (Gorzkowicz, 1972, s. 18). Wynika to z faktu, iż studenci uczelni technicznych, sięgając po literaturę piękną czy popularnonaukową, czytają publikacje całkowicie różne od tych, z jakimi stykają się na co dzień podczas przygotowywania się do zajęć czy egzaminów. Aktywność czytelnicza studentów uczelni technicznych jest przy tym problemem często pomijanym w badaniach czytelnictwa, które zazwyczaj prowadzone są na uniwersytetach bądź na grupach studentów ujmowanych ogólnie.

ZAŁOŻENIA BADAWCZE

W badaniu, którego wyniki przedstawione są w niniejszym artykule, wykorzystano anonimową ankietę, która była wypełniana dobrowolnie przez grupę losowo wybranych studentów Politechniki Białostockiej. Badania sondażowe przeprowadzono w kwietniu i maju 2011 r. Ze względu na to, że Biblioteka Narodowa przeprowadziła badania na próbie reprezentatywnej, podobne warunki starano się zachować w badaniach czytelnictwa przeprowadzonych na Politechnice Białostockiej. Wielkość próby przy reprezentacyjnej metodzie badawczej zależy od przyjętego poziomu ufności, marginesu błędu oraz wielkości badanej populacji. W celu dobrania odpowiedniej liczby respondentów reprezentujących środowisko studentów Politechniki Białostockiej posłużono się kalkulatorem, dostępnym na stronie internetowej Instytutu PBS¹. W badaniu prze-

¹ Wielkość próby losowej wyznaczono za pomocą kalkulatora zamieszczonego na stronie internetowej: <http://www.pbssopot.com.pl/x.php?x=139/Dobor-proby.html>, dostęp: 5.04.2011.

prowadzonym na podstawie losowej próby reprezentatywnej dokładność wnioskowania uogólnionego na całą populację określa błąd statystyczny i wiarygodność oszacowania. W przeprowadzonym badaniu poziom ufności wynosi 0,95, gdyż założono, że z prawdopodobieństwem wynoszącym 95% można przenieść wnioski z próby na całą populację studentów Politechniki Białostockiej. Stąd też założono, że margines błędu, a tym samym wyciągane wnioski mogą odbiegać od rzeczywistości o +/- 5%. Przyjęcie innych założeń badawczych, zwiększających stopień prawdopodobieństwa wniosków oraz zmniejszających margines błędu, automatycznie zwiększa wielkość wymaganej próby badawczej, to zaś komplikuje proces badawczy od strony organizacyjnej.

Przy przyjętych założeniach dla populacji 13 600 studentów Politechniki Białostockiej minimalna wielkość próby reprezentatywnej wynosi 374 osoby, jednakże ankiety wypełniło łącznie 500 studentów. Taka próba zapewnia więc w miarę pewne wyniki badawcze, które można skonfrontować z wynikami badań przeprowadzonych przez Bibliotekę Narodową. Schemat doboru próby badawczej przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Schemat doboru próby badawczej

Poziom ufności (stopień prawdopodobieństwa)	0,95
Wielkość populacji (liczba studentów Politechniki Białostockiej)	13 600
Szacowana wielkość frakcji	0,5
Błąd maksymalny (margines błędu)	0,05
Wielkość próby	374
Próba przyjęta w badaniu	500

Badania przeprowadzono wśród studentów wszystkich wydziałów Politechniki Białostockiej, którzy wyrazili chęć wypełnienia ankiety. Jak można było się spodziewać ze względu na profil szkoły, zdecydowaną większość ankietowanych stanowili mężczyźni – aż 68% (340 osób), a zatem 32% próby stanowiły kobiety (160 osób). Przebadano zarówno studentów studiów I, jak i II stopnia. Na Politechnice Białostockiej oferta studiów I stopnia (3-letnich licencjackich oraz 3,5- lub 4,5-letnich inżynierskich) jest szersza niż oferta studiów II stopnia (magisterskich). Słuchacze studiów I stopnia stanowili 52% próby badawczej, pozostałą część – 48% stanowili studenci uzupełniających studiów magisterskich.

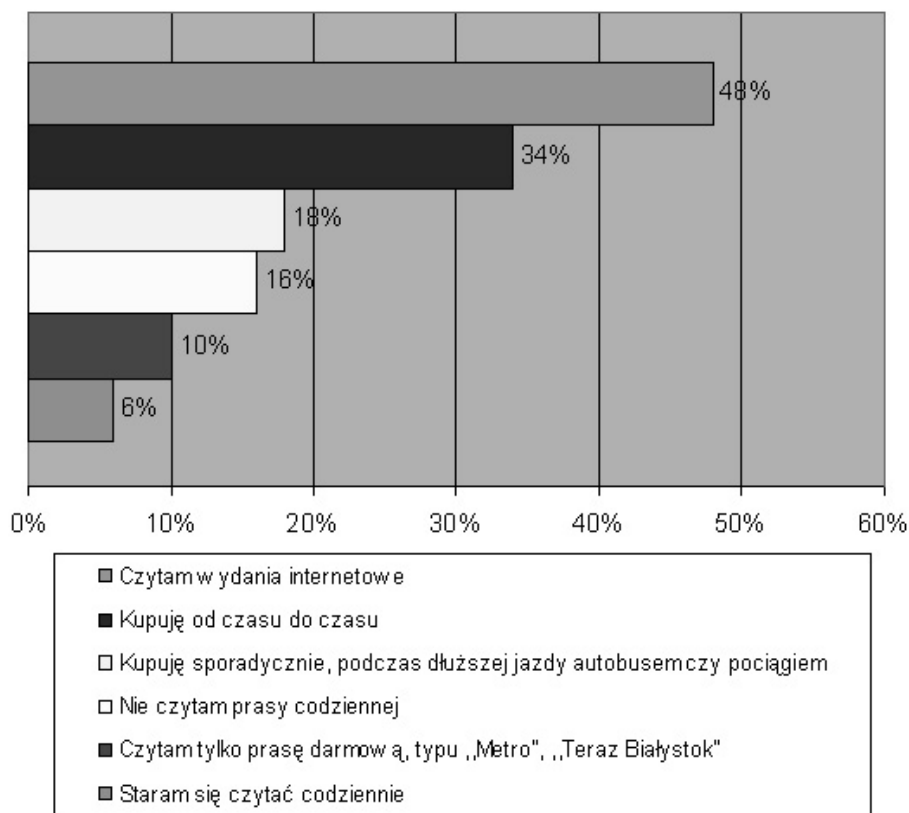
Ankieta została przeprowadzona tradycyjną techniką z użyciem kwestionariusza papierowego. Składał się on z 19 pytań zamkniętych jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru (zob. Zał. 1). Przedmiotem badań były czytelnicze zainteresowania studentów, wyrażające się w wyborach lektur – literatury pięknej oraz artykułów z prasy codziennej i czasopism, z pominięciem publikacji czytanych w celach naukowych i związanych z kierunkiem studiów. W ankiecie nie ograniczono się do tradycyjnych form tekstów, uznając, że nowoczesne formy elektronicznego dostępu do piśmiennictwa odgrywają coraz większą rolę w kształtowaniu współczesnych praktyk czytelniczych. Jak zauważył Janusz Dunin, korzystanie ze współczesnych osiągnięć techniki elektronicznej też polega głównie na czytaniu (komputery) lub transmisji treści zapisanych w formie neooralnej w radiu czy telewizji (Dunin, 1991, s. 34). Badając czytelnictwo, nie na-

leży zatem ograniczać się wyłącznie do tradycyjnych form przekazu, lecz trzeba także zwrócić uwagę na inne formy tekstów, np. publikowane na stronach WWW. Postulat ten jest szczególnie ważny w przypadku badania młodych czytelników. Poniżej zaprezentowane zostały wyniki ankiety dotyczącej preferencji czytelniczych studentów Politechniki Białostockiej.

ANALIZA WYNIKÓW

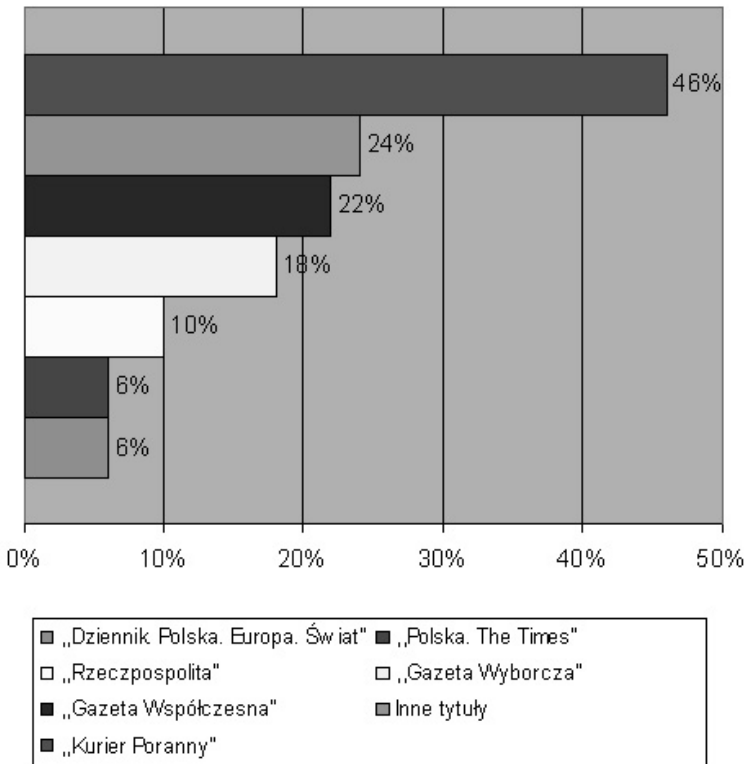
Pierwsze zagadnienie sondowane w ankiecie dotyczyło czytelnictwa prasy codziennej, a dokładniej częstotliwości sięgania po nią. Ankietowani mogli zaznaczyć jedną lub kilka spośród następujących opcji: nie czytam prasy codziennej; czytam tylko prasę darmową, typu: „Metro”, „Teraz Białystok”; kupuję sporadycznie, podczas dłuższej jazdy autobusem, czy pociągiem; kupuję od czasu do czasu; staram się czytać codziennie; czytam wydania internetowe. Odpowiedzi kształtowały się w następujący sposób: żadna z pań wypełniających ankietę nie przyznała się do braku zainteresowania prasą codzienną, jednak mężczyźni, w większości studenci studiów licencjackich zaznaczali tę opcję. Ogółem do nieczytania prasy codziennej przyznało się 16% ankietowanych. Kolejną możliwością, a więc czytam tylko prasę darmową, typu: „Metro”, „Teraz Białystok”, zaznaczyło 10%. Wśród nich znaleźli się zarówno słuchacze studiów I, jak i II stopnia, obu płci. Trzeci wariant odpowiedzi, czyli – kupuję sporadycznie, podczas dłuższej jazdy autobusem czy pociągiem, wybrało 18% badanych. Opcję tę zaznaczali głównie mężczyźni, z czego większość, to studenci studiów inżynierskich lub licencjackich. Znaczna liczba osób przyznała się do kupowania prasy codziennej od czasu do czasu. Opcję tę zaznaczyło 34% ankietowanych. Natomiast mężczyźni, będący głównie studentami studiów uzupełniających, stwierdzali, iż starają się czytać prasę codziennie. Odpowiedziało tak 6% ogółu. Warte uwagi wydaje się to, że ostatni wariant – czytam wydania internetowe zaznaczyło 48% studentów wypełniających ankietę. Niewątpliwie świadczy to o transformacji, jaka dokonuje się we współczesnym społeczeństwie i podkreśla rolę, którą Internet odgrywa w codziennym życiu. Studenci to młode pokolenie żyjące na styku kultury słowa pisanego i słowa elektronicznego. Starają się oni pogodzić te dwie formy, w związku z czym chętnie sięgają zarówno po wydania tradycyjne, jak i te nowoczesne, na co wskazują wyniki ankiety (wykr. 1). Niestety, w badaniach *Społecznego zasięgu książki 2010* pytanie dotyczące czytelnictwa prasy codziennej nie znalazło miejsca, stąd wyników dotyczących tego aspektu czytelnictwa uzyskanych w badaniu przeprowadzonym wśród studentów Politechniki Białostockiej nie można skonfrontować z danymi o charakterze ogólnopolskim.

Kolejne pytanie miało na celu zbadanie, po jakie tytuły prasowe najczęściej sięgają studenci. Do wyboru były tytuły zarówno lokalne („Kurier Poranny”, „Gazeta Współczesna”), jak również krajowe („Gazeta Wyborcza”, „Rzeczpospolita”, „Dziennik. Polska. Europa. Świat”, „Polska. The Times”). Można również było podać inne tytuły czytanej prasy codziennej. Największym zainteresowaniem wśród studentów Politechniki Białostockiej cieszy się prasa regionalna, bowiem zainteresowanie „Kurierem Porannym” zadeklarowało 46%, zaś „Gazetą Współczesną” 22% ankietowanych. Wśród osób, które wybierały te odpowiedzi, znaleźli się



Wykres 1. Czy i jak często sięgasz po prasę codzienną?

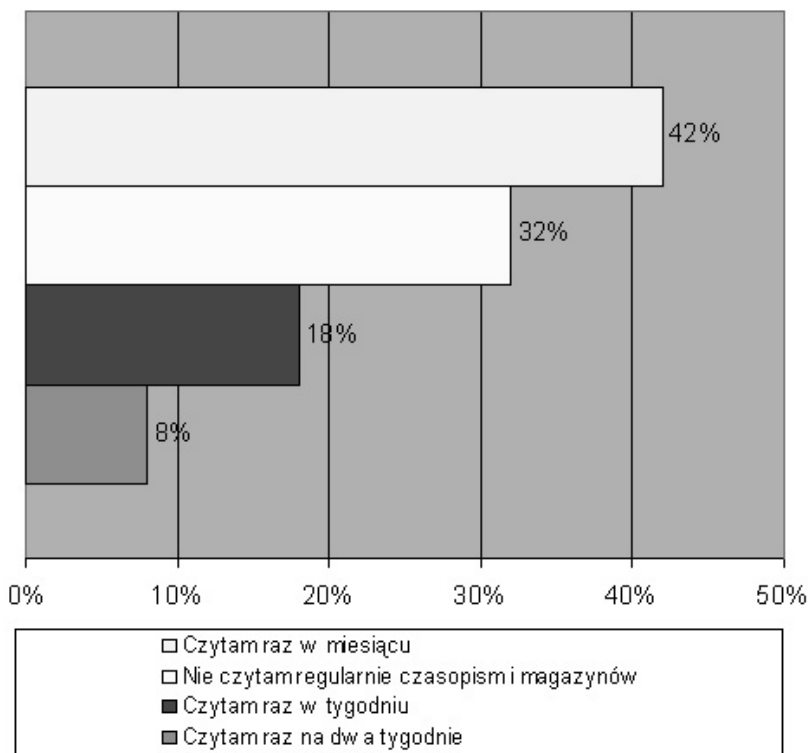
zarówno studenci studiów I, jak i II stopnia, obu płci. Część respondentów czyta jedynie prasę lokalną, inni zaś poza wydawnictwami lokalnymi interesują się również tekstami zamieszczonymi w prasie ogólnopolskiej bądź czytają jedynie takie wydania. Wśród prasy codziennej ogólnokrajowej dużym zainteresowaniem cieszy się „Gazeta Wyborcza”. Zainteresowanie tym tytułem wykazało 18% studentów, głównie mężczyzn studiujących na studiach II stopnia oraz kobiet studiujących na studiach inżynierskich lub licencjackich. Po „Rzeczpospolitą” sięgnęłoby 10% badanych, zaś po „Dziennik. Polska. Europa. Świat” oraz „Polskę. The Times” – po 6%. Zarówno „Rzeczpospolitą”, jak i „Dziennik. Polska. Europa. Świat” najczęściej wybierali mężczyźni studiujący na uzupełniających studiach magisterskich, natomiast „Polskę. The Times” wybierały głównie kobiety, studentki obu stopni studiów. Inne tytuły wybrałoby 24% ankietowanych, zarówno kobiet, jak i mężczyzn (wykr. 2). Wśród nich najczęściej wymieniano bezpłatne wydania prasy lokalnej: „Metro”, „Teraz Białystok”, a także takie pisma, jak „Agora” czy „Fakt”. W tym miejscu studenci wskazywali również różnego typu portale i serwisy informacyjne, z których korzystają. Wśród najczęściej wymienianych znalazły się: wp.pl, onet.pl, interia.pl czy tvn24.pl. Wynika to z faktu, iż obecnie Internet stał się pierwszym medium informacyjnym, natomiast społeczeństwo uległo transformacji, przekształcając się w społeczeństwo informacyjne.



Wykres 2. Jakie tytuły prasy codziennej czytasz najczęściej?

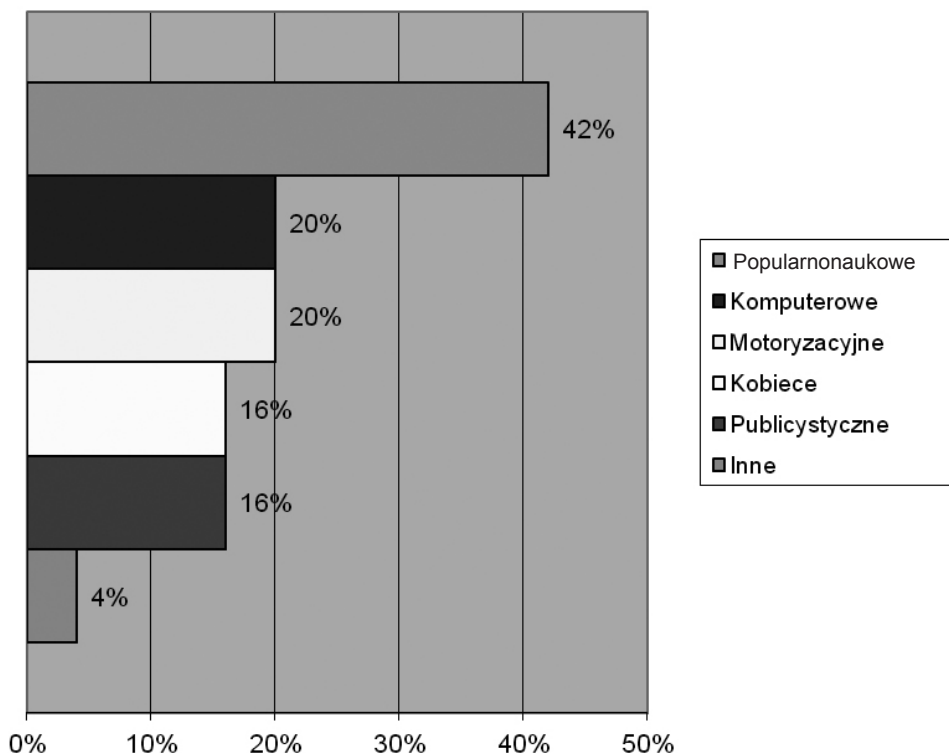
Kolejne pytania dotyczyły czytelnictwa czasopism i magazynów. Pomimo iż badania przeprowadzane przez Bibliotekę Narodową nie ujęły tej kwestii, postanowiono dokładniej przyjrzeć się czytelnictwu wśród studentów, również i z tej perspektywy. Pierwsze z pytań miało określić, z jaką częstotliwością czytane są pisma. Badani mieli do wyboru następujące odpowiedzi: nie czytam regularnie czasopism i magazynów, czytam raz w miesiącu, czytam raz na dwa tygodnie, czytam raz w tygodniu. Po czasopisma i magazyny raz w miesiącu sięga 42% badanych. Są one popularne zarówno wśród studentów, jak i studentek. Z chęcią sięgają po nie studenci 3-letnich studiów I stopnia, jak również słuchacze 2-letnich studiów uzupełniających. Zapewne ma na to wpływ ogromna różnorodność miesięczników dostępnych na rynku. 18% ankieterowanych stwierdziło, iż czasopisma lub magazyny czyta raz w tygodniu. W grupie tej przeważali mężczyźni. I w tym przypadku można się odnieść do rynku wydawniczego, gdzie ogromną większość tygodników stanowią czasopisma o tematyce publicystycznej czy sportowej, a więc te, po które sięgają właśnie mężczyźni. Kobiety z kolei częściej sięgają po pisma raz na dwa tygodnie. Przyznało to 8% badanych. Wiąże się to zapewne z tym, iż na rynku wydawniczym prasy kobiecej ogromną większość stanowią dwutygodniki. Natomiast 32% osób wypełniających ankietę stwierdziło, iż nie czyta regularnie czasopism (wykr. 3).

Kolejne pytanie dotyczące czytelnictwa czasopism i magazynów miało na celu określenie ich typu. Zaznaczyć można było następujące odpowie-



Wykres 3. Czy czytasz regularnie czasopisma lub magazyny?

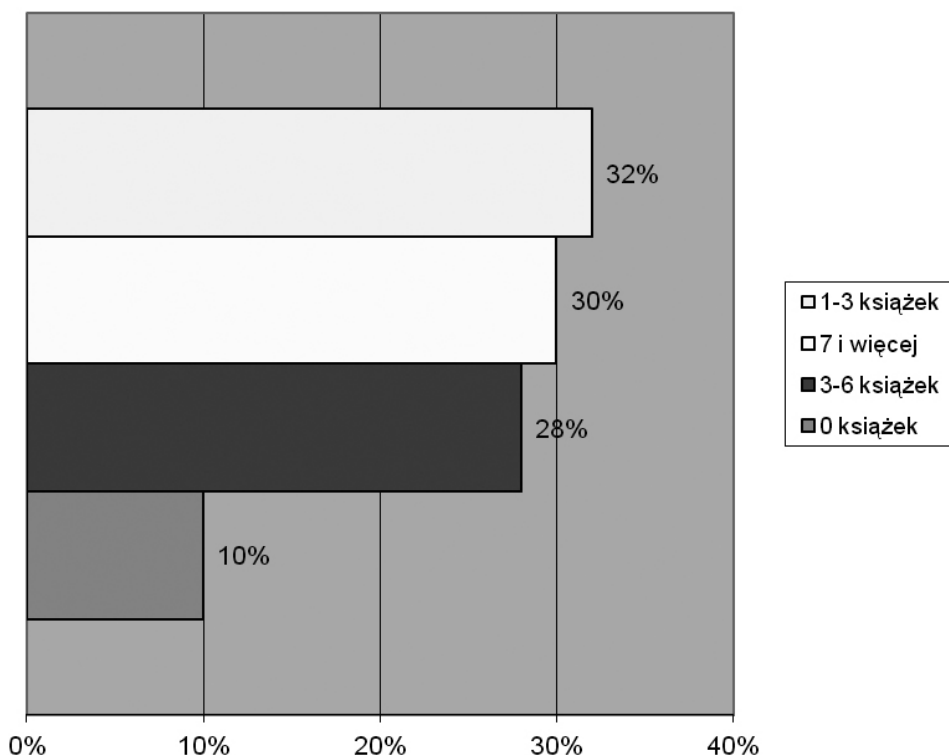
dzi: popularnonaukowe, publicystyczne, motoryzacyjne, komputerowe, kobiece, bądź wpisać własną kategorię. Największa grupa badanych przyznała, iż najczęściej przegląda czasopisma popularnonaukowe – 42%. Po tego typu magazyny sięgają zarówno kobiety, jak i mężczyźni, najczęściej będący studentami studiów II stopnia. Mężczyźni znacznie częściej przeglądają pisma o charakterze publicystycznym oraz poruszające tematykę komputerową lub motoryzacyjną. Czasopisma motoryzacyjne cieszą się uznaniem studentów wszystkich lat, podczas gdy publicystyczne i komputerowe częściej czytane są przez studentów studiów I stopnia. Popularność magazynów publicystycznych w tej grupie studentów może mieć związek z profilem obranych studiów, albowiem na Politechnice Białostockiej prowadzone są studia licencjackie z politologii. Zainteresowanie tymi magazynami wskazało 16% ankietowanych, natomiast czasopismami motoryzacyjnymi i komputerowymi – po 20%. Kobiety, studentki wszystkich lat studiów, jak nietrudno się domyślić, najczęściej czytają pisma kobiece. Pisma te czyta 16% ogółu badanej próby, w której kobiety stanowiły 32% (wykr. 4). Studentki, które nie wskazały prasy kobiecej, najczęściej sięgają po pisma o charakterze popularnonaukowym bądź wybierają czasopisma przyrodniczo-krajoznawcze lub o tematyce związanej z kierunkiem studiów. Wśród innych magazynów, na które zwrócili uwagę studenci Politechniki Białostockiej, znalazły się wspomniane wcześniej czasopisma przyrodniczo-krajoznawcze, np. „National Geographic”, a także architektoniczne i sportowe.



Wykres 4. Po jakiego typu czasopisma sięgasz?

Marek Misiak w „Forum Akademickim” wyraził opinię, iż „jest jednak rzecz, która w polskim społeczeństwie ma się słabo, ale wśród studentów – zadziwiająco dobrze. Jest nią czytelnictwo książek” (Misiak, 2011, s. 50). Kolejne pytania zawarte w ankiecie miały zweryfikować tę tezę. Pierwsze z nich brzmiało: Czy czytasz dla przyjemności w czasie wolnym? Zdecydowana większość respondentów, bo aż 82% przyznała, że tak. Pomimo 18% odpowiedzi negatywnych, wynik ten wyraźnie potwierdza opinię Misiaka. Należy jednak zauważyć, iż aktywność czytelników jest bardzo zróżnicowana. Wśród osób deklarujących czytanie książek znajdują się ci, którzy czytają dużo, jak i ci, którzy jedynie sporadycznie biorą książkę do ręki i ją jedynie przeglądają. Dopiero odpowiedź na kolejne pytanie pozwoliła ustalić, ile książek, poza podręcznikami akademickimi, w ciągu roku przeczytali studenci.

Autorzy badania przeprowadzonego przez Bibliotekę Narodową za rzeczywistych czytelników uważają tych, którzy przeczytali co najmniej 6 książek w ciągu roku. Gdy dana osoba czyta 7 książek i więcej jest już określana jako czytelnik intensywny. Natomiast w przypadku przeczytania mniejszej liczby pozycji jest czytelnikiem sporadycznym. Osoby nieczytające określa się mianem „poza książką” (Biblioteka Narodowa, 2010). Podobnej skali użyto w omawianym badaniu ankietowym. Zastosowano następujący podział 0 książek, 1-3 książki, 3-6 książek, 7 i więcej. Wyniki kształtowały się w następujący sposób: 10% badanych nie



Wykres 5. Ile książek w ciągu roku zdarza Ci się przeczytać?
(oprócz podręczników akademickich)

przeczytało żadnej książki. W tej grupie znaleźli się studenci obu płci studiujący na studiach inżynierskich lub licencjackich. 32% respondentów przeczytało od 1 do 3 książek w ciągu roku. Przeważały tu osoby studiujące na uzupełniających studiach magisterskich. Nieco mniej, bo 28% w ciągu roku przeczytało od 4 do 6 książek. Odpowiedzi takiej udzieliła taka sama liczba studentów zarówno pod względem płci, jak i stopnia studiów. Po 7 i więcej pozycji sięgnęło 30% ankietowanych (wykr. 5). W tym przypadku przeważali mężczyźni studiujący na studiach inżynierskich bądź licencjackich.

W ogólnopolskim badaniu Biblioteki Narodowej nie wyodrębniono grupy studentów, traktując ją jako jedną kategorię wraz z uczniami. Dlatego należy przyjrzeć się opublikowanemu raportowi pod wieloma różnymi kątami, by odnieść go do społeczności studenckiej. Aby wyniki łatwiej można było porównać, należałoby przyjąć kategoryzację czytelników zastosowaną w raporcie BN. Operując tymi kategoriami, stwierdzić można, iż poza obiegiem książki pozostaje 10% studentów Politechniki Białostockiej. Czytelnikami sporadycznymi jest 60% badanych, zaś intensywnymi – 30%. W odniesieniu do ogółu społeczeństwa powyżej 15 roku życia, które badane było przez Bibliotekę Narodową, wyniki kształtowały się w następujący sposób: nieczytający książek – 56%, czytelnicy sporadyczni – 32%, czytelnicy intensywni – 12%.

Studenci stanowią społeczność składającą się w większości z młodych osób, dlatego też warto uzyskane dane porównać z tymi, które dotyczą ogólnopolskiej grupy wiekowej 20-29 lat. Wyniki badań BN dla tej grupy kształtowały się w następujący sposób: nieczytający książek – 49%, czytelnicy sporadyczni – 39%, czytelnicy intensywni – 12%.

Jednakże społeczność w tym przedziale wieku obejmuje szersze spektrum osób, wśród których studenci są jedną z podgrup. Dlatego też warto przyrzeć się danym dotyczącym grupy uczniów i studentów. Według badań ogólnopolskich w tej grupie poza książką pozostaje 33% badanych, czytelnikami sporadycznymi jest 49%, natomiast czytelnikami intensywnymi – 19% badanych.

Warto zauważyć, że studenci zaliczają się do grona osób z wykształceniem wyższym, gdyż część z nich, która studiuje na uzupełniających studiach magisterskich może pochwalić się dyplomem licencjata. Ogólnopolski raport BN bierze pod uwagę ogólną grupę czytelników z wyższym wykształceniem, dla której stwierdzono, że 25% osób do niej należących nie czyta książek. Natomiast 52% tej grupy sięga po 1-6 książek rocznie, zaś 23% – czyta lub przegląda w całości lub fragmencie 7 bądź więcej książek (Biblioteka Narodowa, 2010). Te dane mogą świadczyć o trwałości nawyków czytelniczych ukształtowanych wśród studentów, bo dane dotyczące studentów Politechniki Białostockiej i dane dotyczące ogółu osób z wykształceniem wyższym nie różnią się w istotny sposób.

Raport BN zawiera też dane o stanie czytelnictwa w różnych regionach Polski. Respondentami omawianej w artykule ankiety byli studenci Politechniki Białostockiej, a więc osoby, które w większości zamieszkują województwo podlaskie. Według badań przeprowadzonych przez BN we wschodnim regionie kraju, do którego zalicza się Podlasie, poza społecznym obiegiem książki pozostaje aż 60% ankietowanych, 30% czyta od 1 do 6 książek rocznie i tylko 9% sięga po 7 i więcej książek (Biblioteka Narodowa, 2010).

W tabeli 2 przedstawione jest zestawienie omówionych powyżej porównań danych uzyskanych w badaniu przeprowadzonym wśród studentów Politechniki Białostockiej z danymi opublikowanymi w raporcie dotyczącym stanu czytelnictwa w Polsce.

Tabela 2

Odpowiedzi na pytanie o czytelnictwo książek a zmienne społeczno-demograficzne

Ilość książek przeczytanych w ciągu ostatnich 12 miesięcy	Wyniki badań przeprowadzonych przez Bibliotekę Narodową						Wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej
	Ogółem	Wiek 20-29	Miejsce zamieszkania miasto 100-500 tys.	Wykształcenie wyższelicencjat	Grupa społeczno-zawodowa uczniowie i studenci	Region wschodni	
0	56%	49%	45%	25%	33%	60%	10%
1-6	32%	39%	37%	52%	49%	30%	60%
7 i więcej	12%	12%	18%	23%	19%	9%	30%

Nie tylko białostoccy studenci tak chętnie sięgają po książki. Na Politechnice Białostockiej prowadzone były również badania czytelnictwa w innym wymiarze – mające ocenić stan czytelnictwa wśród pracowników naukowych i doktorantów, którzy nie ukończyli 30 roku życia. Wykazały one, iż 4% młodych naukowców nie sięga w ogóle po książki, 66% czyta rocznie od 1 do 6 książek, a 30% – w ciągu roku czyta 7 lub więcej książek (Brzozowska-Szczecina & Radziszewska, 2011, s. 3). Porównując te wyniki z odpowiedziami uzyskanymi od studentów, można stwierdzić, iż kształtują się one bardzo podobnie (tab. 3). Co prawda, odsetek osób nieczytających w młodym pokoleniu inteligencji jest dość znaczny – 10%, jest on też znacząco niższy od ogólnego odsetka osób nieczytających w skali ogólnopolskiej, a także od odsetka nieczytających w ogólnopolskich podgrupach ludzi młodych (20-29 lat), ludzi z wyższym wykształceniem oraz studentów i uczniów.

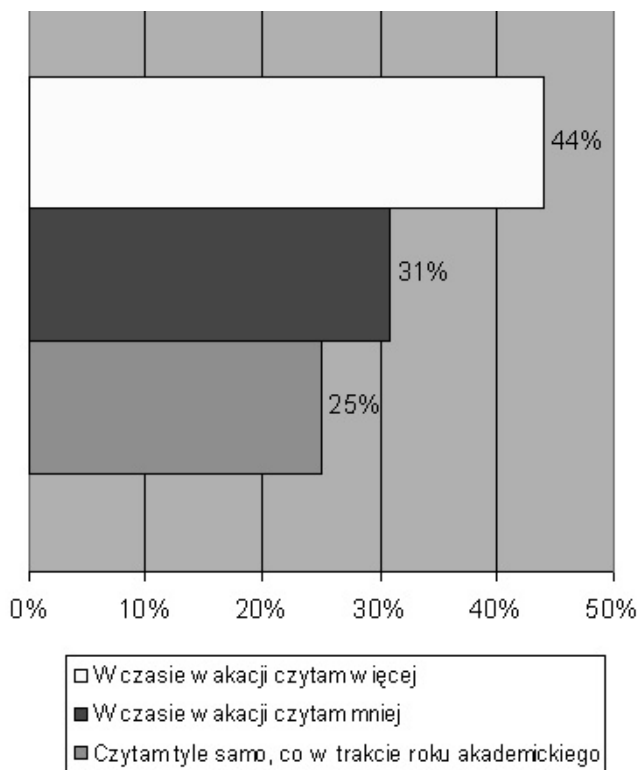
Tabela 3

Porównanie czytelnictwa studentów oraz młodych naukowców Politechniki Białostockiej

Liczba książek przeczytanych w ciągu ostatnich 12 miesięcy	Wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej	Wyniki badań przeprowadzonych wśród młodych naukowców przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej
0	10%	4%
1-6	60%	66%
7 i więcej	30%	30%

Warto zauważyć, iż studenci to grupa czytelników, która najwięcej wolnego czasu ma w wakacje. Czy ten czas poświęca na czytanie? M. Misiak stwierdza: „czytają zarówno studenci uczelni technicznych, jak i uniwersytetów, kobiety i mężczyźni, literaturę bardziej lub mniej ambitną. Przytłaczająca większość «połyka», przez nikogo nie przymuszana, przynajmniej kilka książek w ciągu każdego semestru. A prawdziwa orgia czytania następuje w wakacje” (Misiak, 2011, s. 50). Aby zbadać, jak kształtuje się czytelnictwo poza trwaniem roku akademickiego, zapytano, czy liczba czytanych książek ulega zmianie w czasie wakacji. Studenci mogli zaznaczyć jedną z trzech opcji: tak, w czasie wakacji czytam więcej; czytam tyle samo, co w trakcie roku akademickiego lub tak, w czasie wakacji czytam mniej. Uzyskane odpowiedzi pokazują, że 44% studentów w czasie wolnym od nauki czyta więcej. Najczęściej odpowiadali tak mężczyźni studiujący na studiach I stopnia oraz generalnie kobiety. Dla 25% respondentów ilość czasu wolnego nie ma większego znaczenia, gdyż czyta tyle samo książek zarówno w czasie roku akademickiego, jak i podczas wakacji. Takiej odpowiedzi udzielali najczęściej studenci płci męskiej. Natomiast 31% przyznało, iż w wakacje czyta mniej (wykr. 6). Tę opcję zaznaczali zwłaszcza studenci studiów II stopnia. Ankieta wykazała więc, że duża część studentów istotnie w czasie wolnym czyta więcej, jednak 1/3 ankietowanych przyznała, iż w wakacje czyta mniej.

Wzorując się na ostatnich badaniach czytelnictwa BN, w ankiecie przeprowadzonej wśród studentów Politechniki Białostockiej zapytano, czy w ciągu ostatniego miesiąca ankietowani przeczytali tekst dłuższy niż 3 strony maszynopisu. Twierdzącej odpowiedzi udzieliło 96% badanych. Taki wynik jest oczywisty, studenci muszą mieć kontakt ze słowem pisa-



Wykres 6. Czy ilość czytanych przez Ciebie książek ulega zmianie w czasie wakacji?

nym. Poza tym jest to specyficzna grupa czytelników, którzy wykazują się dużym potencjałem intelektualnym, są ambitni i ciekawi świata, co znacząco wpływa na czytelnictwo różnorodnych tekstów. Jak zauważono wcześniej, studenci w znacznej większości sięgają po czasopisma i prasę codzienną, jak również czytają teksty umieszczone na portalach internetowych. Podobne pytanie o czytanie dłuższych tekstów zadały również autorki badające czytelnictwo wśród „młodej inteligencji technicznej” na przykładzie pracowników naukowych i doktorantów Politechniki Białostockiej. Zaskakujące jest to, iż otrzymane przez nie odpowiedzi są identyczne z tymi, jakich udzielili studenci tej samej uczelni. W tabeli 4 zaprezentowano odniesienie wyników badań przeprowadzonych w Politechnice Białostockiej, do wyników badań ogólnopolskich Biblioteki Narodowej.

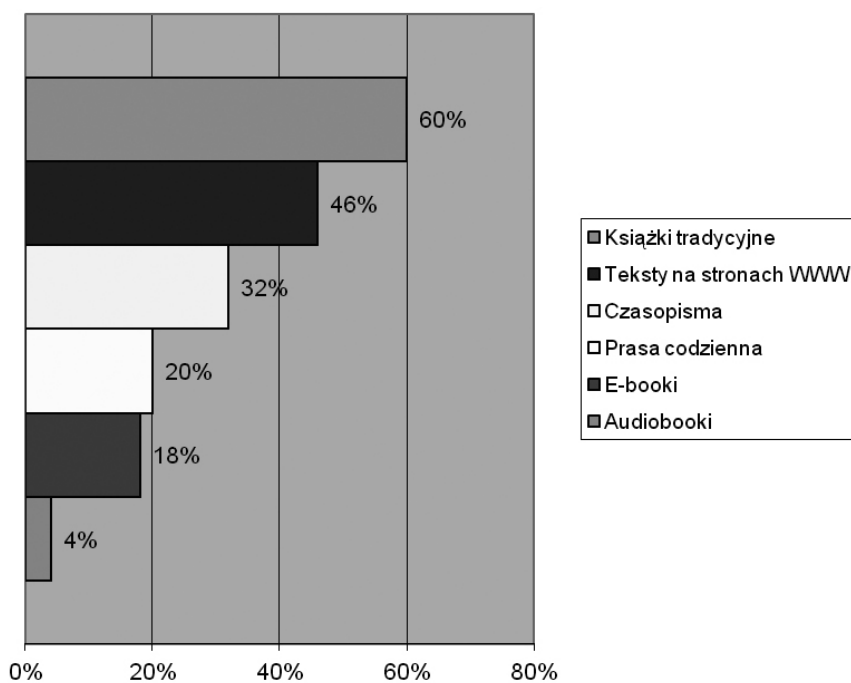
Kolejne pytanie miało na celu ustalenie, po jakiego rodzaju publikacje sięgają najczęściej studenci uczelni technicznej. Do wyboru były następujące kategorie: książki tradycyjne, czasopisma, prasa codzienna, teksty na stronach WWW, audiobooki oraz e-booki. Ten aspekt nie został ujęty w badaniach przeprowadzonych przez Bibliotekę Narodową, pomimo iż daje obraz czytelniczego wykorzystania rynku wydawniczego. Ankieta przeprowadzona wśród studentów wykazała, iż niesłabnącym 60% zainteresowaniem w dalszym ciągu cieszą się tradycyjne książki. Na czasopisma wskazało 32% osób, zaś 20% na prasę codzienną. Wskazania te kształtowały się równomiernie, niezależnie od płci oraz stopnia podjętych studiów. W przypadku nowszych nośników przekazu treści, tylko 4% studentów,

Tabela 4

Odpowiedzi na pytanie o czytelność dłuższych tekstów a zmienne społeczno-demograficzne

Czy w ciągu ostatniego miesiąca przeczytałeś jakiś tekst dłuższy niż 3 strony maszynopisu?	Wyniki badań przeprowadzonych przez Bibliotekę Narodową						Wyniki badań przeprowadzonych przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej
	Ogółem	Wiek 20-29	Miejsce zamieszkania miasto 100-500 tys.	Wykształcenie wyższe/licencjat	Grupa społeczno-zawodowa uczniowie i studenci	Region wschodni	
Nie	46%	48%	38%	19%	27%	49%	4%
Tak	54%	52%	62%	81%	73%	51%	96%

głównie ci studujący na uzupełniających studiach magisterskich, wybrało audiobooki. Zainteresowanie e-bookami jest wyraźnie większe: 18% respondentów, w większości mężczyźni, wskazało, że chętnie sięgnęliby po nie. Po teksty na stronach WWW sięga natomiast 46% badanych. Studenci, szczególnie uczący się na uczelni technicznej, muszą mieć dostęp do najnowszych badań czy rozwiązań proponowanych w danej dziedzinie, te najczęściej można znaleźć w Internecie, czasopismach, e-bookach lub e-czasopismach (wchodzących w skład baz danych), ma to swój wyraz w wynikach przeprowadzonej ankiety (wykr. 7).



Wykres 7. Po jakiego typu literaturę sięgasz najchętniej?

Tabela 5

Odpowiedzi na pytanie o typ czytanych publikacji

Typ publikacji	Wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej	Wyniki badań przeprowadzonych wśród młodych naukowców przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej
E-booki	18%	30%
Audiobooki	4%	6%
Książka tradycyjna	60%	66%
Teksty na stronach WWW	46%	84%
Prasa codzienna	20%	48%
Czasopisma	32%	72%

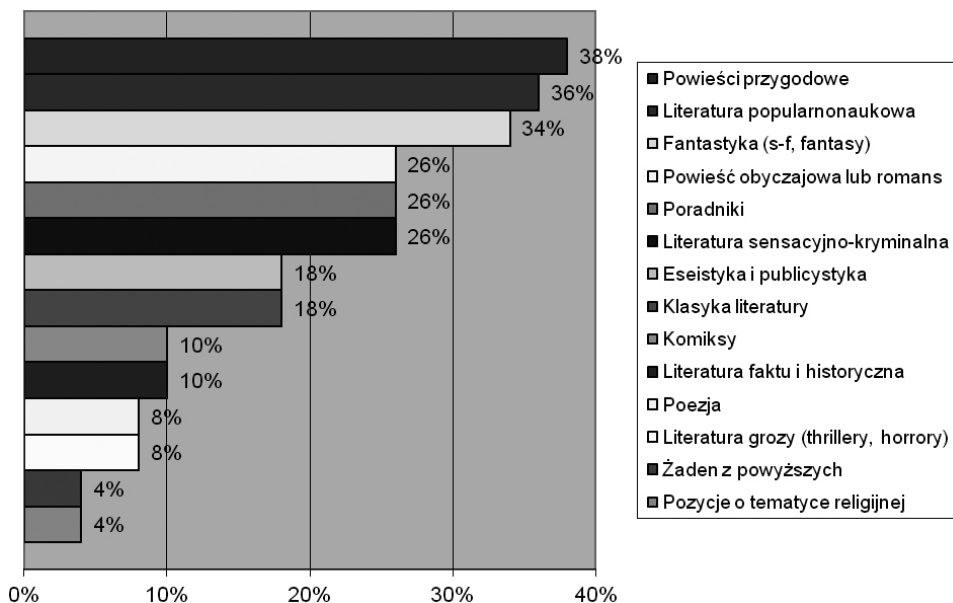
Marek Misiak zauważył, że pytane przez niego osoby „W postaci e-booków (...) czytają też te książki, do których w wersji papierowej nie byłyby w stanie dotrzeć – np. zagraniczne książki naukowe” (Misiak, 2011, s. 51). Możliwe jest, że podobna motywacja jest podstawą zainteresowania e-bookami studentów Politechniki Białostockiej. Natomiast brak zainteresowania audiobookami może wynikać zarówno z profilu uczelni, specyfiki nośnika, jak też warunków do słuchania tego typu książek.

Udzielone przez studentów odpowiedzi na pytanie dotyczące preferencji ankietowanych w zakresie typów publikacji nieco różnią się od tych, wskazanych przez młodych naukowców i doktorantów. Obie grupy wskazywały na popularność papierowej książki i w obu przypadkach waha się ona w granicach 60% (Brzozowska-Szczecina & Radziszewska, 2011, s. 4). Jednakże na tym podobieństwo praktycznie się kończy (tab. 5). Z badań wynika, że studenci skupiają się jedynie na kilku – jednym, dwóch typach publikacji, podczas gdy młodzi naukowcy starają się wykorzystywać w równym stopniu nowe, jak i tradycyjne nośniki przekazu, czerpiąc informacje z wielu różnych typów publikacji. Zdziwiał fakt tak małego wykorzystania tekstów publikowanych na stronach WWW przez studentów Politechniki Białostockiej. Natomiast u naukowców wysokie wskazania dla czasopism i tekstów publikowanych na stronach WWW mogą świadczyć o potrzebie weryfikacji danych zaczerpniętych z Internetu, a więc nie do końca wiarygodnego źródła, a wyższe wskazania dla prasy codziennej potwierdzają fakt, iż osoby te pomimo, iż korzystają z nowoczesnych technologii, to wciąż wolą sięgać po tradycyjne nośniki.

Mając na uwadze badania przeprowadzone przez Bibliotekę Narodową, zapytano studentów Politechniki Białostockiej o ich gusta czytelnicze. Jak zauważa M. Misiak „dla wielu studentów nieistotny jest tradycyjny (a kwestionowany również przez literaturoznawców) podział na literaturę wysoką i popularną” (Misiak, 2011, s. 50), dlatego w możliwych odpowiedziach na zapytanie nie padła propozycja literatury wysokoartystycznej. Ankietowani mieli wskazać rodzaj literatury, który ich interesuje. Do wyboru były następujące opcje: poezja, fantastyka (s-f, fantasy), literatura sensacyjno-kryminalna, powieść obyczajowa lub romans, literatura faktu i historyczna, literatura popularnonaukowa, pozycje o tematyce religijnej, komiksy, literatura grozy (thrillery, horrory), powieści przygodowe, klasyka literatury, eseistyka i publicystyka, poradniki, żaden z powyższych. Największym zainteresowaniem białostockich studentów cieszy się powieść

przygodowa, gdyż sięgnęłoby po nią 38% badanych. Wśród osób, które najchętniej czytają tego rodzaju literaturę znaleźli się studenci studiów magisterskich, a także mężczyźni studiujący na studiach I stopnia. Zaraz za powieścią przygodową plasuje się literatura popularnonaukowa, którą wybrałoby 36% studentów, głównie mężczyzn studiujących na studiach II stopnia. Badania przeprowadzone przez BN wskazały, iż fantastykę czyta 10% respondentów (Biblioteka Narodowa, 2010), natomiast ankieta przeprowadzona na Politechnice Białostockiej ujawniła, iż interesuje się nią 34% studentów – szczególnie zainteresowanie fantastyką przejawiają mężczyźni studiujący na studiach inżynierskich czy licencjackich. Różnica między tymi danymi może wynikać z faktu, iż fantastyką interesują się głównie młodzi mężczyźni, a wyniki badania Biblioteki Narodowej odnoszą się do całości społeczeństwa, niezależnie od wieku i płci. Według raportu BN na dalszej pozycji pod względem wyborów czytelniczych znajdują się: książki sensacyjno-kryminalne, powieści obyczajowe lub romanse, a także poradniki – po te pozycje sięga 26% ankietowanych (Biblioteka Narodowa, 2010). Audytorium czytelnicze tych rodzajów literatury wśród studentów Politechniki Białostockiej kształtuje się w następujący sposób: po literaturę obyczajową czy romanse sięgają studentki wszystkich lat studiów – 26% badanych, zaś książki sensacyjno-kryminalne cieszą się uznaniem wśród studentów płci męskiej – odpowiedzi tej udzieliło również 26%. Wyraźny jest tu podział na literaturę o „męskiej” i „damskiej” tematyce. Poradniki najczęściej są wybierane przez studentów obu płci uzupełniających studiów magisterskich. Porównując wyniki ankiety z wynikami badań opublikowanymi przez Bibliotekę Narodową, można zauważyć wyraźną różnicę w czytelnictwie poradników. Według badań BN generalnie nie cieszą się one dużym zainteresowaniem – jedynie 9% wskazań (Biblioteka Narodowa, 2010). Na Politechnice Białostockiej zainteresowanie nimi zadeklarowało natomiast 26% studentów. Wiązać się to może z tym, że osoby studiujące na kierunkach technicznych zwykle aktywne są w rozmaitych działaniach praktycznych.

Klasykę literatury bądź eseistykę i publicystykę przeczytałoby 18% studentów Politechniki Białostockiej. Te wskazania kształtowały się w równomierny sposób, jeśli chodzi o stopień studiów i płeć. W porównaniu z wynikami badań opublikowanymi przez Bibliotekę Narodową zwraca uwagę sześciokrotnie większa poczytność eseistyki w środowisku białostockich studentów niż w całym polskim społeczeństwie. Mniejszą popularnością cieszą się publikacje, takie jak komiks oraz literatura faktu i historyczna – interesują one jedynie 10% „techników”. Trzeba podkreślić, iż po komiksy częściej sięgają mężczyźni rozpoczynający studia, zaś literatura faktu interesuje głównie mężczyzn kończących swoją edukację. W porównaniu z resztą społeczeństwa trzeba wskazać, iż studenci uczelni technicznych czytają mniej literatury faktu, albowiem ogólne czytelnictwo tego rodzaju książek według Biblioteki Narodowej kształtuje się na poziomie 15% (Biblioteka Narodowa, 2010). Wskazania studentów dotyczące pozostałych typów literatury kształtowały się w następujący sposób: 8% badanych wybrałoby poezję bądź literaturę grozy, zaś 4% zaznaczyło literaturę religijną, tyle samo też nie sięgnęłoby po żaden rodzaj z wymienionych w ankiecie (wykr. 8).

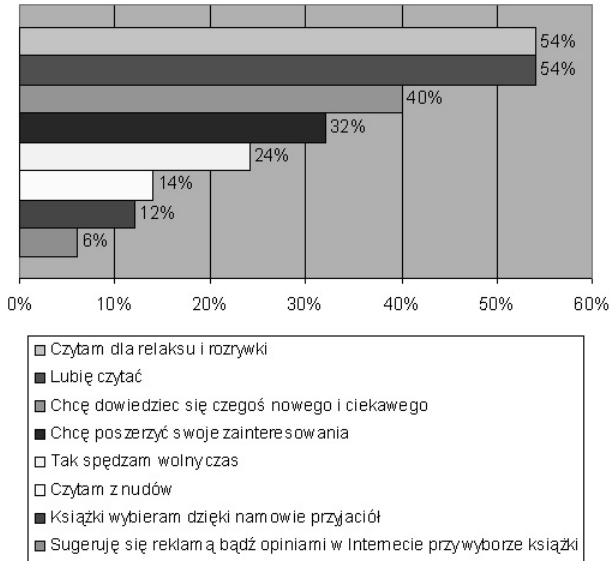


Wykres 8. Jaki rodzaj literatury Cię zainteresuje?

Podobne pytanie o typ preferowanej literatury padło również w ankiecie skierowanej do młodych pracowników naukowych i doktorantów. W tym przypadku najbardziej poczytnym rodzajem literatury okazała się literatura fachowa. Kolejne miejsca natomiast zajęły fantasy, powieści sensacyjno-kryminalne i przygodowe, literatura popularnonaukowa oraz publikacje encyklopedyczno-poradnikowe. Najrzadziej czytany okazały się pozycje z zakresu literatury religijnej, ezoteryki i ufologii oraz poezja (Brzozowska-Szczecina & Radziszewska, 2011, s. 5-6). Biorąc pod uwagę wyniki obu przeprowadzonych ankiet, można stwierdzić, iż zarówno studenci, jak i młodzi pracownicy nauki oraz doktoranci Politechniki Białostockiej sięgają po podobne rodzaje literatury. Zazwyczaj ich wybory koncentrują się wokół pozycji, które mogą poszerzyć ich wiedzę lub takich, które mają wpływ na kreatywne myślenie i wyobraźnię, a których czytanie stanowi rozrywkę.

Niemniej ciekawe, jak rodzaj wybieranej literatury, są motywacje czytelnicze studentów uczelni technicznych, stąd w ankiecie umieszczono pytanie o powody sięgania po książkę lub czasopismo. Jak wskazują uzyskane odpowiedzi studenci Politechniki Białostockiej lubią czytać, postrzegając czytanie jako atrakcyjne źródło zarówno wiedzy o świecie, jak i rozrywki oraz metodę poszerzenia zainteresowań. Ponad połowa odpowiedzi (54%) brzmiała „bo lubię”. Tyle samo osób odpowiedziało, że czyta dla relaksu i rozrywki. Wskazuje to, iż czytanie w dalszym ciągu jest ważnym czynnikiem, umożliwiającym odcięcie się od szarej, zabieganej i stresującej codzienności poprzez przeniesienie się w zupełnie inny świat. Dla 40% respondentów sięganie po książki lub czasopisma pozwala dowiedzieć się czegoś nowego i ciekawego, natomiast 32% badanych stwierdziło, że poprzez czytanie poszerza swoje zainteresowania. Wskazania te sygnalizują kolejną ważną i znaczącą rolę czytelnictwa w życiu młodych ludzi.

Czytanie książki 24% respondentów uznaje za sposób spędzenia wolnego czasu, a 14% ankietowanych czyta z nudów. Rozkład pozostałych motywacji czytelniczych wyglądał następująco: 12% studentów wybiera książkę lub czasopismo dzięki namowie przyjaciół, ale już tylko 6% w swoich wyborach czytelniczych sugeruje się reklamą bądź opiniami w Internecie (wykr. 9). Tendencje te kształtują się bardzo podobnie wśród studentów i studentek oraz wśród słuchaczy obu poziomów studiów.

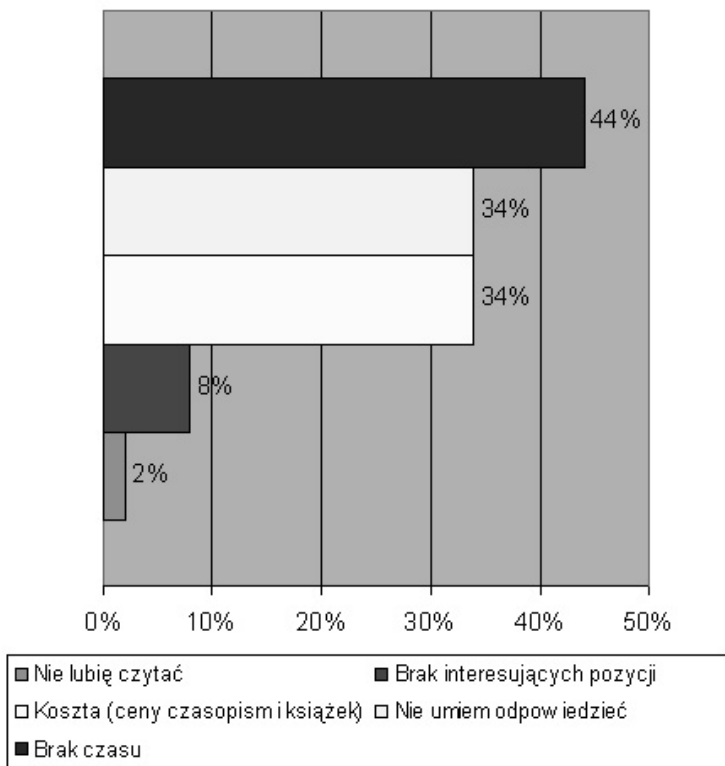


Wykres 9. Z jakich powodów sięgasz po książkę lub czasopismo?

Badania dotyczące czytelnictwa młodych naukowców wykazały, że również w tej grupie nie brakuje chęci do czytania. Jak piszą autorki tych badań, „zdecydowana większość z nich [młodych naukowców] – aż 80% ankietowanych – uznaje lekturę za dobrą formę rozrywki i relaksu. Ponad połowa ankietowanych czyta w celach edukacyjnych (54%), a także w celu poszerzenia swojej wiedzy i kompetencji pozazawodowych (52%)” (Brzozowska-Szczecina & Radziszewska, 2011, s. 4-5).

W badaniach sondujących stan czytelnictwa wśród studentów Politechniki Białostockiej starano się ustalić również czynniki zniechęcające do sięgnięcia po literaturę. Najwięcej osób, bo 44%, jako powód rzadkiego sięgania po książkę lub rezygnacji z czytania wskazywało brak czasu. Wśród innych odpowiedzi, stwierdzenie „nie lubię czytać” zaznaczyło 2% ankietowanych, natomiast 8% wskazało na brak interesujących pozycji na rynku wydawniczym; 34% nie umiało odpowiedzieć na to pytanie i tyle samo wskazało, iż mają na to wpływ koszt, czyli ceny czasopism i książek (wykr. 10). Odpowiedzi studentów kształtowały się w równomierny sposób, jeśli chodzi o stopień studiów i płeć.

Za pomocą kolejnego pytania ankiety starano się ustalić, jak często studenci Politechniki Białostockiej korzystają z bibliotek. Stwierdzono, że 43% ankietowanych korzysta z bibliotek mniej więcej raz w miesiącu. Nieco mniej, bo 39% stwierdziło, że z bibliotek korzysta raz w tygodniu lub częściej. Kilka razy w roku bibliotekę odwiedza 16%, natomiast 2%

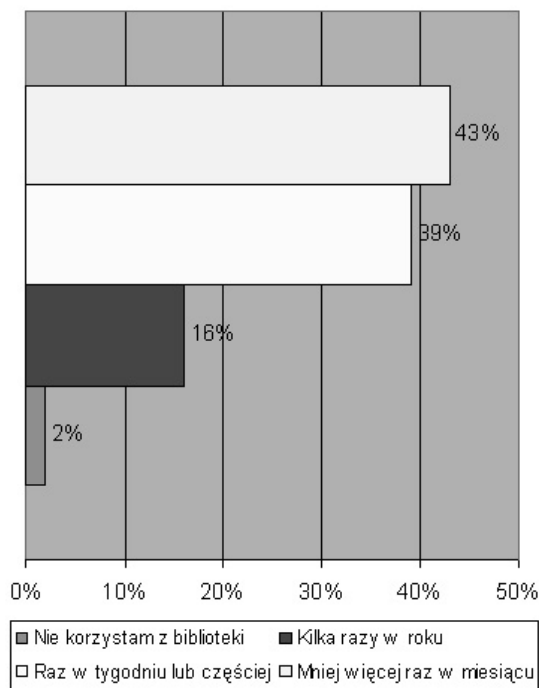


Wykres 10. Jaki jest powód tego, że rzadko bądź wcale nie czytasz?

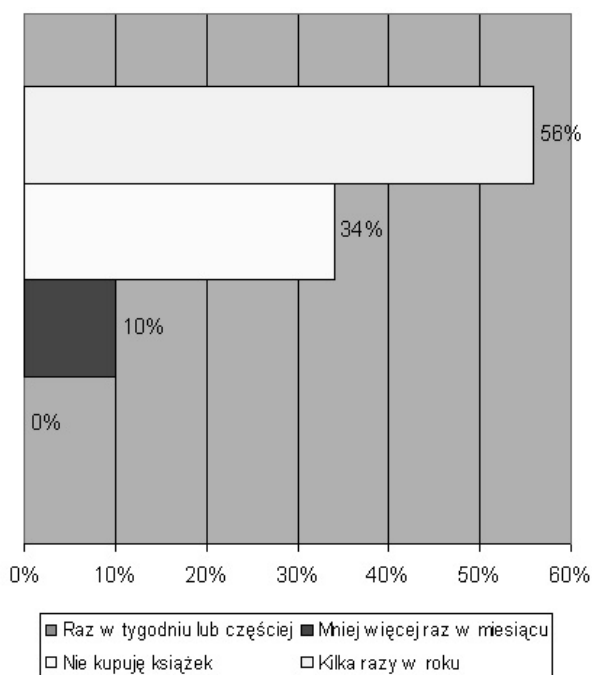
nie korzysta z bibliotek wcale (wykr. 11). Tendencje te kształtują się bardzo podobnie zarówno wśród studentów, jak i studentek, obu poziomów studiów.

Z raportu Biblioteki Narodowej o społecznym zasięgu książki w 2010 r. wynika, że z bibliotek w ciągu ostatniego roku skorzystało jedynie 16% Polaków, a znaczna większość społeczeństwa, bo aż 84% nie przekroczyła progu tych instytucji (Biblioteka Narodowa, 2010). Białostoccy studenci korzystają więc z bibliotek w wielokrotnie wyższym stopniu niż wskazywana przez BN średnia ogólnospołeczna, co wynika zapewne z potrzeb związanych z nauką.

Z badań Biblioteki Narodowej wynika, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy tylko 28% dorosłych Polaków kupiło co najmniej jedną książkę, ale aż 73% nie kupiło żadnej (Biblioteka Narodowa, 2010). Także w badaniach prowadzonych wśród studentów Politechniki Białostockiej postanowiono sprawdzić, czy i jak często kupują oni książki w księgarniach, antykwariatach lub sklepach internetowych. Ponad połowa ankietowanych – 56% kobiet i mężczyzn, studentów wszystkich lat studiów przyznało, iż kupuje książki kilka razy w roku; 10% – mniej więcej raz w miesiącu. Osobami, które udzieliły takiej odpowiedzi były w większości studentki uzupełniających studiów magisterskich. W badanej populacji 34% nie kupuje książek wcale (wykr. 12). Tej odpowiedzi udzielali najczęściej mężczyźni studiujący na studiach inżynierskich bądź licencjackich.

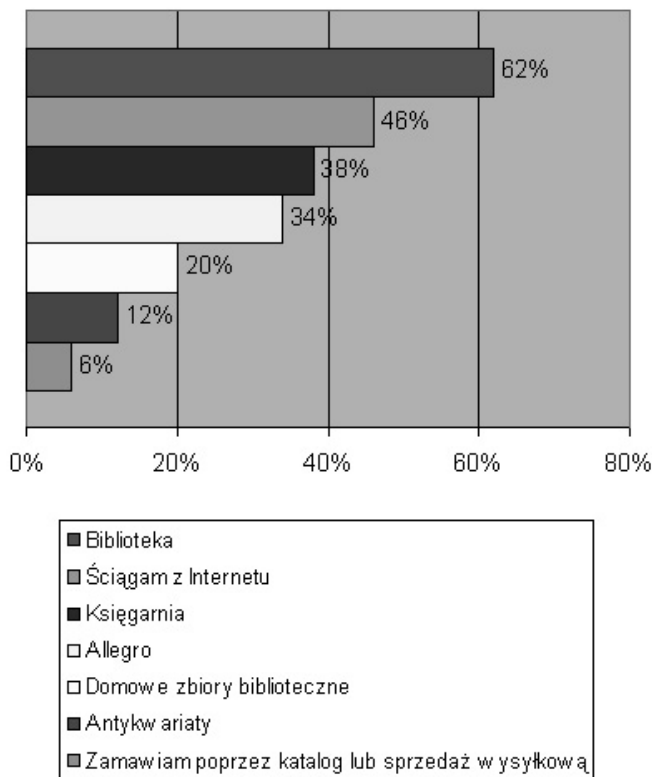


Wykres 11. Jak często korzystasz z bibliotek?



Wykres 12. Jak często kupujesz książki (w księgarniach, antykwariatach, sklepach internetowych etc.)?

Podjęto również próbę zdiagnozowania, z jakich źródeł najchętniej korzystają studenci Politechniki Białostockiej w celu dotarcia do interesującej ich książki. Ankieta wykazała, że 62% studentów wszystkich lat studiów, obu płci najczęściej korzysta z biblioteki. 46% wskazało, iż interesujące pozycje ściąga z Internetu, odpowiedzi takich najczęściej udzielali mężczyźni. Nieco mniej – 38%, stwierdziło, że aby dotrzeć do poszukiwanej książki korzysta z księgarni. W tym przypadku odpowiedzi udzieliło tyle samo osób zarówno jednej, jak i drugiej płci, obu poziomów studiów. 34% stwierdziło, iż głównym źródłem poszukiwań książkowych jest Allegro. Zakupów książek poprzez ten portal dokonują zazwyczaj studenci uzupełniających studiów magisterskich. 20% badanych najczęściej przegląda literaturę znajdującą się w domowych zbiorach bibliotecznych znajomych lub rodziny. Z tej możliwości najchętniej korzystają studentki studiów II stopnia. W antykwariatach zaopatruje się jedynie 12% badanych, a tylko 6% zamawia książki poprzez katalog lub sprzedaż wysyłkową (wykr. 13). Również w tych przypadkach najczęściej odpowiedzi takich udzielały kobiety kończące studia.



Wykres 13. Z jakich źródeł korzystasz najczęściej by dotrzeć do interesującej Cię książki?

Korzystanie z różnych źródeł pozyskiwania książek analizowano też w ogólnopolskich badaniach społecznego zasięgu książki. Z raportu Biblioteki Narodowej wynika, że z zakupu indywidualnego korzysta 38% społeczeństwa. Niestety, nie dokonano rozróżnienia na formy zakupu; biblioteki są źródłem książek dla 42% osób, a Internet – dla 2%. Zasta-

nawia tak mała liczba osób poszukujących literatury w Internecie, jednakże może się to wiązać ze słabą informacją w społeczeństwie na temat istnienia bibliotek cyfrowych oraz charakterem gromadzonych tam pozycji. Wśród źródeł dostępu do książek Biblioteka Narodowa wskazała również na księgozbiór domowy, z którego korzysta 28% respondentów, a także księgozbiór rodziny czy znajomych, na który wskazało 30% badanych (Biblioteka Narodowa, 2010). Porównanie wyników omawianych badań przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6

Odpowiedzi na pytanie o podstawowe źródła książek, wskazania w procentach.

Opracowanie własne na podstawie *Społecznego zasięgu książki 2010*

Źródło książek		Wyniki badań przeprowadzonych przez Bibliotekę Narodową	Wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej
Zakup indywidualny	Księgarnia	38%	38%
	Antykwariat		12%
	Allegro		34%
	Zamówienie z katalogu/sprzedaż wysyłkowa		6%
Biblioteka		42%	62%
Internet*		2%	46%
Księgozbiór domowy	Domowe zbiory biblioteczne znajomych/rodziny	28%	20%
Księgozbiór znajomych, rodziny		30%	

* Przez pozycje ściągnięte z Internetu rozumie się dostęp do książek poprzez biblioteki cyfrowe, portale, e-źródła etc.

Artykuł poświęcony badaniom czytelnictwa młodych naukowców i doktorantów z Politechniki Białostockiej również dostarcza informacji o źródłach pozyskiwania książek wykorzystywanych przez tę grupę czytelników. „Wyniki wskazują na wysoki udział wszelkich księgarni i portali aukcyjnych w procesie zdobywania nowych pozycji. Dowodzi to, że pracownicy naukowi poprzez różne formy zakupu poszerzają swój prywatny księgozbiór. Wysoki wynik publikacji ściągniętych poprzez Internet jest dowodem na wciąż rosnące znaczenie elektronicznej formy książki i druku. Nie zawsze oznacza to, że musi się to odbywać w sposób niezgodny z prawem, liczba witryn z tekstami udostępnianymi na licencji Creative Commons ciągle wzrasta, o czym wiedzą gorliwi czytelnicy. Liczba odpowiedzi, które uzyskały biblioteki, pozwala wierzyć, że nie zostały one zapomniane jako jedno z głównych źródeł dostarczania literatury” (Brzozowska-Szczecina & Radziszewska, 2011, s. 7-8). Porównując wyniki uzyskane w tych dwóch badaniach, można stwierdzić, iż studenci chętniej i częściej korzystają z bibliotek niż pracownicy naukowi, lecz też mniej od młodych naukowców kupują książek (tab.7). Zależności te są proporcjonalne i wynikają prawdopodobnie z ograniczonych możliwości finansowych studentów. Można również zauważyć, iż wśród studentów, mniej popularne niż wśród młodych naukowców, są kluby książki oraz różnego rodzaju formy sprzedaży wysyłkowej. Można sądzić, że wynika to z przejmowania tych źródeł

pozyskiwania książek przez Internet. Pozostałe wskazania kształtują się podobnie.

Tabela 7

Odpowiedzi na pytanie o źródła pozyskiwania książek

Źródło książek	Wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej	Wyniki badań przeprowadzonych wśród młodych naukowców przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej
Księgarnie	38%	58%
Księgarnie internetowe		58%
Allegro	34%	38%
Kluby książki	6%	16%
Inne formy sprzedaży wysyłkowej		2%
Kioski	brak danych	10%
Supermarkety		12%
Stoiska, bazy		4%
Antykwariaty	12%	18%
Ściąganie przez Internet	46%	44%
Biblioteki	62%	40%
Zbiory znajomych	20%	32%
Inne	brak danych	2%

W celu zdiagnozowania, jakim autorytetem cieszy się w dzisiejszych czasach książka, zapytano, czy jest ona dobrym prezentem. Aż 88% respondentów przyznało, że książka to dobry i wartościowy podarunek, natomiast 12% nie zgodziło się z tą opinią.

PODSUMOWANIE

Omówione w artykule badanie służyło ocenie stanu czytelnictwa wśród studentów uczelni technicznych. Jak wspomniano zagadnieniem tym w kontekście „humanizacji inteligencji technicznej” w latach 70. XX w. zajmował się S. Gorzkowicz. Od tego czasu wiele się zmieniło, rozwinęły się nowe formy komunikacji piśmienniczej oraz rozrywki wspierane przez technologię informatyczną, a według badań społecznego zasięgu książki jej pozycja ulega osłabieniu w polskim społeczeństwie. Jednak biorąc pod uwagę całość wyników ankiety przeprowadzonej wśród studentów Politechniki Białostockiej, można wysunąć pozytywne wnioski o czytelnictwie i postawie studentów kierunków technicznych wobec problematyki humanistycznej. Jest to społeczność, która stara się czytać książki. Studenci Politechniki Białostockiej, pomimo zainteresowań raczej technicznych związanych z wybranym kierunkiem studiów, chcą znaleźć czas na lekturę książek i czasopism.

Jak pokazały wyniki badania, ankietowani preferują bardziej instytucjonalizowane sposoby dotarcia do literatury, bo większość z nich korzysta z bibliotek. Jednakże dość często docierają do publikacji również ściągając je z Internetu. Niezaprzeczalnie wiąże się to z ciągłym rozwojem tego medium i nowymi możliwościami, jakie ono daje. Za słuszną można

więc uznać opinię M. Misiaka, że „Studenta może nie stać na fizyczny byt, jakim jest drukowana książka, ale jej esencja, zawartość treściowa jest dla niego czymś wartym uwagi” (Misiak, 2011, s. 51). Dlatego też stara się do niej dotrzeć w różny sposób.

Przeprowadzone badanie wykazało, iż przekaz internetowy coraz częściej pełni rolę głównego nośnika w przekazywaniu treści. Teksty zamieszczone w Internecie poprzez łatwość dostępu do nich i brak opłat stają się ważnym medium we współczesnym czytelnictwie. Jednakże nie umniejsza to w żadnym stopniu roli, jaką odgrywają nadal tradycyjne – drukowane formy tekstów.

W środowisku studentów uczelni technicznych czytelnictwo książek i czasopism ma duże znaczenie. Nadal aktualne jest stwierdzenie, iż: „w procesie samokształcenia kulturalnego, przy ograniczonych możliwościach czasowych i nacisku technicznego systemu myślenia, książka, słowo pisane, stanowi dla studentów samodzielną wartość” (Gorzkowicz, 1972, s. 120). Studenci wydają się to doceniać. Nie jest to grupa, która byłaby formalnie zobligowana do czytania, po literaturę sięga raczej z własnego wyboru. Duża liczba studentów uczelni technicznej sięgających po książkę z własnej inicjatywy świadczy o różnorodnych funkcjach, jakie pełni słowo pisane, zaś wybory czytelnicze białostockich studentów wskazują, iż czytelnictwo nadal jest dobrą formą rozrywki i relaksu. Ankietowani niejednokrotnie wskazywali na poszerzenie wiedzy dzięki czytaniu. Najbardziej optymistyczną obserwacją uzyskaną w badaniach czytelnictwa wśród studentów Politechniki Białostockiej jest to, że procent osób nieczytających w ogóle jest w tej populacji znikomy.

BIBLIOGRAFIA

- Biblioteka Narodowa (2010). *Społeczny zasięg książki 2010 – komunikat z badań Biblioteki Narodowej* [online]. Biblioteka Narodowa [dostęp: 02.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bn.org.pl/download/document/1297852803.pdf>>.
- Brzozowska-Szczecina, Emilia; Radziszewska, Justyna (2011). U progu kariery... co czytają młodzi naukowcy? Badania ankietowe na Politechnice Białostockiej. *Biuletyn EBIB* [online] nr 5 (123); [dostęp: 05.12.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nowyebib.info/biuletyn/plan-numerow/504-biuletyn-ebib-nr-52011123>>.
- Cholewiński, Mirosław (2008). Wspieranie czytelnictwa studentów oraz studiowanie literatury przedmiotu jako ważne zadanie nauczycieli akademickich. W: *W kręgu problemów edukacyjnych i wychowawczo-rehabilitacyjnych*. Red. R. Stojcka-Zuber, M. Kaliszewska, M. Cholewiński. Kielce: Świętokrzyska Szkoła Wyższa w Kielcach, s. 101-109.
- Dunin, Janusz (1991). O czytaniu. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1, s. 33-41.
- Gorzkowicz, Stanisław (1972). *Czytelnictwo studentów. Studium nad zagadnieniem humanizacji inteligencji technicznej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Has-Tokarz, Anita (2008). Czytają, nie czytają..., o kulturze czytelniczej studentów w epoce mediów elektronicznych. W: *Czas ukoj nas? Jakość życia i czas wolny we współczesnym społeczeństwie*. Red. nauk. W. Muszyński. Toruń: Adam Marszałek, s. 260-271.
- Kowalczyk, Marlena Mirosława (2009). Postawy studentów wobec czasu wolnego. W: *Człowiek – rodzina – społeczeństwo w różnych układach życia zbiorowego*. Red. nauk. M. M. Kowalczyk. Łódź: Leader-Great Publishers, s. 243-252.
- Maksymowicz, Agata (1996). Formy wykorzystania czasu wolnego w opinii badanych. W: *Pierwszy rok studiów w uczelni technicznej*. Red. J. Bugla. Kraków: Wydaw. Eureka, s. 171-180.
- Misiak, Marek (2011). Czytelnictwo. *Forum Akademickie*, nr 2, s. 50-51.
- Skwarnicki, Marek (1960). Czytelnictwo i metody jego badania. W: *Problemy czytelnictwa w wielkich miastach*. Red. S. Tazbir. Warszawa: SBP, s. 241-253.
- Wojciechowski, Jacek (1999). *Czytelnictwo*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Kwestionariusz badania poziomu czytelnictwa wśród studentów Politechniki Białostockiej

Przez czytelnictwo rozumie się:

– czytanie przez studentów literatury o tematyce niezwiązanej z kierunkiem studiów;

– czytanie przez studentów prasy codziennej, czasopism, magazynów.

Uprzejmie proszę o wypełnienie niniejszej ankiety. Ankieta jest anonimowa, a uzyskane wyniki posłużą do opracowania badań dotyczących poziomu czytelnictwa wśród studentów uczelni technicznych.

1. Płeć: Kobieta Mężczyzna

2. Na którym roku studiujesz?

- I rok studiów inżynierskich
- I rok studiów magisterskich
- II rok studiów inżynierskich
- II rok studiów magisterskich
- III rok studiów inżynierskich

3. Czy i jak często sięgasz po prasę codzienną?

- nie czytam prasy codziennej
- czytam tylko prasę darmową, typu: „Metro”, „Teraz Białystok”
- kupuję sporadyczne, podczas dłuższej jazdy autobusem, czy pociągiem
- kupuję od czasu do czasu
- staram się czytać codziennie
- czytam wydania internetowe

4. Jeśli tak, to jakie tytuły czytasz najczęściej?

- „Kurier Poranny”
- „Gazeta Współczesna”
- „Gazeta Wyborcza”
- „Rzeczpospolita”
- „Dziennik. Polska. Europa. Świat”
- „Polska. The Times”
- inne (jakie?)

5. Czy czytasz regularnie czasopisma lub magazyny?

- nie
- tak, raz w miesiącu
- tak, raz na dwa tygodnie
- tak, raz w tygodniu

6. Jeśli tak, jakiego typu są to czasopisma (magazyny)?

- popularnonaukowe
- publicystyczne
- motoryzacyjne
- komputerowe

- kobiece
- inne (jakie?)

7. Czy czytasz dla przyjemności w czasie wolnym?

- tak
- nie

8. Ile książek w ciągu roku zdarza Ci się przeczytać? (oprócz podręczników akademickich)

- 0
- 1-3
- 4-6
- 7 i więcej

9. Czy liczba czytanych przez Ciebie książek ulega zmianie w czasie wakacji?

- tak, w czasie wakacji czytam więcej
- czytam tyle samo, co w trakcie roku akademickiego
- tak, w czasie wakacji czytam mniej

10. Czy w ciągu ostatniego miesiąca przeczytałeś jakiś tekst dłuższy niż 3 strony maszynopisu?

- tak
- nie

11. Po jakiego typu literaturę sięgasz najchętniej?

- książki tradycyjne
- prasa codzienna
- czasopisma
- teksty na stronach WWW
- audiobooki
- e-booki

12. Jaki rodzaj literatury Cię zainteresuje?

- poezja
- komiksy
- fantastyka (s-f, fantasy)
- literatura grozy (thrillery, horrory)
- sensacyjno-kryminalne
- powieść przygodowa
- powieść obyczajowa lub romans
- klasyka literatury
- literatura faktu i historyczna
- eseistyka i publicystyka
- literatura popularnonaukowa
- poradniki
- religijna
- żaden z powyższych

13. Z jakich powodów sięgasz po książkę lub czasopismo?

- bo lubię
- z nudów
- w ten sposób spędzam wolny czas
- dla relaksu i rozrywki
- za namową przyjaciół
- sugeruję się reklamą, opiniami w Internecie
- aby poszerzyć swoje zainteresowania
- aby dowiedzieć się czegoś nowego i ciekawego

14. Jaki jest powód tego, że rzadko bądź wcale nie czytasz?

- nie lubię czytać
- brak czasu
- brak interesujących mnie pozycji
- koszt (ceny czasopism i książek)
- nie umiem odpowiedzieć

15. Jak często korzystasz z bibliotek?

- kilka razy w roku
- mniej więcej raz w miesiącu
- raz w tygodniu lub częściej
- nie korzystam z bibliotek

16. Jak często kupujesz książki w księgarniach, antykwariatach, sklepach internetowych?

- nie kupuję książek
- kilka razy w roku
- mniej więcej raz w miesiącu
- raz w tygodniu lub częściej

17. Z jakich źródeł korzystasz najczęściej, by dotrzeć do interesującej Cię książki?

- księgarnia
- antykwariat
- biblioteka
- zamówienie z katalogu/sprzedaż wysyłkowa
- Allegro
- ściągam z Internetu
- domowe zbiory biblioteczne znajomych/rodziny

18. Czy uważasz, że książka to dobry prezent?

- tak
- nie

19. Ilu mieszkańców liczy miejscowość, w której mieszkasz?

- wieś
- miasto do 50 tys. mieszkańców
- miasto od 50 tys. do 100 tys. mieszkańców
- miasto od 100 tys. do 200 tys. mieszkańców
- miasto powyżej 200 tys. mieszkańców.

ANNA SIDORCZUK

The Library of Białystok University of Technology
e-mail: a.sidorczuk@pb.edu.pl

WHAT DO STUDENTS OF TECHNOLOGY UNIVERSITIES THINK ABOUT READING?

Researching the reading habits of the students of Białystok University of Technology

KEYWORDS: Readership. Students. Technology universities. Researching readership. Białystok University of Technology.

ABSTRACT: **Objective** – The paper is focused on reading habits of students of technology universities as exemplified by the students of Białystok University of Technology. **Research method** – In April and May 2011 the author addressed a survey to 500 students of Białystok University of Technology. Data obtained through this survey were compared to the results of the research entitled “Social range of books” published in 2010. **Results** – The research shows that only 30% of surveyed students were regular readers while 60% read sporadically and 10% did not read any book in the previous year. Students prefer institutional access to the literature, although quite frequently they download requested titles via Internet. The research also shows that web/electronic transmission increasingly becomes the leading channel for the transfer of the content. **Conclusions** – The students of Białystok University of Technology confirmed their settled reading habits, resembling thus other people with higher education, as specified in the research conducted by the National Library of Poland. The number of books purchased, the frequency of new purchases and library visits prove they are very active readers. It is important to observe here that reading habits gradually become dominated with the behavior related to online book purchases, online reading and e-book reading.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 29 grudnia 2011 r.

MAGDALENA WÓJCIK

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl

UŻYTKOWNICY SERWISÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH POŚWIĘCONYCH LITERATURZE

Analiza wyników badania



Magdalena Wójcik jest asystentem w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej zainteresowania naukowe obejmują problematykę nowych form komunikacji w Internecie, w tym szczególnie mediów społecznościowych i ich związków z instytucjami książki. Jest autorką artykułu Promocja literatury w Internecie. *Przeгляд Biblioteczny* 2010, z. 4, s. 460-475 oraz współautorką tekstu The motivation for choosing third-cycle studies and doctoral students' expectations of the labor market. In: *Management of the transition from university to professional life in the context of key doctoral students' competences*. Kraków 2010.

SŁOWA KLUCZOWE: Web 2.0. Serwisy społecznościowe. Użytkownicy. Internet.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest ocena struktury demograficznej użytkowników polskich serwisów społecznościowych poświęconych literaturze oraz motywacji skłaniających ich do korzystania z serwisów networkingowych dla zaspokojenia potrzeb czytelniczych. **Metody badań** – Wśród użytkowników wytypowanych serwisów przeprowadzono badanie ankietowe wsparte wywiadem. **Wyniki i wnioski** – Przeprowadzone badania wykazały, że użytkownikami serwisów społecznościowych poświęconych literaturze są przede wszystkim osoby młode mieszkające w miastach i posiadające wyższe wykształcenie, w większości to kobiety. Głównym powodem korzystania przez internautów z serwisów społecznościowych poświęconych literaturze jest chęć poszerzania wiedzy i potrzeba samorozwoju.

WPROWADZENIE

Narzędzia komunikacyjne dostępne za pośrednictwem Internetu sprzyjają powstawaniu wirtualnych wspólnot, których członków cechują podobne zainteresowania (Siuda, 2008; Suchacka, 2008). Wspólnoty te, określane mianem „wirtualnych społeczności” (Castells, 2007) lub „grup wirtualnych” (Wallace, 2001), funkcjonują na zasadach bliskich realnie

istniejącym zbiorowościom – ich członkowie działają w oparciu o wspólny cel, wchodzą ze sobą w relacje, odczuwają przynależność do grupy oraz są zobowiązani do przestrzegania przyjętych norm postępowania (Stachura, 2008). Manuel Castells czyniąc rozważania na temat wirtualnych społeczności, przychyliła się do definiowania ich w kategoriach „nowej technologicznej platformy kontaktów międzyludzkich” (Castells 2003, s. 145), „sprzyjającej tworzeniu słabych więzi między osobami o podobnych zainteresowaniach, potrzebach lub celach” (Castells, 2003, s. 149-150).

Serwisy społecznościowe (networkingowe) poświęcone literaturze, będące przedmiotem niniejszej analizy stanowią jedną z form współdziałania w sieci osób o podobnych pasjach literackich. Istotą ich funkcjonowania – podobnie jak wszystkich mediów społecznościowych – jest umożliwienie internautom wchodzenia w relacje z innymi użytkownikami, a także zapewnienie im narzędzi pozwalających na aktywne współtworzenie określonych treści. W tej „nowej przestrzeni społecznej” (Przywara, 2005, s. 305), jaką stanowią serwisy Web 2.0, użytkownik łączy więc rolę konsumenta z rolą twórcy, stając się tym samym „podmiotem, wokół którego zaczęto tworzyć sieć” (Piotrowski, 2008, s. 95). Funkcjonowanie serwisów społecznościowych to zarówno wyraz „nowego paradygmatu w interakcji pomiędzy użytkownikiem a twórcą serwisu” (Piotrowski, 2008, s. 86), jak i przejaw innowacyjnego podejścia do wykorzystania możliwości Internetu poprzez aktywizację jego użytkowników. Zdaniem Christiana Fuchsa, dzięki dynamicznemu rozwojowi serwisów społecznościowych, komunikacja i współpraca stały się istotnymi wyznacznikami kształtu współczesnego Internetu (Fuchs, 2008, p. 125). Paul Levinson, analizując cechy najnowszych mediów podkreśla, że dają one odbiorcy niespotykaną wcześniej w innych środkach przekazu „wolność i władzę”, co stanowi o ich atrakcyjności i jest powodem ich rosnącej popularności (Levinson, 2010, s. 14-15).

Artykuł ma na celu zdefiniować powyższe czynniki w odniesieniu do serwisów społecznościowych dla miłośników literatury.

PRZEDMIOT, CEL, METODYKA, ZAKRES I PRZEBIEG BADANIA

Analiza zawartości najważniejszych anglojęzycznych („Journal of Documentation”, „Library and Information Science Research”, „Library Quarterly”) i polskich („Przegląd Biblioteczny”, „Zagadnienia Informacji Naukowej”, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”) czasopism z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej za lata 2005-2010 wykazała, iż problematyka serwisów społecznościowych nie często gościła na ich łamach. Kryterium doboru czasopism była – w przypadku czasopism polskich – ich tematyka i wysoka pozycja na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW, 2012), w przypadku czasopism zagranicznych – ich profil i wyróżnienie w „Journal Citation Reports”.

Na podstawie badania ustalono, że w czasopiśmiennictwie anglojęzycznym opublikowano artykuły poruszające zagadnienia wykorzystania Web 2.0 w działalności bibliotek (zob. Holmberg et al., 2009; Aharony, 2009; Chua & Goh, 2010) i zastosowania folksonomii w procesie katalogowania

zasobów (zob. Kakali & Papatheodorou, 2010; Kwan & Chan, 2009). Na łamach polskich czasopism naukowych z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej temat Web 2.0 omawiano w kontekście wpływu nowych technologii na funkcjonowanie bibliotek, koncentrując się głównie na promocji oraz usprawnianiu usług bibliotecznych. Przykładem mogą być prace: *Library 2.0 – rewolucja i przełom czy kolejny etap rozwoju współczesnego bibliotekarstwa?* (Jaskowska & Dudczak, 2007), *Od Web 1.0 Do Biblioteki 2.0* (Kotula, 2008) i *Interaktywne narzędzia internetowe w promocji wizerunku bibliotek publicznych* (Korzeń, 2009).

Niniejszy artykuł będący charakterystyką użytkowników serwisów społecznościowych poświęconych literaturze może być zatem propozycją poszerzającą obszar tematów traktujących o Internecie jako nowym medium komunikacyjnym, podejmowanych przez autorów publikujących w czasopismach z dziedziny bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.

Do szczegółowych celów badania należy:

- charakterystyka użytkowników polskich serwisów społecznościowych poświęconych literaturze pod względem płci, wieku, wykształcenia i miejsca zamieszkania;
- identyfikacja potrzeb skłaniających czytelników do korzystania z serwisów społecznościowych;
- określenie motywacji użytkowników do korzystania z literackich serwisów społecznościowych, przy czym termin „motywacje” należy rozumieć jako ogół czynników skłaniających użytkowników do podjęcia określonych działań w sieci (np. rejestracja w serwisie społecznościowym, korzystanie z jego funkcjonalności);
- określenie innych niż uczestnictwo w serwisach społecznościowych, sposobów realizacji zainteresowań czytelniczych przez członków wirtualnych społeczności;
- ustalenie czynników decydujących o atrakcyjności i oryginalności zaspokajania potrzeb czytelniczych za pośrednictwem serwisów networkingowych;
- rozpoznanie zależności pomiędzy aktywnością czytelniczą w środowisku realnym a aktywnością w przestrzeni wirtualnej.

W celu określenia struktury demograficznej użytkowników literackich serwisów społecznościowych oraz zdefiniowania motywacji internautów do korzystania z nich przeprowadzono badanie ankietowe użytkowników trzech polskich serwisów społecznościowych: „Biblionetki”, „Na kanapie” i „Lubimy czytać”. Badanie ankietowe wsparto wywiadem z użytkownikami tychże serwisów, co pozwoliło na doprecyzowanie wyników ankiety. Dokonano także analizy danych zamieszczanych w profilach użytkowników oraz analizy wątków tematycznych na forach internetowych badanych serwisów (np. *Poznajmy się* – „Biblionetka”, *Gdzie mieszkacie* – „Na kanapie”).

Kryterium doboru serwisów do badania była ich popularność mierzona liczbą zarejestrowanych użytkowników oraz dzienną/miesięczną liczbą ich odwiedzin.

Dane liczbowe niezbędne do wytypowania najpopularniejszych serwisów ustalono, posługując się narzędziami analitycznymi Google Trends for Websites oraz Google Ad Planner.

Badanie ankietowe przeprowadzono w oparciu o elektroniczny kwestionariusz zamieszczony na wspomnianych portalach. Składał się z sześciu

pytań zamkniętych – trzech pytań ze skalą (wymagających określenia częstotliwości korzystania z poszczególnych funkcjonalności serwisu oraz wyrażenia swojego stosunku do nich) oraz trzech wymagających wyboru jednego z podanych wariantów odpowiedzi. Użytkowników pytano: Od jak dawna i jak często korzystają z danego serwisu?, Dlaczego w ten sposób realizują swoje zainteresowania czytelnicze?, Z których oferowanych przez serwisy opcji korzystają najczęściej?, Czy są użytkownikami innych mediów społecznościowych poświęconych książkom? W jaki sposób i jak często rozwijają swoje zainteresowania związane z książką? Ankietowanych proszono również o podanie danych dotyczących wieku, płci, wykształcenia i miejsca zamieszkania. W ciągu trzech tygodni (od 9 do 30 sierpnia 2010 r.) uzyskano ponad 300 wypełnionych kwestionariuszy.

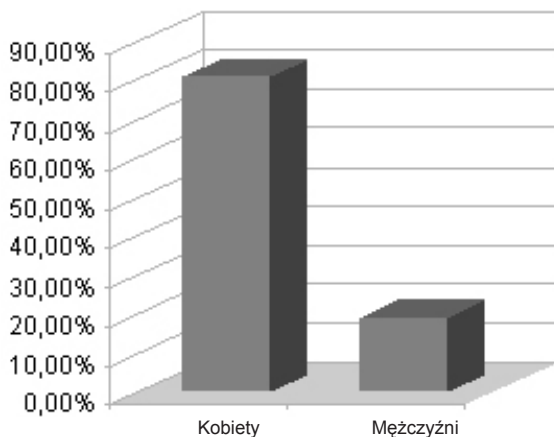
Po wstępnej analizie wyników badania ankietowego przeprowadzono trzynaście pogłębionych wywiadów z użytkownikami w celu uzupełnienia uzyskanych danych. Rozmowy przeprowadzono na przełomie września i października 2010 r. za pośrednictwem komunikatorów Skype i Gadu-Gadu lub podczas osobistych spotkań z użytkownikami serwisów. Wszystkie wywiady zostały zarejestrowane w postaci notatek ze spotkania lub zapisu rozmowy stworzonego automatycznie w archiwach komunikatorów (w posiadaniu autorki artykułu).

Ponadto dokonano analizy treści wątków tematycznych (*Poznajmy się* – „Biblionetka”, *Gdzie mieszkacie* – „Na kanapie”) na forach badanych serwisów, gdzie pojawiały się dodatkowe informacje na temat ich użytkowników.

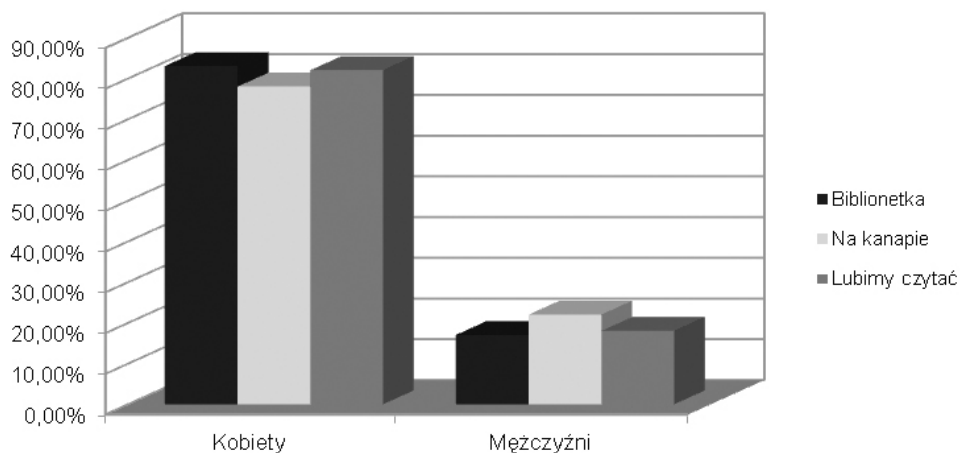
WYNIKI BADANIA

UŻYTKOWNICY SERWISÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH

Analiza wyników ankiety przeprowadzonej wśród użytkowników badanych serwisów społecznościowych dla miłośników literatury dowodzi, że 80% z nich to kobiety, mężczyźni stanowią mniej niż 20% (wykr. 1). Na większą liczbę kobiet wskazują dane odnoszące się do wszystkich badanych serwisów (wykr. 2).

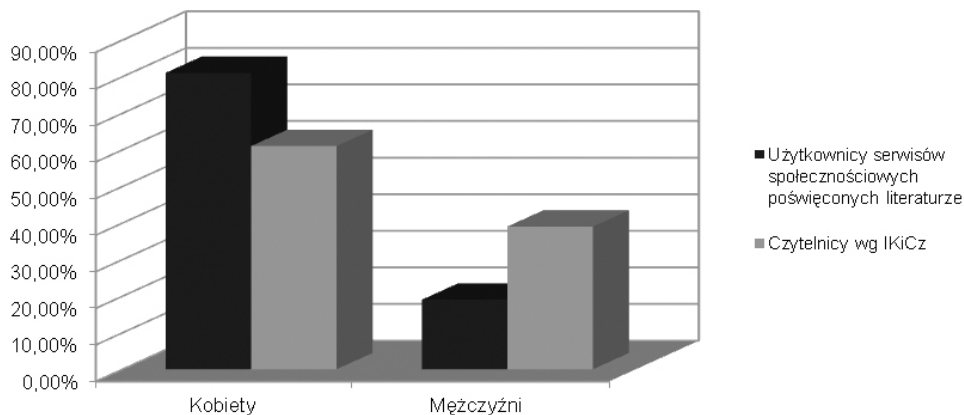


Wykres 1. Kobiety i mężczyźni jako użytkownicy serwisów społecznościowych



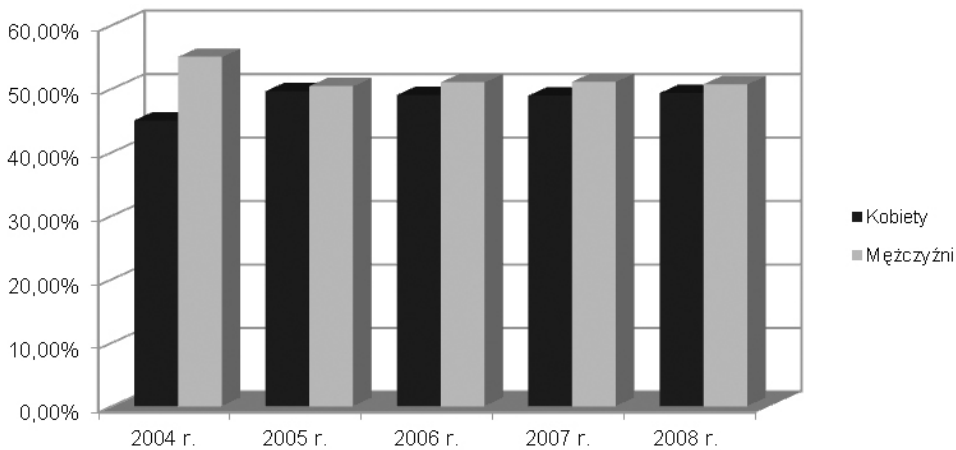
Wykres 2. Kobiety i mężczyźni jako użytkownicy serwisów społecznościowych poświęconych literaturze. Zestawienie szczegółowe

Przewaga kobiet jako użytkowników badanych serwisów społecznościowych jest tożsama z wynikami badań Instytutu Książki i Czytelnicstwa (IKiCz) dotyczących struktury społeczno-demograficznej polskich czytelników (wykr. 3). Ogólnopolskie badania IKiCz z 2008 r. pokazują, że kobiety stanowią 61% wszystkich czytelników (Koryś & Wolff, 2010).

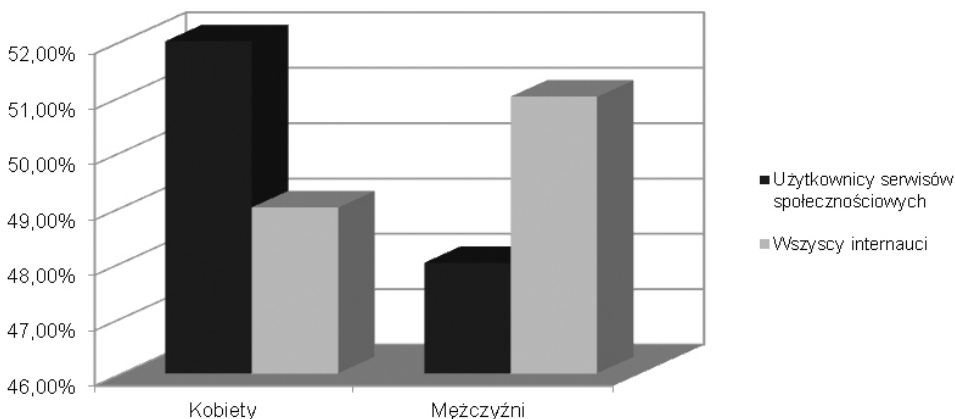


Wykres 3. Płeć użytkowników serwisów społecznościowych poświęconych literaturze a płeć czytelników wg badań IKiCz

Interesująco wypadło porównanie struktury płci użytkowników badanych serwisów z wynikami badań polskich internautów przeprowadzonych przez firmę Gemius w 2008 i 2009 r. (Gemius, 2012). Wynika z nich, że odsetek kobiet wśród użytkowników serwisów społecznościowych poświęconych literaturze jest zdecydowanie większy niż odsetek kobiet internautów oraz kobiet wśród użytkowników innych serwisów społecznościowych (wykr. 4 i 5).



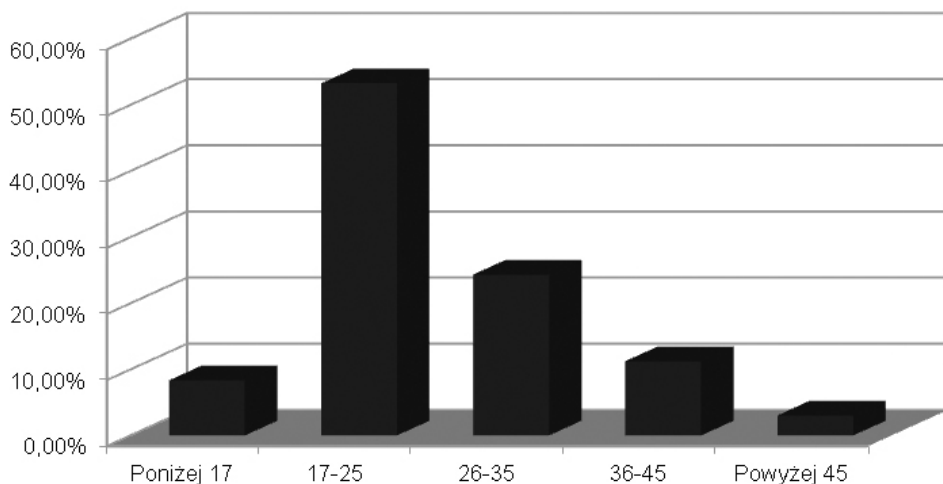
Wykres 4. Płeć użytkowników Internetu. Badanie firmy Gemius



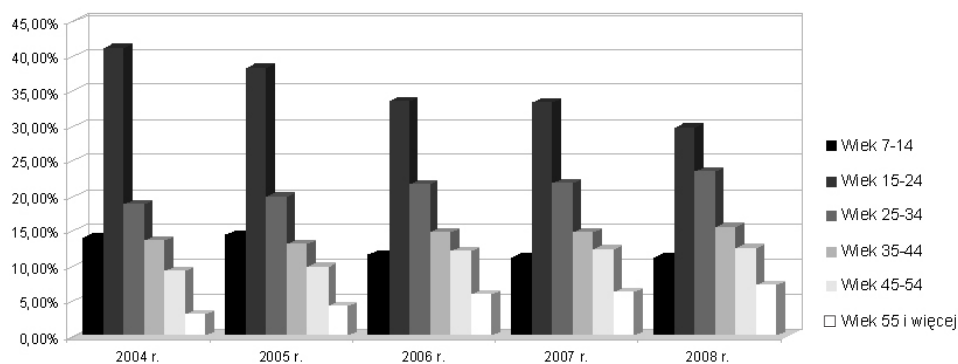
Wykres 5. Płeć użytkowników serwisów społecznościowych. Badanie firmy Megapanel PBI/Gemius

Najlicniejszą grupę wiekową użytkowników badanych serwisów stanowią osoby w przedziale 17-25 lat (53%), następnie w wieku 26-35 (24%) i 36-45 lat (11%). 8% to internauci poniżej 16 lat, zaledwie 3% z nich ma powyżej 45 lat (wykr. 6).

Wyniki przeprowadzonego badania pokazują, że serwisy społecznościowe dla miłośników literatury gromadzą młodych użytkowników i nie cieszą się uznaniem osób powyżej 45 roku życia. Z Internetu – w tym z mediów społecznościowych – korzystają głównie uczniowie i studenci oraz osoby do 35 roku życia. Potwierdzają to dane pochodzące z badań firmy Gemius i CEBOS (wykr. 7, tab. 1) (Gemius, 2012; CEBOS, 2012).



Wykres 6. Wiek użytkowników serwisów społecznościowych poświęconych literaturze



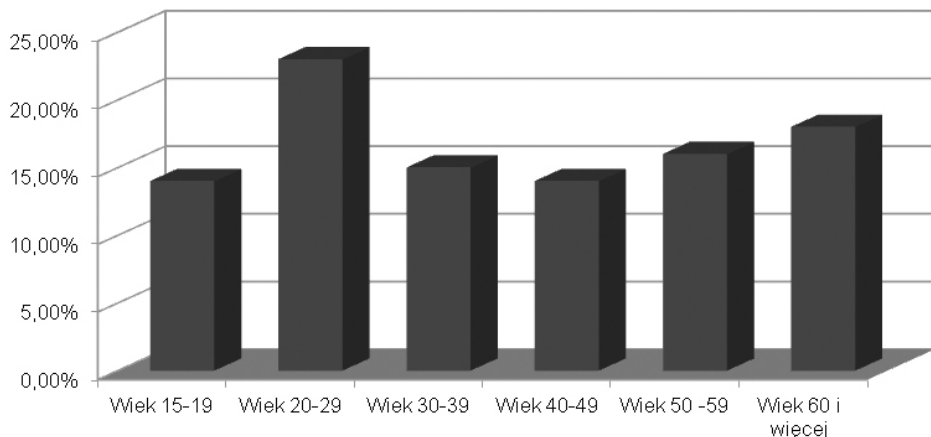
Wykres 7. Wiek internautów. Badanie firmy Gemius

Tabela 1

Wiek użytkowników serwisów społecznościowych. Badanie CEBOS

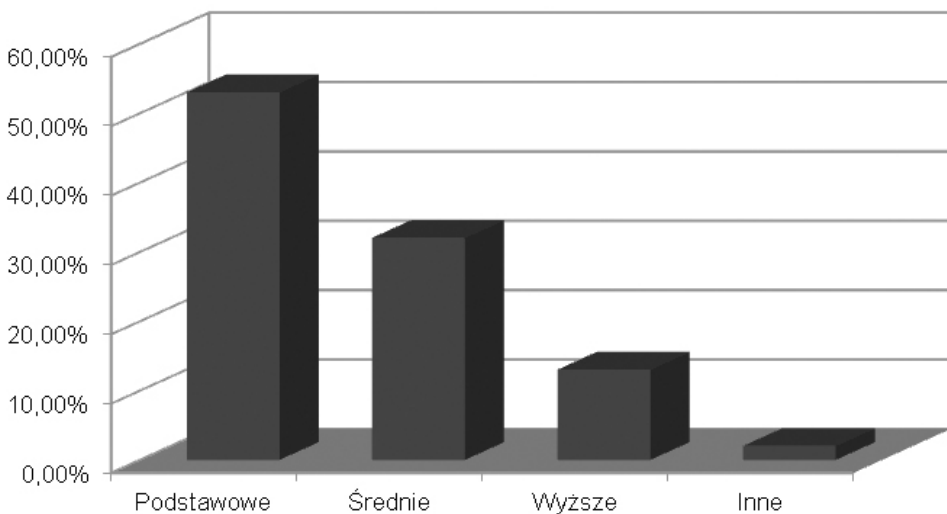
Czy zarejestrował(-a) się Pan/Pani w jakimś portalu społecznościowym, np. Nasza klasa, Facebook, GoldenLine lub podobnym?	Odsetki odpowiedzi twierdzących wśród osób w wieku					
	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 lat i więcej
Użytkownicy Internetu	79	75	53	44	36	27
Ogół dorosłych	73	59	37	20	8	2

Struktura wiekowa użytkowników serwisów społecznościowych różni się natomiast ze strukturą wiekową czytelników, wśród których osoby powyżej 40 roku życia stanowią 48% osób deklarujących czytanie książek (wykr. 8) (Koryś & Wolff, 2010).



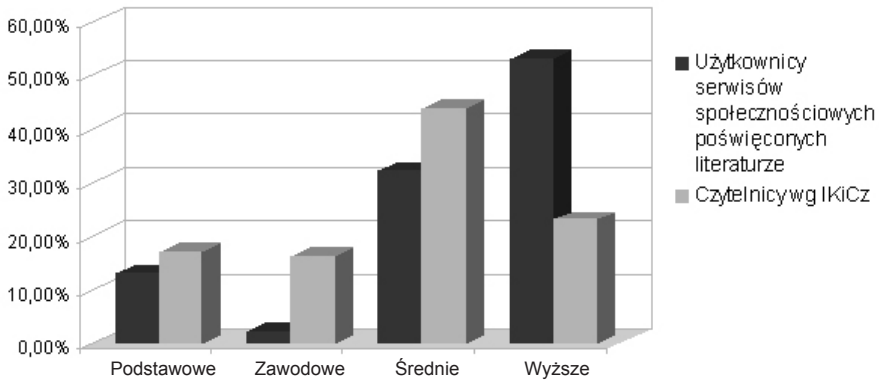
Wykres 8. Wiek czytelników wg IKiCz

Większość ankietowanych użytkowników książkowych serwisów społecznościowych to osoby posiadające wykształcenie wyższe (53%). Badani z wykształceniem średnim stanowią 32%, z podstawowym zaś 13%. Nie-wielki procent użytkowników wskazał kategorię „inne”, w obrębie której deklarowano wykształcenie techniczne/zawodowe (2%) (wykr. 9).



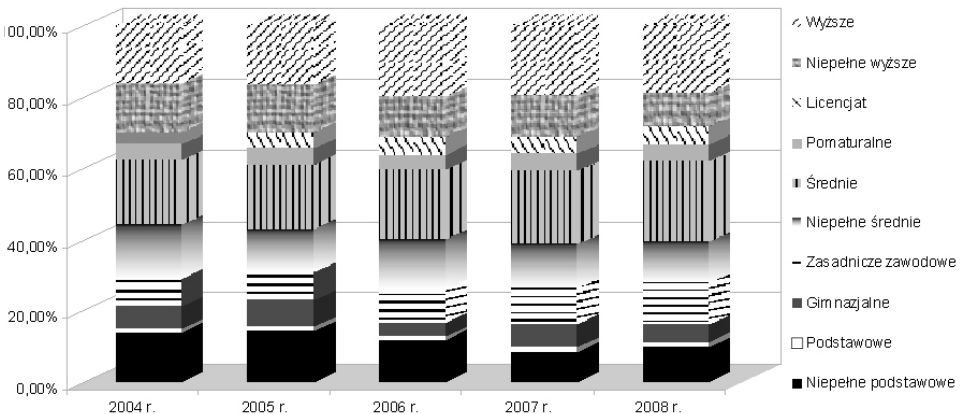
Wykres 9. Wykształcenie użytkowników serwisów społecznościowych poświęconych literaturze

Wyniki badania pokazały rozbieżności między poziomem wykształcenia użytkowników serwisów społecznościowych dla miłośników literatury a poziomem wykształcenia czytelników (Koryś & Wolff, 2010). Wśród osób korzystających z serwisów społecznościowych dla miłośników literatury widać wyraźnie większy odsetek osób z wykształceniem wyższym i znacznie mniejszy z wykształceniem zawodowym (wykr. 10).



Wykres 10. Wykształcenie użytkowników serwisów społecznościowych poświęconych literaturze a wykształcenie czytelników wg IKiCz

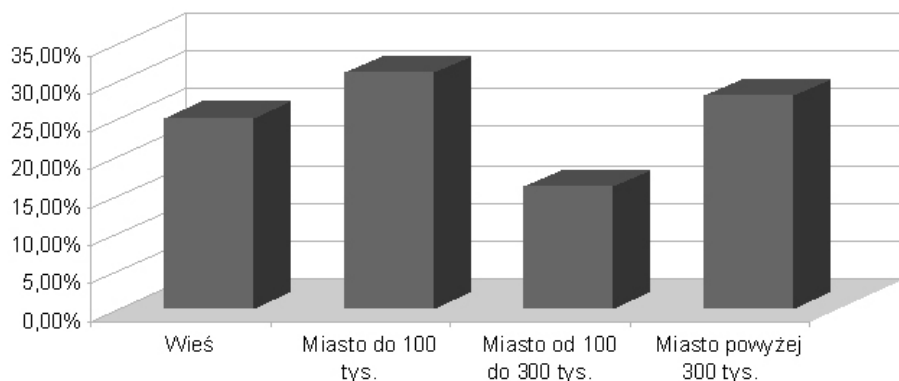
Porównanie wyników przeprowadzonych przez autorkę badań z danymi pochodzącymi z raportów firmy Gemius pokazuje, że użytkownicy serwisów społecznościowych dla miłośników literatury są również lepiej wykształceni niż statystyczny internauta (wykr. 11) (Gemius, 2012).



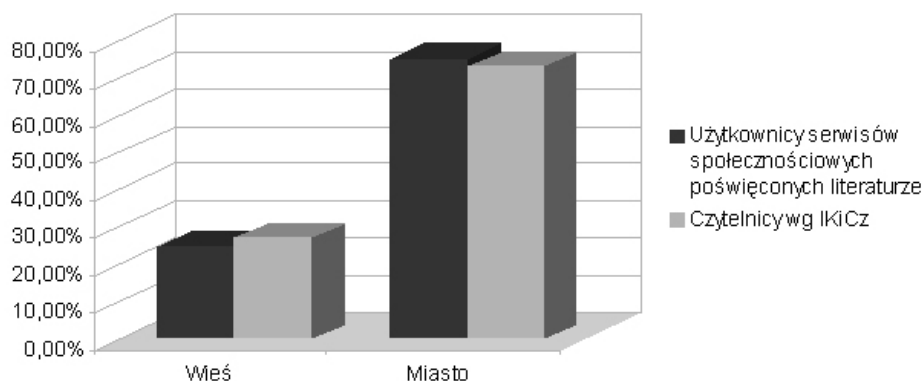
Wykres 11. Wykształcenie internautów. Badanie firmy Gemius

Jeśli chodzi o miejsce zamieszkania, to większość ankietowanych mieszka w miastach do 100 tys. mieszkańców (31%). Osoby z dużych ośrodków miejskich (powyżej 300 tys.), stanowią 28% badanych, a mieszkańcy wsi 25%. Najmniejszą grupą użytkowników są mieszkańcy miast średniej wielkości (100-300 tys.) (16%) (wykr. 12).

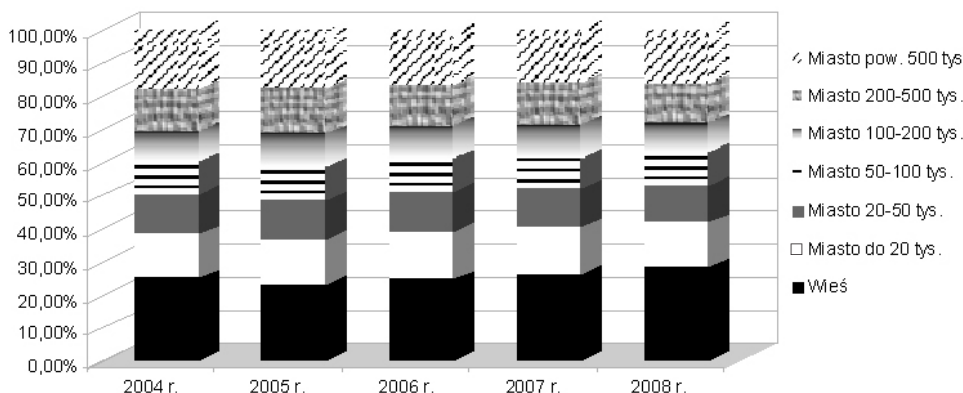
Ogólny stosunek osób mieszkających na wsi do mieszkańców miast wynosi od 25 do 75%, co pokrywa się zarówno z wynikami badań społecznego zasięgu książki IKiCz (wykres 13) (Koryś & Wolff, 2010), jak i z wynikami badań internautów Gemius i użytkowników serwisów społecznościowych CEBOS (wykr. 14) (Gemius, 2012; CEBOS, 2012).



Wykres 12. Miejsce zamieszkania użytkowników serwisów społecznościowych poświęconych literaturze



Wykres 13. Stosunek osób mieszkających na wsi i w mieście: użytkownicy serwisów społecznościowych poświęconych literaturze a czytelnicy wg IKiCz



Wykres 14. Miejsce zamieszkania internautów. Badanie firmy Gemius

Podsumowując wyniki przeprowadzonego badania, można stwierdzić, że serwisy społecznościowe dla miłośników literatury skupiają osoby

młode, dobrze wykształcone, mieszkające w małych i dużych miastach, przeważnie kobiety.

Opracowany w oparciu o nie profil użytkownika serwisu społecznościowego dla miłośnika literatury częściowo pokrywa się – głównie pod względem płci i miejsca zamieszkania – z profilem typowego czytelnika. Można jednak dostrzec rozbieżności dotyczące struktury wieku i wykształcenia.

Porównanie cech demograficznych użytkowników serwisów dla miłośników literatury z profilami internautów i użytkowników innych serwisów społecznościowych wykazało podobieństwa w zakresie struktury wiekowej oraz miejsca zamieszkania, ujawniło zaś różnice w strukturze płci i wykształcenia.

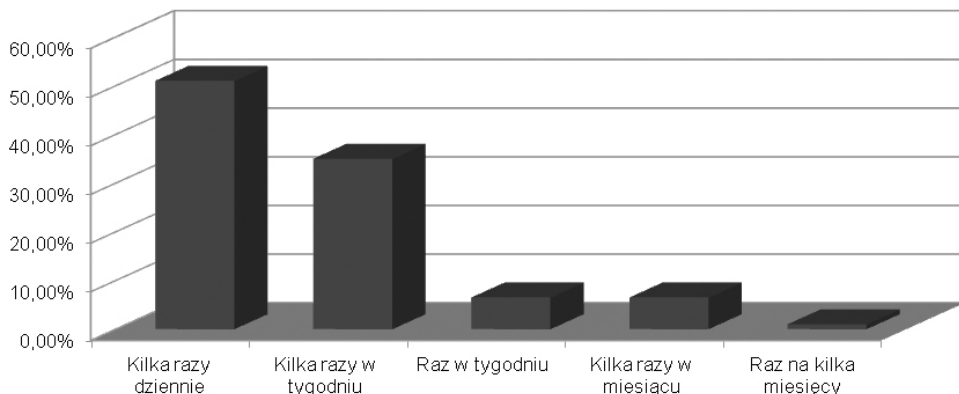
MOTYWACJA DO KORZYSTANIA Z LITERACKICH SERWISÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH

W 2009 r. Instytut MillwardBrown SMG/KRC w ramach projektu badawczego „D-Link Technology Trend” przeprowadził ogólnopolskie badanie internautów. Jednym z jego celów było ustalenie motywacji składających użytkowników sieci do korzystania z mediów społecznościowych. Wyniki sondażu pokazały, że dla 61% serwisy Web 2.0 służą podtrzymaniu istniejących już kontaktów towarzyskich (stąd zapewne popularność takich portali, jak: „Nasza klasa”, „Facebook” czy „Grono”). Na kolejnych pozycjach znalazły się ciekawość (41%), nuda (31%) oraz chęć zawarcia nowych znajomości (22%). Możliwość dyskusji na wspólne tematy znalazła się, nie licząc kategorii „inne” (1%), na ostatnim miejscu rankingu (18%) (Piaseczny et al., 2009).

Przedstawione wyniki sugerują nikłą popularność serwisów tematycznych, opierających swoje działanie na udostępnianiu narzędzi służących prowadzeniu dyskusji osób mających podobne zainteresowania. Takiemu stwierdzeniu przeczą jednak dane dotyczące liczby użytkowników najpopularniejszych polskich serwisów społecznościowych dla miłośników książek oraz częstotliwość ich odwiedzin. Badane serwisy („Biblionetka”, „Na kanapie” i „Lubimy czytać”) posiadają od 5 tys. do ponad 90 tys. zarejestrowanych użytkowników (wg danych udostępnianych na stronach badanych serwisów) i notują od 4 tys. do ponad 20 tys. wejść na stronę dziennie (ustalono w oparciu o narzędzia Google Analytics). O intensywności korzystania z nich świadczy częstotliwość odwiedzin użytkowników – nieco ponad połowa badanych korzysta z wybranego serwisu kilka razy dziennie (51%), a 35% kilka razy w tygodniu (wykr. 15).

Wyniki przeprowadzonej ankiety pokazują, iż głównym powodem, dla którego internauci korzystają z serwisów społecznościowych poświęconych literaturze jest chęć zdobycia nowych informacji związanych z interesującą ich dziedziną. Większość badanych uznała możliwość poszerzenia wiedzy z zakresu literatury za bardzo ważną (51%) lub dość ważną (40%). Ponadto deklarowali oni zaufanie do serwisów społecznościowych dla miłośników literatury, opisując je jako wiarygodne i bezstronne źródło informacji, tworzone przez „zwykłych ludzi” i pozbawione elementów komercyjnych.

Drugim istotnym powodem korzystania z serwisów społecznościowych typu „Biblionetka”, „Na kanapie”, „Lubimy czytać” okazała się możliwość współtworzenia treści portalu poprzez dodawanie recenzji, ocen i komen-



Wykres 15. Częstotliwość korzystania z serwisów społecznościowych poświęconych literaturze

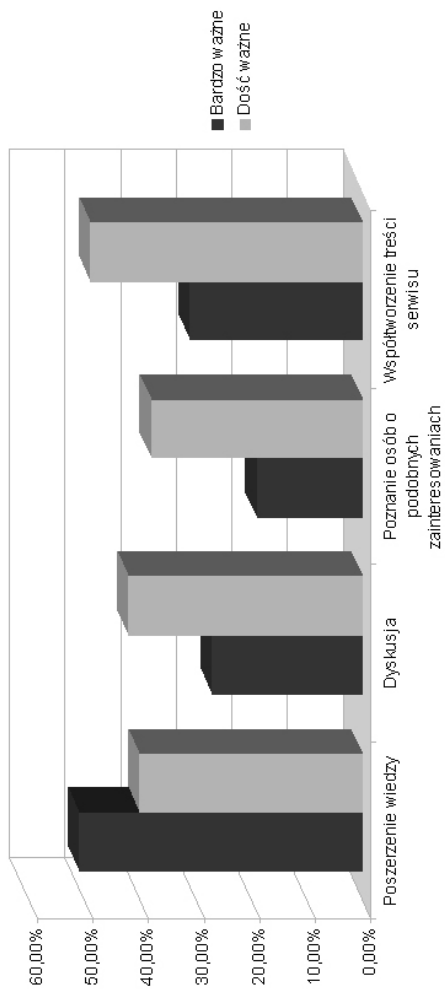
tarzy. Została ona uznana za bardzo ważną przez 39% badanych i za dość ważną przez 41%. Nawet użytkownicy, którzy nie korzystali z opcji współtworzenia serwisu podkreślali, że cenią sobie samą możliwość wniesienia wkładu w jego rozwój.

Mniej istotna okazała się dla badanych okazja do nawiązania relacji z innymi użytkownikami. Możliwość dyskusji, dzielenia się swoimi opiniami została uznana za bardzo ważną przez 27% użytkowników i za dość ważną przez 42%. Choć stosunkowo niewielu użytkowników bierze udział w internetowych dyskusjach i aktywnie uczestniczy w życiu wirtualnej społeczności, to jednak w wywiadzie pogłębionym podkreślali oni, że niezależnie od stopnia angażowania się w relacje z innymi użytkownikami czują się częścią społeczności osób lubiących czytać i jest to dla nich ważne.

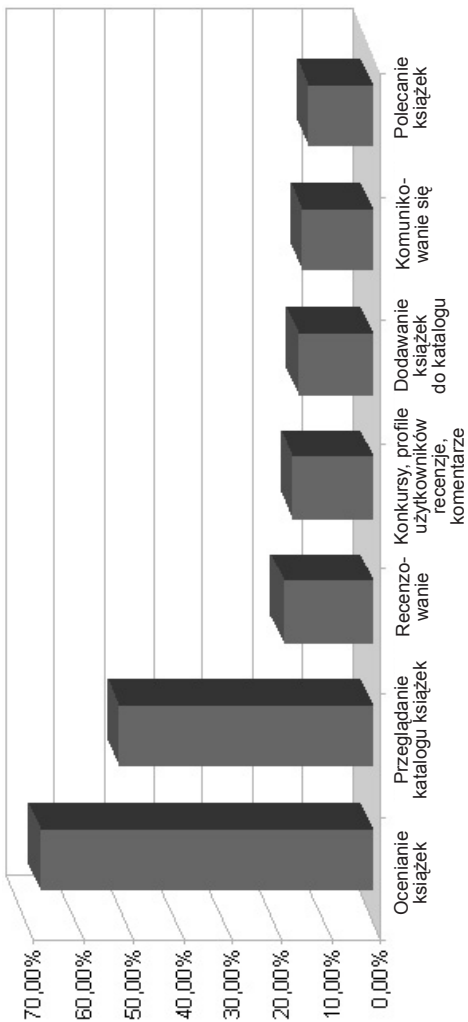
Najmniej istotna dla badanych okazała się możliwość poznania osób o podobnych zainteresowaniach – za bardzo ważną uznało ją 19% użytkowników, a za dość ważną 38%. Użytkownicy postrzegali badane serwisy przede wszystkim w kategoriach źródła informacji o literaturze, zdecydowanie mniejszą wagę przywiązując do społecznościowych aspektów ich działania (wykr. 16).

Wnioski dotyczące motywów korzystania z serwisów społecznościowych znajdują odzwierciedlenie w wynikach związanych ze stopnia wykorzystywania ich funkcjonalności.

Użytkownicy serwisów społecznościowych poświęconych literaturze chętnie oceniają przeczytane książki (67%) oraz przeglądają dostępny na stronie katalog publikacji (51%). Interesuje ich recenzowanie przeczytanych utworów (18%) oraz udział w konkursach, przeglądanie profili innych użytkowników oraz czytanie recenzji i komentarzy (kategoria „inne”) (15%). Z możliwości komunikowania się korzysta 13%, podobnie z polecenia książek przez algorytm (wykr. 17). W trakcie wywiadów dało się zauważyć, że badani z większym zaufaniem podchodzą do opinii innych użytkowników i z dystansem traktują wyniki algorytmu polecającego książki, stąd stosunkowo duża popularność działów z recenzjami i częste przeglądanie ocen książek dodawanych przez internatów.



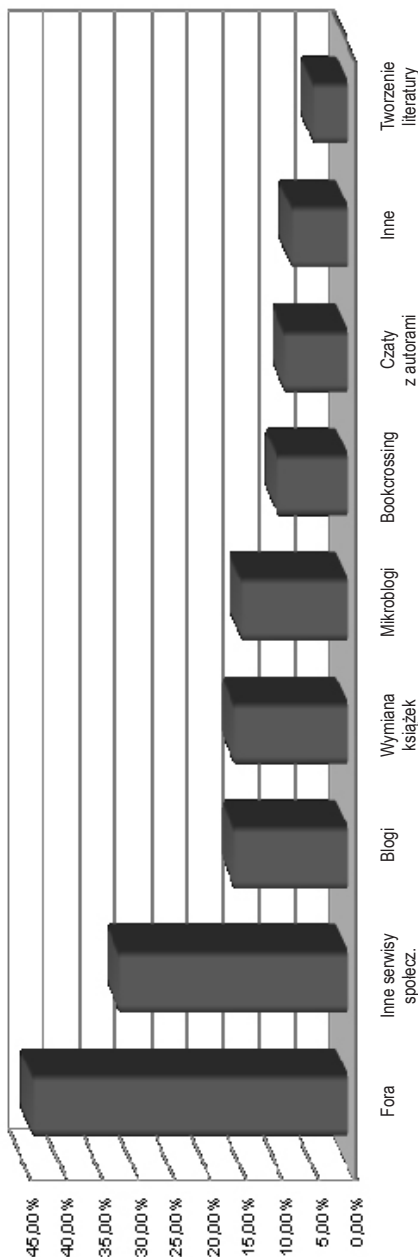
Wykres 16. Powody korzystania z serwisów społecznościowych w odniesieniu do poszczególnych możliwości oferowanych przez serwisy



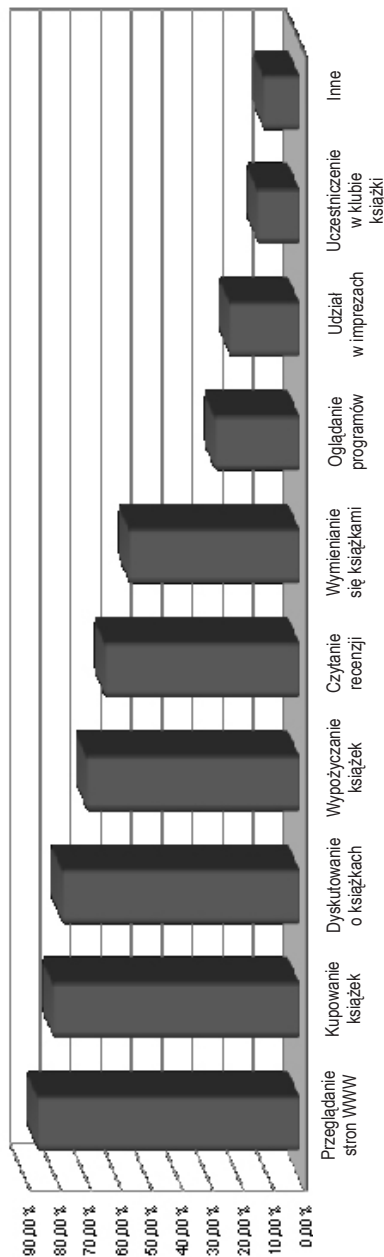
Wykres 17. Funkcjonalności serwisów społecznościowych poświęconych literaturze

SERWISY SPOŁECZNOŚCIOWE DLA MIŁOŚNIKÓW LITERATURY
A INNE FORMY REALIZACJI ZAINTERESOWAŃ CZYTELNICZYCH

Przeprowadzone badanie pozwoliło stwierdzić, że korzystanie z wybranego serwisu społecznościowego dla miłośników literatury nie zawsze przekłada się na aktywność ich użytkowników w innych mediach spo-



Wykres 18. Inne media społecznościowe popularne wśród użytkowników serwisów społecznościowych poświęconych literaturze



Wykres 19. Inne formy realizacji potrzeb czytelniczych poświęconych literaturze

łecznościowych. Wykazują oni duże przywiązanie do wybranego przez siebie literackiego serwisu społecznościowego i nie odczuwają potrzeby korzystania z innych źródeł informacji. Część użytkowników posiada konta na więcej niż jednym literackim serwisie społecznościowym, przy czym regularnie korzysta tylko z jednego (32%). Duża grupa badanych odwiedza listy lub grupy dyskusyjne związane tematycznie z książką literacką (44%). Pewną popularnością wśród użytkowników badanych serwisów cieszą się również blogi (16%), mikroblogi (15%) oraz serwisy służące wymianie książek (16%) (wykr. 18).

Regularne korzystanie z książkowych serwisów społecznościowych, choć nie zawsze przekłada się na aktywność w mediach podobnego typu, to jednak pozostaje w związku z innymi formami realizacji potrzeb czytelniczych. Większość użytkowników deklaruje, że poszukuje informacji na interesujący ich temat, przeglądając strony internetowe (86%). Duża grupa użytkowników twierdzi także, że kupuje książki (81%), wypożycza je z biblioteki (70%), dyskutuje o nich ze znajomymi (78%), czyta recenzje książek w czasopiśmie (64%) i wymienia się z przyjaciółmi przeczytanymi pozycjami (56%). Zdecydowanie mniejsza grupa badanych ogląda w telewizji programy poświęcone literaturze (28%), bierze udział w imprezach promujących czytelnictwo (23%) oraz uczestniczy w spotkaniach klubu książki czy koła przyjaciół biblioteki (14%) (wykr. 19). Niska popularność wymienionych form może być jednak związana z czynnikami obiektywnymi, takimi jak: niedostateczna liczba programów o tematyce kulturalnej, niesprzyjające pory ich emisji, stosunkowo niewielka liczba dobrze wypromowanych imprez czytelniczych, malejąca liczba działających klubów książki.

WNIOSKI

Przeprowadzone badanie pozwoliło ustalić, że użytkownikami serwisów społecznościowych poświęconych literaturze są przede wszystkim osoby młode mieszkające w miastach i posiadające wyższe wykształcenie, w większości to kobiety.

Głównym powodem korzystania przez internautów z serwisów społecznościowych poświęconych literaturze jest chęć poszerzania wiedzy i potrzeba samorozwoju. Dla większości z nich serwis społecznościowy jest przede wszystkim dobrym źródłem informacji na temat książek i autorów, cennym ze względu na swoją wiarygodność – w opinii badanych wynikająca z możliwości zamieszczania niezależnych opinii przez wszystkich zainteresowanych. Użytkownicy przywiązują również wagę do możliwości współtworzenia treści serwisu i chętnie korzystają z niej, dodając własne oceny i komentarze. Wchodzenie w interakcje z innymi użytkownikami jest dla badanych mniej ważne, niemniej jednak świadomość bycia częścią społeczności o wspólnej pasji wydaje się istotne dla większości z nich. Użytkownicy literackich serwisów społecznościowych darzą się dużym zaufaniem – oceny, recenzje i komentarze innych pełnią często istotną

rolę w kształtowaniu ich czytelniczych wyborów, na drugim planie pozostawiając algorytmy polecające książki.

Korzystanie z serwisów społecznościowych dla miłośników książek, nie zawsze przekłada się na aktywność w mediach społecznościowych, wiąże się jednak z innymi formami realizacji potrzeb czytelniczych. Większość użytkowników badanych serwisów to osoby chętnie kupujące i wypożyczające książki, poszukujące w Internecie informacji na ich temat, lubiące czytać recenzje książek w czasopiśmie i dyskutujące o książkach w gronie znajomych.

Połączenie cech dobrego źródła informacji z możliwościami Web 2.0 czyni z książkowych serwisów społecznościowych atrakcyjną formę realizacji zainteresowań czytelniczych, a zaufanie, jakim internauci je darzą pozwala wysnuć wniosek, że media społecznościowe mogą sprzyjać promocji książki i czytelnictwa.

BIBLIOGRAFIA

- Aharony, Noa (2009). Web 2.0 use by librarians. *Library and Information Science Research*, vol. 31, issue 1, pp. 29-37.
- Castells, Manuel (2003). *Galaktyka Internetu: refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*. Poznań: Wydaw. Rebis.
- Castells, Manuel (2007). *Społeczeństwo sieci*. Warszawa: Wydaw. Nauk. PWN.
- CEBOS (2012). *Społeczności wirtualne. Komunikat z badań 2010* [online]. Centrum Badań Opinii Społecznej [dostęp: 13.06.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_058_10.PDF>.
- Chua, Alton; Dion Goh (2010). A study of Web 2.0 applications in library websites. *Library and Information Science Research*, vol.32, issue 3, pp. 203-211.
- Fuchs, Christian (2008). *Internet and society: social theory in the information age*. New York; London: Routledge Taylor&Francis Group.
- Gemius (2012). Polski internet 2008-2009 [online]. Gemius SA [dostęp: 13.06.2010]. Dostępny w World Wide Web: <www.gemius.pl/pl/raporty/2009-02/01>.
- Holmberg, Kim; Isto Huvila, Maria Kronqvist-Berg, Gunilla Widén-Wulff (2009). What is Library 2.0? *Journal of Documentation*, vol. 65, issue 4, pp. 668-681.
- Jaskowska, Małgorzata; Adam Dudczak (2007). Library 2.0 – rewolucja i przełom czy kolejny etap rozwoju współczesnego bibliotekarstwa. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3, s. 354-365.
- Kakali, Constantia; Christos, Papatheodorou (2010). Exploitation of folksonomies in subject analysis. *Library and Information Science Research*, vol.32, issue 3, pp. 192-202.
- Kwan, Yi; Lois Mai Chan (2009). Linking folksonomy to Library of Congress subject headings: an exploratory study. *Journal of Documentation*, vol. 65, issue 6, pp. 872-900.
- Koryś, Izabela; Katarzyna Wolff (2010). *Wybieram książkę: społeczny zasięg książki w Polsce w 2008 r.* Warszawa: BN.
- Korzeń, Agnieszka (2009). Interaktywne narzędzia internetowe w promocji wizerunku bibliotek publicznych. *Zagadnienia Informatyki Naukowej*, nr 1, s. 53-70.
- Kotula, Sebastian (2008). Od Web 1.0 Do Biblioteki 2.0. *Zagadnienia Informatyki Naukowej*, nr 1, s. 27-34.
- Levinson, Paul (2010). *Nowe nowe media*. Kraków: Wydaw. WAM.
- MNiSW (2012). *Ujednolicony wykaz czasopism punktowanych* [online]. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego [dostęp: 14.06.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Finansowanie/finansowanie_nauki/Lista_czasopism/20100827_UJEDNOLICONY_WYKAZ_ZA_2007_2010_11_06_2010.pdf>.
- Piaseczny, Mariusz; Antoszewski, Kuba; Jędrzejczak, Andrzej (2009). Serwisy społecznościowe – 2009 [online] [dostęp: 13.06.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.slideshare.net/dlinkpl/serwisy-spoecznościowe-w-polsce-1779250>>.
- Piotrowski, Mariusz (2008). Sieć 2.0 i Kultura 2.0 – specyfika nowego podejścia do komunikacji w Internecie. W: *Komunikacja społeczna w świecie wirtualnym*. Toruń-Wrocław: Wydaw. Adam Marszałek; Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 85-95.

- Przywara, Barbara (2005). Człowiek w sieci: socjologiczne ujęcie więzi wirtualnych. W: *Oblicza Internetu: Internet a globalne społeczeństwo informacyjne*. Elbląg-Biskupiec: Algraf, s. 305-318.
- Siuda, Piotr (2008). Wpływ Internetu na rozwój fandomów, czyli o tym, jak elektroniczna sieć rozwija i popularyzuje społeczności fanów. W: *Media i społeczeństwo: nowe strategie komunikacyjne*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, s. 239-256.
- Stachura, Krzysztof (2008). Serwisy społecznościowe w perspektywie światów społecznych. W: *Media i społeczeństwo: nowe strategie*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, s. 343-353.
- Suchacka, Małgorzata (2008). Nostalgia w sieci, czyli o budzeniu sentymentów w społeczeństwie informacyjnym na przykładzie portalu społecznościowego Nasza-Klasa.pl. W: *Oblicza Internetu: Opus Universale. Kulturowe, edukacyjne i technologiczne przestrzenie Internetu*. Elbląg: Wydaw. PWSZ, s. 153-161.
- Wallace, Patricia (2001). *Psychologia Internetu*. Poznań: Rebis.

Załącznik 1

Użytkownicy serwisów społecznościowych poświęconych literaturze. Ankieta

1. Od jak dawna korzysta Pan/Pani z serwisu „Biblionetka”/„Na kanapie”/„Lubimy czytać”?¹.

- krócej niż miesiąc
- 1-6 miesięcy
- 7-12 miesięcy
- rok – 5 lat
- dłużej niż 5 lat

2. Jak często odwiedza Pan/Pani stronę „Biblionetka”/„Na kanapie”/„Lubimy czytać”?

- kilka razy dziennie
- kilka razy w tygodniu
- raz w tygodniu
- kilka razy w miesiącu
- raz na kilka miesięcy

3. Jak często korzysta Pan/Pani z poszczególnych opcji?

	Często	Czasem	Rzadko	Wcale
Przeglądanie katalogu książek				
Dodawanie książek do katalogu				
Ocenianie książek				
Recenzowanie				
Dyskutowanie z innymi uczestnikami				
Korzystanie z algorytmu polecającego książki				
Inne (jakie?)				

4. Które spośród oferowanych przez serwis możliwości są dla Pana/Pani najważniejsze?

¹ Dla użytkowników każdego z serwisów przygotowano osobne kwestionariusze.

	Bardzo ważne	Dosyć ważne	Mало ważne	Nieważne
Możliwość zdobycia nowych informacji, poszerzenia wiedzy na interesujący temat				
Możliwość dyskusji, dzielenia się swoimi poglądami i wiedzą z innymi użytkownikami				
Możliwość poznania osób o podobnych zainteresowaniach				
Możliwość współtworzenia treści serwisu np. poprzez dodawanie ocen, recenzji itp.				
Inne (jakie?)				

5. Czy korzysta Pan/Pani z innych mediów społecznościowych związanych z książką, takich jak:

	Tak	Nie
Inne serwisy społecznościowe		
Blogi		
Mikroblogi (np. Twitter, Blip itp.)		
Fora, listy, grupy dyskusyjne		
Serwisy służące wspólnemu tworzeniu literatury (np. pizmy.pl)		
Czaty z autorami		
Strony bookcrossingu („uwalniania książek”)		
Serwisy umożliwiające wymianę książek (np. podaj.net)		

6. Jak często Pan/Pani:

	Często	Czasem	Rzadko	Wcale
Czyta recenzje książek w czasopismach				
Ogląda programy telewizyjne poświęcone literaturze				
Przeogląda strony internetowe związane z literaturą (w tym: strony bibliotek, księgarń, wydawnictw, hobbyistyczne itp.)				
Wypożycza książki z biblioteki				
Wymienia się książkami ze znajomymi				
Kupuje książki				
Dyskutuje o książkach ze znajomymi				
Uczestniczy w Klubie Książki, Klubie Czytelniczym, Klubie Przyjaciół Biblioteki itp.				
Odwiedza Targi Książki lub bierze udział w innych imprezach związanych z promocją książki				
W inny sposób realizuje swoje zainteresowania czytelnicze (jaki?)				

Płeć

kobieta

mężczyzna

Wiek

- do 16
- 17-25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- 56-65
- powyżej 65

Wykształcenie

- podstawowe
- średnie
- wyższe
- inne (jakie?)

Miejsce zamieszkania

- wieś
- miasto do 100 tys. mieszkańców
- miasto od 100 do 300 tys. mieszkańców
- powyżej 300 tys. mieszkańców

MAGDALENA WÓJCIK

Institute of Library and Information Studies
Jagiellonian University
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl

USERS OF SOCIAL NETWORKING SERVICES IN THE FIELD OF LITERATURE

The analysis of research results

KEYWORDS: Web 2.0. Social networking services. Users. Internet.

ABSTRACT: **Objective** – This paper investigates the demography of users of Polish social networking services in the field of literature and attempts to discover motivations which attract the users toward the services in question. **Research method** – The users of selected services were asked to fill in a survey and participate in an interview. **Results and conclusions** – The research proved that the users of social networking services in the field of literature usually were young town inhabitants with higher education, mostly women, who used the services to expand their knowledge and enhance their personal development.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 29 września 2011 r.

MAGDALENA TURSKA

Gminna Biblioteka Publiczna w Kłodawie
e-mail: magus.turtur@wp.pl

DYSKURS SPOŁECZNY W BIBLIOTECE PUBLICZNEJ

Z inicjatywy Instytutu Spraw Publicznych 14 września 2010 r. w Centrum Informacji im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego w Warszawie odbył się „okrągły stół bibliotekarzy”, na który zostało zaproszonych 15 przedstawicieli środowiska bibliotekarskiego z placówek publicznych z całego kraju. Było to drugie spotkanie w ramach projektu „Biblioteki publiczne jako centra edukacji obywatelskiej w Europie”, pierwsze, mające charakter seminarium międzynarodowego, odbyło się w dn. 17-18 marca 2010 r. Wrześniowa debata o zasięgu krajowym miała na celu określenie miejsca współczesnych bibliotek w nieformalnej edukacji obywatelskiej. Punktem wyjścia do dyskusji była „rola bibliotek w zmieniającym się społeczeństwie polskim” (Pazderski, 2011, s. 49). Uczestnicy spotkania zastanowili się nad przyszłością bibliotek w 2030 r., koncentrując się na trzech aspektach zagadnienia: zmianie roli bibliotek w lokalnych społecznościach (w perspektywie rozwojowej polskiego społeczeństwa); zasobach, jakimi dysponują biblioteki, aby mogły pełnić wspomnianą funkcję (i ich braku); zagrożeniach łączących się z podjęciem działań zmierzających do kształtowania ich nowego wizerunku oraz sposobach przeciwstawiania się nim (Pazderski, 2011, s. 49).

Niniejszy artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie dotyczące transformacji bibliotek postrzeganych w kategoriach nowoczesnych placówek, gdzie wspólnota lokalna zaspokaja swoje potrzeby społeczne. Filip Pazderski pisze: „Nowa biblioteka zacznie koncentrować się na człowieku (jego potrzebach) i stanie się miejscem spotkań i interakcji lokalnych społeczności, platformą (giełdą) wymiany myśli, informacji i inicjatyw. Będzie zaspokajać potrzeby posiadania kontaktów międzyludzkich oraz dostępu do edukacji i kultury” (Pazderski, 2011, s. 49-50). Biblioteka przestaje być zatem tylko miejscem, gdzie wypożycza się książki; staje się miejscem, gdzie podejmuje się starania umacniające lokalny kapitał społeczny. W opinii uczestników „okrągłego stołu bibliotekarzy” zadaniem współczesnej biblioteki jest zorientowanie na dyskurs społeczny: „tworzenie okazji, przestrzeni do dyskusji, namysłu nad lokalnymi sprawami publicznymi. Biblioteka może być [...] przestrzenią rozmowy o problemach, wyzwaniach, jakie stoją przed społecznością gminy, na podstawie rzetelnych argumentów i wiedzy” (Pazderski, 2011, s. 61).

Rok 2009 to początek działań na rzecz szeroko zakrojonego rozwoju polskich bibliotek publicznych w miejscowościach do 20 tys. mieszkańców. Przewidziany na 5 lat Program Rozwoju Bibliotek (PRB) Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności (PAFW), realizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego (FRSI), umożliwił aktywizację małych placówek zarówno poprzez ich wyposażenie w sprzęt informatyczny, jak i organizację cyklu szkoleń, prowadzących do wzmocnienia pozycji bibliotek oraz integracji środowiska zawodowego (PRB, 2009). Bibliotekarze z bibliotek uczestniczących w PRB, podzieleni na zespoły, składające się z pracowników 4 bibliotek (jednej wiodącej i trzech partnerskich), nawiązywali ściślejszą współpracę i podejmowali dialog skoncentrowany na wymianie doświadczeń i przedstawieniu interesujących rozwiązań stosowanych w ich macierzystych placówkach. Partycypacja w programie umożliwia także aplikowanie do konkursów autorskich (m.in.: „Aktywna biblioteka”, „Organizacje pozarządowe bibliotekom”). Notabene na stronie internetowej PRB (www.biblioteki.org) na bieżąco można śledzić, jakie przedsięwzięcia adresowane do bibliotek są podejmowane na terenie kraju. Program Rozwoju Bibliotek nie jest jedynym przedsięwzięciem, skierowanym do małych placówek. Dzięki akcesowi Polski do Unii Europejskiej przed samorządami otworzyły się możliwości aplikowania po fundusze pomocowe, np. z Regionalnych Programów Operacyjnych (środki te pochodzą z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego). W ramach poszczególnych priorytetów biblioteki mogą pozyskiwać fundusze na poprawę infrastruktury, także kulturalnej, edukacyjnej (w tym kształcenie ustawiczne), naukowo-dydaktycznej, teleinformatycznej oraz powiększanie jakości usług publicznych (Paźdierz, 2010, s. 38-40). Jednocześnie niektóre z programów unijnych, jak np. program „Oś 4 Leader”, skoncentrowany na rozwoju i odnowie wsi poprzez aktywizację wspólnoty, również tworzenie nowych miejsc pracy, umożliwiają aplikowanie po środki pomocowe na poprawę infrastruktury bądź realizację tzw. małych grantów poprzez projekty szkoleniowe, kulturalne, edukacyjne, społeczne etc. (Paźdierz, 2010, s. 39-40). Program Operacyjny Kapitał Ludzki, finansowany przez Europejski Fundusz Społeczny, wspiera „działania, mające na celu rozwój wiedzy i umiejętności – czyli takie, które najbardziej interesują bibliotekarzy” (Paźdierz, 2009, s. 35).

Obok programów unijnych, prowadzone są programy ministerialne, w ramach których biblioteki mogą ubiegać się o dotacje. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego stworzyło program „Biblioteka+”, skierowany do gmin do 15 tys. mieszkańców. Jego prowadzenie zostało powierzone Instytutowi Książki. „Strategicznym celem programu jest przekształcenie bibliotek gminnych w nowoczesne centra dostępu do wiedzy, kultury oraz ośrodki życia społecznego, a także wprowadzenie systemu certyfikującego dla bibliotek” (Biblioteka+, 2009).

Oficjalnie zmiany w małych bibliotekach publicznych zostały zapowiedziane przez dyrektora Instytutu Książki Grzegorza Gaudena podczas posiedzenia Sejmowej Komisji Kultury i Środków Przekazu w listopadzie 2010 r. Wtedy to przedstawiono m.in. programy skierowane do prowincjonalnych placówek, mające na celu ich aktywizację i perspektywiczny rozwój, także rozwój infrastrukturalny. Ważnym aspektem wypowiedzi Gaudena było przekazanie informacji o projekcie dostępu do bezpłatnego Internetu szerokopasmowego. Przedsięwzięcie to umożliwiło porozumienie zawarte w 2009 r., pomiędzy Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych a Telekomunikacją Polską SA (PAP, 2010).

Rozwój polskich bibliotek w małych miejscowościach i na wsiach ma na celu zmianę ich wizerunku, łączy się z ich przechodzeniem od zadań tradycyjnych do współczesnych wyzwań (vide ustawa o bibliotekach) (ISAP, 2009), m.in. kreowania przestrzeni o wielopłaszczyznowych funkcjach prospołecznych. Sprzyja temu ogólnosiwiatowy trend do tworzenia nowoczesnych placówek bibliotecznych, promowany nie tylko w krajach anglosaskich, zachodnioeuropejskich czy skandynawskich, ale i w tych mniej rozwiniętych. Przykładem może być inicjatywa wdrażana na Łotwie, której założeniem jest uplasowanie biblioteki jako centrum

rozwoju społecznego (Büchel, 2011, s. 144-150). Agencja bb², utworzona przez Büchela i Gunę Garokalną-Büchel, zainicjowała projekt, postulujący „stworzenie w krajach bałtyckich solidnej sieci bibliotek służących jako ośrodki społeczno-kulturalne i wspierających integrację społeczną przez działania w dziedzinie kultury i edukację obywatelską” (Büchel, 2011, s. 147).

Polska jest również krajem wielu godnych uwagi przedsięwzięć. W październiku 2011 r. miał miejsce w Warszawie, zorganizowany przez FRSI, drugi kongres bibliotek publicznych *Biblioteka: więcej niż myślisz!* (PRB, 2011). Jego uczestnicy brali udział w wybranych, spośród pięciu bloków tematycznych, spotkaniach i warsztatach. Jeden z nich *Dowiedz się!* dotyczył zagadnień zaproponowanych przez bibliotekarzy biorących udział w pierwszym kongresie bibliotek publicznych *Biblioteka: lubię to!* (Warszawa, 23-24 listopada 2010 r.) (PRB, 2010). W ramach owego modułu odbyło się spotkanie *Biblioteka jako wyspa szans. Jak budować wokół biblioteki partnerstwo na rzecz rozwoju lokalnego?*, prowadzone przez Wojciecha Kłosowskiego, eksperta w dziedzinie strategicznego planowania rozwoju lokalnego. Podjęte podczas panelu tematy ogniskowały się wokół teoretycznych i praktycznych uzasadnień, jaką rolę powinna pełnić współczesna biblioteka, by przyczynić się do wyrównywania szans w dostępie do kultury, gwarantować powszechny i nieodpłatny dostęp do zasobów i być miejscem spotkań oraz integracji (PRB, 2011). Według Kłosowskiego, biblioteka to szkoła kreatywności rozumianej jako czynnik rozwoju lokalnego, nie mniej ważny niż jakość kapitału ludzkiego. Biblioteka powinna edukować kulturalnie poprzez wyposażanie w kompetencje do krytycznego odbioru wartości kulturowych i do kształtowania własnego kanonu. Poglądy Kłosowskiego, przedstawione podczas warszawskiego spotkania, są tożsame z tezami sygnalizowanymi przez niego w artykule *Kultura jako czynnik sprawczy rozwoju lokalnego: instytucje i trzeci sektor* (Kłosowski, 2011). W swoim wystąpieniu Kłosowski akcentował, iż biblioteka pełni rolę instytucji edukacyjnej, uczącej międzypokoleniowej debaty publicznej.

Szansę na uczestnictwo w dyskursu społecznego w bibliotece w wymiarze lokalnym umożliwia uczestnictwo w projektach na organizację forów lokalnych programu „Równać szanse” Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, administrowanego przez Polską Fundację Dzieci i Młodzieży (PFDiM). W przedsięwzięciu mogą wziąć udział organizacje, które otrzymały wcześniej co najmniej jedną dotację w konkursie. Program PAFW powstał w 2001 r. i przez dekadę kilkakrotnie zmieniał formułę. Obecnie misją programu „Równać szanse” jest „wyrównywanie szans na dobry start w dorosłe życie młodzieży z terenów wiejskich i małych miast (do 20 tys. mieszkańców). Dobry start rozumiany jest jako realizowanie przez młodych ludzi samodzielnie i realistycznie określonych celów życiowych (w tym celów edukacyjnych)” (RS, 2011).

Fora lokalne, których formuła została zmodyfikowana w 2009 r., są jednym ze sposobów, w jaki jest realizowana misja programu „Równać szanse”. Do debaty są zapraszane osoby pełniące określone role społeczne w danej wspólnocie: przedstawiciele władz, liderzy organizacji pozarządowych, osoby decyzyjne oraz ci, których praca zawodowa łączy się z działalnością na rzecz młodzieży (aktywiści, animatorzy). Fora podzielone są na dwa etapy. W pierwszym – laureaci tworzą platformę do wymiany doświadczeń i dyskursu, mającego służyć rozwojowi lokalnego kapitału społecznego, w drugim (do przedsięwzięcia zapraszane są organizacje, które najlepiej przeprowadziły forum w pierwszym etapie) kontynuowana jest debata społeczna, wtedy też analizuje się wnioski z przeprowadzonej wcześniej diagnozy środowiska.

PFDiM organizuje także Regionalny Konkurs Grantowy (RKG), w którym mogą brać udział biblioteki, domy kultury, organizacje pozarządowe i grupy nieformalne. Partycypacja bibliotek w konkursie i zakończona powodzeniem realizacja projektów w ramach RKG otwierają możliwość aplikowania do konkursu na organizację forów lokalnych. Przestrzeń biblioteczna wydaje się idealnym miejscem do podjęcia dyskursu na temat potrzeb młodzieży, stąd do inicjatywy PFDiM coraz

częściej wnioskuje małe biblioteki publiczne. Biblioteka biorąca udział w forum jawi się jako instytucja edukacyjna, ucząca debaty publicznej *par excellence*.

W 2011 r. laureatami konkursu Lokalne Fora Programu „Równać szanse 2010” i „Lokalne Fora Etap II” było dziewięć organizacji, z czego trzy dotacje otrzymały biblioteki. Były to: Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Łapy Filia Biblioteczna w Uhowie (województwo podlaskie), Gminna Biblioteka Publiczna w Kłodawie (województwo lubuskie) oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Piekoszowie (województwo świętokrzyskie) (RS, 2011).

Pomysł na fora skrytalizował się w czwartej edycji programu „Równać szanse”. W odpowiedzi na zapotrzebowanie uczestników i odbiorców wzbogacono strukturę programu o Sieć Liderów. Wiosną 2005 r. zorganizowano Regionalne Fora Edukacyjne w czterech miastach w: Lublinie, Olsztynie, Słupsku i Wrocławiu. Inicjatywa była realizowana przez cztery organizacje będące partnerami PFDiM, tzn.: Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu w Lublinie, Stowarzyszenie Tratwa z Olsztyna, Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu ze Słupska i wreszcie Kłodzkie Towarzystwo Oświatowe. Przedsięwzięcie polegało na przeprowadzeniu spotkania w wymiarze regionalnym, podczas którego odbywały się konferencje, panele dyskusyjne, warsztaty i szkolenia, skierowane do osób zainteresowanych działaniem na rzecz młodzieży. Celem projektu były: „prezentacja i promocja programu „Równać szanse” oraz upowszechnienie idei wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży z małych ośrodków miejskich i terenów wiejskich” (Łotys & Baska, 2005, s. 13). Otwarta formuła Regionalnych Forów Edukacyjnych umożliwiała społeczności danego regionu zapoznanie się z ideą programu „Równać szanse” oraz poznania „przyjętej przez PAFW i PFDiM perspektywy – wizji problemu i metod jego rozwiązania” (RS, 2012). Poza tym uczestnictwo w RFE stwarzało szansę na „wymianę doświadczeń dla wszystkich osób, zajmujących się edukacją na wsiach i w małych miastach” (RS, 2012).

Podobnie jak w poprzedniej edycji programu „Równać szanse”, tak i rok później te same organizacje w tych samych miastach zorganizowały kolejne 4 Regionalne Fora Edukacyjne. Według danych dostępnych na stronie internetowej programu „Równać szanse” (www.rownacszanse.pl) w imprezach uczestniczyło 1500 osób (RS, 2012). W szóstej edycji partnerzy regionalni przeprowadzili 5 Regionalnych Forów Edukacyjnych: forum w Kielcach (marzec 2006, Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Gminy Bałtów „Bałt”); Poznaniu (marzec 2006, Stowarzyszenie „Centrum PISOP”); Olsztynie (III Regionalne Forum Edukacyjne, Olsztyńskie Stowarzyszenie Tratwa, miejscem spotkania był Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie); III Regionalne Forum Edukacyjne (kwiecień 2006, Kłodzko – dzień pierwszy, Wrocław – drugi, Kłodzkie Towarzystwo Oświatowe), forum w Tarnowie (maj 2006, Centrum Wolontariatu Lublin). W trakcie spotkań prezentowano projekty realizowane przez poszczególne organizacje, przeprowadzono panele dyskusyjne oraz warsztaty dobrych praktyk (RS, 2012).

W edycji 2007 wprowadzono możliwość organizowania – obok Regionalnych Forów Edukacyjnych – forów o zasięgu lokalnym. Partnerzy lokalni PFDiM zostali zobligowani do przeprowadzenia jednego forum regionalnego oraz dwóch lokalnych.

Rok później, po przeformułowaniu celów i misji programu „Równać szanse”, odbyło się 13 forów, podczas których zorganizowano debaty i seminaria, istniała również możliwość prezentacji efektów działań projektowych. Kłodzkie Towarzystwo Oświatowe było organizatorem forów w Opolu (regionalne) oraz w Miliczu i Świdnicy (lokalne); Olsztyńskie Stowarzyszenie Tratwa – w Olsztynie (regionalne) oraz w Wysokiem Mazowieckiem, Ełku i Morażu (lokalne); Słupskie Centrum Wolontariatu – w Słupsku (regionalne) oraz w Goleniowie i Unisławiu (lokalne); Lubelskie Centrum Wolontariatu – w Lublinie (regionalne) oraz w Miejscu Piastowym i Włodawie (lokalne) (RS, 2012).

W kolejnej edycji – „Równać szanse 2009” – wprowadzono znaczącą modyfikację, wprowadzając formułę konkursową na organizację forów. Konkurs był dwuetapowy – pierwszy etap o charakterze otwartym umożliwiał aplikowanie na

realizację przedsięwzięcia w wymiarze lokalnym, do drugiego mogły wnioskować organizacje, które przygotowywały spotkania w roku poprzedzającym. Fora nabrały wymiaru dyskursu ściśle lokalnego, zogniskowanego wokół tematów zaproponowanych przez PFDiM. Podejmowane zagadnienia odnosiły się do kwestii z takich obszarów tematycznych, jak: edukacja, sposoby spędzania czasu wolnego przez młodzież, oferta lokalnego rynku pracy czy współpraca lokalna na rzecz młodych (RS, 2012). Laureaci drugiego etapu zostali zobligowani do przeprowadzenia diagnozy środowiska. To rozpoznanie miało posłużyć podjęciu debaty nad realnym planem działania, który skutkowałby wyrównaniem szans młodych ze wspólnoty.

Również w tej edycji zorganizowano „Ogólnopolskie Forum «Równać szanse»». Polska, wieś, młodzież – diagnoza, rozwiązania, perspektywy”. Uczestniczyło w nim około 160 osób. Spotkanie miało na celu: „ukazanie sytuacji i perspektyw młodzieży z małych miejscowości w I dekadzie XXI w. w oparciu o wyniki badań, praktykę pracy z młodzieżą oraz prognozy na najbliższe 20 lat” (RS, 2012).

Na początku 2011 r., ponownie ogłoszono konkurs na dwuetapowe rodzaje forów. Z 32 wniosków wyłoniono 9 laureatów, spośród których trzy dotacje otrzymały biblioteki gminne z Uhowa, Kłodawy i Piekoszowa. Programy i relacje ze spotkań są dostępne na stronie internetowej programu „Równać szanse”. Fora wyłonione na podstawie wniosków projektowych miały różnorodną formułę. W poszczególnych placówkach bibliotecznych podczas jednodniowego spotkania odbyły się warsztaty, moderowane panele dyskusyjne, miniseminaria.

Godny podkreślenia jest fakt, iż w ogłoszonym na początku 2012 r. zamkniętym konkursie na realizację drugiego etapu forum do aplikowania (spośród 6 organizacji) zakwalifikowały się dwie biblioteki. W tej edycji programu „Równać szanse” zaproszenie do złożenia wniosku zostało skierowane do Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy Łapy Filii Bibliotecznej w Uhowie, Gminnej Biblioteki Publicznej w Kłodawie i SEN – Stowarzyszenia Edukacji Nieformalnej w Olsztynku. W lutym 2012 r. zostali wyłonieni dwaj laureaci, którzy otrzymali grant w wysokości 7 tys. zł na przeprowadzenie diagnozy środowiska lokalnego oraz zorganizowanie II Lokalnego Forum. Były to: Gminna Biblioteka Publiczna w Kłodawie i SEN – Stowarzyszenie Edukacji Nieformalnej w Olsztynku.

W edycji „Równać szanse 2011” do konkursu na realizację forów aplikowało 30 organizacji – 27 do forów pierwszego etapu (w tym 4 biblioteki gminne: Gminna Biblioteka Publiczna w Reńskiej Wsi, Biblioteka Publiczna Gminy Kołczygłowy, Gminna Biblioteka Publiczna w Piekoszowie i Gminna Biblioteka Publiczna w Godowie) i 3 do drugiego etapu (Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Łapy Filii Bibliotecznej w Uhowie, Gminna Biblioteka Publiczna w Kłodawie i SEN – Stowarzyszenia Edukacji Nieformalnej w Olsztynku). Finalistami „Lokalnych Forów Etap I” zostało 8 organizacji, 2 figurowały na liście rezerwowej (RS, 2012). Wśród nich znalazła się Gminna Biblioteka Publiczna w Reńskiej Wsi (województwo opolskie).

Projektowane na zasadach konkursu lokalne fora „Równać szanse”, choć o odmiennych formule i harmonogramie, mają punkty zbieżne. Należy do nich organizacja paneli dyskusyjnych, w których biorą udział osoby publiczne, samorządowcy, przedstawiciele organizacji non profit, dyrektorzy placówek edukacyjnych i oświatowych, animatorzy, rodzice; oraz poruszana podczas nich tematyka – problemy i potrzeby lokalnej młodzieży. Ponadto analiza forów wskazuje na ich wspólne założenie, tj. wypracowanie metod działań na rzecz poprawy lokalnych zasobów. Często zawiązują się partnerstwa, ich pokłosiem jest powstawanie nowych organizacji, koalicji. Składane są wiążące promesy, a artykułowane postulaty wskazują na potrzebę kolejnych inicjatyw i wspólnotowej współpracy. Drugi etap forum poprzedzony diagnozą społeczną pozwala zdobyć ustrukturalizowane narzędzie pomocne w określaniu konkretnego rozpoznania środowiska i trafnego skonkretyzowania działań na rzecz poprawy jakości życia zarówno bytowego, jak i społeczno-kulturalnego ludzi młodych z danej społeczności.

Jak widać, realizacja przedsięwzięcia o charakterze debaty publicznej sprawdza się w bibliotece, która – obok udostępniania zasobów umożliwiających szanse indywidualnego, egalitarnego rozwoju – staje się miejscem wymiany społecznej, ukierunkowanej na konkretne potrzeby wspólnoty. Dyskurs społeczny zorganizowany w bibliotece prowadzi do umocnienia partnerstw lokalnych. Pozycja instytucji staje się silniejsza, a osoby, które uczestniczą we wspólnotowym dialogu mają sposobność generowania określonych propozycji aktywizacji środowiska i diagnozowania jego potrzeb oraz przedsięwzięcia konkretnych kroków na rzecz społeczności. Co więcej, spotkanie takie prowadzi do umocnienia więzi społecznych. Demokratyczny dyskurs to idealny sposób na wzmocnienie potencjału i kapitału ludzkiego danej wspólnoty, to również okazja do podjęcia konstruktywnego, opartego na realnych koncepcjach działania. Wracając do myśli Kłosowskiego, można postawić tezę, iż dzięki lokalnej debacie publicznej biblioteka staje się częścią archipelagu, w którym grupy partnerskie mają możliwość podniesienia jakości życia swojej społeczności.

BIBLIOGRAFIA

- Biblioteka+ (2009). *O Programie Biblioteka+* [online]. Biblioteka Plus; [dostęp: 12.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bibliotekaplus.pl/index.php?page=DefaultPage&docID=5>>.
- Büchel, Jonas (2011). Kulturowa praca społeczna – nowy ład? W: *Inspirator obywatelski. Przewodnik po nieformalnej edukacji obywatelskiej w bibliotekach publicznych i nie tylko...* Red. G. Makowski, F. Pazderski. Warszawa: Fundacja Instytut Spraw Publicznych, s. 144-150.
- ISAP (2009). Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. Dziennik Ustaw Nr 85, poz. 538 i 539, rozdział 1, art. 4. [online]. Internetowy System Aktów Prawnych; [dostęp: 15.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970850539>>.
- Kłosowski, Wojciech (2011). *Kultura jako czynnik sprawczy rozwoju lokalnego: instytucje i trzeci sektor* [online]. Regionalny Kongres Kultury 2011; [dostęp: 10.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://kongres-kultury.pl/art-wojciech_klosowski_kultura_jako_czynnik_sprawczy_rozwoju_lokalnego_instytucje_i_trzeci_sektor.html>.
- Łotys, Marzena; Baska, Stanisław (2005). *Równać Szanse program w latach 2001-2005* [online]. Równać Szanse; [dostęp: 2.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rownacszanse.pl/books/3395_RS.pdf>.
- PAP (2010). *Grzegorz Gauden o bibliotekach* [online]. Instytut Książki; [dostęp: 13.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.instytutksiazki.pl/pl,ik,site,6,1,25047.php>>.
- Pazderski, Filip (2011). W stronę nowej roli bibliotek – o relacjach między edukacją obywatelską a wyzwaniem rozwojowym społeczeństwa. W: *Inspirator obywatelski. Przewodnik po nieformalnej edukacji obywatelskiej w bibliotekach publicznych i nie tylko...* Red. G. Makowski, F. Pazderski, Warszawa: Fundacja Instytut Spraw Publicznych, s. 37-65.
- Paźdierz, Andrzej (2009). „Kapitał ludzki” w bibliotekach publicznych. *Poradnik Bibliotekarza*, nr 11, s. 34-35.
- Paźdierz, Andrzej (2010). Leader kolejną szansą dla bibliotek w małych miejscowościach. *Poradnik Bibliotekarza*, nr 2, s. 39-41.
- Paźdierz, Andrzej (2010). Regionalne Programy Operacyjne szansą dla bibliotek z małych miejscowości. *Poradnik Bibliotekarza*, nr 4, s. 38-40.
- PRB (2011). „Biblioteka: więcej niż myślisz!” – czyli kongres bibliotek publicznych po raz drugi [online]. Program Rozwoju Bibliotek; [dostęp: 10.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblioteki.org/pl/dla_mediow/szczegoly/1553>.
- PRB (2010). *Kongres bibliotek 2010 „Biblioteka: lubię to!” zakończony* [online]. Program Rozwoju Bibliotek; [dostęp: 10.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.biblioteki.org/pl/wiadomosci/czytaj/990>>.
- PRB (2009). *Program Rozwoju Bibliotek* [online]. Program Rozwoju Bibliotek; [dostęp: 12.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblioteki.org/pl/o_programie/o_programie>.

- RS (2012). *Historia program* [online]. Równać Szanse; [dostęp: 12.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rownacszanse.pl/o_programie/historia_programu/>.
- RS (2012). *Wyniki Konkursu „Fora Lokalne”, Program „Równać Szanse 2011”* [online]. Równać Szanse; [dostęp: 15.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.rownacszanse.pl/aktualnosci/aktualnosc/?cid=1257>>.
- RS (2011). *Cele programu* [online]. Równać Szanse; [dostęp: 11.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rownacszanse.pl/o_programie/cele_programu/>.
- RS (2010). *Wyniki konkursu Fora Lokalne (I i II Etap)* [online]. Równać Szanse; [dostęp: 11.02.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rownacszanse.pl/o_programie/historia_programu/rs_2010/wyniki_konkursu_fora_lokalne/>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 16 kwietnia 2012 r.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2012 z. 2
PL ISSN 0033-202X

Trávníček Jiří: *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Brno: Host 2011. 191 s. ISBN 978-80-7294-515-3.

Jesienią 2011 r. morawski Host wydał – wspólnie z Biblioteką Narodową Republiki Czeskiej (Národní knihovna ČR) w Pradze – książkę prof. Jiří'go Trávníčka *Czytelnicy oraz internauci. Mieszkańcy Republiki Czeskiej oraz ich stosunek do czytania (2010)*, prezentującą wyniki kolejnych badań społecznego zasięgu książki czy też czytelnictwa powszechnego w Czechach. Pierwsze czeskie badania zasięgowe przeprowadzono w 2007 r. i opublikowano rok później przez te same instytucje, ale pod nieco innym tytułem (*Czytamy? Mieszkańcy Republiki Czeskiej oraz ich stosunek do książki*)¹, świadczącym z jednej strony o ciągłości tych badań, z drugiej zaś o akcentowaniu za każdym razem innych wybranych wątków. Pierwsza książka Trávníčka doczekała się obszernej recenzji w 2009 r. w „Przełądzie Bibliotecznym”², gdzie oprócz omówienia badań i ich wyników, przybliżono również sylwetkę i dorobek autora oraz częściowo też wydawnictwo Host. Przytaczam to źródło dlatego, żeby odesłać do niego i nie powtarzać omówienia przyjętych celów i założeń badawczych, metod i technik, terminologii, sposobów i poziomów prezentacji oraz interpretacji uzyskanych wyników dla całego cyklu badań, a także ich porównania z badaniami zagranicznymi, w tym prowadzonymi w Polsce. Pozwalam sobie również odesłać do analiz dokumentacyjnych, zamieszczonych w *BABIN* i blogu *BABIN 2.0* Biblioteki Narodowej, przedstawiających publikacje cząstkowych i podstawowych wyników badań Trávníčka³. Takie podejście pozwoli w skrócie nawiązać do pierwszej publikacji Trávníčka, nie przedstawiać bliżej podobnych wyników otrzymanych w obu badaniach oraz skupić się na tym, co w jego drugiej publikacji jest nowe lub inne.

Dla porządku przypominam parę podstawowych spraw związanych z rozpoczęciem i kontynuacją badań społecznego zasięgu książki w Czechach, sygnalizowanych wcześniej w „Przełądzie Bibliotecznym”⁴.

Według Trávníčka nie ma jakiegoś jednego ogólnego czy uniwersalnego czytania, zawsze chodzi o czytanie kogoś, kto ma określony cel, o czytanie,

¹ J. Trávníček, *Čtème? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007)* [*Czytamy? Mieszkańcy Republiki Czeskiej oraz ich stosunek do książki (2007)*]. Brno: Host 2008, 207 s.

² P. Žák, „Przełąd Biblioteczny” 2009, z. 2, s. 255-264.

³ J. Burgetová, *Čtenářství, jeho význam a podpora – výzkum, teorie a proxe v Česku a Německu* [*Czytelnictwo – formy wspierania i badania: teoria i praktyka w Czechach i w Niemczech*] „Knihovna” 2008, nr 2, s. 30-31 [zob. *BABIN* 2009, z. 3, poz. 172]; J. Trávníček, *Jak se čte u nás a jinde* [*Jak czyta się w Czechach i gdzie indziej*], „Knihovny Současnosti” 2008, s. 319-335 [zob. *BABIN* 2009, z. 1, poz. 172, poz. 25]; J. Trávníček: *Jací jsme čtenáři? [Jakimi jesteśmy czytelnikami?]*, „Čtenář” 2011, č. 3, s. 83-86 [zob. *BABIN 2.0* – <http://babin.bn.org.pl/?p=308>]; J. Trávníček: *Čtení a Internet* [*Czytanie oraz Internet – urogowie, sojusznicy czy bliscy krewni?*] „Knihovny Současnosti” 2011, s. 140-149 [zob. *BABIN 2.0* – <http://babin.bn.org.pl/?p=562>].

⁴ P. Žák, dz. cyt.

które przebiega w przestrzeni określonej konkretnymi współrzędnymi o charakterze społecznym, kulturowym, motywacyjnym i innym. Czytelnik, czytanie, czytelnictwo znajdują się w obrębie oddziaływania praw występujących w społeczeństwie i jego kulturze. Nie stanowią jednak, co bardzo istotne, tylko ich pasywnego odbicia. Czytanie i pokrewne mu działania pozostawiają znaki (autor dla nich łącznie używa terminu „ślad społeczno-kulturowy”), z których można próbować o nim orzekać na poziomie stwierdzeń typu co ludzie czytają, ile, jak etc. W tym sensie można w niemałej części czytanie, jako uzewnętrznienie się owego śladu, kwantyfikować. Z kolei badając potem ów ślad, można orzekać o czytelnictwie jako *wzorcu społeczno-kulturowym* w danym okresie (*wzorzec* ma się do *śladu* jak *czytanie* do *czytelnictwa*; wzorzec = oznakowane, ślad = oznaczające). Zdaniem Trávníčka da się badać czytelników i czytanie (czytelnictwo), natomiast „mierzyć” ich raczej nie można. Poszczególne „zmierzone” dane (uzyskane dane ilościowe) mogą jednak być na różne sposoby przydatne dla badania tego obszaru. Autor więc w swoich badaniach traktuje te dane nie jako liczby absolutne, lecz jako coś, co pokazuje określone kierunki i relacje. W każdym razie statystyka w jego ujęciu stanowi tylko narzędzie, jest pomocą, a nie celem samym w sobie. Podczas swoich badań Trávníček korzystał i korzysta nadal przede wszystkim z doświadczeń polskich i niemieckich (szczególnie IKiCz BN oraz Stiftung Lesen w Moguncji), aczkolwiek nie tylko. Świadczy o tym nie tylko bogaty wykaz uwzględnionych pozycji, ale też rozdział zatytułowany *Jak czyta się gdzie indziej (porównanie)* zamieszczony w obu recenzowanych książkach.

Warto też przypomnieć, że w Czechach zdecydowano się prowadzić badania nad czytelnictwem powszechnym w dwóch kierunkach: ilościowym oraz jakościowym. Dopiero ich całość, pozwoli, zdaniem Trávníčka, na *utworzenie odpowiednio ukształtowanego obrazu naszej kultury czytelniczej w danej chwili oraz w danym okresie*⁵. Badania ilościowe mają być przeprowadzane co trzy lata (następne więc w 2013 r.) i to zawsze na próbie ok. 1500 respondentów w wieku od 15 lat, żeby móc śledzić zachodzące trendy i ich zmiany. Około 75-80% kwestionariusza nie powinno się zmieniać, pozostała jego część zostanie poświęcona określönemu zagadnieniu związanemu z książką i czytaniem. W badaniach z 2007 r. zainteresowano się bliżej bibliotekami dostępnymi publicznie, w 2010 r. wybrano beletrystykę i Internet, a w 2013 r. prawdopodobnie przyjdzie kolej na rynek książki. Jeśli chodzi o kierunek jakościowy, to skupi się on na małych grupach i statystyki zamieni na biografie czytelnicze. Obecnie już można przekazać więcej informacji na ten temat niż podczas recenzowania pierwszej publikacji Trávníčka. Badania jakościowe rozpoczęto próbnie w 2009 r., a tak naprawdę dopiero w 2010 r. Zbieranie danych powinno się zakończyć w latach 2013/14, potem zostanie opracowana monografia o obecnych generacjach czeskich czytelników, w której zostaną również uwzględnione – przynajmniej częściowo – wyniki zasięgowych badań statystycznych. Dane do biografii czytelniczych pozyskiwane są na dwa sposoby – anonimowo i adresowo, tzn. z jednej strony nagrywane są i przepisywane anonimowe biografie „zwykłych” obywateli o różnych cechach demograficznych, z drugiej biografie konkretnych osób ze świata książki (pisarzy, wydawców, bibliotekarzy, księgarzy, literaturoznawców itp.). Materiał do tych konkretnych biografii powinien być zebrany do końca 2012 r., żeby w następnym roku mogła się ukazać edycja ok. 35. biografii czytelniczych ludzi książki opatrzona komentarzem. Przewiduje się pozyskać ok. 120 biografii anonimowych⁶.

⁵ O kierunkach i planach badawczych, publikowanych wynikach, relacjach w mediach itp. zob. strona WWW macierzystej instytucji prof. J. Trávníčka – Instytutu Czeskiej Literatury Akademii Nauk RCz (ÚCL AV CR): <http://www.ucl.cas.cz/cs/ctenari-a-cteni>. Niektóre informacje też pochodzą bezpośrednio od Trávníčka.

⁶ Według Trávníčka można by przygotować więcej adresowych i anonimowych biografii i to szybciej, tyle że na przeszkodzie stoją braki finansowe oraz problemy z fachowym zbieraniem danych.

Kolejne badania jakościowe zostaną zrealizowane dopiero z pojawieniem się nowej generacji, a więc po 20-25 latach.

Wracając do badań statystycznych i obu publikacji Trávnička – pierwsze badania zasięgowe zrealizowano w 2007 r. w wyniku współpracy Instytutu Czeskiej Literatury Akademii Nauk RCz (ÚČL AV ČR) oraz Biblioteki Narodowej RCz w Pradze (NK ČR), a także dzięki wsparciu finansowemu Ministerstwa Kultury RCz (MK ČR). Zgodnie z przyjętymi założeniami objęły one czeską populację od 15. roku wżwyż i zostały przeprowadzone na terenie całych Czech na próbie 1551 respondentów techniką bezpośredniego wywiadu standaryzowanego. Maksymalny błąd statystyczny pomiaru wynosił 2,5%. Kwestionariusz zawierał 36 pytań zamkniętych (skategoryzowanych) i półotwartych oraz 2 pytania otwarte o ulubioną książkę i autora. Respondenci mieli też okazję do wypowiedzi dodatkowych ponad przyjęty zestaw pytań, dzięki czemu mogli przekazać swoje własne spostrzeżenia oraz doświadczenia odnośnie książek i czytania. Istotne było to, że respondenci podczas badań nie byli egzaminowani (w odróżnieniu np. od badań PISA), dane były pozyskiwane tylko na podstawie samooceny. Rozmowa ankietera z respondentem zajmowała przeciętnie 30 minut i nie była połączona z żadnymi zabiegami marketingowymi, nawet ukrytymi. Takie podejście przyczyniło się do wysokiej zwrotności, która wynosiła dwa wypełnione kwestionariusze na trzy wywiady. Badania terenowe powierzono praskiej agencji badań opinii publicznej i rynku DEMA a.s., która je przeprowadziła w okresie od końca maja do połowy czerwca 2007 r.

Drugie badania zasięgowe przeprowadzono w czerwcu 2010 r. na reprezentatywnej próbie 1550 respondentów z 225 miejscowości, w taki sam sposób i to również dzięki współpracy Instytutu Czeskiej Literatury Akademii Nauk z Biblioteką Narodową w Pradze. Skorzystano, tak jak uprzednio, z pomocy agencji DEMA a.s. Podczas badań zaobserwowano, że respondenci wciąż uważają tematykę badań za interesującą i są komunikatywni; wzrasta jednak liczba tych, którzy nie mają ochoty się wypowiadać, są nieufni i odmawiają wywiadu. Badania z 2010 r. różnią się, pod względem merytorycznym, od tych poprzednich tym, że część pytań skierowano na czytanie beletrystyki, co umożliwiło też określić jej miejsce w czytelnictwie w ogóle. Dodatkowo też włączono pytanie o czasopisma i Internet, przy czym na Internet i środowisko cyfrowe położono szczególny nacisk. Trávnička interesuje tu m.in.: Co robi z naszym czytaniem Internet i komputer?, Co głównie czytamy w środowisku cyfrowym?, Ile czasu nam ono zabiera w stosunku do czytania tekstów drukowanych?, Czy prawdą jest, że Internet w ogóle zabiera czas przeznaczony na czytanie?

Te nowe wątki odzwierciedla również spis treści, zwłaszcza we wstępnej części (K o n t e k s t y), przedstawiającej szersze ramy i zaplecze metodologiczne badań. Jej pierwsze dwa rozdziały zatytułowano *Beletrystyka oraz czytelnicy* i *Czytanie w epoce elektronicznej*, zaś trzeci – *Zaplecze (metodologia i metodyka)*. Kolejne części i rozdziały, w których zaprezentowano zebrany materiał i wyniki badań, uwzględniają też te nowo wprowadzone tematy. Poprzedni układ książki w tych częściach (tzn. drugiej, trzeciej i czwartej) został przy tym generalnie zachowany, co potwierdza ciągłość badań oraz pozwala nawiązać do poprzedniej lektury i dokonywać porównań. Poniżej przedstawiam układ głównych (empirycznych) części książki, przy czym w nawiasach podaję nazwy poszczególnych rozdziałów i podkreślam elementy nowe lub zmienione, nawet tylko w samej nazwie:

– Czytelnictwo⁷ (*Podstawowe dane 2007-2010. Czytający i nieczytający. Rozzwastwienie i typologia czytelników. Beletrystyka. Czasopisma. Internet*⁸. *Pozyskiwanie książek. Biblioteki dostępne publicznie*),

⁷ W poprzedniej publikacji Trávnička druga część nazwano *Książka*.

⁸ Nowe rozdziały.

– C z a s (*Czytanie książek oraz inne media. Czytanie oraz czas wolny/ czas pracy*⁹),

– W a r t o ś c i (*Postawy i motywacje warunkujące czytelnictwo. Nawyki czytelnicze. Jak czytają gdzie indziej. Czytelnicy poza statystyką*).

Każdy z tych rozdziałów, tak jak w pierwszej książce, zawiera najpierw przesłanki, potem dane statystyczne wraz z komentarzem, następnie interpretację wyników, wreszcie dobitne podsumowanie, mieszczące się w trzech – pięciu wierszach i formułowane w przystępnym, żywym i obrazowym języku, który zresztą cechuje całą książkę i stanowi jeden z jej atutów. W rozdziałach ujęto również dane statystyczne i to w 81 tabelach i grafach; dane ilościowe pojawiają się też w 6 załącznikach na końcu książki; pozostałe 2 załączniki porządkują informacje o badaniach i sposobie ich przeprowadzenia. Zastosowany w badaniach kwestionariusz wywiadu stanowi ostatni, dziewiąty załącznik.

W całości wyniki zostały przedstawione w ostatniej części książki, nazywanej *Czeska kultura czytelnicza w epoce elektronicznej (podsumowanie)*. W pierwszej książce wyniki badań i płynące z nich wnioski skonfrontowano z utartymi uprzedzeniami (stereotypami), dotyczącymi czytania książek i funkcjonującymi w obecnych czasach. Natomiast w drugim opracowaniu autor wskazuje na pojawiające się „pęknięcia” w czeskiej kulturze czytelniczej i związane z nimi czynniki ryzyka, a następnie zalety i mocne strony tej kultury.

Na niespełna pięciu stronach zamieszczono też streszczenie w języku angielskim. Bibliografię załącznikową i tym razem podzielono na dwie części – pierwsza obejmuje przytaczane w tekście źródła, druga – opracowania niecytowane wprost, tworzące szersze zaplecze merytoryczne i metodologiczne. W sumie to prawie 270 poz., w tym 35 polskich książek, artykułów a nawet audycji radiowych. Wyniki badań z 2010 r. w swoim podstawowym trzonie są w niemalym stopniu zbieżne z tymi uzyskanymi w 2007 r., a więc pozostają dość optymistyczne. Świadczy o tym m.in. fakt, że według obecnych badań: w ciągu ostatniego roku co najmniej jedną książkę przeczytało 79% respondentów; 6,5% populacji przeczytało w ciągu roku ponad 50 tytułów; czytelnictwo generalnie nie zmniejsza się z wiekiem; nie ma wielkiej różnicy między miastem a wsią; spora część populacji daje sobie książki w prezencie i uważa to za rzecz oczywistą. Nadal najbardziej popularnym autorem jest miejscowy Michal Viewegh, pierwszeństwo też utrzymał humorystyczny pamiętnik *Jajko i ja*, tyle że autora zagranicznego – Betty MacDonald. Zaskakujące jednak i trudno zrozumiałe jest to, że *Biblia* i tym razem uplasowała się w pierwszej piątce pozycji wśród ulubionych książek Czechów, którzy są na ogół ateistami. Z badań wynika też, że księgozbiory domowe są wciąż zjawiskiem powszechnym (tylko 2% badanych stwierdziło, że nie ma ani jednej książki) i są duże (przeciętnie liczą ok. 245 poz.) oraz że biblioteki publiczne przez cały czas funkcjonują dobrze i są w stanie przyciągać tych najmłodszych¹⁰. Wyraźnie pozytywny stosunek społeczeństwa do bibliotek oraz istnienie licznych i zasobnych księgozbiorów domowych wyróżnia Czechów – obok ich wysokiego czytelnictwa oraz braku bariery demograficznej i wiekowej – spośród społeczeństw innych krajów. Specyficzna dla Czechów jest również duża, utrzymująca się różnica między mężczyznami i kobietami (czytających kobiet jest o 11-12% więcej).

⁹ W tej części temat czas wolny i czas pracy powiązано w jednym rozdziale z czytaniem. Poprzednio wolny czas łączono z czytaniem książek i innymi mediami, zaś czas pracy – z czytaniem i pracą.

¹⁰ Czytelnictwu Czechów sprzyja też fakt, że stanowią oni zaledwie 0,16% światowej populacji i udział liczby wydanych tytułów w światowej produkcji wynosi aż 1,76%. Zob. J. Lukavec w swojej recenzji książki Trávnicka *Czytelnicy oraz internauci. Mieszkańcy Republiki Czeskiej oraz ich stosunek do czytania (2010)*. Dostępny w World Wide Web: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29165/travnicek-jiri-ctenari-a-internauti-obyvatele-ceske-republiky-a-jejich-vztah-ke-cteni-2010>.

Pojawiły się jednak pewne zmiany w stosunku do poprzednich badań przeprowadzonych w 2007 r. Liczba osób kupujących książki spadła aż o jedną czwartą (w ciągu roku tylko 46% respondentów kupiło co najmniej 1 książkę, gdy w 2007 r. – 71%), przy czym średnio kupowano 5 książek (w 2007 r. – 7 książek)¹¹. Dane te powinny dać do myślenia tym wszystkim, którzy ciągle usiłują podwyższyć podatek VAT dla książek¹². Nieco wzrosła średnia liczba książek czytana w ciągu roku (z 16,1 tytułów do 17,3), spadło natomiast zainteresowanie czytaniem ludzi w wieku 25-44 lata, z najniższym wykształceniem i najmniejszymi dochodami, a także wśród mieszkańców małych miast (do 20 tys.). Wzmocniły się natomiast oba krańce na linii pasywny-aktywny, gdyż nieco przybyło osób nieczytających, jak i czytelników nałogowych. Szczególnie istotnym problemem jest według Trávnička, powołującego się na podobne zjawisko w Polsce, „pęknięcie, które się wyraźnie zarysowało między pierwszą (15-24 lata) oraz drugą (25-24 lata) grupą wiekową. Oznacza ono, że szkoła i kształcenie są co prawda w stanie zmusić młodych ludzi do czytania, lecz nie potrafią w nich czytania zaszcześcić i utrwalić jako „kulturowej oczywistości”. Kolejne istotne bariery i czynniki ryzyka, rzutujące na czeską kulturę czytelnicza, to: osłabienie roli wszystkich instancji uczestniczących w procesie socjalizacji, które postępuje wraz z osłabieniem więzi między rodziną oraz szkołą (potwierdza to również wzrost liczby badanych, którzy utrzymują, iż „sami” znaleźli drogę do książki)¹³; obniżanie się poziomu kompetencji czytelnicznych (coraz gorsze wyniki testów PISA, obejmujących m.in. czytanie ze zrozumieniem); wyższe niż gdzie indziej różnice genderowe (w Czechach kobiety znacznie więcej czytają od mężczyzn). Z kolei w bezpośrednim odczuciu samych respondentów, tzn. z ich dodatkowych, swobodnych wypowiedzi, wynika, że głównymi barierami rozwoju czytelnictwa są ceny książek oraz brak czasu, w niemałej mierze też kłopoty ze zdrowiem.

To, co bardziej różni pierwszą i drugą książkę Trávnička, są to dwa nowe tematy, wprowadzone w zmiennej części kwestionariusza: beletrystyka oraz Internet (korzystanie z niego oraz e-czytelnictwo). Każdy z tematów poprzedza szersza refleksja zawarta w pierwszych dwóch rozdziałach książki. Ich szersze omówienie i ewentualna polemika z niektórymi stawianymi tezami lub naświetlanymi wątkami przekracza ramy niniejszej recenzji. Wystarczy powiedzieć, że Trávniček potrafi do swojego wykładu o powstaniu beletrystyki w powiązaniu z czytelnikami, o jej koncepcie włączyć np. filozoficzne wątki Immanuela Kanta oraz jego tezę o całkowitej bezinteresowności piękna, żeby później operować kategorią „wiary w czytanie” (lub – jak kto woli – „w literaturę”) w sensie osiągnięcia stanu, w którym je przyjmujemy jako swoje. Później zaś przekonuje, iż kto takiej „wiary” nie ma, kto nie dopatrywał się kulturowej misji książki, skazany jest na poruszanie się po tym świecie tylko wąskimi ścieżkami i ogranicza się do pragmatycznego minimum. Trzeba przyznać, że autor nie ogranicza się tylko do rozważań ogólnych. Wspomniane wcześniej groźne „pęknięcie”, które się zarysowało między pierwszą (15-24 lata) oraz drugą (25-24 lata) grupą wiekową, opatrzone świadomie nagłówkiem „pęknięcie wiary w czytanie”

¹¹ Kupujących książki, jak i zakupionych tytułów było mniej. Jednak ci, którzy dokonywali zakupów, wydali na nie w sumie prawie tyle samo, jak przed trzema laty.

¹² Czytelnik nie będzie skłonny kupować książki powyżej pewnej granicy cenowej i to odbije się fatalnie na rynku wydawniczym. Zob. np. V. Pictorius, *DPH a knižní trh [VAT oraz rynek wydawniczy w Czechach]* „Ikaros” 2011, č. 7 [online]; [dostęp: 26.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ikaros.cz/node/7012>. Zob. też *BABIN 2.0* – <http://babin.bn.org.pl/?p=317> oraz dołączony tam komentarz O. Dawidowycz-Chymkowskiej.

¹³ Zob. J. Trávniček, *Czytelnicy oraz internauci. Mieszkańcy Republiki Czeskiej oraz ich stosunek do czytania* (2010), Brno 2010, s. 161. Głównie chodzi tu o mężczyzn i czytelników sporadycznych, których stosunek do czytania jest raczej chwiejny. W innym miejscu (tamże, s. 126), i to w odniesieniu do całej badanej populacji, autor nie neguje silnej zależności między czytelnictwem oraz pierwszym (rodzina) i drugim (szkoła, przyjaciele, biblioteka) środowiskiem socjalizacji. Wręcz odwrotnie, mówi tu o zależności mocnej.

(s. 161). Trávníček też wykorzystuje stan oswojenia czytania, potrzebę czytania dla samego czytania, w nowej klasyfikacji czytelników (zob. dalej – drugi typ „czytelnik z przyzwyczajenia”).

Podając – miejscami znów na pograniczu ryzyka – zagadnienie Internetu i czytania w środowisku cyfrowym, stara się unikać techno-optimizmu i techno-pesymizmu oraz przyłącza się do tych, którzy nie przeciwstawiają sobie Internetu oraz książki i czytania. Jest przekonany, zapewne słusznie, że są na etapie docierania się i szukania optymalnego modelu współżycia, w którym książka zostanie poddana daleko idącej wirtualizacji. Trávníček się przy tym jednak nie uchronił od wielu uwag krytycznych pod adresem Internetu, które sprawiają wrażenie, że jednak skłania się w kierunku techno-pesymizmu. Miejscami też sam przeciwstawia książkę (zapewne głównie beletrystyczną) Internetowi, twierdząc, że z jednej strony Internet jest ulotny i bez granic, że kultura w nim gubi swój wymiar historyczny etc., a z drugiej, że to właśnie książki nas ratują w tej „pandemii informacyjnej”, gdyż stanowią przestrzeń semantycznie zamkniętą, są stabilniejsze i przez to pełnią rolę wysp w morzu bezkresnej informacji. Odejście od książek, od ich „porządku” może – mówiąc w dużym uproszczeniu za Trávníčkem – skutkować zagubieniem i oddaniem się „kulturowemu nihilizmowi”¹⁴. Cóż, koncepcja wiary w książkę i czytanie oraz trzymania się książkowych wysp może skłaniać do dyskusji... no i dobrze! Tak czy owak niewątpliwie ważne w tych rozważaniach jest nie tylko to, że każą nam się poważnie zastanowić, ale też to, że pozwalają nam sobie uzmysłwić, że niektóre, obecnie aż zanedbano roztrąsane „nowe” tematy, wcale takimi nowymi nie są. Na przykład proces cyfryzacji jest już trzecią, a nie pierwszą rewolucją informacyjną (po odkryciu pisma oraz druku), książkę krytykowano już na początku XIX w. (tak jak teraz Internet) za to, że zamykają czytelnika w wymyślnym świecie i odrywają go od pożytecznych zajęć, że hipertekst pojawił się dużo wcześniej itp. Należy się zgodzić z autorem, iż proces cyfryzacji i korzystanie z Internetu stanowi kontynuację trendu zmierzającego w kierunku większej demokratyzacji czytelnictwa. Jednocześnie otwiera nową przestrzeń, w której pojawiają się zjawiska warte zbadania.

Jakie są więc podstawowe wyniki badań Trávníčka w części poświęconej beletrystyce oraz Internetowi? Czy potwierdzają tezę, że Internet tak naprawdę nie jest książce i czytelnictwu przeciwny? Otóż w Czechach beletrystykę czyta, tzn. przynajmniej jedną książkę w roku, 68% badanych (książki w ogóle – 79%, czasopisma – 88%), w tym najczęściej osoby do 24 i po 65 roku życia (po 71%). Do poezji sięga częściej tylko 1% badanych, głównie w młodym wieku, 26% – rzadko, 23% – niegdyś, a 51% nigdy jej nie czytało, przy czym w tej ostatniej kategorii przeważają mężczyźni (66%). Książki są czytane głównie dla relaksu (33% respondentów) i rozwoju intelektualnego (32%), mniej w celu zdobycia informacji (15%) – tu widać, że w sytuacji wysokiego udziału książek beletrystycznych w czytelnictwie książek, beletrystyka nie kojarzy się tylko z relaksem czy rozrywką, zwłaszcza mężczyznom. W Czechach codziennie korzysta z sieci 78% badanych w wieku 15-24 lata, ok. 53% w wieku 24-44 lata, ale tylko 6% osób po 65 roku życia. Większość internautów legitymuje się co najmniej średnim wykształceniem i ich zainteresowanie Internetem maleje z wiekiem. Dziennie lektura książek (nie tylko beletrystycznych) zajmuje badanym średnio 38 min (w 2007 r. – 41 min), czasopism – 28 min, praca z Internetem – 92 min, oglądanie telewizji – 113 min, przy czym kobiety chętniej czytają, a mężczyźni – korzystają z sieci. Badania ilościowe potwierdziły, że również w Czechach Internet nie zwalcza książki i czytelnictwa, odwrotnie, czytający książki w dużo większym stopniu korzystają z Internetu niż ci, którzy nie czytają. Korzystający z Internetu w nim czytają głównie krótkie teksty z serwisów infor-

¹⁴ Zob. też J. Lukavec, dz. cyt.

macyjnych. Internet został więc przyswojony, jak zauważa Trávníček, również do pomocy czytającym, którzy sprawdzają katalogi online, poszukują na różne sposoby informacji o książkach, kupują je na odległość, wchodzą do blogosfery oznaczającej nowe pole recepcji. Czesi nie zamierzają przeczucić się na Internet jako medium czytelnicze, w tej sprawie są wstrzemięźliwi. Potwierdziło się również to, że wśród nieczytających jest jednocześnie dużo niekorzystających z Internetu (ci ostatni stanowią jedną trzecią badanej populacji, zaś nieczytający książki – jedną piątą). Zaskoczyły natomiast jednoznacznie negatywne opinie odnośnie Internetu tych respondentów, którzy skorzystali z możliwości dodatkowej, swobodnej wypowiedzi poza kwestionariuszem. W powszechnej świadomości obraz Internetu rysuje się więc inaczej – jako niszczyciela kultury czytelniczej, czynnika pogarszającego stosunek do książki etc. Tę sprzeczność wyników Trávníček tłumaczy optyką starszej generacji, kojarzącej Internet z młodą generacją, wobec której ma krytyczny stosunek, jak i z czymś nieznanym, niezrozumiałym, obcym (s. 145-146). Zauważa też, iż również w innych krajach w ostatnim czasie zanotowano zjawisko funkcjonowania gorszej opinii na temat czytelnictwa i kultury czytelniczej w świadomości potocznej, w porównaniu ze stanem faktycznym.

Uzyskaną wiedzę na temat korzystania z Internetu i czytelnictwa w środowisku cyfrowym Trávníček spożytkował również podczas *klasyfikacji* badanych obiektów, której dokonał na nowo. W 2007 r. rozróżniał czytelników głównie według liczby książek przeczytanych w ciągu roku. Trzy lata później przekroczył granicę dwuwymiarowych korelacji i wszedł, za pomocą analizy skupień, do przestrzeni wielowymiarowej. Podobnie jak niemieccy koledzy z Fundacji Czytelnictwa w Moguncji dopracował się sześciu typów czytelników-użytkowników mediów¹⁵. Co więcej, uzyskaną klasyfikację powiązał z jakościową częścią przeprowadzonych badań, tzn. z dobrowolnymi wypowiedziami respondentów (zob. s. 158). Chodzi o następujące typy, w których nie zmieściło się tylko 48 respondentów:

1. *Czytelnik nowoczesny i dynamiczny*, który jest człowiekiem swoich czasów o szerokim wachlarzu zainteresowań.

2. *Czytelnik z przyzwyczajenia*, obcujący z lekturą dla samej potrzeby czytania i tak trochę szukający w niej schronienia.

3. *Czytelnik informacyjny*, pragmatyk, dający pierwszeństwo gazetom i czasopismom.

4. *Zapalony internauta*, który ponad wszystko stawia Internet.

5. *Wygodniczy tradycjonalista*, sięgający po to, co jest pod ręką i co nie wymaga wysiłku (radio, telewizja, gazeta); z Internetem jest raczej na bakier.

6. *Nieokreślony minimalista* – nie bardzo wie, czego chce, nic go szczególnie nie pociąga.

Profil socjodemograficzny czeskiego czytelnika, regularnie sięgającego po lekturę, specjalnie się jednak w porównaniu z 2007 r. nie zmienił. Jest nim raczej kobieta w wieku 15-24 lat z wyższym wykształceniem, pracująca umysłowo, obecnie jednak niezarabiająca (studentka, matka na urlopie macierzyńskim), aczkolwiek żyjąca w gospodarstwie o wyższych dochodach i to w dużym mieście (ponad 100 tys. mieszkańców). Nie uległ też zmianie podstawowy trend zauważalny już od końca II wojny światowej i mówiący, iż czytelnictwo podąża za wykształceniem.

¹⁵ Lesetyp Leseabstinent, Lesetyp Lesefreund, Lesetyp informationsorientiert, Lesetyp elektronorientiert, Lesetyp Vielmediennutzer, Lesetyp medienabstinent – zwięzłe ich przedstawienie zob. np. na stronie <http://simone-preuss.suite101.de/lesen-in-deutschland-2008-a65357>.

Na koniec warto wspomnieć o jeszcze jednej zmianie w badaniach Trávnička, która na pierwszy rzut oka nie wydaje się tak ważna. Otóż w 2007 r. z możliwości dodatkowej i w pełni otwartej wypowiedzi skorzystało tylko 4% badanych, a w 2010 r. dokładnie dziesięć razy więcej. To pozwoliło uzyskać całkiem niezły materiał o charakterze jakościowym i wykorzystać go nie tylko w rozdziale 16. *Czytelnicy poza statystyką*. Ten jakościowy element, skądinąd w ilościowych badaniach, stanowi wynik spojrzenia „od dołu”, istotnie uzupełniający (lub weryfikujący jak w przypadku Internetu) odgórny i siłą rzeczy „płaski” ogląd socjodemograficzny. Inaczej mówiąc, ta „optyka własnego doświadczenia” może znakomicie uzupełniać obraz tworzony przede wszystkim za pomocą charakterystyk socjodemograficznych. Jeśli w kolejnych badaniach ilościowych będzie z tej optyki nadal korzystać duży odsetek badanych, to może to bardzo pomóc przy łączeniu obu wytyczonych w Czechach kierunków badań nad czytelnictwem powszechnym – kierunku ilościowego i jakościowego¹⁶. Pierwsza czeska próba w tym kierunku – nie licząc materiału przedstawianego przez Trávnička w rozdziałach *Czytelnicy poza statystyką* w obu jego książkach – ma zostać podjęta na wiosnę 2012 r., kiedy zostaną przeprowadzone nieduże badania czytelników książek Viewegha. W tym sondażu punktem wyjścia będą wyniki uzyskane wcześniej w badaniach zasięgowych, ale same wywiady z respondentami będą stanowiły kombinację elementów ilościowych i jakościowych¹⁷.

Publikacja prof. J. Trávnička pokazuje, że Czesi szybko nadrabiają zaległości w zakresie badań zasięgowych. Badania są osadzone w szerszym kontekście i planie oraz rozwijają się. Książka obejmująca badania z 2010 r. ma niewątpliwie wiele zalet. Podstawową z nich, szczególnie istotną w przypadku badań empirycznych, jest szybkość opracowania wyników oraz napisania i wydania całego tekstu, nie mówiąc o jeszcze wcześniejszym upowszechnieniu podstawowych i cząstkowych wyników. Ankiety spłynęły na przełomie czerwca i lipca 2010 r. i już we wrześniu następnego roku cała książka ukazała się drukiem. Publikacja Trávnička warta jest recenzji, która – miejmy nadzieję – zachęci do lektury oryginału również polskich czytelników. Przysporzy im wiele materiału do porównań i przemyśleń oraz, być może, zachęci do zainicjowania badań jakościowych nad czytelnictwem w powiązaniu z badaniami zasięgowymi¹⁸, jak też do zacieśnienia współpracy na tym polu.

Petr Žák
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do Redakcji 23 lutego 2012 r.

¹⁶ W tej materii warto korzystać przede wszystkim z niemieckich doświadczeń zauważalnych, zwłaszcza w publikacji *Lesen in Deutschland 2008*. Mainz: Stiftung Lesen 2009.

¹⁷ Informacja uzyskana bezpośrednio od J. Trávnička.

¹⁸ Interdyscyplinarne trzyetapowe badania (kognitywne-psychologiczne, etnograficzne i zasięgowe-socjologiczne) dotyczące czytania w środowisku internetowym rozpoczęto w Zakładzie Psychologii Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego. Tu też trzeba się będzie uporać z problemem łączenia i interpretacji wyników jakościowych i ilościowych, na dodatek pochodzących z badań odwołujących się do różnych „porządków metodologicznych”. To zagadnienie „czytelnictwa jako przedmiotu badań różnych nauk” zostało wcześniej podjęte na międzynarodowej konferencji „Czytanie, czytelnictwo, czytelnik”, zorganizowanej we Wrocławiu w grudniu 2009 r. – zob. publikacja *Czytanie, czytelnictwo, czytelnik*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego 2011.

Open access to STM information. Trends, models and strategies for libraries. Red. Anthi Katsirikou. Berlin, Boston: Walter de Gruyter 2011, 207 s., ISBN 978-3-11-025328-3

Literatura przedmiotu dotycząca Open Access (OA) jako integralnej części otwartej komunikacji naukowej wzbogaciła się o kolejną pozycję¹. Opublikowana w 2011 r. książka *Open Access to STM information. Trends, models and strategies for libraries* to zbiór referatów wygłoszonych podczas warsztatów zorganizowanych w Chanii (Kreta) przez Sekcję 7. IFLA (Science and Technology Libraries Section – STL). Warsztaty towarzyszyły 76. Konferencji Generalnej IFLA², poświęconej swobodnemu dostępowi do wiedzy i zasobów informacyjnych. Janet Webster (Uniwersytet Stanowy w Oregonie, USA), ówczesna przewodnicząca STL³, odnosząc się w swoim wystąpieniu do tematyki obrad, stwierdziła, iż OA zasługuje na szczególną uwagę bibliotekarzy zobligowanych pomagać użytkownikom nie tylko w „konsumowaniu informacji” (wyszukiwanie, weryfikowanie, opracowywanie informacji), ale również w jej „produkowaniu” z wykorzystaniem najnowszych rozwiązań technologicznych. Ponadto – zaznaczyła – lepszy dostęp do informacji pozwala kreować otwarte społeczeństwo, w czym bibliotekarze mają swój udział („... we will help create a more open society through better access to information”, p. 9).

Redaktorem recenzowanej publikacji jest Anthi Katsirikou (Biblioteka Uniwersytetu w Pireusie), prowadząca obrady w Chanii, również autorka artykułu wstępnego, wprowadzającego w istotę zagadnień dotyczących Open Access. Katsirikou charakteryzując OA, skoncentrowała się na jego głównych założeniach: zwiększeniu widoczności dokonań naukowych przez tworzenie repozytoriów instytucjonalnych i czasopism o otwartym charakterze, zwiększeniu liczby cytowań, rozwoju współpracy między badaczami reprezentującymi różne dziedziny nauki, swobodnym dostępem do wyników badań jako elemencie społecznej percepcji i oceny dokonań naukowych, zmianach w systemie edukacji, będących wynikiem powstawania nowych/otwartych źródeł informacji.

W powyższy kontekst Katsirikou wpisała pytania o rolę bibliotek w propagowaniu idei OA i stosowane przez nie w tym celu rozwiązania (technologiczne, ekonomiczne, prawne), a także o wpływ OA na funkcjonowanie samych bibliotek.

Teksty zamieszczone w książce zostały pogrupowane w siedmiu rozdziałach: 1. *Najlepsze praktyki i zastosowania*, 2. *Spółeczeństwo otwarte*, 3. *Repozytorium*, 4. *Czasopisma*, 5. *Publikacje i publikowanie*, 6. *Usługi i technologia*, 7. *Jakość i ewaluacja*. Ich tytuły oddają specyfikę publikacji sygnalizując prezentowane w niej główne wątki tematyczne: tworzenie i zarządzanie repozytoriami, dostępność dokumentów repozytoryjnych w Internecie, stosunek wydawców i autorów do publikowania na zasadzie OA, kreowanie produktów i świadczenie usług bibliotecznych z wykorzystaniem najnowszych technologii, biblioteki wobec oczekiwania użytkowników.

W pierwszej grupie mieszczą się m.in. artykuły Katalin Miszori, Liauw Tong Tjeka (Adity Nugrahy), Richarda B. Lampteya i Abednego Corleteya oraz

¹ Tematyka OA była poruszana również w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Zob. Arkadiusz Cencora, *DINI – niemiecka inicjatywa na rzecz informacji sieciowej*. „Przegląd Biblieczny” 2010, z. 1, s. 44-57; Barbara Szczepańska, *Czasopisma Open Access. Relacja wydawca-autor-czytelnik*. „Przegląd Biblieczny” 2008, z. 2, s. 240-246; też, *Zasady publikowania obiektów cyfrowych w repozytoriach europejskich. Zagadnienia prawno-autorskie*. „Przegląd Biblieczny” 2007, z. 2, s. 193-220.

² Zob. Sprawozdanie E. B. Zybert „Otwarty dostęp do wiedzy – promowanie nieustającego rozwoju”. *Światowy Kongres Bibliotek i Informacji i 76. Konferencja Generalna IFLA (Goeteborg, Szwecja, 10-15 sierpnia 2010 r.)*; dz. cyt. „Przegląd Biblieczny” 2010, z. 4, s. 487-507.

³ Obecnie przewodniczącym Sekcji 7. jest Deva E. Reddy (Associate Professor of Library Science Agriculture and Life Science Librarians, Texas A&M University). Zob. *About the Science and Technology Libraries Section*. IFLA <http://www.ifla.org/en/about-the-sci-tech-libraries-section>, [dostęp: 10 czerwca 2012].

Manolisa Koukourakisa i Angeli Repanovici. Miszori przedstawiała etapy budowania repozytorium Biblioteki Nauk Weterynaryjnych funkcjonującej przy Uniwersytecie Szent István (Gödöll). Zwróciła uwagę na konieczność uwzględniania standardów krajowych (konsorcjum HUNGarian Open Repositories – HUNOR, bibliotek szkół wyższych i Biblioteki Węgierskiej Akademii Nauk) i światowych (repozytoria Uniwersytetu w Helsinkach, Uniwersytetu w Hohenheim, Uniwersytetu w Obihiro, Wyższej Szkoły Weterynaryjnej w Hanowerze), obowiązujących w tym obszarze. Toong Tjiek zaprezentował interesujący projekt digitalizacji dziedzictwa kulturowego miasta Surabaya w Indonezji (stare fotografie, obrazy, grafiki, dokumenty). Podkreślił jego znaczenie dla Biblioteki Uniwersytetu Kristen Petra (atrakcyjność oferty) i dla lokalnej społeczności (upowszechnianie informacji o mieście i regionie). Lamptey i Corletey przedstawili repozytorium Uniwersytetu Nauk Ścisłych i Technologii Kwame Nkrumah (Kumasi, Ghana), będące pierwszą tego typu placówką w Ghanie. Koukourakis (Biblioteka Uniwersyteckiego Kretańskiego) i Repanovici (Transylwański Uniwersytet w Braszowie) przeprowadzili analizę SWOT (mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń) repozytoriów przynależnych do ich macierzystych placówek. Ten sposób wykorzystania narzędzia marketingowego dał im możliwość określenia rozbieżności w polityce otwartości Rumunii i Grecji z korzyścią dla tego drugiego kraju.

W tekstach autorów z Hiszpanii, Japonii, Serbii i Grecji przedstawione zostały rezultaty różnego rodzaju badań empirycznych, związanych z otwartym dostępem do cyfrowych zasobów wiedzy. Xantal Romaguera i Carmen Reverté omówiły wyniki badań dotyczących widoczności dokumentów IRTA (Institute for Food and Agricultural Research and Technology, Katalonia, Hiszpania) w Internecie, testując tym samym metody ich indeksowania. Najlepsze wyniki odnotowano w Google Academic, a następnie w Scopus i Web of Science. Porównanie liczby cytowań dokumentów IRTA pozwoliło ustalić różnice między bazami danych – największa dotyczyła baz Scopus i Web of Science, najmniejsza Scopus i Google Academic. Sho Sato (Uniwersytet w Tsukubie), Yuko Nagai (Japońskie Towarzystwo Zoologiczne), Takashi Koga (Biblioteka Uniwersytetu w Kyoto), Shigeki Sugita (Uniwersytet w Otaru), Mika Saito i Hiroshi Itsumura (Uniwersytet w Tsukubie) poddali ocenie dostęp do czasopisma „Zoological Science” Japońskiego Towarzystwa Zoologicznego. Jego zawartość jest udostępniana na stronach BioOne.2 i J-Stage oraz w dwóch repozytoriach: HUSCAP (Hokkaido University Collection of Scholary and Academic Paper) i KURENAI (Kyoto University Research Information Repository). Wskazano na komplementarność miejsc udostępniania tytułu, akcentując jednocześnie duże znaczenie jego wirtualnej (globalnej) dystrybucji. Czytelnikami „Zoological Science” okazali się bowiem mieszkańcy regionu Pacyfiku, a także Niemcy, Rosjanie i Włosi. Ponadto ustalono, że „Zoological Science” cieszy się uznaniem zarówno badaczy, jak i zwykłych użytkowników Internetu, docierających doń głównie przez wyszukiwarkę Google. Mirjana Brković przedstawiła opinie serbskich naukowców z Uniwersytetu w Nowym Sadzie na temat OA⁴. W ankiecie wzięło udział 152 respondentów: 49% z nich wykazało się znajomością inicjatyw OA, 87% opowiedziało się za publikowaniem otwartym, 75% uznało, że publikowanie w OA jest dobrym rozwiązaniem dla wszystkich uczestników ruchu otwartej komunikacji. Ciekawe, że choć 94% ankietowanych wyraziło przekonanie, że publikowanie w OA przyczynia się do upowszechniania dokonań naukowych, to już tylko 32% z nich uznało OA za korzystny dla autorów i tylko 28% publikowało

⁴ W latach 2009-2011 CERN zrealizował globalny projekt „Study of Open Access Publishing (SOAP)”, w ramach którego przeprowadzono badanie ankietowe dotyczące publikowania zgodnie z założeniami OA (28 kwietnia – 17 listopada 2010 r.). Badaniem objęto ponad 43 tys. naukowców. Wyniki ankiety są dostępne na stronie internetowej SOAP: <http://project-soap.eu/>. O stosunku polskich naukowców do OA pisze Marzena Marcinek w artykule *Opinie naukowców na temat publikowania na zasadach open access w świetle badań realizowanych w ramach projektów Study of Open Access Publishing (SOAP)*. Zob. dz. cyt. W: *Otwarte zasoby wiedzy. Nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej. Materiały konferencyjne, Kraków-Zakopane, 15-17 czerwca 2011*. Praca pod red. M. Górskiego i M. Marcinek. Kraków: Biblioteka Politechniki Krakowskiej 2011, s. 31-44.

zgodnie z jego zasadami. Brković nie omówiła dokładnie przyczyn owej nieufności do swobodnego publikowania, można się jednak domyślać – biorąc pod uwagę inne tego typu badania, jak chociażby te wspomniane w przypisie 4. – że wynika ona z braku stosownych rozwiązań prawnych i ekonomicznych oraz barier mentalnych. Podobną problematyką zajęły się Assimina Vlachaki i Christine Urquhart, pytając greckich wydawców czasopism OA z zakresu nauk biomedycznych, jak rozumieją ideę otwartości publikowania. Kwestionariusz ankiety skierowano do 14 zainteresowanych podmiotów na przełomie stycznia i lutego 2010 r. Wyniki badań wskazały, iż większość wydawców zezwala autorom na archiwizację post-printów na stronach domowych (9), w repozytoriach instytucjonalnych (8) i tematycznych (8). Jeden wyraził obawę, że tego typu praktyki wprowadzają czytających w błąd. Zaden z wydawców nie uwzględnił tzw. wolnych licencji (Creative Commons Licence). Pytania dotyczące aktywności publikowania na zasadzie OA zadano również badaczom z Uniwersytetu w Atenach. Uzyskane odpowiedzi (59 na 70 rozesyłanych ankiet) wprawiły autorów badania w pewną konsternację, gdyż wyniki z 2010 r. niewiele odbiegały od wyników podobnych badań z 2007 r. Respondenci stwierdzili, że brakuje im wiedzy na temat publikowania na zasadach OA, że nie znają zasad wolnego publikowania i nie są świadomi swoich praw jako autorzy. Vlachaki i Urquhart dostrzegły tu szansę dla bibliotekarzy, którzy mogliby przekazać im stosowną wiedzę. Na potrzebę edukacji (i bibliotekarzy, i użytkowników) w tym zakresie wskazała też Laura Bowering Mullen z Biblioteki Medycznej Uniwersytetu w Piscataway (New Jersey, USA). Odmienne od powyższych, ale równie interesujący jest artykuł Gueldy Duzyol, Zehry Taskin i Yasara Tonty (Uniwersytet Hacettepe, Ankara, Turcja). Na podstawie analizy zawartości bazy Web of Science stworzyli oni mapę pola semantycznego nazwy „Open Access” oraz sporządzili listę autorów piszących na ten temat i wykaz najpopularniejszych artykułów poświęconych temu zagadnieniu. Czasopismem, na łamach którego problematyka OA gości najczęściej okazał się „Journal of the American Society for Information Science and Technology”.

Kolejne artykuły zawarte w recenzowanej książce poruszają tematy wolnego publikowania i nowych technologii w praktyce bibliotecznej. Roxana Theodorou i Ourania Konsta z Biblioteki Uniwersytetu Jońskiego przedstawiły słuszną, choć mało już dziś odkrywczą tezę, iż model alternatywnego publikowania w OA ułatwia upowszechnianie informacji naukowej. Claire Bundy (Open Repository) omówiła korzyści płynące z zakładania i utrzymywania repozytoriów instytucjonalnych dla różnych grup beneficjentów: podmiotów odpowiedzialnych za repozytorium (repozytorium jako narzędzie marketingowe, widoczność dokonań naukowych, prestiż), instytucji naukowych (deponowanie pre- i post-printów, raportów itp.), badaczy (wzrost liczby cytowań), studentów (deponowanie dysertacji itp.), bibliotekarzy (nowe formy archiwizacji i ochrony zasobów bibliotecznych, społeczeństwa (nielimitowany dostęp do otwartych zasobów wiedzy). Ageliki Oikonomou (Biblioteka Uniwersytetu w Pireusie) zastanawiała się nad coraz powszechniejszą tendencją uzupełnienia/zastępowania tradycyjnych zasobów bibliotecznych (chodzi tu przede wszystkim o subskrypcję czasopism) przez materiały z otwartych zasobów naukowych, co przyczynia się do redukcji wydatków bibliotek. W kontekst jej rozważań wpisuje się wypowiedź Any Ivković (Biblioteka Serbskiego Instytutu Onkologii i Radiologii), która pisząc o rosnącej popularności otwartych repozytoriów (ROAR, DOAJ), blogów naukowych, naukowych sieci społecznościowych, serwisów agregujących dane, podcastów, mushupów czy portali społecznościowych (Facebook, Twitter, GooleWave, Youtube, Bliptv, Delicious, Technorati) wykorzystywanych do komunikacji naukowej, zasugerowała, by bibliotekarze zaczęli traktować je za istotne źródła informacji naukowej. Zapewne obie autorki mają dużo racji, należałoby jednak zastanowić się nad wiarygodnością dokumentów w nich zamieszczanych. Postulat zastosowania narzędzi Web 2.0 do wzbogacenia oferty i usług bibliotecznych wysunął Zoran Zdravkovic z Biblioteki Miejskiej w Belgradzie. Podał przykład projektu edukacyjnego realizowanego przez belgradzkie uczelnie ze

specjalizacją literaturoznawstwo: zakładanie na Facebooku profili romantycznych poetów serbskich. Zdravkovic przybliżył także sposób funkcjonowania Serbskiego Indeksu Cytowań (SCIndeks) odpowiednika Thompson-ISI. Jeśli wrócić do wątku internetowych mediów, to – zdaniem Natassy Tsoubrakakou (Helleńska Firma Telekomunikacyjna – OTE S.A., Greece) i Panorei Gaitanou (Uniwersytet Joński) – mogą one służyć nie tylko do kreowania nowych produktów lub usług, ale i do kształcenia kompetencji informacyjnych (ang. *information literacy*) użytkowników. Opinię tych ostatnich na temat kolekcji e-booków publikowanych na zasadzie OA i będących w posiadaniu Biblioteki Kreteńskiego Uniwersytetu Technicznego (BKUT) badał Aristeidis Meletiou. Niewątpliwie niższe koszty zakupu czy konserwacji książek elektronicznych, także możliwości łatwiejszego i szybszego ich udostępniania zachęcają biblioteki do rozbudowywania tego typu zbiorów, powstaje jednak pytanie, w jakim stopniu odpowiadają one potrzebom użytkowników. Wyniki badania sondażowego przeprowadzonego przez Meletiou potwierdzają zainteresowanie użytkowników open accessowymi e-bookami pod warunkiem – co nie dziwi – że w pełni zaspokajają one ich oczekiwania związane m.in. z tematem i możliwościami wyszukiwania przez system biblioteczny.

I na koniec jeszcze warto zwrócić uwagę na tekst Panagiotisa Stathopoulou, Nikosa Houssosa i George'a Stavrou (Helleńskie Centrum Dokumentacji) poświęcony wolnemu oprogramowaniu. Modele Software as a Service (SaaS) czy Infrastructure/Platform as a Service (IaaS/PaaS) coraz częściej wykorzystywane przez biblioteki niosą ze sobą wiele korzyści, począwszy od minimalizowania kosztów, a skończywszy na udogodnieniach dla użytkowników⁵.

W przypadku publikacji zbiorowej nie sposób szczegółowo omówić wszystkie poruszane w niej zagadnienia, wypada jednak mieć nadzieję, iż te wyżej zasygnalizowane oddają charakter recenzowanego tytułu.

Recenzowana książka daje cenną możliwość prześledzenia aktualnych tendencji w zastosowaniu Open Access w praktyce bibliotecznej ukształtowanej w nieco innych niż nasze uwarunkowaniach społecznych, kulturowych i politycznych. Dla polskiego czytelnika ważny może okazać się jednak fakt, że mimo tych różnic problemy związane z włączaniem wolnych zasobów do obszaru działań bibliotecznych wszędzie są podobne. Wymiana doświadczeń bibliotek w różnych krajach ma więc tu walor pragmatyczny.

Niedosyt budzi brak tropów badawczych, którymi można by podążyć, by głębiej zanalizować zjawisko swobodnego publikowania i otwartej komunikacji naukowej. Przeszkadza niekontrolowany entuzjazm piszących i rzadko spotykana krytyczna ocena działań z obszaru Open Access⁶. Irytują błędy redakcyjne, szczególnie te dotyczące konsekwencji w opracowywaniu bibliografii załącznikowej. W książce sygnowanej logo IFLA nie powinno się to zdarzyć.

Ewa Chuchro

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 30 czerwca 2012 r.

⁵ Na temat wolnego oprogramowania pisał Jacek Wojciechowski, recenzując książkę Karen A. Coombs i Amandy J. Hollister *Open Source Web Applications for Libraries* (Medford 2010). Zob. tenże, *Z lektur zagranicznych. Wolne i otwarte oprogramowanie*. „Przegląd Biblioteczny” 2011, z. 3, s. 420-421.

⁶ Zdaje się to być mankamentem wielu publikacji poświęconych OA, co dostrzega Jacek Wojciechowski, omawiając książkę Walta Crawforda *Open Access. What You Need to Know* (Chicago 2011). Zob. tenże, *Z lektur zagranicznych. Open Access*. „Przegląd Biblioteczny” 2011, z. 4, s. 567-568.

K o r c z y ń s k a – D e r k a c z M a ł g o r z a t a: *Państwowy Instytut Książki (1946-1949) i jego rola w rozwoju bibliologii, bibliotekarstwa i kultury książki w Polsce*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego 2011, 352 s. (Acta Universitatis Wratislaviensis; 3297), ISBN 978-83-229-3182-0.

Powojenny okres polskiego bibliotekarstwa i szerzej bibliologii ma ciągle swoje „białe plamy”, choć ułatwiony dostęp do materiałów archiwalnych sprawia, że coraz więcej niejasnych i nie do końca znanych spraw znajduje wyjaśnienie. Do takich zagadnień należą m.in. polityka wydawnicza, działalność cenzury państwowej czy ideologiczna selekcja księgozbiorów bibliotek publicznych i szkolnych.

Do niewyjaśnionych spraw należały także losy Państwowego Instytutu Książki (PIK) w Łodzi, działającego w latach 1946-1949, kierowanego przez Adama Łysakowskiego. Wydaje się zaskakujące, że przez 60 lat nie powstała monografia tej instytucji, która była jedyną w swoim rodzaju placówką naukowo-badawczą z niezwykle dokładnie obmyślanym i szerokim programem działania, który próbowano realizować, a której działalność była stopniowo ograniczana, aż do całkowitej likwidacji po trzech latach istnienia. O PIK-u pisali jego pracownicy w czasie, gdy istniał (A. Łysakowski, M. Dembowska). Potem przez ponad 20 lat w zasadzie pojawiały się tylko wzmianki przy okazji omawiania działalności Instytutu Bibliograficznego czy osiągnięć A. Łysakowskiego, zawsze jednak dosyć lakoniczne. Pierwszy większy tekst, autorstwa Marii Dembowskiej pojawił się w „Przeglądzie Bibliograficznym” w 1971 r. i był poświęcony pamięci Łysakowskiego w 20 rocznicę jego śmierci¹, po następnych 20 latach ta sama autorka przygotowała do druku sprawozdanie końcowe PIK opracowane przez A. Łysakowskiego². Zastanawiać może, dlaczego najbardziej znaczący pracownicy PIK – Helena Hleb-Kozańska, M. Dembowska, Witold Nowodworski nie próbowali pokazać publiczności tej instytucji, wiedząc przecież o istnieniu przynajmniej niektórych dokumentów, np. rękopiśmiennej Kroniki PIK, w której niemal dzień po dniu odnotowywano wszystkie ważne spotkania, wystąpienia, dokonując również ich komentarza.

Małgorzata Korczyńska-Derkacz, autorka obszernej monografii o PIK-u uważa, że być może powodem była niedostępność wszystkich materiałów, ale być może też fakt, że trzeba byłoby pisać wówczas także o roli różnych osób, których działalność zawodowa, administracyjna, polityczna łączyła się z PIK-iem, m.in. Józefa Grycza, Alodii Kaweckiej-Gryczowej, Kazimierza Budzyka, Józefa Skrzypka, ówczesnych ministrów: Stanisława Skrzyszewskiego, Henryka Jabłońskiego, z których część w latach 70. XX w. była jeszcze czynna zawodowo. Trzeba byłoby też odnieść się do ówczesnej sytuacji politycznej, a to przez kilka dziesięcioleci było dosyć trudne. Może też trudno było oceniać działalność instytucji komuś, kto był związany z nią także emocjonalnie. Dlatego też pojawienie się monografii PIK M. Korczyńskiej-Derkacz należy uznać za niezwykle cenne dla badań historii bibliotekarstwa i bibliologii tego okresu.

PIK okazał się prawdziwie „białą plamą” polskiej bibliologii, o czym świadczą materiały archiwalne wykorzystane przy pisaniu monografii, odszukane głównie w Archiwum Akt Nowych, w Bibliotece Narodowej, w Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego, a także u osób prywatnych (Wiesław Mincer, Agnieszka Nowodworska-Kijowska). Autorka dotarła do nieznanych dotąd kilku tekstów projektu statutu PIK, nigdy zresztą niezatwierdzonego, a ciągle zmienianego przez władze ministerialne. Było to chyba dosyć symptomatyczne, bowiem statut jest dokumentem określającym ramy działania instytucji. Na podstawie tych projektów widać, że władze nie były zdecydowane co do zakresu działalności, roli PIK i jego struktury organizacyjnej. M. Korczyńska-Derkacz dotarła także do protokołów kontrolnych komisji ministerialnych sprawdzających finanse i działalność PIK, wykorzystwała

¹ M. Dembowska, *Państwowy Instytut Książki 1946-1949*. „Przegląd Biblioteczny” 1971, z. 1-4, s. 81-100.

² Karta z historii polskiej bibliologii. Sprawozdanie Państwowego Instytutu Książki (1946-1949), oprac. przez Adama Łysakowskiego. Do druku przygotowała i wstępem opatrzyła Maria Dembowska. „Rocznik Biblioteki Narodowej” 1933, R. 29, s. 73-109.

korespondencję Łysakowskiego z J. Gryczem, Mikołajem Dzikowskim, Marianem Łodyńskim, przeprowadziła rozmowę z Wiesławem Mincerem – pracownikiem PIK, ale przede wszystkim wykorzystała rękopiśmienną Kronikę PIK, pisaną na bieżąco przez Łysakowskiego i jego współpracowników, będącą przez prawie 60 lat w posiadaniu prof. M. Dembowskiej. Dokument ten stanowi, moim zdaniem, najcenniejsze źródło wiedzy o losach PIK, ludziach i kulisach polityki bibliotecznej w latach 1946-1949 i warto byłoby go wydać osobno.

Celem publikacji M. Korczyńskiej-Derkacz było monograficzne opracowanie działalności PIK jako instytucji naukowo-badawczej, obejmującej cały obszar nauki o książce, ukazanie jego wkładu w rozwój kultury książki poprzez analizę i opis realizowanych przedsięwzięć w zakresie bibliografii, dokumentacji, normalizacji, bibliotekarstwa, czytelnictwa, szkolnictwa bibliotekarsko-księgarskiego, edytorstwa (estetyka książki).

Teza książki została przez autorkę sformułowana następująco: „a) koncepcja PIK wyrastała z okresu bibliotekarstwa przedwojennego [...]; b) jeszcze w czasie wojny, a zwłaszcza bezpośrednio po niej, władze państwowe uznały, że taka instytucja badawcza jest potrzebna do odbudowy polskiego bibliotekarstwa po zniszczeniach wojennych; c) wraz z postępującą ideologizacją życia państwowego i społecznego pod koniec lat czterdziestych oraz rozbudową instytucji nauki i kultury [...], a także polityką biblioteczną [...] rola PIK malała” (*Wstęp*, s. 13). Tezę tę autorka konsekwentnie udowadnia.

W centrum uwagi autorki jest PIK jako placówka naukowo-badawcza, jej geneza, działalność, likwidacja. Cała struktura książki podporządkowana jest pokazaniu tych trzech etapów, ale „obudowane” są one interesującymi spostrzeżeniami dotyczącymi kontekstu politycznego, ideologicznego, relacji międzyinstytucjonalnych (PIK – Ministerstwo Oświaty, PIK – Biblioteka Narodowa, PIK – Oddział Dawnej Książki, PIK – Instytut Badań Literackich), kontaktów służbowo-towarzyskich. Trudno tu nie dostrzec pewnych intryg, animozji, interesów, ale chyba także wahań osób, których stosunek do PIK zmieniał się wraz z uwarunkowaniami politycznymi w kraju oraz polityką naukową i kulturalną. Opisując działalność PIK, jego plany, realizowane i przerwane przedsięwzięcia, podejmowane badania i prace praktyczne, autorka pokazuje, jakie znaczenie miał PIK w historii polskiej bibliologii, jakie były źródła koncepcji PIK, jakie idee zapoczątkowane w PIK przetrwały do dnia dzisiejszego.

Niewątpliwie koncepcja PIK wyrastała z okresu międzywojennego, co także wiązało się z ludźmi organizującymi PIK (Łysakowski, Grycz). Potwierdzają to również przywołane przez autorkę propozycje czy raczej wizje instytutu bibliologicznego (S. Dembego, J. Grycza, A. Birkenmajera) z lat 20. i 30. XX w. Na ideę PIK zapewne miały też wpływ obserwacje badań bibliologicznych za granicą – w Niemczech, na Ukrainie, w Czechach, w Belgii działał też *Institute Internationale de Bibliographie*. Temu kontekstowi poświęcony jest rozdział I (*Kształtowanie się koncepcji instytutu badawczego książki i czytelnictwa*).

Pierwsze, dosyć konkretne projekty pojawiły się już w 1944 r. Najpierw był to projekt Instytutu Książki, najprawdopodobniej przygotowany przez środowisko księgarzy, bowiem ta problematyka przeważa w przedstawionym projekcie. Kolejnym był projekt Państwowego Instytutu Książki i Czytelnictwa najprawdopodobniej opracowany w 1945 r. w Ministerstwie Oświaty (pracowali tam wówczas Grycz, Łysakowski, Józef Janiczek). Wreszcie Państwowy Instytut Książki, powołany w marcu 1946 r., którego koncepcję niewątpliwie kształtował Łysakowski. Przygotowania do powołania PIK poprzedza autorka analizą sytuacji w polskim bibliotekarstwie od początku 1945 r., gdy w Ministerstwie Oświaty powstał Wydział Bibliotek, kierowany przez Janiczka, potem Naczelna Dyrekcja Bibliotek, kierowana przez Grycza, Oddział Dawnej Książki, kierowany przez A. Kaweczkę-Gryczową. Powołano wówczas także Radę Książki, której przewodniczył Jan Muszkowski, zaczęto także pracować nad ustawą o bibliotekach, zakończoną uchwaleniem w 1946 r. Dekretu o bibliotekach. Były to niezwykle ważne przed-

sięwzięcia organizacyjne i prawne decydujące o kształcie polskiego powojennego bibliotekarstwa. Dopełnieniem merytorycznym i naukowym miał być PIK, którego prace badawcze zamierzano wykorzystać w praktyce. Wkrótce jednak okazało się, że głos doradczy PIK-u, podobnie jak Rady Książki czy ośrodków badań czytelniczych nie jest potrzebny do planowania polityki wydawniczej czy bibliotecznej. Zagadnienia te przedstawiła autorka w rozdziale II (*Powołanie Państwowego Instytutu Książki*), w którym na szczególną uwagę zasługuje analiza kolejnych projektów statutów – według zapisów Łysakowskiego w Kronice – było ich osiem. Do sześciu z nich autorka dotarła, odtwarzając na ich podstawie zmiany zakresu działalności PIK, stopień samodzielności i uzależnienia od władz państwowych, relacje z innymi instytucjami. Cennym komentarzem do powołania PIK są przytaczane relacje z Kroniki PIK, dokumentujące zabiegi Łysakowskiego w sprawie statutu, siedziby PIK, finansów, etatów, pracowników. W rozdziale tym także przedstawieni zostali pracownicy.

Główną częścią monografii jest rozdział III (*Działalność Państwowego Instytutu Książki*), w którym autorka opisała pola zainteresowań PIK: bibliologię, bibliografię, czytelnicтво, bibliotekarstwo, normalizację, dokumentację, działalność wydawniczą. W każdym z tych obszarów PIK miał propozycje, plany i osiągnięcia. Przypomnijmy tylko niektóre: kartoteka dająca początek *Słownikowi pracowników książki polskiej*, kartoteka piśmiennictwa bibliologicznego stanowiąca późniejszą podstawę Zakładu Dokumentacji Księgoznawczej w Bibliotece Narodowej, kartoteka piśmiennictwa bibliologicznego zagranicznego dająca początek „Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej”, bibliografia polskiego piśmiennictwa bibliologicznego („Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce”), kartoteka słownika języka haseł przedmiotowych, normy dla bibliografii specjalnych.

Tu na szczególną uwagę zasługuje analiza „Komunikatu PIK” nr 15 dotycząca komisji bibliologicznych. „Komunikat PIK” był powielanym biuletynem, informującym o działalności PIK, rozsyłanym do kilkuset osób i instytucji, głównie bibliotek. Ukazało się 21 numerów. Na łamach numeru 15 Łysakowski przedstawił 10 planowanych komisji, które obejmowały całe pole badawcze bibliologii i miały zajmować się badaniem różnych aspektów funkcjonowania książki (komisje: historii, metodologii, dokumentacji i bibliografii, terminologii, psychologii, socjologii, ekonomii, prawa, higieny i patologii, estetyki). Autorka przytoczyła również odpowiedzi adresatów, które należy traktować jako opinie znanych wówczas bibliotekarzy, księgarzy i innych pracowników książki, którzy mieli ocenić i odnieść się do przedstawionych propozycji. Korespondencja ta, nieznaną wcześniej, stanowi pewien przyczynek do charakterystyki środowiska, a także sytuacji bibliologii jako dyscypliny.

Warte zauważenia są także inicjatywy czytelnicze przygotowane przez PIK. Były to zarówno spisy książek przeznaczonych dla mniejszych bibliotek, jak i przygotowania do szeroko zakrojonych badań czytelniczych oraz przysposobienia czytelniczego w szkołach.

Najbardziej aktywną i skuteczną działalność prowadził PIK w zakresie bibliografii i dokumentacji (wydziałem kierowała Dembowska) oraz bliskiej temu działalności normalizacyjnej – tymi zagadnieniami w dużej mierze zajmował się sam Łysakowski oraz Hleb-Koszańska. Pracownicy PIK przedstawiali także koncepcje organizacyjne szkolnictwa bibliotekarskiego i księgarskiego.

Mimo aktywnej i dobrze zorganizowanej działalności PIK natrafiał na ciągłe przeszkody. Właśnie ich analiza jest przedmiotem rozdziału IV (*Likwidacja Państwowego Instytutu Książki*). Autorka wyszła od sytuacji politycznej końca lat 40. XX w. i jej wpływu na sektor nauki oraz bibliotekarstwo, widząc w postępującej ideologizacji kraju czynnik negatywny wobec PIK. Już wkrótce zresztą nauka o książce została określona jako pseudonauka, a jej przedstawiciele, w tym Łysakowski, zostali zaatakowani jako przedstawiciele nauki burżuazyjnej, nie respektujący naukowego, czyli marksistowskiego, światopoglądu i metodologii

badawczej (Władysław Bieńkowski *O pseudo-nauce bibliologii i o najpilniejszych zadaniach bibliografii*). Powodów likwidacji dopatruje się słusznie autorka w relacji PIK z innymi instytucjami, w tym przede wszystkim Instytutem Bibliograficznym BN, Oddziałem Dawnej Książki w Naczelnej Dyrekcji Bibliotek oraz Instytutem Badań Literackich. Każda z nich w jakiejś mierze prowadziła, lub chciała podjąć zadania, które znajdowały się również w polu zainteresowań PIK. Były tu widoczne również ambicje i interesy ludzi (m.in. K. Budzyk) oraz ich wpływy w ministerstwie czy partii. Autorka nie formułuje oskarżeń, ale rozważa różne sytuacje, kojarzy pewne wypowiedzi, co w rezultacie utwierdza ją w przekonaniu, że tzw. czynnik ludzki nie był tu bez znaczenia, tym bardziej że Łysakowski jako dyrektor PIK (bezpartyjny, piłsudczyk, przedwojenny kapitan) nie mógł liczyć na wsparcie ówczesnych władz. Na podstawie przytoczonych fragmentów Kroniki PIK widać, że ocena placówki zmieniała się w zależności od nie całkiem jasnych zakulisowych działań czynników politycznych i administracyjnych. Autorka analizuje zapisy Kroniki PIK, protokoły kontrolne z Ministerstwa Oświaty, korespondencję i dochodzi do wniosku, że przyczyną likwidacji PIK były wielorakie, ale główną była chyba ta, którą sformułowała w tezie: pod koniec lat 40. wraz z postępującą ideologizacją kraju, powstawaniem nowych instytucji i ogólną polityką wobec instytucji nauki i kultury PIK, w ocenie władz państwowych, nie był potrzebny. Uważano, że jego zadania mogą przejąć inne instytucje, w tym Instytut Bibliograficzny i Biblioteka Narodowa, Instytut Badań Literackich oraz samo Ministerstwo Oświaty. Tak się też stało. Po likwidacji PIK jego zadania przekazano wymienionym instytucjom, choć tylko Instytut Bibliograficzny, kierowany od września 1949 r. przez Łysakowskiego, wywiązał się z nich.

Kontynuacji zadań PIK po jego likwidacji poświęciła autorka ostatni rozdział (V. *Kontynuacja prac Państwowego Instytutu Książki*), w którym przedstawiła realizację zadań w Bibliotece Narodowej (Instytut Bibliograficzny, Zakład Dokumentacji Księgoznawczej), w Instytucie Badań Literackich (badania czytelnictwa, muzeum książki) oraz w Ministerstwie Oświaty (szkolnictwo). Zostały też opisane losy pracowników PIK. Dyrektorowi Łysakowskiemu zaproponowano objęcie Instytutu Bibliograficznego. Wraz z nim przeszły do Biblioteki Narodowej: Hleb-Koszańska, Dembowska, Janina Czerniatowicz, Janina Gruszecka, Pelagia Girwic. Zofia Makowiecka i Ksenia Kostenicz, podjęły one pracę w IBL, Witold Nowodworski przeszedł do Biblioteki KUL, Wiesław Mincer do Biblioteki Uniwersytetu w Toruniu, Maria Michalecka i Krystyna Pieńkowska zostały w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi. Zespół PIK rozproszył się po kilku instytucjach. Omawiana monografia jest więc też książką o ludziach, którzy najpierw w PIK, a potem w innych instytucjach wiele wnieśli, zwłaszcza do rozwoju teorii i praktyki bibliograficznej oraz dokumentacji, ale także organizacji bibliotekarstwa.

Monografia M. Korczyńskiej-Derkacz daje przede wszystkim dobrze udokumentowany opis PIK jako bibliologicznego ośrodka naukowo-badawczego, pokazując go w kontekście stosunków politycznych, społecznych, naukowych powojennego pięciolecia. Wielką wagę mają wykorzystane dokumenty archiwalne, z których część zamieszcza autorka w aneksach, a część przytacza w tekście głównym. Niemal wszystkie w takiej formie nie były znane wcześniej. Część dokumentów traktowanych przez autorkę jako źródła (komunikaty, referaty i doniesienia) była publikowana na łamach ówczesnej prasy fachowej. Często są to niewielkie objętościowe teksty, które w istotny sposób uzupełniają informacje o PIK-u, jak też obraz polskiego bibliotekarstwa i bibliologii w drugiej połowie lat 40. XX w.

W końcowej części publikacji (s. 303-306) autorka dokonuje oceny prac podejmowanych w PIK, zwracając uwagę na kilka spraw istotnych dla zrozumienia roli PIK w rozwoju polskiej bibliologii. Widzi je: w inicjowaniu badań zespołowych przez PIK i upowszechnianiu wiedzy o książce w społeczeństwie; w podejmowaniu badań czytelnictwa mających służyć planom wydawniczym; w dyskusji nad zawodem bibliotekarza i organizacją szkolnictwa bibliotekarsko-księgarskiego; w inicjowaniu prac dokumentacyjnych dotyczących bibliotek i pracowników książ-

ki; w podejmowaniu prac z zakresu teorii i metodyki bibliograficznej oraz działaniach normalizacyjnych; w nawiązywaniu współpracy z instytucjami międzynarodowymi (UNESCO, FID). Ważnym aspektem działania PIK było łączenie teorii z praktyką; teoria miała służyć działaniom praktycznym, a te z kolei powinny modyfikować teorię. Zasada ta była podstawą działania Łysakowskiego we wszystkich instytucjach, w których pracował, a którą wyniósł ze studiów filozoficznych.

Książka jest rozprawą habilitacyjną autorki, uhonorowaną Nagrodą Naukową SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2011.

Jadwiga Sadowska
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Tekst wpłynął do Redakcji 30 kwietnia 2012 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Imponujące działania Polaków przebywających na terenie Niemiec po II wojnie światowej w zakresie wydawania i rozpowszechniania polskiej książki opisała Agnieszka Łakomy w publikacji *Polska książka na obczyźnie. Niemcy Zachodnie 1945-1950* (Łakomy, 2011). Po zakończeniu działań wojennych w 1945 r. na terenie III Rzeszy znalazło się, wśród obcokrajowców, najwięcej osób narodowości polskiej. Na ich potrzeby powstał jeden z większych ośrodków wydawniczych polskiej książki w Europie. W poprzedzonej obszerną kwerendą pracy opisana została organizacja polskiego ruchu wydawniczego w zachodnich strefach okupacyjnych Niemiec, przedstawiono instytucje zajmujące się wydawaniem i rozpowszechnianiem książek, scharakteryzowano tematykę polskiej produkcji wydawniczej. Charakterystyczny dla tej działalności był bogaty i różnorodny repertuar wydawniczy oraz dobrze funkcjonująca sieć rozpowszechniania książek, składająca się z licznych księgarni i bibliotek. W aneksie autorka zamieściła bibliografię druków polskich wydanych w Niemczech Zachodnich w latach 1945-1950.

Drugi obieg wydawniczy w Polsce w latach 1977-1989 jest tematem książki Pawła Sowińskiego *Zakazana książka. Uczestnicy drugiego obiegu 1977-1989* (Sowiński, 2011). Praca odbiega swoją formułą od dotychczasowych opracowań na ten temat. Książka oparta na szerokich badaniach, w tym na relacjach twórców i uczestników drugiego obiegu i analizie literatury pięknej, ma charakter problemowy, w niewielkim zakresie dokumentacyjny czy faktograficzny. Autor próbuje odpowiedzieć m.in. na pytania o stosunek drugiego obiegu książki do tradycji konspiracyjnej, o jego polityczność, relacje z Solidarnością. Osobny rozdział poświęca zagranicznym sprzymierzeńcom. Kreśli wizerunek autorów, drukarzy, kolporterów, „nieuchwytnych czytelników” drugiego obiegu i pokazuje warunki ich działania. W zakończeniu ostatniego rozdziału *Zakazane książki, społeczeństwo, kryzys władzy* autor stwierdza: „Polska konspiracja wydawnicza nigdy nie była przestrzegana nazbyt ściśle. Zniechęcała do oporu nastawionego na ostrą konfrontację z władzą (strajki, demonstracje, akcje sabotażowe), nie mówiąc już o tworzeniu organizacji spiskowych typu rewolucyjnego. Uformowana między innymi pod wpływem lektur zakazanych elita opozycyjna okazała się w chwili przełomu na ogół prodemokratyczna, pokojowo nastawiona i umiarkowana. Opowiedziała się przeważnie za negocjacyjną, a nie bardziej rewolucyjną zmianą systemu w 1989 r.” (s. 295).

Rzadko stosowane w badaniach czytelnictwa ujęcie antropologiczne zaprezentował Roman Chymkowski w pracy *Autobiografie lekturowe studentów* (Chymkowski, 2011). Autor podjął próbę odpowiedzi na pytanie, jakie jest miejsce książki w świadomości młodzieży studiującej na warszawskich, państwowych uczelniach wyższych. Praca oparta na prowadzonych w latach 1999-2003 pogłębionych wywiadach przynosi szereg interesujących konstatacji. W podsumowaniu autor opisał m.in. takie zjawiska charakterystyczne dla badanej grupy, jak czytanie sprywatyzowane, czytanie jako „przyjemność tekstu” (sformułowanie Rolanda Barthesa), wielomedialność. Jedno z wyników badań pokazuje także: „...że skala zainteresowań czytelniczych oraz umiętność rozumienia czytanych tekstów literackich i werbalizacji wywołanych aktem lektury wrażeń w stosunkowo niskim stopniu zależy od kierunku studiów, w dużej mierze jest natomiast funkcją transmisji kultury dokonującej się w domu rodzinnym” (s. 156).

Ważna, choć wydaje się, że ciągle niedoceniana problematyka organizacji bibliotek stała się tematem publikacji zbiorowej pod redakcją Mai Wojciechowskiej *Koncepcje organizacji bibliotek* (Wojciechowska, red. 2012). Zawarte w książce artykuły omawiają zarówno doświadczenia praktyczne, jak i prace badawcze poświęcone różnym aspektom organizacji bibliotek, na przykład komunikacji w bibliotece, promocji i reklamie, narzędziom kierowania pracownikami bibliotek, nowym technologiom. Wśród 22 artykułów znalazły się m.in. teksty: *Elastyczne struktury zarządzania – możliwości zastosowania w bibliotekach* (Stefan Kubów), *PR biblioteki naukowej w teorii i praktyce. Studium przypadku Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie* (Katarzyna Bilińska), *Od bibliotekarza tradycyjnego do bibliotekarza hybrydowego. Zmiana wizerunku współczesnego pracownika biblioteki* (Beata Żuber), *Biblioteka e-pokolenia. Na przykładzie Czytelni na WETI Politechniki Gdańskiej* (Tatiana Andrzejewska).

Przedmiotem rozważań Teresy Urszuli Szmigielskiej w książce *Standardy oceny bibliotek akademickich* (Szmigielska, 2011) stały się „standardy i normy rozumiane jako wzorce określające optymalny, uznany powszechnie za pożądany, poziom jakości pracy biblioteki” (s. 11). W rozdziale pierwszym przedstawiono historyczny zarys działań związanych z tworzeniem standardów bibliotecznych na świecie i w Polsce. Rozdział drugi *Znaczenie terminów norma i standard w bibliotekarstwie współczesnym* zawiera ustalenia terminologiczne. Dwa kolejne rozdziały przynoszą omówienie międzynarodowych i narodowych standardów oceny bibliotek. Autorka przedstawiła tu także prace polskiego Zespołu ds. Standardów dla Bibliotek Naukowych (ZSBN). W ostatnim rozdziale dokonano porównania niektórych funkcji bibliotek uczelni publicznych i niepublicznych wykorzystując Analizę Funkcjonowania Bibliotek Naukowych (projekt realizowany od 2002 r. przez ZSBN).

W ramach Programu Rozwoju Bibliotek powstało interesujące przedsięwzięcie, „...projekt modyfikacji programów kształcenia przyszłych bibliotekarzy tak, aby byli oni w stanie sprostać wyzwaniom ery cyfrowej, odpowiadać na zmieniające się oczekiwania użytkowników i w ten sposób aktywnie uczestniczyć w tworzeniu kapitału społecznego” (s. 7). Projekt o nazwie *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* realizowany przez Polskie Towarzystwo Bibliologiczne we współpracy ze środowiskiem akademickim zaowocował podsumowującą publikacją, wydaną w 2010 r. oraz dwutomową publikacją zamykającą projekt zatytułowaną *Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych* (Chuchro et al., red. 2011a, b). Pierwsza część tomu pierwszego zawiera pięć artykułów, w których m.in. przedstawiono podsumowanie realizowanego projektu (Mikołaj Ochmański), omówiono perspektywy kształcenia bibliotekarzy dla środowisk zurbanizowanych (Elżbieta Gondek) oraz scharakteryzowano potrzeby i wyzwania edukacji akademickiej kandydatów do pracy w małych bibliotekach gminnych (Urszula Lisowska-Koźuch, Grażyna Wrona). Część druga i trzecia zawiera nagrodzone uczelniane projekty zajęć dydaktycznych i praktyk zawodowych na poziomie studiów licencjackich. W tomie

drugim zaprezentowano projekty zajęć w ramach kilku ścieżek dydaktycznych oraz projekty praktyk na poziomie studiów magisterskich. Teksty publikacji oraz inne informacje o omawianym projekcie można znaleźć na stronie Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Historia bibliotek nauczycielskich (później pedagogicznych) w Polsce sięga lat 20. XX w. W latach 1921-1934 powołano 11 Centralnych Bibliotek Pedagogicznych okręgów szkolnych. Jubileuszowe wydawnictwo *60 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Marii Grzegorzewskiej w Zielonej Górze 1951-2011* (Lubieniecka-Siadaczka & Szafińska-Chadała, 2011) przedstawia jedną z bibliotek pedagogicznych powstałych po II wojnie światowej, która w ciągu sześćdziesięciu lat istnienia „...przekształciła się z niewielkiej biblioteki funkcjonującej na poddaszu w placówkę, pełniącą ważną rolę w systemie oświaty, będącą współczesnym centrum informacji” (s. 39). W publikacji przedstawiono powstanie, organizację i rozwój biblioteki, w tym tak ważne dla jej funkcjonowania momenty, jak przeniesienie w 1975 r. do nowego budynku, wybudowanego na potrzeby dwóch bibliotek, publicznej i pedagogicznej (modernizowanego w latach 2007-2010) czy uzyskanie, po reformie administracyjnej kraju w 1999 r., statusu jedynej samodzielnej biblioteki pedagogicznej w województwie lubuskim. Omówiono także cele i zadania placówki, jej strukturę organizacyjną, działalność filii terenowych. Publikacja została zilustrowana licznymi fotografiami.

Wśród różnorodnych form dokumentów gromadzonych przez biblioteki znajdują się nagrania dźwiękowe. Książka *Chrońmy dziedzictwo fonograficzne* (Janczewska-Sołomko & Kozłowska, red. 2011) zawiera materiały z dwóch konferencji: II Ogólnopolskiej Konferencji Fonotek, która odbyła się w dniach 14-15 listopada 2008 r. w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Radomiu pod hasłem zawartym w tytule publikacji i III Ogólnopolskiej Konferencji Fonotek, która odbyła się 5 listopada 2009 r. w Bibliotece Głównej Akademii Muzycznej w Gdańsku. Referaty wygłoszone na II Konferencji dotyczyły regulacji prawnych, współczesnych form udostępniania nagrań, kolekcji historycznych w zbiorach polskich fonotek. Wśród materiałów pokonferencyjnych znalazły się m.in.: artykuł Katarzyny Ślaskiej *Prawo autorskie a udostępnianie kopii cyfrowych*, referat Stefana Kruczkowskiego *Doświadczenia i postulaty w zakresie przechowywania, konserwacji i odkażania nośników fonograficznych*, czy obszerny tekst Jacka Jackowskiego *Digitalizacja, opracowanie i udostępnianie dokumentalnych nagrań dźwiękowych zarejestrowanych w ramach akcji zbierania folkloru muzycznego 1950-1954*, łączący wystąpienia autora na obu konferencjach.

W referatach z III Ogólnopolskiej Konferencji dominującym tematem była prezentacja zbiorów polskich i zagranicznych w kraju (m.in. artykuł Tomasza Jagłowskiego *Zbiór amerykańskich płyt analogowych w fonotece Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina*) a także kolekcji poloników zagranicznych (Katarzyna Janczewska-Sołomko, Maria Wróblewska *Zbiór poloników fonograficznych w Muzeum Polskim w Chicago*).

Kolejny, dziewiąty tom wydawnictwa *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia* zatytułowany *Biblioteka Politechniki Wrocławskiej 1946-2011* (Szarski & Wojtczak, red. 2011) można traktować, jako uzupełnienie i rozszerzenie problematyki zawartej w tomie piątym *Biblioteka Politechniki Wrocławskiej 1946-2006*. W publikacji przedstawiono różne aspekty działalności Biblioteki Głównej, np. informację normalizacyjną (Elżbieta Kaczmarzyk, Małgorzata Komza), gromadzenie czasopism (Łucja Maciejewska, Honorata Niemiec), dokumentację dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej (Barbara Mąka), a także niektórych bibliotek wydziałowych. Wśród innych tematów można wymienić artykuł Marka Dubińskiego *Pionierzy Biblioteki Politechniki Wrocławskiej*, w którym autor nakreślił sylwetki pionierów biblioteki, ludzi, których praca przyczyniła się do jej powstania i funkcjonowania w trudnych latach powojennych. Większość z nich pochodziła ze Lwowa i posiadała gruntowne wykształcenie. Z kolei Anna Pyza scharakteryzowała historyczny księgozbiór Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej na tle dziejów Technische Hochschule zu Breslau.

W obszernej rozprawie *Prasa regionalna na nowe czasy. Historia sukcesu francuskiego przedsiębiorstwa prasowego Quest-France* Teresa Sławińska opisała pewien fenomen na rynku płatnej prasy codziennej, mianowicie dziennik *Quest-France*, który od wielu lat utrzymuje pozycję lidera na rynku prasy we Francji. Dzieje się to w sytuacji zmniejszającej się liczby nakładów i ograniczania liczby tytułów prasowych (Sławińska, 2011). Dokonana przez autorkę analiza pozwoliła na przedstawienie przesłanek, które przyczyniają się do sukcesu pisma. Są to m.in.: wypracowana własna strategia postępowania w warunkach wolnego rynku, zaangażowanie kolejnych szefów w praktyczne stosowanie nowoczesnego zarządzania, wypracowanie własnej filozofii informacji, polegającej na szczególnym uwzględnieniu waloru „bliskości” informacji dla odbiorcy, utrzymywanie własnej, odrębnej tożsamości pisma. Istotną okazała się również rola François Régis Hutina, prezesa i dyrektora generalnego przedsiębiorstwa prasowego Quest-France SA wydającego pismo. „Na podstawie przeprowadzonych badań zasadne jest uznanie, iż charyzmatyczna osobowość oraz specyficzna i wynikająca z niej charakterystyka stylu zarządzania firmą (bardzo klarowna, wizjonerska koncepcja rozwoju dziennika, osobisty przykład na polu realizacji deklarowanych zasad humanizmu, a wreszcie rzadko spotykany talent przywódczy), były i są nieodzownym elementem sukcesu tej gazety” (s. 213).

W ramach porozumienia między Biblioteką Narodową a Fundacją Rzymską im. Margrabiny J. Z. Umiastowskiej oraz Papieskim Instytutem Studiów Kościelnych Zakład Starych Druków BN od 1998 r. prowadzi prace nad poszukiwaniem i rejestracją poloników przechowywanych w bibliotekach Rzymu. Powstała w wyniku tych poszukiwań baza obejmuje około 4700 opisów bibliograficznych. Owocem prowadzonych badań jest także seria *Polonica XVI-XVIII w. w Bibliotekach Rzymskich* zapoczątkowana w 2010 r. katalogiem starych druków Biblioteki Kolegium Polskiego na Awentynie. Jako drugi tom serii ukazał się *Katalog poloników biblioteki Pontificia Università Urbaniana* (Pludra-Zak Spandowski, oprac. 2012). Katalog rejestruje 558 druków z okresu od XVI do XVIII w. Są to polonika w rozumieniu Estreicherowskim a także druki obce, zawierające fragmenty dotyczące spraw polskich.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Chuchro, Ewa; Ochmański, Mikołaj; Zając, Michał (2011a). *Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych. Programy kształcenia uniwersyteckiego*. T. 1. Warszawa: Polskie Towarzystwo Bibliologiczne. Oddział Warszawski, 183 s. ISBN 978-83-931164-3-0.
- Chuchro, Ewa; Ochmański, Mikołaj; Zając, Michał (2011b). *Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych. Programy kształcenia uniwersyteckiego*. T. 2. Warszawa: Polskie Towarzystwo Bibliologiczne. Oddział Warszawski, 555 s. ISBN 978-83-931164-5-4.
- Chymkowski, Roman (2011). *Autobiografie lekturowe studentów*. Warszawa: BN, 191 s. ISBN 978-83-7009-754-7.
- Janczewska-Sołomko, Katarzyna; Kozłowska, Małgorzata, red. (2011). *Chrońmy dziedzictwo fonograficzne*. Materiały z ogólnopolskich konferencji, Radom 14-15 listopada 2008 r., Gdańsk 5 listopada 2009 r. Warszawa: Wydaw. SBP, 181 s., il. ISBN 978-83-61464-57-0.
- Lubieniecka-Siadaczka, Małgorzata, Szafińska-Chadała, Marzena (2011). *60 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Marii Grzegorzewskiej w Zielonej Górze 1951 – 2011*. Zielona Góra: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Marii Grzegorzewskiej, 130 s., il. ISBN 978-83-88059-49-0.
- Łakomy, Agnieszka (2011). *Polska książka na obczyźnie. Niemcy Zachodnie 1945-1950*. Warszawa: Wydaw. SBP, 195 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 129. ISBN 978-83-61464-81-5.
- Pludra-Zak, Paulina; Spandowski, Michał, oprac. (2012). *Katalog poloników biblioteki Pontificia Università Urbaniana*. Warszawa: BN, 199 s., il. Polonica XVI – XVIII Wieku w Bibliotekach Rzymskich; 2.

- Sławińska, Teresa (2011). *Prasa regionalna na nowe czasy. Historia sukcesu francuskiego przedsiębiorstwa prasowego Quest-France*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 244 s., il. ISBN 978-83-233-3213-8.
- Sowiński, Paweł (2011). *Zakazana książka. Uczestnicy drugiego obiegu 1977-1989*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, 367 s. ISBN 978-83-60580-78-3.
- Szarski, Henryk; Wojtczak, Jadwiga, red. (2011). *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia. Biblioteka Politechniki Wrocławskiej 1946 – 2011*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, 278 s., il. ISBN 978-83-7493-651-4.
- Szmiągalska, Teresa Urszula (2011). *Standardy oceny bibliotek akademickich*. Warszawa: Wydaw. SBP, 163 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 127. ISBN 978-83-61464-49-5.
- Wojciechowska, Maja, red. (2012). *Koncepcje organizacji bibliotek*. Gdańsk: Wydaw. Ateneum – Szkoły Wyższej, 337 s. il. ISBN 978-83-61079-16-3.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 11 maja 2012 r.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” przeprasza Autorkę *Przeglądu piśmiennictwa krajowego* za nieumieszczenie Jej imienia i nazwiska w zeszycie 1/2012.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

To, co tym razem wybrałem do zasignalizowania, to – z jednym wyjątkiem – są książki w zasadzie przeciętne, a w każdym razie nierówne, niekoniecznie mierne, ale pozbawione kreatywnej oryginalności lub wzmożonej pomysłowości. Bo też tak wygląda typowe piśmiennictwo z obszaru INiB.

JA, GORMAN [***]

Michael Gorman (2011). *Broken pieces. A library life, 1941-1978*. Chicago: American Library Association, 232 s., ISBN 978-0-8389-1104-4.

Guru amerykańskiego bibliotekarstwa, Michael Gorman, zawsze narowisty i tupeciarski – jak większość mieszkańców obrzeży Londynu, skąd się wywodzi – ale też kreatywny i refleksyjny, ma już 71 lat i niedawno opublikował wspomnienia. Napisane sprawnie, ale jednak bez tego dodatkowego polotu, który wyróżnia memuary osobowości szczególnie. Oraz uwikłane w rozbudowaną familiografię (i ni-jaką fotografię z nim samym na ogół na pierwszym planie), która mnie akurat nic nie obchodzi. No i w co trzecim zdaniu ociekające megalomanią. Ale jest tam też kilka interesujących opinii o bibliotekarstwie, dlatego tę książkę tu sygnalizuję.

Gorman w młodości nie chciał się uczyć, wyleciał nawet ze szkoły, ale zawsze dużo czytał, stąd późniejsza wiedza, jakkolwiek dość jednostronna oraz niewolna od luk, które widać w jego różnych książkach. Poza tym: świat jest mały. Okazuje się, że chodziliśmy w Londynie do tej samej szkoły – tyle, że ja nieco wcześniej – i dobrze rozumiem jego utyskiwania na praktykowaną wtedy nadgorliwie w tamtejszych szkołach karę chłosty: rzeczywiście nic przyjemnego. Oraz na kartkowe przydziały/ograniczenia (czasy tuż po wojnie) prawie wszystkiego, chociaż prawdziwy Londyńczyk miał w ofercie znacznie więcej aniżeli przybłąda z Europy Wschodniej.

Podjął pracę w londyńskich bibliotekach publicznych, na różnych stanowiskach, potem skończył szkołę bibliotekarską i dopiero wtedy wziął się za swoją główną specjalność, mianowicie katalogowanie, wraz z indeksacją i klasyfikacją. Tym też zajął się w British Library, pracując nad brytyjską bibliografią narodową, a potem – już w skali międzynarodowej – nad regułami MARC, realizując wykłady i analizy na zlecenie IFLA. Po latach przyznaje, że studia bibliotekarskie wiele mu dały, bo wówczas były wspierane bezpośrednio przez biblioteki, co potem zostało poniecane. W rezultacie – jak powiada – kształci się teraz i produkuje zawodowych ignorantów. Hm.

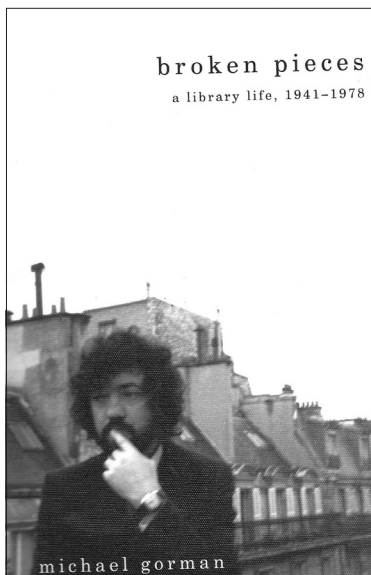
Współpraca z IFLA oraz wyjazd do USA, gdzie podjął pracę na Uniwersytecie w Urbana-Champaign, to już był start do światowej kariery. Narzekał wprawdzie na amerykańską odmienność rzeczywistości, ale do Anglii na stałe jednak nie wrócił. Stał się głównym inspiratorem i realizatorem prac nad AACR, czyli Anglo-American Cataloguing Rules (w *Podręcznym słowniku bibliotekarza* nie ma nawet takiego hasła), które z czasem zostały przejęte w szerokiej skali międzynarodowej.

Opis koncepcji oraz zmagania o zachowanie właściwej idei AACR jest długi i frapujący. Opory konserwatystów były silne i liczne, ale Gorman zawsze miał naturę wojownika i w końcu postawił na swoim. Przesforsował to, czego chciał.

No i nigdy nie przestał być katalogerem, z tej perspektywy oceniając bibliotekarstwo obecne i przyszłe. Stąd cierpkie uwagi o metadanych i o folksonomii. Wolny od euforii wobec elektronizacji całej rzeczywistości (to dobrze), chyba jednak zagalopował się, obwiniając ją o wszystko co złe – w słabo zawaolowanej formie. Tak więc oto niedawny awangardzista stał się nagle konserwatystą. Bywa tak, jeżeli nie zachowuje się umiarkowania i nie akceptuje rozumnego współistnienia nowego z minionym i koegzystencji różnych form komunikacji, co przecież niczego co dobre nie niszczy, a zarazem toruje drogę pożytecznym nowościom. Bez uporów bądź szaleństwa w którąkolwiek stronę.

Według Gormana, digitalizacja nie ma szacunku dla przeszłości oraz ignoruje przyszłość. Ale (jak powiada) na szczęście istnieją bibliotekarze z poczuciem społecznej odpowiedzialności i na tym trzyma się bibliotekarstwo.

Jest w tym trochę racji, ale też sporo przesady oraz negacji dla negacji. Nie padam plackiem przed komunikacją elektroniczną, ale też nie wyobrażam sobie bez niej – tak jak i bez piśmiennictwa – ani komunikowania publicznego, ani bibliotekarstwa.



BUDOWNICTWO BIBLIOTECZNE [*****]

Ladislav Kurka (2011). *Architektura knihoven*. Praha: Skip, 96 s., ISBN 978-80-85851-20-5.

W poprzednim numerze „PB” zasygnalizowałem rosyjską publikację o bibliotecznym budownictwie – niestety katastrofalną. Okazuje się jednak, że można o tym samym napisać rewelacyjnie. A zrobił to nestor (80 l.) bibliotekarstwa czeskiego, dr Ladislav Kurka, wykładowca Wyższej Szkoły Studiów Informacyjnych w Pradze. Ongiś pracownik biblioteki wojskowej, relegowany po Praskiej Wiośnie, wyspecjalizował się w problematyce bibliotecznej architektury i dziś trudno się z nim

mierzyć w znajomości tego zagadnienia. Kurka doskonale wie o czym pisze: błędnie wybiera to, co ważne lub frapujące, a poza tym reprodukuje różne projekty architektoniczne bibliotek, ciekawe zdjęcia bibliotecznych budynków i wnętrz, oraz referuje rozmaite użyteczne normy. Tak tworzy się znakomite kompendium. Ale wie również PO CO pisze, a także DLA KOGO. To jest w rezultacie monografia zarówno informacyjno-syntetyczna, jak i poradnicza, świetnie uargumentowana i klarownie zrelacjonowana. No i sama lektura okazuje się pod każdym względem frapująca, nawet jeżeli ktoś (tak jak ja) nie jest bohemistą.

W błyskotliwym przeglądzie historii bibliotecznego budownictwa, Kurka zwraca uwagę na ciągłość i konsekwentny rozwój niektórych rozwiązań oraz na różne okoliczności sprawcze, które w dodatku po latach przywracają niekiedy zapomniane już koncepcje, ale w nowych wersjach. Oto biblioteki, zakładane ongiś przez świątynie lub władców, musiały mieć z racji organizatora i jego prestiżu centralną lokalizację. Dzisiaj chcemy tego samego, lecz z powodów funkcjonalnych, żeby dla publiczności było wygodnie. Zatem: niby to samo, a jednak całkowicie nie to samo.

Już w 117 r. biblioteka w Efezie wprowadziła regały o szerokości 1 m. i tak odtąd zostało. W Odrodzeniu – ze względu na wolny dostęp do zbiorów – zawartość regałów zaczęto opisywać, pojawiły się też ławki oraz pulpity. Gdyby ktoś pytał: do czytania i pisanie w pozycji stojącej, co na szczęście potem zarzucono. Barok spowodował ozdabianie ścian freskami oraz urokliwą zabudowę regałów aż po sufity, co z drabin uczyniło sprzęt również bibliotekarski. Czy dlatego mamy wspólnego patrona ze strażakami? Od XIX w. zaś na książki, już wydawane masowo, potrzeba było coraz więcej miejsca, katalogi wyodrębniono więc na osobnych przestrzeniach, a w wypożyczalniach i czytelnich pojawiły się lady ze stanowiskami rejestracyjnymi. W myśl (jak sądzę) porzekadła: dużo do czytania – dużo do kradzieży.

W latach ostatnich, po niejakkim zastoju, znowu buduje się biblioteki, bo prognozy zaniku książek nie znajdują potwierdzenia. W projektowaniu – obok nowych materiałów budowlanych i technologii – zaczęto znacznie staranniej uwzględniać świeże koncepcje ról biblioteki, już nie tylko jako miejsca realizacji usług i dostawy informacji, ale także jako przestrzeni, gdzie studiuje się i pracuje intelektualnie oraz – spotyka z innymi osobami. Zwłaszcza przestrzenie do pracy na miejscu zmieniły się radykalnie. Zamiast megaczyteł, aranżuje się osobne stanowiska przy stolikach jednoosobowych bądź kilkuosobowych, zawsze z monitorami, lokalizowane w różnych segmentach biblioteki, niekoniernie razem. Ze względu zaś na długi czas po-

bytu w bibliotece, zaczęto nareszcie projektować także przestrzenie rekreacyjne oraz bufety, kafejki, a przynajmniej miejsca na automaty z napojami. W sumie zatem wnętrza współczesnej biblioteki coraz bardziej różni się od jej tradycyjnego wyglądu.

Elektronizacja procesów bibliotecznych zmieniła też aranżację strefy usługowej. Za sprawą RFID powróciła zasada wolnego dostępu do zbiorów, radykalnie zmieniając cały system obsługi, także na wynos. Wypożyczalnie, a właściwie wypożyczalnio-czytelnie, trzeba teraz projektować zupełnie inaczej.

Do nowych pomysłów architektonicznych należy obecnie nastawienie na światło naturalne, stąd wielkie okna w bibliotekach oraz prawie zawsze jakieś atrium. Projektując zaś wnętrza, szuka się odpowiednich rozwiązań, żeby unikać wrażenia zagraconej przestrzeni – które dawniej bibliotekom towarzyszyło zawsze, zwłaszcza w księżnicach dużych. Autor doradza też wpro-



ARCHITEKTURA KNIHOVEN

Ladislav Kurka

wadzenie systemów nawigacji – z ekranami na ścianach lub wiszącymi w przestrzeni – co skutecznie redukuje uczucie zagubienia i przytłamszenia ogromem bibliotecznymolochów.

Dla bibliotekarzy Kurka ma jednoznaczny postulat. Otóż, jeżeli powstają plany budowy biblioteki, trzeba starannie i kreatywnie współpracować z projektantami – ze szczególnie cierpliwym objaśnianiem przeznaczenia i roli pomieszczeń, agend oraz urządzeń – i określać p r o s p e k t y w n e wielkości: zasobów, usług oraz personelu. Jego zdaniem, złe rozwiązania projektowe są następstwem braku wzajemnego zrozumienia obu stron.

Część tekstu zawiera charakterystykę – ze zdjęciami – czeskich bibliotek, budowanych w latach 1918-2010. Oraz jest tam również (wyraźnie poradniczy) klarowny opis całego procesu postępowania przy projektowaniu budowy biblioteki. W sumie: bardzo to inteligentnie pomyślana publikacja.

O BIBLIOTEKACH MOBILNYCH – ZNOWU [***]

M-libraries 3. Transforming libraries with mobile technology (2012). Red. Mohamed Ally, Gill Needham. London: Facet Publishing, 206 s., ISBN 978-1-85604-776-0.

Oto już trzeci zbiór wypowiedzi na temat wykorzystania w bibliotekarstwie telefonii mobilnej – zdecydowanie słabszy od poprzednich, natomiast bardziej międzynarodowy. Jednak większość autorów ma do powiedzenia niewiele lub nic i zdaje mało zborne relacje z eksperymentalnych prób implementacji tej telefonii do bibliotecznej praktyki. Materiału na poważniejsze refleksje najwyraźniej zabrakło.

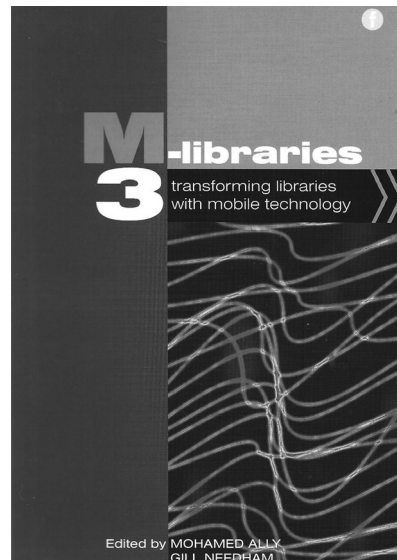
Inicjatorem tej publikacji, tak jak poprzednich, jest profesor Mohamed Ally z Uniwersytetu w Athabasca (Kanada) i jego głos – a właściwie dwa – jest w tym tomie najważniejszy. W szczególności ma zapewne rację, że biblioteki nie uciekną od usług mobilnych i taka jest idea koncepcji M-library oraz Library 3.0. Tyle, że to wszystko są dopiero początki, mniej lub bardziej próbne, nie ujęte w jednolity system technologiczny, a wobec tego – ze względu na koszty – my akurat powinniśmy chyba poczekać na stabilizację, jakkolwiek śledząc uważnie, co się w tym zakresie sukcesywnie dzieje.

Ally uważa, że mobilna telefonia powinna wspierać edukację, tam zwłaszcza, gdzie normalny Internet jest słaby, a w ogóle zakłada się, że do 2015 r. będzie z tej telefonii korzystało 80% populacji świata. Dlatego sieciowe materiały biblioteczne muszą być nastawione na ten sposób transmisji także, bo wszak jest masowy, a do tego łatwo dostępny i szybki – w czym powinny być pomocne różne platformy elektroniczne.

Natomiast kłopot polega na tym, że technologia zmienia się nieustannie i podlega miniaturyzacji. Tymczasem studenci już teraz utyskują na zbyt małe ekrany i przy dalszym ich zmniejszaniu trudno przewidzieć stosowalność.

Praktyczne zastosowanie małych formatów do zdalnej obsługi użytkowników bibliotek umożliwia system ADR, adaptujący materiały z normalnych gabarytów do miniaturowych ekranów. Tak nie było, więc to jest postęp, ale ważny tylko dla nadawców: po stronie odbioru takiej radykalnej zmiany nie ma.

Zawarte w tym tomie doniesienia z różnych krajów świadczą, że biblioteczne próby wdrożenia w tym zakresie są, lecz głównie na etapie wstępnym – do czego zresztą nikt się nie chce przyznać. W Sydney mobilne urządzenia służą



jako wyszukiwarki zasobów bibliotecznych w magazynach, dzięki temu w drodze do biblioteki można sobie wybrać materiały do wypożyczenia, a po przybyciu na miejsce będą już gotowe do odbioru. Częściej jednak w Australii, a także w Hiszpanii, stosuje się wypożyczenie do domu (na dwa tygodnie) naładowanych e-booków (urządzeń odbiorczych), ale wątpliwości technicznych i prawnych jest moc.

W Chinach z telefonii mobilnej trzeciej generacji (3G) korzysta 47 mln osób; jak na ten kraj to nie tak dużo. Tamtejsza Biblioteka Narodowa transmituje w tym trybie tekstowe i wizualne informacje użytkowo-biblioteczne, z czego podobno korzysta 75% użytkowników telefonii mobilnej, czyli 36 mln osób. Ale mnogość systemów transmisyjnych oraz wariantów urządzeń odbiorczych, również tam utrudnia na razie dalszy rozwój tej formy usług. Dlatego powtórzę: aktywne śledzenie co się dzieje, wydaje mi się w tym momencie postawą dla nas najlepszą.

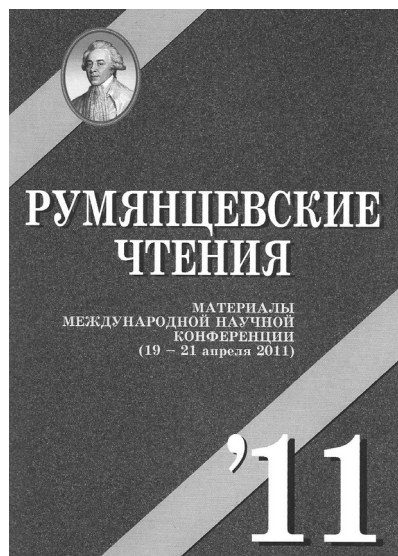
MIKSOWANIE TREŚCI [***]

Rumiancewskie cztienija '11 [2011]. Red. Maria Jermakowa. Moskwa: Paszkow dom. T.1: 347 s., ISBN 978-5-7510-0512-2. T.2: 271 s., ISBN 978-5-7510-0513-9.

Biblioteka Państwowa w Moskwie organizuje corocznie wielotematyczne megakonferencje, znane jako *Rumiancewskie cztienija* i nie inaczej było w ubiegłym roku. Chociaż jest różnica: dawniej zapraszano znaczących referentów zagranicznych, a teraz spoza Rosji pojawiają się tylko bibliotekarze z niektórych, dawnych republik radzieckich, co dla jakości ma skutki złe. Pokłosie ostatniej konferencji stanowią dwa opasłe tomy, zadrukowane miniczcionką, zawierające wypowiedzi niekiedy tak krótkie, że w ogóle nie wiadomo o co w nich chodzi.

Grzechem głównym, zarówno konferencji, jak i publikacji, jest całkowita dowolność tematyczna, mowa jest więc o czymkolwiek, jednak z charakterystyczną przewagą wystąpień historycznych. Poza Europą Wschodnią to jest już margines opracowań bibliologicznych. Natomiast zarówno w Rosji, jak i w Polsce, z uporem godnym lepszej sprawy, uprawia się bibliotekarską i księgoznawczą historiografię, na poziomie półamatorskim, bo tego nie piszą przecież historycy – z przeniesieniem takiego zwyczaju również na liczne rozprawy doktorskie. Czy ktoś zastanowił się, po co? W jakim celu miałbym przyjąć do pracy w bibliotece współczesnej kogoś, kto cztery albo pięć lat prześlęczał nad prywatnym księgozbiorem rodziny Iksińskich w XIX w.? Byłby więc może czas na chwilę refleksji. Tak u nich, jak i u nas.

Mnogość tematów idzie w parze ze zróżnicowaniem jakości. Obok tekstów frapujących – bo takie są w tej publikacji również, dlatego ją sygnalizuję – wiele jest marnych lub wręcz katastrofalnych. Kiedy czytam książki najlepszych tamtejszych autorów, nie mam żadnych zastrzeżeń wobec ich naukowego poziomu. Ale tu jest wiele wystąpień z drugiego, a nawet z trzeciego szeregu, pracowników naukowych (?) i bywa, że są okropne. Nagle w dużym natężeniu zobaczyłem odtworzone przejawy sformalizowanej pseudonauki sowieckiej, gdzie – w obszarze nauk humanistycznych – cała sztuka polegała na dętej frazeologii, czyli napuszonym nazywaniu faktów, bez objaśnień i problematyzacji, jak również bez wnioskowania, więc właściwie nie wiadomo po co. Okazuje się, że taka praktyka wcale nie odeszła w przeszłość.



Ponadto obydwie tomy, z wydawniczego punktu widzenia, stanowią edytor-ski niewypał. Teksty mianowicie ułożono w porządku... alfabetycznym, według nazwisk autorów (!?!). Jak łatwo zgadnąć, żadnego indeksu przedmiotowego nie ma, czytanie rozumne jest zatem zadaniem trudnym. Ponieważ jednak powiodło mi się, suma summarum, zreferuję tu kilka tekstów, rzeczywiście interesujących. O innych najlepiej zapomnieć.

I tak: zmiana prawa finansowego w Rosji zmusiła około 130 tys. tamtejszych bibliotek, żeby określiły się, w jakim wariantcie finansowym zechcą funkcjonować od 1 lipca 2012 r. Jako instytucje budżetowe (nie mylić z tym, co MY rozumiemy przez taką formułę) – więc z powinnością częściowego zarobkowania – czy też jako instytucje państwowe bądź municypalne, bez takiego obowiązku wprawdzie, ale również bez prawa „dorobienia sobie”: w jakikolwiek sposób. Nikt nie miał jasności, co wybrać, zwłaszcza, że należało przegryźć się jeszcze przez piętnaście korespondujących aktów prawnych. Był to więc dramatyczny moment dla bibliotek, a zwłaszcza dla ich dyrektorów. I rzeczywiście – nie ma czego zazdrościć.

W innym tekście znalazła się interesująca charakterystyka rosyjskiego, aktualnego piśmiennictwa bibliologicznego – ostatnimi czasy wyraźnie rozmnożonego i nawet być może czasopism z tego zakresu jest nieco za dużo. Przeważa tematyka elektronicznych usług informacyjnych, lecz sporo uwagi poświęca się również zarządzaniu bibliotekami, bibliotecznej innowatyce, relacjom bibliotek ze środowiskiem, jak też prawnym aspektem funkcjonowania bibliotek. Autorka, Olga Osipowa, nie tylko uważa, że jest to profil racjonalny – w czym ma rację – ale też, że świadczy o żywotności bibliotek i bibliotekarstwa. Jak dodaje cierpko: biblioteki rosyjskie, na przekór władzom, wciąż mają duże znaczenie społeczne.

Bardzo ciekawa jest także wypowiedź o problemach ochrony cennych materiałów archiwalnych oraz o dychotomii pomiędzy powinnością archiwizacji i udostępniania. Zabezpieczeniu służą stosowne przepisy, warunki przechowywania, konserwacja, oraz tworzenie kopii. Ponieważ w Rosji warunki ochrony są na ogół marne, kopiowanie jest praktykowane chętnie (nadal przeważnie w formie mikrofilmowania), ale żadne reprodukcje dla oryginału nie jest neutralne, toteż lepiej tego nie robić, jeżeli materiał trafia do użytkownika raz na trzy lata, lub rzadziej.

Jest w Rosji zasada, że nie udostępnia się archiwalnego oryginału, jeżeli istnieje kopia, ale to nie jest wcale oczywiste rozwiązanie. Niekiedy bowiem trzeba porównać formę zewnętrzną z inną albo warianty edycji, a do tego kopie się nie nadają. Z drugiej strony: użytkownicy pracę z kopiami uważają za dyskomfort, zwłaszcza z mikrofilmowymi, których jest najwięcej, ale i reprodukcje elektroniczne nie wszystkich satysfakcjonują. W sumie użytkowanie reprodukcji stanowi zaledwie 15% całego obiegu materiałów chronionych. W praktyce to bibliotekarze ostatecznie decydują, komu udostępnić oryginał, a komu nie i jak widać, są liberalni. Trudno powiedzieć, czy to dobrze.

W tekście o rosyjskich bibliotekach narodowych, a zwłaszcza o ich zaopatrzeniu w zasoby, dzieje tych bibliotek zostały podzielone na cztery etapy – wszystkie dosyć smutne. Do 1917 r. Imperatorska Biblioteka Publiczna w Sankt Petersburgu, jak i Biblioteka Muzeum Rumiancewskiego w Moskwie, miały prawo do egzemplarza obowiązkowego, natomiast środków na zakupy nie było. Po rewolucji, ale dopiero w 1925 r., obie zyskały formalny status bibliotek narodowych i dysponowały na nabytki sporymi środkami, natomiast zniknął egzemplarz obowiązkowy. Z czasem jednak pojawił się nabytkowy pośrednik i decydent – mianowicie Izba Książki – i biblioteki w ogóle straciły kontrolę nad wpływami.

W latach 1960-1991 odzyskano prawo do decyzji o nabytkach i zwiększyły się możliwości kupowania zasobów zagranicznych. Po 1992 r. – niejako w czwartym etapie – powrócił egzemplarz obowiązkowy, jednak mizernie realizowany (skąd my to znamy?), a środki na zakupy były i są niskie. Nowa ustawa o bibliotekach narodowych nie wniosła niczego nowego, chociaż uporządkowała regulacje prawne. Zaś w 2008 r. powołano do życia w Sankt Petersburgu Bibliotekę Prezydenta Federacji Rosyjskiej im. B. Jelcyna, teraz więc (jak nigdzie indziej) są tam trzy

biblioteki narodowe. Wszystkie raczej biedne. Jest też w książce przegląd powikłanych dziejów rosyjskiego bibliotekoznawstwa, które formalnie zaistniało w 1936 r., wmontowane wtedy w obszar nauk pedagogicznych. Dużo później, bo w 1977 r., wyodrębniono jako dyscyplinę, informację naukowo-techniczną (mieliśmy reperkusje nazewnictwa tego także w Polsce), a w 1995 r. – informatykę. Od 2009 r. bibliotekoznawstwo, bibliografia i księgoznawstwo znalazły się w kręgu informacji dokumentalnej (ciekawe czy bibliotekarstwo muzyczne też), razem z informatyką, dokumentalistyką i archiwistyką. Autorka tekstu, Margarita Dworkina, w dłuższym wywodzie, odnosi naukę o bibliotekarstwie do wielu różnych nauk społecznych – z których wszak przejęliśmy już to teorię, bądź metodologię badań – i wyraźnie sugeruje, że obecne usytuowanie formalne jest mało szczęśliwe.

Jednak największe wrażenie robi bardzo piękny i mądry tekst Jeleny Strukowej o roli piśmiennictwa i bibliotek w ruchu dysydenckim – więc w działaniach na rzecz wolności i demokracji. Otóż wszyscy dysydenci, przeciwnicy socjalizmu, ludzie myślący inaczej, zaczęli dokładnie tak samo: od lektury, dostępnych w bibliotekach, wypowiedzi Lenina oraz materiałów partyjnych – dochodząc do wniosku, że wódz i jego partia sprzeniewierzyli się ideom i zdradzili ideały. Dalsze etapy dysydencji wiązały się zaś z czytaniem piśmiennictwa niepokornego.

Gromadzonego również w bibliotekach: bez bibliotek nie byłoby szerszego obiegu samizdatów i tamizdatów. W bibliotekach często pracowali byli więźniowie polityczni, ekszesłańcy i to oni dbali o archiwizację publikacji trefnych, a także aranżowali spotkania dyskusyjne, gdzie pomysły na socjalizm oraz sowieckie praktyki odsądzono od czci i wiary. Wielu z nich za to później represjonowano.

Książki uznane za wrogie nie trafiały oczywiście do normalnego obiegu: ten był ograniczony i wymagano specjalnych zezwoleń. Moje pokolenie pamięta wszak RES-y – mimo że w *Podręcznym słowniku bibliotekarza* takiego hasła nie ma. Ale w ZSRR radzono sobie z tym na różne sposoby. Przy numerycznym układzie książek na półkach, zamawiano do czytelnicy (posługując się tylko numerami) od razu kilkanaście pozycji, o numerach sąsiadujących w obie strony z publikacją zastrzeżoną. Oraz bywało tak, że jeden z dysydentów siedział w czytelnicy nad wypożyczonymi książkami (tych, co na miejscu, pilnowano słabiej) przez cały dzień, a drugi wychodził ukradkiem z książką trefną na kilka godzin (nie było jeszcze RFID i nic nie piszczało) i w jakimś pobliskim mieszkaniu wykonywano fotokopie. Dla opinii o bibliotekach i o bibliotekarzach, ten tekst ma ogromne znaczenie: podnosi na duchu.

BIBLIOTEKI W SPOŁECZEŃSTWIE [**]

Libraries and society. Role, responsibility and future in age of change (2011). Red. David Baker, Wendy Evans. Oxford: Chandos Publishing, 426 s. ISBN 978-1-84334-131-4.

A oto jeszcze jedna książka, niby ciekawie pomyślana, ale w realizacji wprowadzona do „parteru”, przez brak selekcji i pomieszczenie tekstów absolutnie dennych. Coraz bardziej utwierdzam się w przekonaniu, że tzw. zredagowanie zbioru publikacji naukowych to często kompletna lipa: nominalni redaktorzy czerpią satysfakcję wyłącznie z honorariów oraz z umieszczania swoich nazwisk pod tytułaturą tomu, natomiast teksty kwalifikuje się „jak leci”, bez najmniejszej próby weryfikacji. Smutne, że toleruje to renomowana firma wydawnicza. Tytuł tekstów idiotycznych, jak w tym tomie, to ja już naraz dawno nie czytałem. Dlatego – jak w przypadku poprzednim – odwołam się tylko do wypowiedzi najciekawszych, bo na szczęście kilka takich tam jest.

W perspektywie angielskiej, sytuacja w komunikacji publicznej, zatem także w obszarze usług bibliotecznych, wydaje się klarowna, zarówno w ujęciu bieżącym, jak i perspektywnym. Mianowicie zakłada się równorzędne pośrednictwo w komunikacji digitalnej oraz piśmienniczej, więc z transmisją książek i czasopism

drukowanych, obok transmisji informacji oraz innych materiałów z sieci.

Wyraźnie widać w UK zmianę nastawienia wobec książek, ponieważ poziom czytelnictwa podniósł się tam ostatnio aż o 5%! Autor podaje, że czyta 60% Anglików, ale to nieprawda: to jest wskaźnik polski (64%) – tam natomiast zasięg książki obejmuje 82% populacji. Przy czym czytanie przyjemnościowe to jest najbardziej rozpowszechniona w Anglii forma aktywności kulturalnej.

Rejestr funkcji bibliotek nie zmienił się zasadniczo. Uważa się, że mają być bazą edukacji instytucjonalnej, a także samokształcenia, jak również refleksyjnego myślenia i bezpośrednich kontaktów społecznych – nie rozumiejąc, czemu zawsze pomija się w takich rejestrach rozrywkę – co w sumie nowością nie jest. I dobrze. Natomiast wskazuje się na wzmożoną potrzebę realizacji *information literacy* oraz na szczególne wspieranie przez biblioteki tych osób, których nie stać na domowy dostęp do

Internetu. Jest też postulat rozwijania usług na dystans, ponieważ 5 mln Anglików pracuje w domu i potrzebuje takiego wsparcia. Oraz: poszerzenia oferty, na ile to możliwe, a także zmiany pór otwarcia bibliotek na dogodniejsze dla publiczności. To dobrze, że nie znajdujemy naszych.

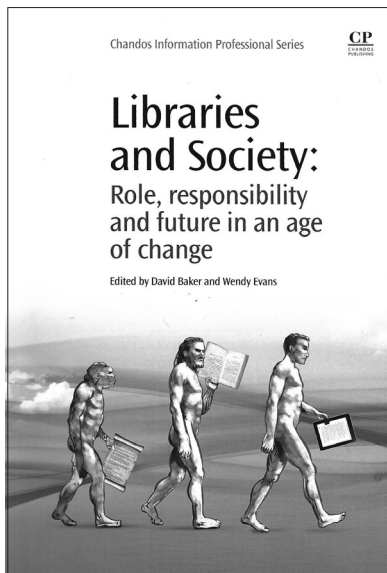
Według innej autorki, perspektywy dla czytelnictwa w Anglii są dobre, ponieważ obecnie stale czyta książki ponad 70% tamtejszej młodzieży, a 60% (są takie sondaże) robi to z przyjemnością – w czym nie przeszkadza fakt, że 85% tejże młodzieży dysponuje telefonami komórkowymi, a średnia oglądalność telewizji wynosi wśród nich 3 godziny dziennie. Jakoś potrafią wszystko to pogodzić.

Książki do czytania przejmują głównie z bibliotek publicznych i szkolnych – kupują niewiele, bo są drogie – zaś przemożny wpływ na stosunek do piśmiennictwa ma postawa rodziców, oraz (choć w nieco mniejszym stopniu) aktywność i pomysłowość bibliotekarzy. W szerszym ujęciu: wyniki procesów edukacyjnych zostały tu silnie powiązane z procesami czytania właśnie, co ma oczywiście uzasadnienie wszędzie, także poza Anglią. No i pojawiło się oryginalne spostrzeżenie, mianowicie autorka uważa ebooki za pośrednią formę komunikacyjną, pomiędzy Internetem i piśmiennictwem. Być może ma rację.

Zbieżne opinie zawiera też bardzo dobry tekst o bibliotekach duńskich. Tam również przyjmuje się, że są to instytucje multikomunikacyjne oraz wielousługowe, oferujące obsługę zarówno online, jak i bezpośrednią. Potrzebę „fizycznych” odwiedzin w bibliotekach autorka uzasadnia (sondażowo potwierdzonym) oczekiwaniem przez użytkowników porad i pomocy.

W tamtejszych koncepcjach bibliotek zawsze preferowano struktury większe i w tym zakresie nie zmieniło się nic: liczba bibliotek trochę zmalała, natomiast te, które istnieją, uległy rozrostowi. Poszerzyły też i wzbogaciły swoją ofertę, co jednak jeszcze wymaga lepszego doinformowania społeczeństwa i efektywniejszego marketingu.

W tekście zasygnalizowano szereg pomysłów na wzbogacenie repertuaru propozycji dla publiczności i przynajmniej kilka warto tu przytoczyć. No więc tak jak prawie wszędzie, postuluje się wprowadzanie do bibliotek kafejek – jeśli tylko pozwalają na to warunki lokalowe, a z tego co pamiętam, pozwalają często. Biblioteki, już nie tylko szkolne lecz również publiczne, coraz szerzej wspomagają uczniów w odrabianiu zadań domowych, a dla dzieci biednych organizują się w bibliotekach akcję przekazywania na własność darmowych pakietów z książkami.



W większych bibliotekach z kolei można załatwić niektóre sprawy urzędowe, bez fatygowania się do ratusza albo do urzędu gminy. No i opisano ciekawostkę: to biblioteka samoobsługowa (forma próbowana również w USA i w Kanadzie). Użytkownicy dostają się do pomieszczenia dzięki karcie czipowej, samodzielnie zwracają i wypożyczają książki rejestrując się przez system RFID, zaś bibliotekarze pojawiają się nieregularnie i na krótko, głównie dla porządkowania zbiorów i wymiany kolekcji. Trudno zaprzeczyć, że dla bardzo małych bibliotek to może być jakieś alternatywne rozwiązanie prognostyczne – moim zdaniem znacznie lepsze od bibliotek mobilnych, lecz nie wiem czy tańsze.

Z kolei refleksja nad bibliotekarstwem amerykańskim została związana z opinią o tamtejszych kadrach bibliotekarskich, częściowo w oparciu o przeprowadzone badania. Podano, że jest tam około 101 tys. bibliotekarzy, jednak ta liczba wydaje mi się zaniżona; szacuję, że w Polsce jest nas 110 tys., a USA to duży kraj.

Natomiast ocenia się, że do 2017 r. odejdzie z pracy w tamtejszych bibliotekach 62% zatrudnionych – mniej więcej połowa na emerytury, bo w tym zawodzie średnia wieku jest na całym świecie zaawansowana – i powstanie kłopot. Studia bowiem z zakresu INiB kończy tam corocznie ok. 2700 osób, czyli na zapełnienie luk należałoby czekać 23 lata, a w tym czasie powstaną „ubytki” nowe. I wprawdzie na razie wszędzie, więc nie tylko w USA, w wyniku globalnej recesji zamraża się biblioteczne etaty nieobsadzone, a nawet wręcz redukuje zatrudnienie rzeczywiste – mimo że usługi bibliotek corocznie rosną, nieraz nawet o 10% ale w nieskończoność takiej polityki uprawiać nie można. A u nas? Wkrótce zobaczymy, jakie dramatyczne skutki przyniesie bezmyślna likwidacja CEBID-u.

Natomiast zatrudnieni bibliotekarze amerykańscy wyglądają na zadowolonych. W skali 1-5 satysfakcja z pracy kształtuje się średnio na poziomie 4,18 punktów, zaś z wynagrodzenia 3,30 – przy czym średnia pensja w bibliotekach publicznych wynosi tam 40 tys. \$, a w bibliotekach akademickich 54 tys. \$ rocznie. Coś mi mówi, że przy równoważnych poborach, nasze wskaźniki zadowolenia byłyby o wiele wyższe.

Na uniwersyteckie kwalifikowanie bibliotekarzy wszędzie utyskują znawcy, również w USA, tymczasem zaś sami absolwenci – niekoniecznie. Ogólne przygotowanie do zawodu jako złe oceniło 17% amerykańskich bibliotekarzy, zaś do konkretnie wykonywanej pracy 26%, ale takie proporcje w opiniach zdarzają się we wszystkich zawodach. Konkretnie podkreślano głównie niedostatek wiedzy o komunikacji digitalnej, ale to zrozumiałe: ten wariant komunikacji jest stosunkowo nowy i trudno się adaptuje do uczelnianej dydaktyki jako przedmiot nauczania.

Tak więc rejestr opinii wydaje się lepszy, aniżeli w tym zawodzie można byłoby oczekiwać. Pytanie tylko – czy istotnie jest nieźle, czy tylko wymagania opiniodawców nie są wygórowane.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 18 marca 2012 r.

Z ŻYCIA SBP

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2012 z. 2
PL ISSN 0033-202X

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH ZA ROK 2011¹

INFORMACJE ORGANIZACYJNE ZG SBP

Zarząd Główny SBP realizował w 2011 r. zadania w ramach kompetencji określonych w *Statucie SBP* oraz w *Programie działania SBP na lata 2009-2013*. Zgodnie z przyjętym w *Planie pracy na 2011 rok* terminarzem Zarząd spotkał się na pięciu posiedzeniach (09.02, 24.03, 9-10.06, 2.09, 8-9.12), a Prezydium Zarządu na sześciu (31.01, 24.03, 30.03, 10.08, 26.10, 8.12). Szczegółowe informacje o spotkaniach są dostępne w protokołach, publikowanych w „Biuletynie ZG SBP” oraz na portalu www.sbp.pl i w newsletterze.

W sierpniu 2011 r. zmarł członek ZG SBP Stanisław Turek; uzupełniono skład ZG – nowym członkiem została Elżbieta Budnik, dyrektor Biblioteki Olsztyńskiej Szkoły Wyższej.

W okresie sprawozdawczym ZG SBP podjął 16 uchwał; m.in. powołał nowy skład Zarządu Komisji Automatyzacji ZG SBP, dokonał zmiany nazwy Komisji na Komisję Nowych Technologii ZG SBP, powołał Komisję ds. Edukacji Informacyjnej, przyjął regulaminy Sekcji Bibliotek Muzycznych, Komisji Nowych Technologii, a także zwołał VII Forum SBP, na którym przyjęto 4 uchwały.

DZIAŁALNOŚĆ MERYTORYCZNA ZG SBP

CEL I. Uzyskanie przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich realnego wpływu na kształtowanie polityki i praktyki bibliotecznej w Polsce.

CEL SZCZEGÓŁOWY I.1. Zwiększenie roli SBP w tworzeniu uregulowań prawnych mających wpływ na rozwój bibliotek i pozycję zawodu bibliotekarza.

PROMOCJA PROJEKTU NOWEJ USTAWY O BIBLIOTEKACH

W okresie sprawozdawczym zespół ds. opracowania projektu ustawy o bibliotekach przygotował tekst nowej ustawy wraz z uzasadnieniem. Opracowaniem

¹ Niniejsze sprawozdanie stanowi kompilację sprawozdań z działalności ZG SBP i jego sekcji, komisji oraz struktur terenowych Stowarzyszenia, zgodnych z pięcioma celami strategicznymi, zawartymi w *Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021*. Pełne teksty sprawozdań dostępne są na portalu sbp.pl.

prawnym poszczególnych artykułów ustawy zajęła się kancelaria prawna. Wyniki prac zespołu były prezentowane na posiedzeniach ZG SBP, na warsztatach nt. aspektów prawnych funkcjonowania bibliotek w Okręgach SBP oraz na VII Forum SBP. Projekt ustawy został również zaprezentowany przedstawicielom: Zarządów Okręgów SBP, Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich oraz uczestnikom: Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, Konferencji Dyrektorów Bibliotek Pedagogicznych, Konferencji Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych. Proces konsultacji społecznych w 2011 r. zakończyła prezentacja projektu w zespole pracowników Departamentu Mecenatu Państwa MKiDN.

ZWIĘKSZENIE ŚWIADOMOŚCI PRAWNEJ WŚRÓD CZŁONKÓW SBP POPRZEZ ZORGANIZOWANIE WARSZTATÓW nt. ASPEKTÓW PRAWNYCH FUNKCJONOWANIA BIBLIOTEK

Zorganizowano 6 warsztatów dla okręgów: dolnośląskiego, kujawsko-pomorskiego, małopolskiego, mazowieckiego, zachodniopomorskiego, podlaskiego, w których, oprócz członków struktur terenowych SBP, uczestniczyli także przedstawiciele samorządów. Program obejmował zagadnienia prawno-organizacyjne i finansowe działalności bibliotek, prawa autorskiego, aspekty informacyjne funkcjonowania bibliotek itp.

CEL SZCZEGÓŁOWY I.3. Inicjowanie opracowywania i upowszechniania istniejących standardów w dziedzinie bibliotekarstwa.

BADANIE EFEKTYWNOŚCI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH, PEDAGOGICZNYCH

Powołany przez ZG SBP zespół zapoznał się z opracowaniami zawierającymi specyfikację wymagań programu do gromadzenia, analizy i prezentacji statystyki bibliotecznej oraz wskaźników funkcjonalności. Zespół przyjął końcową wersję opracowania *Zestaw wskaźników funkcjonalności dla bibliotek publicznych w Polsce*. Zakończono prace nad projektem roboczym normy PN – ISO 11620. *Informacja i dokumentacja – Wskaźniki funkcjonalności bibliotek*.

CEL II. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich ważnym (strategicznym) partnerem w tworzeniu społeczeństwa wiedzy.

CEL SZCZEGÓŁOWY II.2. Rozwijanie współpracy z organizacjami krajowymi związanymi z sektorem książki i informacji.

Udział w pracach Konwentu Komitetu Porozumiewawczego Bibliotekarzy, Księgarzy i Wydawców oraz środowisk bibliotekarskich (Krajowej Rady Bibliotecznej, Konferencji Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych, Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, Konferencji Dyrektorów Bibliotek Pedagogicznych) w zakresie m.in. prezentowania wspólnych stanowisk wobec władz. Konsultacje dotyczyły nowelizacji ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, informowania o projekcie ustawy o bibliotekach, stosowania wskaźników funkcjonalności w bibliotekach publicznych i pedagogicznych oraz systemu wypożyczeń międzybibliotecznych.

WSPÓŁPRACA Z INNYMI ORGANIZACJAMI I INSTYTUCJAMI W OBSZARZE KSIĄŻKI, CZYTELNICICTWA I INFORMACJI

Współpraca obejmowała wspólne działania wraz z: Biblioteką Narodową, Instytutem Książki („Biblioteka+”), Porozumieniem Wydawców Książki Historycznej,

Fundacją Historia i Kultura (XX Targi Książki Historycznej), Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego (realizacja grantu dot. wzmocnienia potencjału instytucjonalnego SBP, rozwój portalu sbp.pl, tworzenie bazy bibliotek; Kongres bibliotek „Biblioteka – więcej niż myślisz”), Koalicją Otwartej Edukacji, Polską Sekcją IBBY, Goethe Institut, Fundacją Orange (projekt „Spacerownik po Europie”), Ogólnopolskim Forum Integracji Społecznej (konferencja „Edukacja informacyjna bibliotekarzy w zakresie działań na rzecz integracji społecznej”), Stowarzyszeniem Wydawców Szkół Wyższych, Muratorem EXPO (Warszawskie Targi Książki) oraz wybranymi bibliotekami publicznymi i naukowymi.

PROMOCJA KONCEPCJI KRAJOWEGO ZAUTOMATYZOWANEGO SYSTEMU WYPOŻYCZEŃ MIĘDZYBIBLIOTECZNYCH

Opracowany i przyjęty przez Prezydium ZG SBP projekt został przekazany Radzie Wykonawczej Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich. Działania promocyjne projektu w bibliotekach publicznych i pedagogicznych przełożono na 2012 r.

Dialog i współpraca z jednostkami administracji centralnej i samorządami realizującymi zadania w zakresie budowy społeczeństwa informacyjnego. W 2011 r. ZG SBP podejmował szereg interwencji w sprawach istotnych dla środowiska bibliotekarskiego oraz działania rzecznicze w MKiDN, MEN, MNiSW, MSWiA, MF; opiniował rządowe projekty rozwoju kultury, nauki i edukacji. Działania te obejmowały m.in.:

- konsultacje w Sejmie i Senacie nt. rządowego projektu ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw, a także opracowanie stanowiska SBP w tej sprawie;
- przedstawienie stanowiska w kwestii rozporządzenia MKiDN dot. zaliczania niektórych bibliotek do bibliotek naukowych;
- interwencję do Głównego Inspektora Pracy w sprawie długości urlopu wypoczynkowego pracowników zatrudnionych na stanowiskach kustoszy i bibliotekarzy na podstawie mianowania;
- opinię w sprawie projektu rozporządzenia MKiDN dotyczącego organizacji i trybu działania Krajowej Rady Bibliotecznej;
- apel o ustanowienie wieloletniego programu narodowego dotyczącego modernizacji infrastruktury miejskich, powiatowych i wojewódzkich bibliotek publicznych;
- apel o wzmocnienie udziału bibliotek w Narodowym Programie Czytelnictwa.

REALIZACJA VIII EDYCJI „TYGODNIA BIBLIOTEK”

W roku sprawozdawczym kontynuowano realizację ogólnopolskiego programu „Tydzień Bibliotek”, promującego czytelnictwo oraz służącego umacnianiu pozytywnego wizerunku bibliotekarza w świadomości społecznej. Obchody „Tygodnia Bibliotek” pod hasłem *Biblioteka zawsze po drodze, nie mijam – wchodzę* odbyły się w dniach 8-15 maja. Uroczystość wręczenia nagród w konkursie na najlepszy program „TB” odbyła się 13 października w Warszawie, podczas kongresu bibliotek publicznych *Biblioteka: więcej niż myślisz!*. Przedsięwzięcie zostało dofinansowane ze środków Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.

REALIZACJA III EDYCJI KONKURSU „MISTRZ PROMOCJI CZYTELNICTWA 2010”

Konkurs ma na celu popularyzację działań bibliotek na rzecz upowszechniania czytelnictwa i rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz aktywizację bibliotek w promowaniu dobrej książki. Finał III edycji konkursu odbył się w BUW podczas konferencji prasowej inaugurującej obchody Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich. Informacje o zwycięzcach są na stronie sbp.pl.

CEL SZCZEGÓŁOWY II.3. Zwiększenie udziału i znaczenia SBP w bibliotecznych organizacjach międzynarodowych:

- uczestnictwo członka ZG SBP, Sylwii Błaszczyk w 77. Kongresie IFLA (sierpień, Portoryko);
- zorganizowanie w Multimedialnej Bibliotece dla Dzieci i Młodzieży „Nautilus” w Warszawie kolejnych warsztatów polsko-niemieckich dot. niekonwencjonalnych metod wspierania czytelnictwa (we współpracy z Goethe Institut);
- uczestnictwo przewodniczącego Sekcji Bibliotek Muzycznych, Stanisława Hrabiego w Międzynarodowej Konferencji IAML (lipiec, Dublin);
- udział członka ZG SBP, Joanny Pasztaleniec-Jarzyńskiej w 19. posiedzeniu Rady EBLIDA i międzynarodowej konferencji pt. *One profession, one future?* (maj, Hiszpania, Malaga);
- spotkanie z bibliotekarzami ukraińskimi, zwycięzcami konkursu dot. innowacyjności w bibliotekach (czerwiec, Warszawa);
- spotkanie z Aldoną Skalską, prezesem Polsko-Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy (czerwiec, Warszawa).

CEL SZCZEGÓŁOWY II.4. Wzmocnienie pozycji Stowarzyszenia w bibliotekach poprzez inicjowanie i realizację wspólnych działań oraz wyróżnienie bibliotek medalami i odznaczeniami SBP.

W 2011 r. zorganizowano wspólnie z bibliotekami publicznymi i naukowymi wiele konferencji, seminariów i warsztatów (wykaz w dalszej części sprawozdania).

W 2011 r. przyznano 95 medali „W dowód uznania” oraz 30 Honorowych Odznaczeń SBP. Za wybitne osiągnięcia uhonorowano 4 biblioteki medalem „Bibliotheca Magna Perennisque”. Medale otrzymały: MBP w Opolu, Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu, Sądecka Biblioteka Publiczna im. J. Szujskiego w Nowym Sączu, a także Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej w Katowicach.

CEL SZCZEGÓŁOWY II.5. Ustalenie zagadnień priorytetowych i wspólnych działań w zakresie kształcenia bibliotekarzy.

Przedstawiciele SBP uczestniczyli w konferencji *Jak kształcić studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa? Programy studiów a rynek pracy i rozwój nauki* zorganizowanej przez IBiIN Uniwersytetu Jagiellońskiego i SBP w dniach 6-7.06.2011 r. w Krakowie, gdzie wygłoszono referat nt. udziału Stowarzyszenia w kształceniu bibliotekarzy i pracowników informacji. Równolegle, w ramach grantu FRSI, przystąpiono do badań potrzeb pracowników bibliotek i informacji naukowej w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego oraz integracji zawodowej. Przedstawiono wstępną listę priorytetów obejmujących zagadnienia, które powinny być uwzględnione w procesie kształcenia bibliotekarzy, m.in. dotyczące wprowadzenia do programów zagadnień przygotowania studentów do prowadzenia zajęć w zakresie edukacji informacyjnej (ang. *information literacy*).

CEL III. Zwiększenie roli Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w działaniach na rzecz integracji środowiska.

CEL SZCZEGÓŁOWY III.1. Doskonalenie form komunikacji ze środowiskiem z wykorzystaniem nowych technologii.

W 2011 r. opracowano nową koncepcję strony głównej portalu sbp.pl. Wprowadzono nowe elementy. Nawiązano kontakty z przedstawicielami różnych struktur SBP, przeprowadzono dla nich szkolenia umożliwiające samodzielne wprowadzanie treści dot. działalności okręgów i oddziałów SBP, pomagano w tworzeniu podstron sekcji i komisji ZG. Umożliwiono internetowe głosowanie w konkursach na plakat „Tygodnia Bibliotek 2011” oraz „Bibliotekarza Roku”. W dziale czasopisma zamieszczono angielskie abstrakty poszczególnych numerów „Zeszytów Informacji Naukowej” i „Przeglądu Bibliotecznego”. Rozpoczęto wydawanie newslettera, który zastąpił „Ekspress ZG SBP”. Opracowano angielską wersję portalu, zamieszczano także wiadomości z zagranicznych portali bibliotekarskich. Wprowadzono internetowe zapisy na konferencje, seminaria i warsztaty organizowane przez SBP.

CEL SZCZEGÓŁOWY III.2. Zintensyfikowanie współpracy SBP ze środowiskiem bibliotekarzy bibliotek naukowych, szkolnych, publicznych, pedagogicznych i organizacjami bibliotekarskimi.

Zwiększenie oferty na platformie cyfrowej SBP dla bibliotekarzy z bibliotek naukowych, szkolnych, publicznych, pedagogicznych i organizacji bibliotekarskich – baza danych bibliotek, porady prawne na portalu, dostęp do archiwum cyfrowego, e-sklep, nowa baza wiedzy (Biblioteka w filmie/Film w bibliotece).

CEL SZCZEGÓŁOWY III.3. Zwiększenie liczby osób działających w SBP.

OPRACOWANIE I WDROŻENIE PROGRAMU OFERT I ULG DLA CZŁONKÓW SBP

W 2011 r. zorganizowano warsztaty wizerunkowe oraz prawne, dla członków SBP, za udział w szkoleniach, wprowadzono opłaty zniżkowe.

AKTYWIZACJA MŁODYCH BIBLIOTEKARZY: ORGANIZACJA VI FORUM MŁODYCH BIBLIOTEKARZY

VI Forum Młodych Bibliotekarzy (15-16.09.) odbyło się w Poznaniu pod hasłem *Otwarcia Bibliotekarze.eu*. Współorganizatorami byli: Okręg Wielkopolski SBP oraz biblioteki poznańskie. Udział w nim wzięło ok. 220 osób. Wydarzenia można było śledzić za pośrednictwem: portalu sbp.pl, profilu SBP na Facebooku oraz kanału na Twitterze.

CEL IV. Zwiększenie dostępu do różnych nowoczesnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego dla każdego bibliotekarza.

CEL SZCZEGÓŁOWY IV.1. Monitorowanie potrzeb i możliwości kształcenia oraz doskonalenia zawodowego bibliotekarzy:

- powstała grupa inicjatywna, która ma przedstawić w 2012 r. założenia i program działania sekcji zawodu bibliotekarza,
- wzbogacono ofertę szkoleniową o warsztaty prawne i z komunikacji wewnątrz organizacji.

CEL SZCZEGÓŁOWY IV.2. Zwiększenie możliwości podnoszenia poziomu wiedzy przez bibliotekarzy.

Utworzono katalog bibliotek oferujących miejsca praktyk i staży dla wolontariuszy, w którym wg stanu na dzień 31.12. zarejestrowane były 104 biblioteki. Utworzenie bazy, jako otwartego aktualizowanego katalogu ułatwi wolontariuszom, w tym studentom bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, nawiązanie kontaktów, poznanie w praktyce specyfiki pracy bibliotekarza, realizację nowych wyzwań.

CEL SZCZEGÓŁOWY IV.3. Aktywny udział SBP we wspieraniu edukacji bibliotecznej.

Przygotowywanie i rozpowszechnianie wydawnictw metodycznych i dydaktycznych (np. instrukcji) w formie drukowanej i/lub elektronicznej. W okresie sprawozdawczym wydano po 11 numerów „Bibliotekarza” i „Poradnika Bibliotekarza” (wzbogaconego o dodatki tematyczne), 4 zeszyty „Przeglądu Bibliotecznego”, 2 zeszyty „Zagadnień Informacji Naukowej”. Kontynuowano digitalizację czasopism, oprócz „Poradnika Bibliotekarza” i „Bibliotekarza” udało się, dzięki grantowi MKiDN i współpracy z IINiSB UW, zdigitalizować „Przegląd Biblioteczny” oraz „Zagadnienia Informacji Naukowej”. Zeszyty czasopism są dostępne pod adresem www.bbc.uw.edu.pl oraz z portalu sbp.pl.

Ogółem ukazało się 16 publikacji zwartych:

Seria NAUKA – DYDAKTYKA – PRAKTYKA

1. Pr. zb. *Podręczny słownik bibliotekarza*
2. T. Szmigielska – *Standardy oceny bibliotek akademickich*
3. R. Piotrowska – *Edukacja informacyjna w polskiej szkole*
4. D. Kuźmina (red.) – *Bibliologia polityczna*
5. J. Woźniak-Kasperek – *Wiedza i język informacyjny w paradygmacie sieciowym*
6. J. Kamińska, B. Żołędowska-Król (red.) – *Zarządzanie kadrami w bibliotece*. Wyd. 2 popr.
7. A. Łakomy – *Polska książka na obczyźnie*

Seria PROPOZYCJE I MATERIAŁY

9. A. Kalińska – *Informacja biznesowa w internecie*
10. K. Materska (red.) – *Regionalne sieci współpracy: strategia, narzędzia, realizacja*
11. B. Boryczka (red.) – *E-learning – nowe aspekty*

Seria BIBLIOTECZKA PORADNIKA BIBLIOTEKARZA

12. G. Bilaska (red.) – *Ściąga dla bibliotekarzy*

Seria BIBLIOTEKI – DZIECI – MŁODZIEŻ

13. G. Lewandowicz-Nosal – *Książki dla najmłodszych. Od zera do trzech*
14. A. Ungehauer-Gołąb – *Rozwój kontaktów małego dziecka z literaturą*

Poza seriami:

15. K. Janczewska-Sołomko, M. Kozłowska (red.) – *Chrońmy dziedzictwo fonograficzne*
 16. J. Chapska, G. Figiel (red.) – *Jakość bibliotek w naszych rękach*
- Wydano ponadto: *Spacerownik po Europie; Katalog bibliotek publikacji historycznych; Kalendarz SBP na 2012 rok; Ofertę wydawniczą; plakat „Tygodnia Bibliotek”.*

ORGANIZOWANIE KONFERENCJI, SEMINARIÓW I WARSZTATÓW

Podstawowymi formami działalności edukacyjnej i doskonalenia zawodowego bibliotekarzy oraz pracowników informacji naukowej były konferencje, seminaria, warsztaty, które ZG SBP organizował we współpracy z sekcjami, komisjami, strukturami terenowymi SBP, bibliotekami wszystkich rodzajów, uczelniami, fundacjami, placówkami opiniotwórczymi. Tematyka dotyczyła najistotniejszych zagadnień współczesnego bibliotekarstwa:

– Wykorzystanie live@edu w pracy bibliotekarzy, warsztaty dla członków redakcji serwisu Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP (10.03.);

- Między dzieciństwem a dorosłością, czyli młodzież w bibliotece, konferencja (28-29.03.);
- Metody komunikacji wewnętrznej SBP i kreowania atrakcyjnego wizerunku Stowarzyszenia, warsztaty dla Okręgów SBP (11-12.04.);
- Badanie efektywności bibliotek, warsztaty dla instruktorów z bibliotek objętych badaniem pilotażowym (18-19.04.);
- Zagadnienia opracowania bibliografii regionalnej, warsztaty (15.04.);
- Aspekty prawne funkcjonowania bibliotek, warsztaty w trzech okręgach (maj, czerwiec, wrzesień);
- Dziecko w bibliotece, seminarium (14.05.);
- Nowe media w bibliotece dla młodzieży (15.06., Warszawa, 16.06., Kraków);
- Biblioteka XXI w., nowoczesna architektura, funkcjonalne wyposażenie, pomysły aranżacje, konferencja (1-2.09.);
- warsztaty information literacy dla bibliotekarzy akademickich (7-8.09.);
- Dziś i jutro bibliotek niepaństwowych szkół wyższych, konferencja (22-23.09.);
- warsztaty dla okręgowych współpracowników portalu sbp.pl (26.09.);
- Ochrona Narodowego Zasobu Bibliotecznego „Digitalizacja i co dalej”, konferencja (27.09.);
- Bibliografia regionalna, warsztaty (4-5.10.);
- Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Akademii i Uniwersytetów Muzycznych (25-27.10.);
- Małe ojczyzny – historyczne wydawnictwa regionalne bibliotek, seminarium (24-27.11.);
- warsztaty komunikacyjne Cała naprzód! (29-30.11.).

CEL V. Zwiększenie prestiżu społecznego zawodu bibliotekarza.

CEL SZCZEGÓŁOWY V.1. Działania na rzecz upowszechnienia nowego wizerunku zawodu bibliotekarza.

W 2011 r. zrealizowano cykl szkoleń dla członków struktur Stowarzyszenia, w których wzięło udział ok. 100 osób. Uczestnicy poszerzyli swoją wiedzę nt. wykorzystania nowoczesnych narzędzi komunikacji do budowania pozytywnego wizerunku organizacji, prowadzenia kampanii na rzecz pozyskiwania nowych członków i instytucji wspierających, opracowania założeń programu ofert i ulg dla członków SBP itp.

Opracowano dokument zawierający najważniejsze ustalenia ze spotkań 4 grup tematycznych: I – Zalecenia dot. upowszechniania informacji o SBP i jego działalności, do stosowania w pracy zarządów okręgów; II – Wykorzystanie e-narzędzi w komunikacji, III – Baza członków SBP, IV – Program ulg i bonusów dla członków SBP.

W trakcie warsztatów przedstawiono nowe logotypy SBP oraz inne elementy identyfikacji wizualnej. Powstał dokument pt.: *Działania wizerunkowe Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w trzech perspektywach czasowych – propozycje i rekomendacje*, który następnie stał się podstawą do opracowania *Programu działań wizerunkowych SBP na lata 2011, 2012-2013*. Kontynuowane były prace wizerunkowe dot.:

- kampanii 1% na rzecz SBP (pod hasłem *1% dla SBP to kaPITAłny wybór*);
- nowej identyfikacji wizualnej Stowarzyszenia (projekty logotypów SBP i Wydawnictwa SBP, wzory papieru firmowego, wizytówek, etykiet itp.);
- przygotowania Księgi Znaków oraz Identyfikacji Wizualnej, która oprócz nowych logotypów zawiera zasady ich stosowania, przykłady wykorzystania;
- opracowania tekstów informacyjnych o SBP do wykorzystania podczas komunikacji z czterema grupami odbiorców (studenci, bibliotekarze, władze samorządowe, sponsorzy) oraz do kontaktów z mediami;

– produkcji toreb reklamowych, opracowania ulotek o SBP (ogólnej i dla młodych bibliotekarzy), roll-up-ów dla SBP i Wydawnictwa SBP, gadżetów reklamowych.

Istotnym elementem poprawy komunikacji wewnętrznej i działań integracyjnych było rozpoczęcie procesu unifikacji adresów mailowych. Z adresów z końcówką sbp.pl mogą korzystać członkowie ZG SBP, szefowie komisji, sekcji i zespołów ZG. Swoje adresy otrzymały także okręgi.

Rozpoczęto prace nad budową bazy członków SBP. Projekt struktury bazy i działań związanych z jej budową był konsultowany na posiedzeniu Zarządu Głównego w dn. 9.06. Wyloniono 25 administratorów okręgowych, powołano administratora centralnego. Opracowano *Zasady tworzenia i przechowywania dokumentacji członków SBP (w postaci kartotek i bazy danych)*, który został zaakceptowany przez ZG SBP. Organizacją prac nad aktualizacją i uzupełnianiem bazy oraz wdrażaniem w strukturach jednolitych *Zasad* zajęły się okręgi. We wrześniu zorganizowano dla administratorów okręgowych specjalistyczne szkolenie z udziałem eksperta ochrony danych osobowych. Administrator centralny uczestniczył ponadto w szkoleniu z zakresu ochrony danych w jednym z wyspecjalizowanych ośrodków edukacji. ZG w dn. 8.12 przyjął dokumenty: *Polityka ochrony danych osobowych bazy członków SBP* wraz z *Instrukcją zarządzania bazą członków SBP*. Do końca roku w bazie zarejestrowano ok. 7 tys. członków.

Nową formą działań integracyjnych ZG było zorganizowanie w 2011 r. po raz pierwszy ogólnopolskiego konkursu na najbardziej cenionego bibliotekarza – „Bibliotekarz Roku 2010”.

Konkurs przebiegał dwuetapowo: etap I – wybory „Bibliotekarza Roku” w poszczególnych okręgach, etap II – głosowanie na portalu sbp.pl. W głosowaniu internetowym zwyciężyła, uzyskując zaszczytny tytuł „Bibliotekarza Roku 2010”, Barbara Kuprel, kierownik Oddziału dla Dzieci i Młodzieży Biblioteki Publicznej w Mońkach.

Istotnym elementem działań integracyjnych są przyznawane nagrody. Komisja Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego rekomendowała Zarządowi Głównemu SBP łącznie 7 prac, którym po zatwierdzeniu przez ZG SBP przyznano nagrody w kategoriach: prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym (Jacek Tomaszczyk – *Angielsko-polski słownik informacji naukowej i bibliotekoznawstwa*, Hanna Batorowska – *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*, Wiesław Babik – *Słowa kluczowe*); prace o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym (Barbara Bieńkowska, Elżbieta Maruszak, Jacek Puchalski, Agata Bastrzyk – *Współczesne księgozbiory polskie za granicą. 1. Polskie i polonijne księgozbiory instytucji*, Andrzej Mężyński – *Biblioteki Warszawy w latach 1939-1945*); podręczniki akademickie (Jacek Wojciechowski – *Biblioteka w komunikacji publicznej*); prace o charakterze praktyczno-wdrożeniowym (Małgorzata Fedorowicz – *Człowiek niepełnosprawny w bibliotece publicznej*).

W konkursie na najlepszą pracę magisterską – Nagroda Młodych SBP im. prof. Marii Dembowskiej za rok 2010 r. nagrodę zdobyła Anna Kalińska z Wrocławia, za pracę pt.: *Informacja biznesowa w internecie w świetle analiz stron WWW bibliotek szkół wyższych o kierunku ekonomicznym*.

SPRAWY RÓŻNE

– zawarto porozumienia o współpracy i wymianie informacji z PS IBBY, Biblioteką Analiz, Muratorem Expo oraz firmą UMIT;

– przewodnicząca SBP, Elżbieta Stefańczyk została powołana przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego na członka Komitetu Społecznego do spraw Paktu dla Kultury;

– zawarto umowy na sprzedaż książek z AZYMUTEM, umowę licencyjną z EBSCO Publishing Inc. na umieszczenie w światowej bazie *Poradnika Bibliotekarza*, a także umowę z nowym partnerem wspierającym SBP – firmą MPLC;

– przygotowano 10 aplikacji do programów operacyjnych MKiDN, Instytutu Książki na realizację działań w 2012 r. W ramach swoich zadań Biuro ZG SBP prowadziło obsługę administracyjną władz SBP, zarządów okręgów i oddziałów, sekcji, komisji; obsługę finansowo-księgową działalności statutowej; organizację konferencji, seminariów, warsztatów afiliowanych przez ZG oraz jego ogniwa; przygotowania i obsługę portalu sbp.pl. W zakresie upowszechniania wiedzy o działalności Stowarzyszenia, Biuro zredagowało „Biuletyn Informacyjny ZG SBP” nr 1-2 oraz *Newsletter*. Dbało o regularną dystrybucję książek i czasopism, prowadziło kolportaż materiałów informacyjnych (ulotki, plakaty, oferta wydawnicza) oraz plakatów Światowego Dnia Książki i Praw Autorских;

– na portalu sbp.pl umieszczono ankietę ewaluacyjną do członków SBP dot. *Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021*. Autorem ankiety była firma LEM, prowadząca ewaluację na zlecenie FRSI ;

– Sekretarz Generalny SBP, Marzena Przybyśz uczestniczyła w zajęciach Szkoły Reprezentacji NGO.

DZIAŁALNOŚĆ SEKCJI, KOMISJI, ZESPOŁÓW ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

W 2011 r. działało 15 sekcji, komisji i zespołów ZG SBP, które poprzez różne formy działalności, włączyły się w realizację celów strategii Stowarzyszenia.

CEL I. Uzyskanie przez SBP realnego wpływu na kształtowanie polityki i praktyki bibliotecznej.

KOMISJA ZARZĄDZANIA I MARKETINGU

– zorganizowanie V Bałtyckiej Konferencji *Zarządzanie i Organizacja Bibliotek* pod hasłem *Nowoczesne koncepcje organizacji bibliotek* oraz wydanie publikacji pokonferencyjnej;

– przygotowanie nr 3. czasopisma „Zarządzanie biblioteką”;

– uruchomienie stron sekcji oraz czasopisma „Zarządzanie biblioteką” na portalu sbp.pl.

CEL II. SBP ważnym partnerem w tworzeniu społeczeństwa wiedzy.

KOMISJA DS. EDUKACJI INFORMACYJNEJ

– przygotowano polską wersję publikacji IFLA pt. *Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning (Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie. Wytyczne)*, Jesus Lau (Ed.);

– opracowano raport o stanie *information literacy* w Polsce;

– wprowadzono polskie ekwiwalenty terminu „*information literacy*”: „edukacja informacyjna” oraz „kompetencje informacyjne”;

– przygotowano polskie wersje loga *information literacy*.

KOMISJA NOWYCH TECHNOLOGII

– opracowanie stanowiska dot. publikacji Komisji Europejskiej *Zalecenia w sprawie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych*.

KOMISJA OPRACOWANIA RZECZOWEGO

- II spotkanie bibliotekarzy opracowujących rzeczowo materiały biblioteczne nazywane regionaliami;
- spotkanie warsztatowe *Język haseł przedmiotowych. Porządkowanie, tworzenie nowych haseł z dziedziny edukacji*, zorganizowane we współpracy z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji.

SEKCJA BIBLIOTEK MUZYCZNYCH

- V Spotkanie Robocze Bibliotekarzy Katalogujących Muzykalia, 30-31.05. (wraz z Sekcją Fonotek SBP i Centrum NUKAT);
- Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Akademii i Uniwersytetów Muzycznych w Katowicach, 25-26.10 (wraz z Akademią Muzyczną im. K. Szymanowskiego w Katowicach);
- kontynuacja prac nad informatorem *Biblioteki muzyczne w Polsce*, dostępnym na stronie Sekcji Bibliotek Muzycznych (<http://www.iaml.pl/informator/>).

SEKCJA BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH I SZKOLNYCH

- szkolenie (*Live@edu w pracy nauczyciela bibliotekarza, Team Building*), warsztaty (*Narzędzia Web 2.0 do tworzenia komiksów internetowych, Praca nad filmem – opis poszczególnych etapów, Niezbędnik nowoczesnego bibliotekarza*) i minikonferencje *Konektywizm* oraz *Zabójczo skuteczne treści internetowe* (we współpracy z Ośrodkiem Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie).

SEKCJA FONOTEK

- przygotowanie do druku materiałów z II i III Ogólnopolskiej Konferencji Fonotek;
- nawiązanie kontaktów z Narodowym Instytutem Audiowizualnym.

CEL III. Zwiększenie roli SBP w działaniach na rzecz integracji środowiska.

KOMISJA ds. EDUKACJI INFORMACYJNEJ

- współpraca z: Fundacją Nowe Media oraz Krajową Radą Radiofonii i Telewizji (organizatorami Olimpiady Medialnej 2012), sekcją IFLA ds. Information Literacy, Biblioteką Pedagogiczną w Trzebnicy w zakresie realizacji cyklu spotkań poświęconych edukacji informacyjnej.

KOMISJA NOWYCH TECHNOLOGII

- organizacja, we współpracy z Książnicą Pomorską i Stowarzyszeniem MWI, debaty poświęconej wykluczeniu cyfrowemu dojrzałych mieszkańców miast oraz gmin i sposobach wprowadzania ich w świat Internetu, komunikacji elektronicznej;
- udział w 15. konferencji *Miasta w Internecie*.

SEKCJA BIBLIOTEK MUZYCZNYCH

– udział w konferencji IAML w Dublinie (6 uczestników z Polski; prezentacja referatu, udział w sesji posterowej i targach wydawniczych, prowadzenie obrad Komitetu Programowego IAML, udział w obradach Zarządu Głównego IAML, przedstawienie sprawozdania z prac Polskiego Komitetu *RILM Abstracts of Music Literature*);

– działalność w Komitecie Programowym konferencji IAML w Montrealu w 2012 r. (organizacja procedury zgłaszania i przyjmowania referatów oraz prezentacji posterowych, opracowanie programu konferencji).

SEKCJA BIBLIOTEK NIEPAŃSTWOWYCH SZKÓŁ WYŻSZYCH

– wydawanie ISBNiK-a oraz Komunikatu Konfraterni Turystycznej SBP;
– blogi i artykuły poruszające sprawy zawodowe bibliotekarzy (autorzy: Stefan Kubów, Wojciech Rozwadowski, Henryk Hollender);

– utworzenie na Facebooku profili poszczególnych bibliotek.

Tradycyjnie prowadzono działalność na rzecz społeczności lokalnej i bibliotek w całej Polsce, m.in. w Łodzi rajd rowerowy, spotkania pod hasłem *Dobre praktyki*, we Wrocławiu, akcje: bookcrossing oraz I Turniej Gry w kręgle dla bibliotekarzy.

CEL IV. Zwiększenie dostępu do różnych nowoczesnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego.

KOMISJA DS. EDUKACJI INFORMACYJNEJ

– warsztaty Training the Trainers in Information Literacy;
– organizacja badań dot. określenia widoczności edukacji informacyjnej w programach kształcenia bibliotekarzy.

KOMISJA NOWYCH TECHNOLOGII

– przygotowano materiał i strukturę podstron na portalu SBP;
– założono blog komisji: <http://knt-sbp.blogspot.com/> oraz profil na Facebooku;
– udostępniono na portalu SBP raporty o stanie komputeryzacji bibliotek publicznych;

– opracowano i udostępniono w Zachodniopomorskiej Bibliotece Cyfrowej materiały z konferencji *Automatyzacja bibliotek publicznych*.

SEKCJA BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH I SZKOLNYCH

– przygotowanie ankiety online określającej potrzeby szkoleniowe nauczycieli bibliotekarzy.

CEL V. Zwiększenie prestiżu społecznego zawodu bibliotekarza.

KOMISJA ODZNACZEŃ I WYRÓŻNIEŃ

W okresie sprawozdawczym Komisja rozpatrzyła i zaopiniowała pozytywnie wnioski do następujących odznaczeń:

– Medal „Bibliotheca Magna Perennisque” (Miejska Biblioteka Publiczna w Opolu, Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu, Sądecka Biblioteka Pu-

bliczna im. J. Szujskiego w Nowym Sączu, Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej w Katowicach);

- Honorowa Odznaka SBP – przyznano ją 30 osobom;
- Medal „W dowód uznania” – przyznano go 83 osobom oraz 12 instytucjom.
- Komisja rozpatrzyła i poparła wnioski (20) do odznaczeń resortowych.

SEKCJA CZYTELNICTWA CHORYCH I NIEPEŁNOSPRAWNYCH

– współpraca z WBPiCAK w Poznaniu i Polskim Towarzystwem Bibliote-rapeutycznym w zakresie organizacji kursów biblioterapii III stopnia (30 godz.; udział 20 bibliotekarzy) oraz warsztatów „Sztuką jest dobre wspieranie”.

DZIAŁALNOŚĆ OGNIW TERENOWYCH

(okręgów, oddziałów i kół)

Na koniec 2011 r. SBP liczyło 7517 członków, o 570 osób mniej niż w roku 2010 (-7%). Różnica wynika m.in. z przeprowadzonych we wszystkich okręgach weryfikacji liczby członków, w związku z pracami nad tworzeniem komputerowej bazy danych. Członkowie zrzeszeni byli w 306 kołach (+3) i 58 oddziałach (+1). Nowy oddział powołano w okręgu warmińsko-mazurskim. Podobnie jak w latach poprzednich największa liczba członków pracuje w bibliotekach publicznych – 4891 osób (65%), 567 osób w bibliotekach naukowych (7,5%), 183 w szkolnych, 159 w pedagogicznych, 158 w bibliotekach szkół wyższych. Okręgi, oddziały i koła prowadziły różnorodną działalność statutową, związaną z następującymi celami realizacji długofalowej strategii Stowarzyszenia.

CEL I: Uzyskanie przez SBP realnego wpływu na kształtowanie polityki i praktyki bibliotecznej.

OKRĘG PODLASKI

- warsztaty *Aspekty prawne funkcjonowania bibliotek* zorganizowane wspólnie z ZG SBP, w których uczestniczyło 25 członków Stowarzyszenia (20-21.06.);
- wydanie przez białostocki oddział SBP *Bibliografii woj. podlaskiego za lata 2005-2006*;
- suwalski oddział SBP współorganizował w Suwałkach warsztaty dotyczące MAK-a+;
- koło SBP w Bibliotece Publicznej im. Marii Konopnickiej zorganizowało wystawę upamiętniającą suwalską bibliotekarkę Jadwigę Towarnicką w 25 rocznicę śmierci.

OKRĘG POMORSKI

- warsztaty dla bibliotekarzy pod hasłem *Negocjacje i mediacje na różnych poziomach wzajemnej zależności*, organizator: oddział SBP w Słupsku;
 - spotkanie informacyjne oraz szkolenie „Awans zawodowy nauczycieli”, organizator: Koło Bibliotekarzy Szkolnych w Wejherowie (oddział w Gdańsku).
- Zarząd Okręgu poparł petycję pracowników MBP w Słupsku, skierowaną do prezydenta miasta w sprawie cięć budżetowych w placówce, planowanych na 2012 r. Opiniował również kandydaturę na stanowisko dyrektora Gminnej Biblioteki Publicznej w Gniewinie. Zarząd Oddziału w Gdyni wydał opinię w sprawie kandydata na stanowisko dyrektora Biblioteki Miejsko-Powiatowej w Kwidzynie.

OKRĘG ŚLĄSKI

- konsultacja w terenie propozycji zmian w ustawie o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;

– udział przewodniczącej Zarządu Okręgu w posiedzeniu Komitetu Redakcyjnego „Bibliotekarza”.

Zarząd Okręgu opiniował kandydatów na stanowiska dyrektorów: Gminnej Biblioteki Publicznej w Poraju, MBP w Katowicach, Gminnej Biblioteki Publicznej w Psarach, MBP w Cieszynie. Zwrócił się też o opinię prawną nt. organizowanych wyjazdów zagranicznych dla bibliotekarzy.

OKRĘG MAŁOPOLSKI

Przewodnicząca Zarządu Okręgu uczestniczyła w pracach komisji konkursowych na stanowiska dyrektorów: MBP w Andrychowie, WBP w Krakowie. Zarząd Okręgu sporządził ponadto opinie na temat nowego Regulaminu Organizacyjnego WBP. Przewodniczący oddziału w Krakowie, Jerzy Krawczyk reprezentował SBP w komisjach konkursowych na stanowiska dyrektorów: WBP w Krakowie oraz MBP w Tarnowie, zaś przedstawicielki oddziału w Tarnowie w komisji konkursowej wybierającej dyrektora MBP w Tarnowie.

OKRĘG ŁÓDZKI

– przygotowanie opinii nt. nowych projektów legislacyjnych z zakresu prawa bibliotecznego;

– opiniowanie kandydatów na stanowiska dyrektorów: Miejsko-Powiatowej Biblioteki Publicznej w Zgierzu, MBP w Wolborzu.

OKRĘG WARMIŃSKO-MAZURSKI

W ciągu całego roku sprawozdawczego przekazywano bibliotekarzom z bibliotek publicznych informacje na temat stanu zaawansowania prac legislacyjnych nad nową ustawą dot. działalności kulturalnej. Zarząd Okręgu zajmował stanowiska w sprawie likwidacji filii bibliotecznych w gminie Purda oraz w sprawie osób ubiegających się o stanowiska kierownicze w bibliotekach. Opiniowano ponadto różnego rodzaju dokumenty dotyczące zmian organizacyjnych w bibliotekach, w tym pedagogicznych i szkolnych. Przygotowano uwagi odnośnie do działalności bibliotek, zawodu bibliotekarza (dla BN, UM, FRSI, IK). Przedstawiciele Zarządu Okręgu wzięli aktywny udział w pracach zespołu ds. budowania strategii WBP w Olsztynie, przyjętej do realizacji na lata 2011-2015.

Zarząd Oddziału w Olsztynie udzielił rekomendacji w sprawie dalszego zatrudnienia Danuty Pol-Czajkowskiej na stanowisku dyrektora MBP w Olsztynie.

Elbląski Oddział otrzymał dotacje na warsztaty, spotkania autorskie, koncerty oraz konkursy w ramach projektu „Edukacja kulturalna”.

OKRĘG OPOLSKI

- spotkanie z przewodniczącą SBP z okazji otwarcia nowej siedziby MBP w Opolu;
- szkolenie dla przedstawicieli kół nt. komunikacji wewnętrznej.

OKRĘG WIELKOPOLSKI

- współorganizacja VII Forum SBP;
- opiniowanie kandydatów na dyrektora Biblioteki Publicznej w Dusznikach i Książu Wlkp.

OKRĘG KUJAWSKO-POMORSKI

- konsultacje środowiskowe nt. łączenia bibliotek z innymi instytucjami kultury, a także oceny programu „Biblioteka+”;
- opinie nt. ankiety dot. badania potrzeb organizacji pozarządowych w zakresie polityki lokalowej miasta Torunia;
- organizacja I etapu ogólnopolskiego konkursu „Bibliotekarz Roku”;
- wystosowanie przez Zarząd Oddziału we Włocławku pisma do prezydenta i Rady Miasta Włocławek o zwiększenie dotacji dla MBP we Włocławku i podwyżki płac dla bibliotekarzy.

OKRĘG DOLNOŚLĄSKI

- współorganizacja warsztatów poświęconych kwestiom prawnym działalności bibliotek;
- poparcie stanowiska ZG SBP w sprawie projektu nowelizacji ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
- wystąpienie przewodniczącej Oddziału SBP w Jeleniej Górze do nowego starosty lwóweckiego z prośbą o usamodzielnienie Biblioteki Pedagogicznej;
- wystosowanie do władz gminy Nowa Ruda stanowiska Zarządu Oddziału SBP w Kłodzku w sprawie planów reorganizacji struktury Centrum Kultury Gminy Nowa Ruda oraz wchodzącej w jego skład Biblioteki Publicznej Gminy Nowa Ruda (podkreślono zasadność rozdzielenia obu instytucji);
- wydanie opinii przez Zarząd Oddziału w sprawie regulaminu organizacyjnego PiMBP w Kłodzku, powołania dyrektora MBP w Polanicy Zdroju, MBP w Dzierżonowie oraz odwołania dyrektora PiMBP w Kłodzku;
- opiniowanie przez Koło SBP w Dolnośląskiej Bibliotece Publicznej zmian w *Regulaminie organizacyjnym biblioteki*.

OKRĘG LUBUSKI

Zarządy Okręgu oraz Oddziałów SBP w Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze przesłały na adres posła Jerzego Fedorowicza pisma dot. poparcia działań ZG w sprawie projektu nowelizacji ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.

Zarząd Oddziału w Zielonej Górze zwrócił się z prośbą do wójta gminy Trzebiechów o rozpatrzenie możliwości powierzenia Jolancie Kaczorowskiej stanowiska dyrektora Gminnej Biblioteki Publicznej w Trzebiechowie.

OKRĘG PODKARPACKI

Zarządy Okręgu w Rzeszowie i Oddziału w Tarnobrzegu wystosowały protesty przeciwko projektowi nowelizacji ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej w kształcie proponowanym przez rząd, popierając równocześnie stanowisko ZG SBP.

OKRĘG MAZOWIECKI

Przewodnicząca Zarządu Okręgu J. Pasztaleniec-Jarzyńska opiniowała dokument opracowany na zlecenie Biura Kultury Urzędu m.st. Warszawy pt. *Miasto kultury i obywateli. Program rozwoju kultury w Warszawie do roku 2020. Etap I*. W opinii zwróciła uwagę na większe wykorzystanie potencjału bibliotek i bibliotekarzy w programie. Zarząd Okręgu, we współpracy z ZG SBP zorganizował w dniach 20-21.09. w siedzibie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Warszawie dwudniowe warsztaty „Aspekty prawne funkcjonowania bibliotek”. Wzięło w nich udział 20 bibliotekarzy z województwa mazowieckiego, reprezentujących wszystkie typy bibliotek. Oddział w Ostrołęce opiniował kandydata na kierownika GBP w Rzekuniu, a Oddział w Płocku na stanowisko dyrektora Książnicy Płockiej.

OKRĘG ZACHODNIOPOMORSKI

Przedstawiciele Zarządu Okręgu wzięli udział w konsultacjach społecznych „Planów Działania na rok 2012 w ramach Priorytetów VI-IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”.

OKRĘG LUBELSKI

- Zarząd Okręgu wspólnie z WBP w Lublinie zorganizował II Lubelskie Forum Bibliotekarzy;
- promocja IV edycji wojewódzkiego konkursu „Książka Roku” – na piękną i wartościową książkę dotyczącą regionu lubelskiego.

CEL II. SBP ważnym partnerem w tworzeniu społeczeństwa wiedzy.

OKRĘG PODLASKI

– Białostocki Oddział SBP był partnerem w projekcie „Biblioteka – Informacja – Terapia” realizowanym wspólnie z Książnicą Podlaską im. Łukasza Górnickiego oraz Miejską Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

OKRĘG POMORSKI

– współpraca z samorządem lokalnym, instytucjami państwowymi, kulturalnymi i organizacjami pozarządowymi, m.in. w wydaniu przez Oddział SBP w Słupsku publikacji *Książk@elektroniczna: przyszłość czy przeszłość?*

– zorganizowanie przez Koło Bibliotekarzy Szkolnych w Wejherowie spotkania dla bibliotekarzy szkolnych powiatu wejherowskiego w celu przedstawienia m.in. projektu Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej.

OKRĘG ŚLĄSKI

Przewodnicząca Zarządu Okręgu uczestniczyła w centralnej inauguracji X Ogólnopolskiego i I Międzynarodowego Tygodnia Czytania Dzieciom (Cieszyn, 1.06). Zarząd Oddziału w Częstochowie współorganizował VIII Regionalne Forum Bibliotekarzy: *Biblioteki mobilne, biblioteki otwarte*; przygotowano m.in. prezentację: *Kultura i edukacja w bibliotece publicznej*. Członkowie Koła SBP w Raciborzu zorganizowali w bibliotece Dzień Czeski. Koło przy Powiatowej Bibliotece Publicznej w Gliwicach było organizatorem III konferencji regionalnej pt.: „Śląsko-kaszubskie klimaty regionalnej kultury i literatury”. Przedstawiciel Zarządu Oddziału wziął udział w IX Forum Częstochowskich Organizacji Pozarządowych.

OKRĘG ŁÓDZKI

– popularyzacja w środowisku regionalnym ankiety dotyczącej postulowanych kierunków doskonalenia bibliotekarzy;

– Sekcja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych zorganizowała drugą edycję rajdu rowerowego „Odjazdowy Bibliotekarz”, w której wzięło udział 738 osób. Rajd popularyzowano w mediach elektronicznych (m.in. portal sbp.pl, bibliosfera.net.pl, EBIB, ISBNik, Moje Miasto Łódź, Moje Miasto Lublin, Plaster Łódzki, blogi biblioteczne i strony wielu bibliotek), lokalnych gazetach i radiostacji;

– Sekcja Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych zrealizowała m.in. projekty skierowane do pensjonariuszy DPS Włókniarz: XIII edycję konkursu plastycznego „Sztuka jak Balsam”, we współpracy z Regionalnym Centrum Polityki Społecznej i Zespołem ds. Osób Niepełnosprawnych, spotkanie autorskie z niewidomą pisarką Hanną Pasterny;

– Sekcja Edukacji Młodego Czytelnika zorganizowała: konkurs „New Look na Druk” w ramach projektu WiMBP im. Marszałka J. Piłsudskiego „Dni Gutenberga” (3-4.06.); głośne czytanie pt. *Za mundurem książki sznurem – czytanie jest OK*; pomagała w organizacji spotkań autorskich z Joanną Olech i Marcinem Pałaszem; brała udział w projekcie „Łódzkie Biblioparty. 90. urodziny bibliotek dla dzieci”;

– Oddział Łódzki był współorganizatorem następujących szkoleń: „Wykorzystanie form teatralnych w pracy z dziećmi w wieku szkolnym i przedszkolnym, Zastosowanie elementów dramy i techniki teatru cieni w procesie aktywizacji grupy”;

– Koło SBP w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej było współorganizatorem spotkania dla nauczycieli „Trudne tematy, czyli o terapeutycznej roli książki”;

– Zarząd Oddziału w Sieradzu we współpracy z Powiatową Biblioteką Publiczną oraz Urzędem Miasta Sieradza, realizował zadanie „W poszukiwaniu wartościowej literatury współczesnej”;

– Koło SBP w Łasku od lat ściśle współpracuje z Muzeum Historii Łaska przy wystawach, wernisażach i konkursach, organizują wyjazdy do łódzkich teatrów, kin i filharmonii;

– Koło SBP w Zduńskiej Woli zorganizowało wystawę prac przedszkolaków oraz spotkanie ze słuchaczami Studium Języka Polskiego pod hasłem *Język polski łatwy czy trudny*.

OKRĘG WARMIŃSKO-MAZURSKI

– prezentacja dokonań SBP na Warmii i Mazurach w wydawnictwie jubileuszowym pt.: *60 lat Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie*;

– współpraca z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w zakresie publikacji w kolejnych numerach „Bibliotekarza Warmińsko-Mazurskiego” artykułów dot. zawodu bibliotekarza;

– Zarząd Oddziału w Olsztynie był organizatorem m.in. wykładu dr Anity Frankowiak z cyklu „Rola kobiety w społeczeństwie” pt. *Savoir-vivre w pracy i kontaktach służbowych* w ramach współpracy z Instytutem Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie; spotkania poświęconego bibliotekom naukowym w Olsztynie, promocji książki, której współautorką jest Elżbieta Borajkiewicz, długoletni członek Zarządu Okręgu Warmińsko-Mazurskiego;

– członkowie Oddziału Ostródzkiego włączali się w sporządzanie zestawień bibliograficznych i wystaw tematycznych skierowanych do członków Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

OKRĘG OPOLSKI

– organizacja wystawy „Zabytki regionu w twoim obiektywie”, warsztatów dla nauczycieli „Rusz głową zmierz się z mową” – warsztat profilaktyki logopedycznej, lekcji bibliotecznych dla dzieci (Koło SBP w Głubczycach przy Filii Biblioteki Pedagogicznej);

– wieczory poetyckie, instruktaż komputerowy dla seniorów, spotkania z podróżnikami, spotkanie dla osób niepełnosprawnych „Okaz serce innym”, zajęcia z języka niemieckiego (Koło SBP w Gogolinie);

OKRĘG KUJAWSKO-POMORSKI

Przewodnicząca Zarządu Okręgu uczestniczyła w VIII Toruńskim Forum Organizacji Pozarządowych. Na zaproszenie Starosty Toruńskiego brała udział w spotkaniu Twórców Kultury i Sztuki Powiatu Toruńskiego (14.05). Podczas seminarium dla bibliotekarzy powiatu toruńskiego przedstawiła strategię SBP oraz nowy wizerunek Stowarzyszenia.

Członkowie SBP z oddziałów i kół uczestniczyli w warsztatach nt. usług dla seniorów i osób niepełnosprawnych, technologii komunikacyjnych i informacyjnych, kursie internetowym „Zakładamy Młodzieżowe Kluby Filmowe” (Koło SBP w Sępólnie Krajeńskim), szkoleniach: „Komunikacja wewnętrzna w SBP” (Koła SBP w Nakle, Barcinie, Szubinie), „Zintegrowany system zarządzania bibliotek SOWA 2” (Koło w Tucholi).

OKRĘG LUBUSKI

– w ramach współpracy z WiMBP w Zielonej Górze zorganizowano w dn. 6-8.12 „Porę poetów”, trzydniowe święto poezji, podczas którego odbyły się spotkania autorskie, widowiska poświęcone poetom: Bohdanowi Zadurze, Marcinowi Świetlickiemu, Tadeuszowi Różewiczowi, promocję *Antologii dramatu lubuskiego* – publikacji prezentującej stan lubuskiej dramaturgii;

– Zarząd Okręgu składał do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego wnioski o dofinansowanie imprez organizowanych wspólnie z zielonogórką WiMBP;

– Koło w Dębnie współpracowało z Urzędem Gminy w wydawaniu biuletynu „Merkuriusz Dębnowski”;

– Zarząd Oddziału w Gorzowie Wlkp. zorganizował spotkanie z dr Leszkiem Kanią, autorem powieści *Na odsiecz Lwowa* (24.11) oraz z autorami i wydawcą

książki *Od Moczarowskiego do Śladkowskiego. Gabinet Polski Odrodzonej 1918-1939*, skierował także wniosek do Urzędu Miasta o uhonorowanie Witolda Karpyzy (pedagoga, długoletniego pracownika Biblioteki Pedagogicznej) poprzez nadanie jego imieniem nazwy jednej z ulic;

– członkowie Koła SBP w Dębnie uczestniczyli w Międzynarodowym Plenerze Malarskim, współtworząc wydawnictwo stanowiące jego część, a także w projekcie historycznym polsko-niemiecko-czesko-ukraińskim „Kozaki – Pyrzany. Polifonia pamięci o przymusowych migracjach we wspomnieniach Polaków, Niemców i Ukraińców”;

– Koło w Bieniowie zorganizowało Gminny Konkurs Recytatorski oraz konkurs Mały Talent, Turniej Wiedzy o Julianie Tuwimie.

OKRĘG ŚWIĘTOKRZYSKI

– w ramach obchodów „Tygodnia z Internetem” zorganizowano w dn. 4.02. wspólnie z WBP warsztaty dla seniorów pt. „Pomyszkuj w bibliotece”;

– Koło w Końskich współorganizowało z PiMBP w Końskich szkolenie dla bibliotekarzy powiatu koneckiego pt. „Opis bibliograficzny artykułów w formacie MARC 21” na potrzeby bibliografii regionalnej;

– Koło SBP w Starachowicach zorganizowało cykl wykładów dla Uniwersytetu Trzeciego Wieku nt. „Wykus – serce wolnej Polski”, Twórczość Czesława Miłosza.

OKRĘG ZACHODNIOPOMORSKI

– udział C. Judek i L. Marcinkiewicz w debacie i warsztatach oraz konferencji dotyczącej Zachodniopomorskiego Programu Edukacji Cyfrowej dla Pokolenia 50+, zorganizowanego przez Stowarzyszenie „Miasta w Internecie”, w ramach *Zachodniopomorskiego partnerstwa na rzecz edukacji cyfrowej*;

– członkowie Okręgu oraz Oddziału SBP w Słupsku brali udział w warsztatach nt. kreowania wizerunku organizacji (Koszalin, 30.09.);

– Zarząd Okręgu zorganizował I Forum Bibliotekarzy Województwa Zachodniopomorskiego pt.: *Jak pozyskać, jak nie stracić czytelnika. Strategie pracy z użytkownikiem w bibliotece publicznej*;

OKRĘG MAZOWIECKI

– przewodnicząca Okręgu była koordynatorem przedsięwzięcia I Salon Bibliotek, podczas XX Targów Książki Historycznej, które odbyły się w dniach 24-27 listopada 2011 r. w Warszawie. W seminarium „Małe ojczyzny – historyczne wydawnictwa bibliotek” prezentowane były: Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Ursus m.st. Warszawy oraz Miejska Biblioteka Publiczna w Podkowie Leśnej. Na stoisku I Salonu Bibliotek swoje publikacje prezentowały m.in. PBP w Ciechanowie, Książnica Płocka, MBP w Radomiu;

– „Biblioteki kulturalną wizytówką Mazowsza”, spotkanie wyjazdowe Zarządu Okręgu Mazowieckiego odbyło się w Płocku. Spotkanie zorganizowane we współpracy z Zarządem Oddziału w Płocku oraz kołem SBP w Książnicy Płockiej miało charakter integracyjny i szkoleniowy. Główny referat wygłosił mec. R. Gołał (*Własność intelektualna w praktyce bibliotek w świetle przepisów prawa autorskiego*). W części drugiej przedstawicielka Książnicy Płockiej przedstawiła sytuację bibliotek płockich (*Książnica Płocka i biblioteki powiatu płockiego dziś*). Z kolei J. Pasztaleniec-Jarzyńska przybliżyła działalność SBP, przewodnicząca Oddziału Płockiego Bogumiła Tobota omówiła wyniki badania ankietowego mieszkańców Płocka nt. wizerunku bibliotekarza;

– Oddział w Ciechanowie zorganizował cykl imprez „Z bibliotecznej półki” poświęconych historii Ziemi Cieszyńskiej, Oddział w Płocku – seminarium „Biblioteki kulturalną wizytówką Mazowsza”, Oddział w Ostrołęce – debata literacką *Poeci małych ojczyzn*, Koło SBP w Iłży – cykl działań z młodzieżą „Tradycja duszą narodu” oraz projekt „Zabawa kluczem do wiedzy”, Oddział w Siedlcach i Koło w MBP w Mińsku Mazowieckim – różnorodne wystawy i konkursy w ramach „Tygodnia Bibliotek”;

OKRĘG LUBELSKI

- uruchomienie strony WWW okręgu <http://hl.wbp.lublin.pl/sbp/>;
- zorganizowanie wyjazdowego seminarium szkoleniowego dla kadry kierowniczej bibliotek województwa lubelskiego „Szlakiem Miłosza” (28.06 – 2.07.);
- udział przedstawicieli Zarządu Oddziału w Zamościu w szkoleniach dla organizacji pozarządowych prowadzonych przez Zamojskie Forum Inicjatyw Społecznych;
- współpraca Zarządu Oddziału w Białej Podlaskiej z Klastrem Bibliotek Białskich m.in. przy organizacji „Tygodnia Bibliotek”.

OKRĘG DOLNOŚLĄSKI

- udział przewodniczącej Oddziału Jeleniogórskiego w pracach komisji tworzącej *Strategię Rozwoju Jeleniej Góry* (w części dotyczącej kultury, sportu i turystyki);
- udział członków Koła Lwóweckiego w przygotowaniach do otwarcia Europejskiego Centrum Kulturalno-Informacyjnego w Gryfowie Śląskim;
- objęcie przez Oddział SBP w Kłodzku patronatu nad imprezą „Bieguny Kultury”, organizowaną przez MBP oraz Miejski Ośrodek Kultury w Nowej Rudzie;
- Koło Nauczycieli Bibliotekarzy wspólnie z Zarządkiem Oddziału we Wrocławiu i Dolnośląską Biblioteką Pedagogiczną zorganizowali konferencję naukową z cyklu „Szkolne Centra Multimedialne – nowoczesne technologie w bibliotekach, zastosowanie nowoczesnych narzędzi informacyjno-komunikacyjnych”.

OKRĘG MAŁOPOLSKI

- Oddział w Nowym Sączu: współudział w organizowaniu imprez kulturalno-oświatowych, typu: spotkania autorskie, wieczory poetyckie, wystawy, konkursy np. „Nowy Sącz w obiektywie”, „O Wawrzyn Sądeckich”, „Sądeckie Duety Literackie”, „Zaduszki literackie”, „Moja recenzja książki (Gorlice)”, „Międzynarodowa Galicyjska Jesień Literacka Pogórza” (Stary Sącz), „Teatr a literatura” (Limanowa);
- współpraca z Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej w Tarnowie w projekcie „Otwieramy drzwi”, warsztaty terapii zajęciowej, współpraca z Zakładem Karnym, Tarnowskim Oddziałem Polskiego Związku Niewidomych, Tarnowskim Oddziałem Polskiego Związku Głuchych, Wojewódzkim Szpitalem im. św. Łukasza, Specjalistycznym Szpitalem im. T. Szczeklika, Klubem Inteligencji Katolickiej (Koło SBP w Tarnowie przy MBP);
- współpraca z władzami samorządowymi w zakresie przygotowania projektów związanych z jubileuszem 65-lecia Biblioteki, udział w akcji „Cała Polska czyta dzieciom, cała Bochnia czyta dzieciom”, wakacyjne akcje plastyczne („Zostań grafikiem...”), udział w jury konkursów recytatorskich, teatralnych, plastycznych (Koło SBP w Bochni);
- udział w organizacji warsztatów dziennikarskich dla młodzieży „Media bez tajemnic”, organizacja kursów komputerowych dla seniorów, warsztatów językowych, wystawy „Bóg bogaty w miłosierdzie” (poświęcona III Pielgrzymce Jana Pawła II), spotkań autorskich z okazji Międzynarodowej Literackiej Jesieni Galicyjskiej (Koło SBP w Brzesku).

OKRĘG PODKARPACKI

- Koło SBP w Kolbuszowej było współorganizatorem spotkań z pisarzami, oraz imprez literackich (XXI Międzynarodowa Galicyjska Jesień Literacka);
- członkowie SBP w Krośnie zorganizowali XII edycję Krośnieńskiego Konkursu Literackiego, zaś Koło w Tarnobrzegu seminarium *Łamiąc milczenie – emocje dobre, emocje złe*.

CEL III. Zwiększenie roli SBP w działaniach na rzecz integracji środowiska.

OKRĘG PODLASKI

- warsztaty „Trening twórczego rozwoju i poprawy pamięci”, zorganizowane wspólnie z Kołem SBP w Białymstoku;
- rajd rowerowy „Odjazdowy Bibliotekarz w Suwałkach”;
- wyjazdy integracyjne bibliotekarzy z Oddziałów Białostok i Suwałki.

OKRĘG POMORSKI

Największą imprezą integracyjną w regionie był *Pomorski Dzień Bibliotekarza*, zorganizowany wspólnie przez Okręg oraz Oddziały w Gdyni i Słupsku. Uroczystość odbyła się 21 maja w Zespole Szkół Leśnych w Warcinie. Wzięło w niej udział ok. 100 bibliotekarzy. Z tej okazji wręczono zasłużonym bibliotekarzom odznaczenia Wojewody Pomorskiego, Zarządu Głównego SBP, a także Prezydenta Miasta Słupska.

Okręg Pomorski aktywnie włączył się ponadto w obchody Miesiąca Godności Osób Niepełnosprawnych w Słupsku. Podczas pikniku miejskiego zorganizowano stoisko SBP z książką dla niewidomych oraz wystawę rękodzieła podopiecznych Warsztatu Terapii Zajęciowej PZN Ich Prace, która została wyeksponowana w MBP w Słupsku.

Aktywność oddziałów i kół:

- dyktando „Bibliotekarz mistrz ortografii” (Oddział Słupski);
- praca metodą projektu w bibliotece szkolnej, szkolenie dla polonistów i kashubistów oraz innych nauczycieli zainteresowanych edukacją regionalną i międzykulturową (Koło Bibliotekarzy Szkolnych w Wejherowie);
- zabawy stare i nowe w pracy z dziećmi i młodzieżą, warsztaty (Koło SBP w Lęborku, Oddział Słupski);
- warsztaty „Negocjacje i mediacje na różnych poziomach wzajemnej zależności” (Oddział Słupski).

OKRĘG ŚLĄSKI

- wojewódzkie obchody Dnia Bibliotek i Bibliotekarza (26.05. w MBP w Mikołowie);
- wyjazdy integracyjne dla członków SBP, emerytów i innych osób (m.in.: Koła w Bytomiu, Chorzowie, Czeladzi, Piekarach Śląskich i Rudzie Śląskiej, Sosnowcu);
- prelekcje, akcja „głośne czytanie”, spotkania muzyczne oraz literacko-filmowe dla pensjonariuszy Domu Opieki Społecznej (Koło SBP w Sosnowcu, Koło SBP w Bytomiu);
- współpraca ze Strażą Miejską, Komendą Policji oraz Stowarzyszeniem „Persona” na Rzecz Promocji i Ochrony Zdrowia Psychicznego w Raciborzu, organizacja spotkań poetyckich, przedstawień teatralnych, itp. (Koło SBP w Raciborzu);
- projekt „Komputer bez barier wiekowych”, adresowany do osób 50+, udział w Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy (Koło SBP w Czeladzi);
- wycieczki do Tyńca i Krakowa, do Muzeum Powstania Warszawskiego i Centrum Nauki Kopernik w Warszawie (Zarząd Oddziału w Częstochowie).

OKRĘG MAŁOPOLSKI

Zarząd Okręgu zorganizował wycieczkę do MBP w Chrzanowie (październik). Przewodnicząca Zarządu uczestniczyła w uroczystościach związanych z jubileuszami 65-lecia bibliotek: PiMBP w Bochni (maj), Dąbrowie Tarnowskiej (październik), MBP w Chrzanowie (grudzień) oraz oddaniem do użytku nowego budynku PiMBP w Brzesku (czerwiec), wzięła też udział w seminarium dla bibliotekarzy powiatu tarnowskiego (28.05.2011 – prelekcja: Rola SBP w promowaniu zawodu bibliotekarza).

OKRĘG ŁÓDZKI

– powołano administratora bazy danych członków okręgu, który zebrał od przewodniczących oddziałów informacje i opracował je, zgodnie z wytycznymi ZG SBP;

– na stronie Okręgu oraz w odpowiednich działach ogólnopolskiego portalu SBP propagowano inicjatywy i aktualne informacje dotyczące działalności Okręgu, oddziałów i kół.

OKRĘG WARMIŃSKO-MAZURSKI

– Zarząd Okręgu przygotował ankietę skierowaną do bibliotekarzy pracujących 5 lat w zawodzie;

– obchody Powiatowego Dnia Bibliotekarza w Leśniczówce Pranie (Koło w Działdowie);

– cykliczne spotkania Zespołu Samokształceniowego Nauczycieli Bibliotekarzy i Koła SBP w celu integrowania środowiska bibliotekarskiego gminy Morąg i Miłakowo (Oddział w Ostródzie).

OKRĘG OPOLSKI

Zarząd Okręgu przygotował wyjazd na Targi Książki do Krakowie, w którym uczestniczyli także młodzi pracownicy bibliotek opolszczyzny. Przedstawiciele Zarządu Okręgu włączyli się w przedsięwzięcia organizowane przez Koła SBP, m.in. wyjazd integracyjny do Brzegu, brali również udział w uroczystościach jubileuszowych opolskich bibliotek (w tym Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego, Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej).

OKRĘG WIELKOPOLSKI

– współorganizacja VIII Patronalnego Świąta Wielkopolskich Bibliotekarzy (17. 09);

– pomoc w organizacji VI Forum Młodych Bibliotekarzy *OtwarcieBibliotekarzy.eu*;

– wyjazd szkoleniowy „Głogów – Zielona Góra jako przykład miast rewitalizujących obiekty kultury materialnej”, wyjazd integracyjny do Leśniczówki Błotkowo, XXXIV Międzynarodowy Listopad Poetycki – XVII Dzień Leszczyński (Oddział w Lesznie).

OKRĘG ZACHODNIOPOMORSKI

– organizacja spotkań i warsztatów w ramach integracji z osobami niepełnosprawnymi, II spotkanie kulturalno-oświatowe dla bibliotekarzy bibliotek publicznych i szkolnych z gminy i powiatu polickiego (Koło SBP w Policach);

– organizacja Wojewódzkiego Świąta Bibliotekarzy (Oddział w Koszalinie).

OKRĘG KUJAWSKO-POMORSKI

– organizacja spotkań z okazji „Dni Bibliotekarza i Bibliotek”, uczestnictwo w jubileuszach: 50-lecia GBP w Radziejowie z/s w Płowcach, 90-lecia Biblioteki Pedagogicznej w Toruniu, 65-lecia MBP w Lipnie;

– współorganizacja szkolenia „Między nami”, poświęconego komunikacji społecznej, w którym uczestniczyli przewodniczący kół i członkowie oddziałów SBP;

– centralne obchody z okazji „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek” w Ośrodku Chopinowskim w Szafarni (Oddział w Bydgoszczy);

– festyn „Na Wyspie” zorganizowany z okazji Dnia Dziecka przez Bibliotekę Publiczną Miasta i Gminy w Łabiszynie oraz Łabiszyński Dom Kultury (Koło SBP w Barcinie);

– „Noc Kupały – wirtualny koncert życzeń” (Koło SBP w Bydgoszczy);

– „Czwartkowe biesiady kulturalne – zrozumieć artystę, pokochać sztukę” – cykl imprez promujących dziedzictwo kulturowe regionu, „Noc Kupały” (Koło SBP w Nakle);

– wyjazd do Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa w Grębocinie, zwiedzanie Biblioteki UMK w Toruniu, szkoleniowa wycieczka do MBP im S. Zeromskiego na Helu (Koło SBP w Brodnicy);

– wyjazd do Centrum Nauki Kopernik w Warszawie oraz do Lublina, Sandomierza i Zamościa (Koło w Grudziądzu).

OKRĘG LUBUSKI

– spotkanie w Czytelni Biblioteki Pedagogicznej w Gorzowie Wlkp. poświęcone legendarnemu gorzowskiemu pedagogowi oraz bibliotekarzowi Witoldowi Karpyzie (Zarząd Oddziału SBP w Gorzowie Wlkp.);

– turnieje bibliotekarskie zorganizowane na kręgielni (Koło SBP przy WiMBP w Zielonej Górze);

– przedstawienie *Mole książkowe* (Koło SBP w Dębnie).

OKRĘG ŚWIĘTOKRZYSKI

– organizacja seminarium dla bibliotekarzy województwa świętokrzyskiego, podczas którego ogłoszono wyniki VI edycji konkursu wojewódzkiego na „Bibliotekarza oraz Bibliotekę Roku”, wycieczka do Biblioteki Jagiellońskiej oraz WBP w Krakowie;

– organizacja *Dni Końskich*, konkurs fotograficzny, bajkowe poranki dla dzieci, głośne czytanie bajek (Koło SBP w Końskich);

– organizacja II edycji konkursu „Najlepszy czytelnik biblioteki”, obchody patrona PiMBP ks. prof. W. Sedlaka oraz przygotowanie wystawy „Biblioteka – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość” (Koło SBP w Skarżysku-Kamiennej);

OKRĘG MAZOWIECKI

Zarząd Okręgu przekazywał informacje do zamieszczenia na portalu www.sbp.pl, zachęcał także wszystkie struktury Stowarzyszenia działające na terenie Mazowsza oraz biblioteki do promowania swojej działalności na portalu:

– udział w warsztatach poświęconych poprawie wizerunku SBP i lepszej komunikacji wewnętrznej wśród członków Stowarzyszenia. Przewodnicząca ZOM rozesłała do oddziałów przygotowane podręczniki i szablony oraz informacje o stosowaniu nowego logo w wydawnictwach lokalnych SBP oraz w materiałach informacyjnych o imprezach organizowanych przez Stowarzyszenia (plakaty, zaproszenia);

– przewodnicząca Okręgu oraz członkowie Zarządu brali udział w imprezach organizowanych w całym województwie z okazji „Tygodnia Bibliotek” i Dnia Bibliotekarza (w Mińsku, Chudku, gminie Kadzidło i Warszawie), w otwarciu siedziby MBP w Siedlcach po remoncie, w spotkaniu opłatkowym zorganizowanym przez Oddział Warszawski SBP w CBW;

– Joanna Paształenic-Jarzyńska w maju wzięła udział w spotkaniu na żywo w „Radiu dla Ciebie”, podczas którego wypowiedziała się na temat problemów bibliotek i czytelnictwa w województwie mazowieckim. Redakcji tego regionalnego radia przekazywała też informacje o ciekawszych wydarzeniach związanych z bibliotekarstwem na Mazowszu i działalnością SBP;

– z okazji XX Targów Książki Historycznej ukazał się specjalny dodatek do „Gazety Wyborczej” informujący o imprezach towarzyszących targom. J. Paształenic-Jarzyńska przygotowała informacje o I Salonie Bibliotek i imprezach towarzyszących (seminarium, spotkaniach z autorami);

– Dzień Bibliotekarza i Bibliotek, wyjazd studyjny do Transylwanii, w tym zwiedzanie biblioteki w mieście Alba, oraz trzydniowy wyjazd do Sandomierza, Kozłówek, Kazimierza Dolnego (Oddział w Ostrołęce);

– uroczyste spotkanie z okazji Dnia Bibliotekarza, dwie wystawy („Znakomite płoczniki” oraz „Marie jęgo życia” z okazji 95. rocznicy śmierci i 165. urodzin Henryka Sienkiewicza), spotkania autorskie, spotkanie dla dzieci „Co Unia Europejska robi, aby...”, rodzinne warsztaty plastyczne „Chwila na wypranie

motyla” i in., cykl „Muzyka terapią dla każdego” (adresowany głównie do pacjentów Dziennego Oddziału Psychiatrycznego Szpitala św. Trójcy w Płocku oraz do członków Stowarzyszenia Przeciwdziałania Patologii Społecznej „Między ludźmi” w Płocku), spotkania „W kręgu dziewięciu muz” adresowane do osób starszych, niepełnosprawnych (Oddział w Płocku);

– konkursy dla młodzieży, spotkania z młodymi czytelnikami, inscenizacje bałek, występy bibliotecznego teatryku „Nastolatki z F-16”, spotkania z pisarzami, lekcje biblioteczne (Oddział w Radomiu);

– imprezy tematyczne dla dzieci, m.in.: „Dzień piracki w bibliotece”, „Dzień indiański”, „Dzień z dinozaurami”, „Dzień ze skrzatami”, czytanie książek, spotkania z pisarzami, kiermasze książek, konkursy „Wydajemy własną książkę” oraz „Historie rodzinne – Jesteśmy twórcami książki elektronicznej” (Oddział w Siedlcach);

– tematyczne spacerunki po Warszawie, wyjazd edukacyjny połączony ze zwiedzaniem bibliotek kieleckich, zwiedzanie z przewodnikiem Cmentarza Żydowskiego w Warszawie (Oddział w Warszawie).

OKRĘG LUBELSKI

– podjęcie inicjatywy regionalnego konkursu „Bibliotekarz Roku”;

– promocja konkursu „Mistrz Promocji Czytelnictwa” wśród bibliotek województwa;

– współorganizacja konkursu wojewódzkiego na najlepszą bibliotekarkę pracującą z dziećmi – Nagroda im. Anny Platto;

– współpraca przy ocenie bibliotek w ramach wojewódzkiego programu „Wzorowa Biblioteka”;

– „Kulig bibliotekarski w roztoczańskich lasach” (Oddział w Zamościu).

OKRĘG DOLNOŚLĄSKI

– wycieczka dla członków kół z Jeleniej Góry i Lwówka Śląskiego oraz bibliotekarzy powiatu zgorzeleckiego do Goerlitz (Oddział Jeleniogórski);

– wycieczka do Opola, Mosznej i Rogowa. Uczestnicy wycieczki zwiedzili Oddział Rękopisów i Starodruków WBP w Opolu z siedzibą w Rogowie oraz zamek w Mosznej (Koło SBP przy MBP we Wrocławiu);

– szkolenia dla bibliotekarzy w zakresie wspierania edukacji wczesnoszkolnej (Koło SBP przy GBP Długosza);

– prezentacje o różnorodnej tematyce, m.in. *Fora Młodych Bibliotekarzy, jako narzędzie budowania tożsamości zawodowej* (Koło SBP Bibliotek Niepublicznych Szkół Wyższych);

– szkolenia dla bibliotekarzy powiatu pod hasłem „Budowanie relacji z czytelnikiem” (Koło SBP przy PiMBP w Oleśnicy).

CEL IV. Zwiększanie dostępu do różnych nowoczesnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego.

OKRĘG POMORSKI

– „Negocjacje i mediacje na różnych poziomach wzajemnej zależności” (14.12, Słupsk), szkolenie w formie warsztatów metodycznych (Oddział w Słupsku).

OKRĘG ZACHODNIOPOMORSKI

– cykliczne wykłady otwarte dla bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej przygotowujące do zawodu bibliotekarza (Koło SBP w Szczecinie);

– I Forum Bibliotekarzy Województwa Zachodniopomorskiego pod hasłem *Jak pozyskać, jak nie stracić czytelnika? Strategie pracy z użytkownikiem w bibliotece publicznej* (Oddział w Szczecinie).

OKRĘG ŚLĄSKI

Członkowie Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych uczestniczyli w redagowaniu czasopisma recenzowanego „Bibliotheca Nostra”, wydawanego przez AWF w Katowicach pod patronatem Zarządu Okręgu w Katowicach oraz zorganizowali wyjazd studyjne dla bibliotekarzy do bibliotek rumuńskich i duńskich;

- warsztaty dla bibliotekarzy z MBP w Zabrze „Nocne imprezy w bibliotece”, formy pracy z dziećmi w bibliotece (Koło SBP w Chorzowie);
- współtworzenie bibliotecznego kwartalnika online „BiblioFan” (Koło SBP przy MBP w Piekarach Śląskich).

OKRĘG ŁÓDZKI

– warsztaty „Komunikacja z trudnym klientem biblioteki”, panel dyskusyjny „Tworzenie materiałów promocyjnych w instytucjach non profit” (Sekcja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych);

- szkolenie „Biblioteka+. Infrastruktura Bibliotek” (Zarząd Oddziału w Sieradzu);

OKRĘG WARMIŃSKO-MAZURSKI

– warsztaty dla grupy bibliotekarzy „Komunikacja zewnętrzna, wewnętrzna, komunikowanie zmian i kształtowanie wizerunku organizacji poprzez elementy wizualne” w Warmińsko-Mazurskiej Bibliotece Pedagogicznej oraz w MBP w Bartoszychach;

- współpraca przy organizacji konferencji jubileuszowej 60-lecia WBP w Olsztynie.

OKRĘG OPOLSKI

– udział w warsztatach „Komunikacja wewnętrzna w organizacji”, „Cała naprzód”, „Gdzie jesteś czytelniku?”, „Rola biblioteki w strategii i działalności uczelni wyższej”.

OKRĘG WIELKOPOLSKI

– szkolenie z zakresu rozwoju osobistego dla członków SBP ze wszystkich oddziałów;

- udział w: VIII Forum Bibliotekarzy Powiatu Złotowskiego, II Forum Bibliotekarzy Powiatu Chodzieskiego, III Forum Bibliotekarzy Regionu Piłskiego (Oddział w Pile);
- publikacja *Biblioteki Leszna cz. I* (Oddział w Lesznie).

OKRĘG MAŁOPOLSKI

– cykl szkoleń dla pracowników bibliotek publicznych powiatu limanowskiego, prezentacje/warsztaty dotyczące programu bibliotecznego MAK+, wyjazd szkoleniowy do Biblioteki Głównej Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie (Koło SBP w Limanowej);

- wyjazdy studyjne oraz na targi książki dla bibliotekarzy z powiatu nowosądeckiego (Koło SBP w Sądeckiej Bibliotece Publicznej).

OKRĘG KUJAWSKO-POMORSKI

– udział w szkoleniach: przewodniczących okręgów SBP w Warszawie, administratorów okręgowych bazy członków SBP „Cała naprzód”;

- wyjazdy studyjne do warszawskich bibliotek (członkowie z Kół SBP w Barcinie, Mogilnie, Nakle, Szubinie);

– wydanie pozycji: *Tuchola. Od pradziejów do współczesności, Komu słowo, a komu ciszę?* – almanach poetów Borów Tucholskich, „Zapiski Tucholskie” nr 5/6 2009-2010 (Koło SBP w Tucholi), „Nie czas żałować róż, gdy płoną lasy...” (koło SBP w Sępólnie Krajeńskim), *Baśnie legendy regionu bydgoskiego* (Koło SBP w Bydgoszczy);

– wyjazd studyjny do Płocka, zapoznanie z działalnością Biblioteki Towarzystwa Naukowego, zwiedzanie Muzeum Mazowieckiego, (członkowie Koła SBP przy UMK, Oddział w Toruniu).

OKRĘG DOLNOŚLĄSKI

– warsztaty pod hasłem „Między nami – szkolenie poświęcone komunikacji wewnętrznej w organizacji” dla członków okręgu oraz przewodniczących oddziałów.

OKRĘG LUBUSKI

– konferencja „Biblioteka multimedialnym oknem na świat” (WiMBP w Zielonej Górze);

– wydanie jednego numeru „Bibliotekarza Lubuskiego”, w elektronicznej wersji czasopisma prezentowane były książki publikowane m.in. przez Wydawnictwo SBP.

OKRĘG ŚWIĘTOKRZYSKI

– współorganizacja przez Zarząd Okręgu wystawy fotografii A. Załęskiego „Ostaszów, Twer, Miednoje – Na nieludzkiej ziemi” oraz wystawy „W rocznicę Solidarności”, dwóch spotkań z cyklu „Podróże bez paszportu” (marzec i wrzesień), spotkania autorskiego z poetą księdzem prof. B. Miązkciem.

OKRĘG MAZOWIECKI

– współorganizacja seminarium w Książnicy Płockiej „Biblioteki kulturalną wizytówką Mazowsza” oraz dwudniowych warsztatów „Aspekty prawne funkcjonowania bibliotek”;

– przygotowanie przez Ewę Stachowską-Musiał konspektu warsztatów w zakresie profilaktyki ochrony zbiorów i przeprowadzenie dwóch szkoleń w tym zakresie;

– seminaria szkoleniowe i narady dla kierowników bibliotek publicznych z powiatu ciechanowskiego oraz ostrołęckiego;

– szkolenia: „Konserwacja zbiorów w bibliotece” i „Prawo autorskie w bibliotece” (Zarząd Koła SBP przy Bibliotece Pedagogicznej w Siedlcach);

– warsztaty na temat literatury dla młodzieży, szkolenie „Ochrona zbiorów we współczesnej bibliotece”, warsztaty na temat asertywności i pracy z tzw. trudnym czytelnikiem, wykład poety i literaturoznawcy D. T. Lebiody *Miłosz i rzeka Heraklita*, spotkania *Klubu pod Otwartą Księgą*, spotkania *Biblioteki muzyczne, Czesław Miłosz, Biblioteka jutra w projektach ACADEMICA i SYNAT/PASSIM* (Oddział w Warszawie);

– wydawanie czasopisma fachowego „Bibliotekarz Płocki” (Zarząd Oddziału w Płocku);

– wydawanie kwartalnika „Bibliotekarz Radomski” (Oddział w Radomiu).

OKRĘG PODKARPACKI

– opracowanie prezentacji *Internet źródłem wiedzy bibliotekarza* (Koło SBP w Przemyślu);

– wyjazdy edukacyjne m.in. do: Europejskiego Centrum Bajki w Pacanowie (Koło SBP w Rzeszowie), PiMBP w Kolbuszowej (Koło SBP w Łańcucie), Krośnińskiej Biblioteki Publicznej (Koło SBP Biblioteki Politechniki Rzeszowskiej);

– szkolenie z programu ALEPH.

OKRĘG PODLASKI

– szkolenia w ramach programu „Biblioteka+” (Oddział w Łomży);

– promowanie działalności zawodowej w „Bibliotekarzu Podlaskim” – 6 artykułów, „Głosie Bibliotek Województwa Podlaskiego” – 53 artykuły, „Poradniku Bibliotekarz” – 2 artykuły (Oddział w Białymstoku).

OKRĘG LUBELSKI

– wyjazdy szkoleniowe do Chełma i Krasnegostawu oraz Saksonii, do BUW i Centrum Nauki Kopernik, na 15. Targi Książki w Krakowie i do Galerii Książki w Oświęcimiu (Oddział w Lublinie), Sandomierza (Koło SBP Radzyń Podlaski), Mediateki we Wrocławiu i Biblioteki Miejskiej w Pradze (Koło Puławy);

– współudział w organizacji seminarium „Działalność Książnicy Zamojskiej w zakresie animacji i upowszechniania czytelnictwa w Zamościu i powiecie zamojskim w 2010 r.” oraz ogólnopolskiej konferencji „Biblioteka skarbnicą wiedzy o regionie”, seminarium wyjazdowego do największych bibliotek Warszawy i na XX Targi Książki Historycznej (Oddział w Zamościu).

CEL V. Zwiększenie prestiżu społecznego zawodu bibliotekarza.

OKRĘG PODLASKI

– przeprowadzenie konkursu na „Bibliotekarza Roku” województwa podlaskiego.

OKRĘG POMORSKI

– działania promujące biblioteki w ramach „Tygodnia Bibliotek”, w tym kiermasze książek, wystawy, konkursy, wykłady i inne. Uroczyste obchody Dnia Bibliotekarza i Bibliotek, połączone z uhonorowaniem zasłużonych bibliotekarzy odznaczeniami SBP oraz Wojewody Pomorskiego.

OKRĘG ZACHODNIOPOMORSKI

– przeprowadzenie konkursu na „Bibliotekarza Roku” w regionie.

OKRĘG ŚLĄSKI

– przeprowadzenie etapu okręgowego I edycji Konkursu SBP „Bibliotekarz Roku”;

– obchody Dnia Bibliotekarza i Bibliotek w Wilamowicach (Oddział w Bielsku-Białej) oraz w Mikołowie, podczas uroczystości wręczono medale Stowarzyszenia;

– zgłoszenie MBP w Dąbrowie Górniczej do konkursu o zagłębiowską Nagrodę „Humanitas” (wniosek Koła SBP przy MBP w Dąbrowie Górniczej);

– uczestnictwo przewodniczącej Zarządu Okręgu w III powiatowej konferencji regionalnej dla bibliotekarzy, w trakcie której wręczyła ona Krystynie Wołoch honorową odznakę „Zasłużony dla kultury polskiej”;

– wnioski w sprawie odznaczeń MKiDN „Zasłużony dla kultury polskiej”, medali SBP.

OKRĘG MAŁOPOLSKI

– konkurs na „Bibliotekarza Roku” stał się okazją do nawiązania kontaktów z władzami samorządowymi różnych szczebli. Uroczystość wręczenia medalu „Bibliotekarz Roku Województwa Małopolskiego” w dn. 7 czerwca przyczyniła się do zwiększenia prestiżu zawodu i wypromowania bibliotekarzy, którzy w konkursie wzięli udział.

OKRĘG ŁÓDZKI

– udział w organizacji konkursu na „Bibliotekarza Roku” na terenie województwa.

OKRĘG WARMIŃSKO-MAZURSKI

– podejmowano działania zachęcające biblioteki do obchodów „Tygodnia Bibliotek”, szczególnie wyjazdy i udział członków Zarządu Okręgu w oficjalnych uroczystościach odbywających się w siedzibach bibliotek;

– współpraca z grupą literacką UTW i Dyskusyjnym Klubem Książki, wspólnie przeprowadzono 6 przeglądów i 17 prezentacji książek, oraz spotkania autorskie (Zarząd Oddziału Ostródzkiego).

OKRĘG OPOLSKI

- informacje w mediach o imprezach Tygodnia Bibliotek, konkursie „Bibliotekarz Roku”, kampanii na rzecz pozyskiwania nowych członków Stowarzyszenia;
- konkurs „Photo Day” w MBP w Opolu.

OKRĘG WIELKOPOLSKI

- konkurs im. Andrzeja Wojtkowskiego, Zarząd Okręgu wystąpił też z wnioskami o odznaczenia dla wyróżniających się członków okręgu;
- opracowanie artykułu na temat SBP do kolejnych numerów „Panoramy Wielkopolskiej Kultury” wydawanej przez WBPiCAK w Poznaniu. W 2011 r. ukazało się 6 numerów, na bieżąco przesyłane do wszystkich oddziałów i kół SBP oraz bibliotek publicznych w Wielkopolsce;
- kontynuacja prac nad dodatkiem do *Słownika bibliotekarzy wielkopolskich 1918-2000*;
- wręczenie corocznej Nagrody im. Heleny Śmigielskiej, którą otrzymała Halina Radoła z biblioteki publicznej z Gostynia. Nagroda przyznawana jest bibliotekarzom wyróżniającym się w pracy zawodowej i za współpracę ze środowiskiem (Oddział Leszno);
- Nagrodą im. Zofii Narkiewicz uhonorowano Bogusławę Dembińską z biblioteki publicznej z Trzcianki (Oddział w Pile).

OKRĘG KUJAWSKO-POMORSKI

- organizacja Dnia Bibliotekarza i Bibliotek, w którym uczestniczyły władze miasta, instytucje kultury, bibliotekarze i przedstawiciele struktur;
- przeprowadzenie okręgowego etapu konkursu „Bibliotekarz Roku”;
- uhonorowanie zasłużonych bibliotekarzy odznaczeniami SBP.

OKRĘG DOLNOŚLĄSKI

- uroczyste obchody Dolnośląskiego Dnia Bibliotekarza i Bibliotek w siedzibie MBP w Nowej Rudzie, honorowy patronat nad obchodami objął burmistrz miasta Nowa Ruda.

OKRĘG LUBUSKI

- spotkanie członków lubuskiego okręgu SBP z przewodniczącą Zarządu Głównego SBP Elżbietą Stefańczyk, w trakcie którego uhonorowano Małgorzatę Janicką, wiceprzewodniczącą Zarządu Oddziału w Zielonej Górze medalem „W dowód uznania”.

OKRĘG PODKARPACKI

- Po raz szósty zorganizowano konkurs na najlepiej zrealizowany „Tydzień Bibliotek”. Zarząd Okręgu doceniając stały, wysoki poziom merytoryczny pracy z czytelnikiem, postanowił przyznać honorowe dyplomy dla bibliotek zajmujących od lat czołowe miejsca w konkursie.

OKRĘG MAZOWIECKI

- realizacja konkursu „Bibliotekarz Roku Województwa Mazowieckiego”;
- cykl „Sylwetki ludzi książki”; w dn. 27.10 w Bibliotece na Koszykowej odbyło się spotkanie z Janem Wołoszem, byłym przewodniczącym SBP i wieloletnim redaktorem naczelnym „Bibliotekarza”, zatytułowane „Dwadzieścia lat z «Bibliotekarzem» wśród bibliotekarzy”.

* * *

Analiza działań podjętych przez struktury SBP pozwala stwierdzić, że cała organizacja realizuje przyjętą na Krajowym Zjeździe Delegatów w 2009 r. *Strategię*

rozwoju Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021. W 2011 r. jednym z najtrudniejszych zadań było rozpoczęcie prac nad komputerową bazą danych członków oraz kontynuacja zadań w ramach grantów FRSI i programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.

Materiał przygotowany w Biurze ZG SBP na podstawie sprawozdań opracowanych przez *Marzenę Przybysz, Ewę Chrzan* oraz *Sylwię Błaszczyk*.

Materiał wpłynął do Redakcji 23 maja 2012 r.

NAGRODA NAUKOWA SBP im. A. ŁYSAKOWSKIEGO ZA ROK 2011

Dnia 26 marca 2012 r. Komisja Nagrody Naukowej SBP im. A. Łysakowskiego w składzie: prof. Wiesław Babik, dr Agnieszka Bajor, dyr. Piotr Bierczyński, dr Artur Jazdon, dr Jerzy Krawczyk, dr hab. Jadwiga Sadowska (przewodnicząca), prof. Barbara Sosińska-Kalata, dyr. Jolanta Stępiak, prof. Bronisława Woźniczka-Paruzel, prof. Elżbieta Barbara Zybert dokonała wyboru publikacji do Nagrody Naukowej za rok 2011. Spośród 7 zgłoszonych książek Komisja wybrała książkę:

Małgorzata Korczyńska-Derkacz: Państwowy Instytut Książki (1946-1949) i jego rola w rozwoju bibliologii, bibliotekarstwa i kultury książki w Polsce. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego 2011, 352 s.

Autorka jest pracownikiem Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, a nagrodzona książka jest jej rozprawą habilitacyjną.

Jadwiga Sadowska
przewodnicząca Komisji Nagrody Naukowej SBP
im. A. Łysakowskiego

**JÓZEF SZYMAŃSKI
(1931-2011)**

W dniu 23 października 2011 r. zmarł w Lublinie prof. dr hab. Józef Szymański, jeden z najwybitniejszych mediewistów polskich, znawca nauk pomocniczych historii, zasłużony organizator życia naukowego, wychowawca wielu pokoleń historyków i bibliotekoznawców.

Urodził się 13 lutego 1931 r. w Wojniczu, tam również uczęszczał do szkoły powszechnej. Gimnazjum ukończył w Tarnowie i w tym mieście w latach 1950-1955 odbył studia w Wyższym Seminarium Duchownym. Nie przyjąwszy święceń subdiakonatu i wyższych, podjął studia historyczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, uzyskując w 1957 r. magisterium z tej dziedziny. Stopień doktora otrzymał na Uniwersytecie Warszawskim w 1964 r. na podstawie pracy *Kanonikat świecki w Małopolsce od końca XI do połowy XIII wieku. Przemiany oraz uwarunkowania gospodarczo-społeczne oraz polityczne*, którą przygotował pod kierunkiem prof. dra hab. Aleksandra Gieysztora. Na tej samej uczelni w 1969 r., w oparciu o rozprawę *Z zagadnień średniowiecznej biografistyki. Katalogi dostojnicze. Studium źródłoznawcze* uzyskał habilitację. Profesurę nadzwyczajną otrzymał w 1980 r., a tytuł profesora zwyczajnego w 1986 r.

Na dorobek publikacyjny Profesora Józefa Szymańskiego składa się ponad 400 prac. Są wśród nich ujęcia monograficzne i studia, podręczniki academic-

kie, herbarze, artykuły i liczone w dziesiątkach edycje źródłowe. Uzupełniają je recenzje, sprawozdania, głosy w dyskusji, przyczynki, zapiski, hasła słownikowe, słownik autorski oraz współautorstwo encyklopedii.

Jeszcze bardziej różnorodny charakter ma Jego dorobek pod względem treści badawczych. Profesor Józef Szymański był wybitnym badaczem struktur społecznych i organizacyjnych Kościoła łacińskiego w średniowiecznej Polsce i Europie. Największym jednak obszarem dociekań naukowych Profesora były nauki pomocnicze historii. Wynikiem wieloletnich studiów jest wielokrotnie wznawiany i uzupełniany podręcznik akademicki *Nauki pomocnicze historii*. Miarą wielkości tego europejskiej miary osiągnięcia jest fakt, że doczekało się ono kilkunastu recenzji, w tym sześciu zagranicznych. W oparciu o nie wiele pokoleń studentów historii, archiwistyki, historii sztuki, archeologii i bibliotekoznawstwa poznawało świat źródeł historycznych i nabywało umiejętności ich krytyki. Podręcznikiem tym wprowadził do polskiej nauki historycznej i bibliologicznej pojęcie kodykologia, które określa dyscyplinę zajmującą się książką rękopiśmienną.

Wśród wielu uprawianych przez Profesora Józefa Szymańskiego dyscyplin na polu nauk pomocniczych historii istotne miejsce zajmuje heraldyka. Spod Jego pióra wyszły prace dotyczące systematyki polskiej heraldyki rycerskiej, indygenatów, nobilitacji i adopcji herbowej, ale niewątpliwie największym osiągnięciem było opublikowanie dwóch herbarzy średniowiecznego i szesnastowiecznego rycerstwa polskiego.

Niezwykłe wysokie kompetencje w zakresie źródłoznawstwa i edytorstwa źródeł historycznych zaprezentował już w edycji *Katalogu biskupów krakowskich* opublikowanych w serii *Monumenta Poloniae Historica*. Potwierdzał je wielokrotnie, publikując źródła do dziejów Wojnicza w ramach Biblioteczki Historycznej Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wojnickiej, którą powołano do życia z Jego inicjatywy. Tworzą ją znakomicie opracowane edycje źródłowe do dziejów miasta: księgi miejskie i cechowe, lauda, inwentarze, rachunki i testamenty, obszerne fragmenty metryki józefińskiej, akta kapituły i kronika kościelna. Profesor Szymański był wydawcą i współwydawcą 30 spośród 33 opublikowanych tomów. Angażując do współpracy edytorskiej swoich uczniów i współpracowników, wdrażał ich w tajniki naukowego edytorstwa źródeł historycznych, będąc niezwykle kompetentnym i wymagającym przewodnikiem. Doświadczenia te zaowocowały podejmowanymi przez wielu z nich samodzielnymi tego rodzaju pracami, w których daje o sobie znać ręka ich Mistrza.

Profesor Józef Szymański współtworzył też dokumentację staropolskich źródeł historycznych w kręgu pisma, znaku i obrazu. Zainicjował badania nad epigrafiką staropolską i w ramach serii *Corpus Inscriptioinum Poloniae* wypracował model edycji tego rodzaju źródła. Wydane pod Jego redakcją tomy docenione zostały w wielu recenzjach w kraju i za granicą (pięć recenzji niemieckich, trzy francuskie, jedna czeska).

Wielostronność w twórczości naukowej Profesor Szymański odziedziczył zapewne po swoich mistrzach: Mieczysławie Żywczyńskim, Jerzym Kłoczowskim i Aleksandrze Gieysztorze. Obok nich dołączył do twórców nowoczesnych metod i kreatorów nowych nurtów badawczych. Obszary Jego zainteresowań zaowocowały pracami zarówno syntetycznymi, jak i opracowaniami analitycznymi i źródłowymi. Uwidaczniają się w nich takie cechy autora i badacza, w których dominuje wytrawność metodyczna i interdyscyplinarność. Niewątpliwie z tego powodu wiele z Jego prac weszło do historiografii powszechnej. Wyniki swoich dociekań badawczych prezentował w publikacjach obcojęzycznych i w wielu wykładach głoszonych w Czechach, Stanach Zjednoczonych, Niemczech i Francji. Brał też udział w Międzynarodowych Kongresach Nauk Historycznych w Moskwie, Bukareszcie i Stuttgarcie.

Obserwacji badanych zjawisk dokonywał w kontekście „długiego trwania”, a więc metody wypracowanej w kręgu francuskiej szkoły Annales, sformułowanej przez Ferdynanda Braudela. Wymagało to od Niego dyscypliny i szerokich ho-

ryzontów. Dokonania naukowe Profesora pod względem terytorialnym obejmują Europę Zachodnią, w jej chrześcijańskiej warstwie i obszar Polski. Widnieją też opracowania regionalne i te dotyczące mikrohistorii, szczególnie w przypadku Jego „małej ojczyzny” – Wojnicza. Pod względem chronologicznym badał dzieje w ogromnej przestrzeni czasowej, od IV do XX w.

Profesor Józef Szymański był też wybitnym dydaktykiem i wychowawcą nowych pokoleń badaczy. W dużej mierze to ta Jego cecha zdecydowała, że powstała „lubelska szkoła nauk pomocniczych historii”, który to fakt podkreśla wielu przedstawiciele polskiego życia naukowego. Wyróżnia ją wiele nurtów, wiele dyscyplin wzajemnie się wzmacniających i wychodzących poza tradycyjnie pojmowane obszary, zwłaszcza w kierunku archiwistyki i bibliologii. Pod kierunkiem jej Twórcy powstało 130 prac magisterskich i 22 rozprawy doktorskie. Wielu uczniów Profesora Szymańskiego jest samodzielnymi pracownikami nauki, którzy następnym pokoleniom badaczy przekazują wartości przekazane im przez swego Mistrza. W ich szczególnej pamięci pozostają seminaria doktorskie, na których Profesor roztaczał szczególną opiekę podejmujących pracę nad doktoratem. Niejednokrotnie bowiem podkreślał, że jest to „najważniejszy i decydujący etap w rozwoju uczonego”. Z równą pasją patronował dalszym poczynaniom naukowym, zmierzającym do osiągnięcia stopnia doktora habilitowanego. Wyjątkowy przez swą obszerność i dogłębność dorobek badawczy Profesora, ogromna erudycja, poparty przemyślanymi metodami dydaktycznymi dar przekazywania wiedzy, wyczuwalna pasja badawcza i ciągłe poszukiwanie obszarów wcześniej nieprzemierzanych przez innych uczonych, pozwalały młodemu adeptom nauk historycznych włączać się w nurt intelektualnej przygody i niejednokrotnie wyznaczać bardziej ambitne cele.

Nie do przecenienia są zasługi Profesora Józefa Szymańskiego dla lubelskiego środowiska bibliologicznego, bibliotekoznawczego i informatologicznego. To dzięki Niemu na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej powstał zespół młodych badaczy, którzy swoje zainteresowania naukowe ukierunkowali na zagadnienia związane z książką, biblioteką i informacją naukową, i którzy w stosunkowo krótkim czasie zaistnieli na polskiej mapie naukowej, a dzisiaj mają ugruntowaną i uznaną pozycję.

Kierownictwo nad studiami z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej przejął Profesor Józef Szymański w lipcu 1976 r. i sprawował je do końca września 2001 r., a więc do momentu przejścia na emeryturę. W ciągu tego czasu mury lubelskiej uczelni opuściło 1151 absolwentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej ze stopniem magistra, 53 z nich swoje prace dyplomowe przygotowało pod kierunkiem Profesora. Dzięki temu mieli możliwość przeżycia pasjonującej przygody z bibliologią historyczną. Profesor Józef Szymański wychodził bowiem z założenia, że proces formowania studenta, również studenta bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, wymaga też jego uczestnictwa w autentycznych przedsięwzięciach badawczych.

Profesor Józef Szymański był też wychowawcą nowych pokoleń badaczy na polu nauki o książce i bibliotece. Pod Jego naukowym kierunkiem stopień doktora nauk humanistycznych uzyskało siedmiu (co oznacza większość) zatrudnionych wówczas w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa młodych pracowników nauki, zajmujących się problematyką bibliologiczną, troje z nich w następnych latach uzyskało habilitację, dołączając do dwóch wcześniejszych doktorów habilitowanych. Otworzyło to drogę do utworzenia Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, co nastąpiło w 2003 r. Większość rozpraw podejmując węzłowe problemy źródłoznawcze historyczno-bibliologiczne i bibliograficzne, znalazło uznanie w oczach recenzentów i szerszego środowiska bibliologicznego i bibliotekoznawczego. Stały się one swoistym znakiem rozpoznawczym lubelskiego ośrodka, stawiając ich autorów w gronie znaczących specjalistów w poszczególnych subdyscyplinach bibliologicznych i bibliotekoznawczych, zwłaszcza w zakresie badania dziejów książki i bibliotek oraz bibliografii. Troska Profesora Szymańskiego o prawidłowy rozwój naukowy wszystkich pracowników zespołu

bibliotekoznawczego wyrażała się też w powierzaniu niektórych z nich opiece naukowej innych wybitnych postaci polskiego życia naukowego w zakresie problematyki bibliotekoznawczej, wykraczającej poza Jego niezwykle przecięż szerokie kompetencje.

Pracę zawodową rozpoczął w 1957 r. w wydawnictwie Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 1962 r. pracował jako starszy asystent w KUL, a od 1963 do 1969 r. jako adiunkt w Instytucie Historii UMCS. W latach 1970-1972 zatrudniony był w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk, a między 1972 a 1976 r. na stanowisku docenta na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. W 1976 r. wrócił do Lublina do Instytutu Historii UMCS i z tym uniwersytetem związał pozostałe lata swojej kariery akademickiej i badawczej.

Profesor Józef Szymański pełnił wiele funkcji na kilku uczelniach. Był kierownikiem Zakładu Historii Starożytnej i Średniowiecznej na Uniwersytecie Śląskim (1975-1975), twórcą i kierownikiem Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa w Instytucie Historii UMCS (1977-2001), dyrektorem tego Instytutu (1991-1993). Był prodziekanem Wydziału Humanistycznego UMCS (1981-1982), członkiem senatu tej uczelni (1984-1990) i jej rektorem (1982-1984). Organizował Studium Generale Sandomiriense Wyższą Szkołę Humanistyczno-Przyrodniczą w Sandomierzu i kierował nią jako rektor (1995-1998).

Był też aktywnym członkiem wielu stowarzyszeń i gremiów naukowych. Przez kilka kadencji pełnił funkcję wiceprezesa Polskiego Towarzystwa Heraldycznego i przewodniczącego Komisji Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego. Był członkiem Komitetu Nauk Historycznych PAN (1980-1983, 1986-1991, 1993-2001), wiceprzewodniczącym tegoż Komitetu (1993-2006). Przewodniczył Komisji Nauk Pomocniczych Historii KNH PAN (1980-1993) i Komisji Nauk Pomocniczych Historii, Źródloznawstwa i Edytorstwa KNH PAN (1993-2001). Był członkiem Komisji Geografii Historycznej KNH PAN (1993-2001), Komisji Neolatynistycznej KNH PAN (1993-2001). Za Jego wsparciem w 2005 r. powstała Komisja Historii Książki i Bibliotek KNH PAN. Był też członkiem Komisji Historycznej oddziału lubelskiego PAN (2002-210).

Pełnił funkcję przewodniczącego Wydziału Humanistycznego Lubelskiego Towarzystwa Naukowego (1986-1990), był członkiem Rady Naukowej Głównej Biblioteki Lekarskiej (1990-1993), członkiem Rady Naukowej Instytutu Historii PAN (1986-2007) i wiceprzewodniczącym tejże Rady (1996-2007). Należał do wielu polskich towarzystw naukowych. Od 1986 r. był członkiem Majestas (Association for the Study of Imperial, Papa land Rogal Rurelship), od 1985 r. Centre Européen de Recherches sur les Congrégations et Orders Religieux.

Profesor Józef Szymański był redaktorem działu Humanistyka „Biuletynu LTN” (1977-1987), członkiem rad redakcyjnych czasopisma „Archeion” (1979-2000) i „Res Historica” (1997-2004). Należał do Komitetów Redakcyjnych „Quaestiones Medii Aevi” (1977-1991), „Studiów o Książce” (1989-1993), „Studiów Źródloznawczych” (1990-1997), „Kwartalnika Historycznego” (1997-2008). Był członkiem Rady Naukowej *Polskiego Słownika Biograficznego* od 1998 r. Od 2003 r. pracował w Zespole Redakcyjnym „Zeszytów Wojnickich”.

Życie Profesora było bogate, pracowite i pełne znakomitych rezultatów. Za te osiągnięcia na polu naukowym, organizacyjnym i akademickim odznaczony został Krzyżem Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Był też laureatem wielu nagród Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Uczynny dla ludzi, ale wymagający i krytyczny, zawsze pełen wigoru i niebanalnych koncepcji, tryskający swoistym humorem i skory do pogawędki, łączący liczne grono osób wokół siebie i wokół stawianych celów i zadań – był Profesor Józef Szymański osobowością niezwykle, człowiekiem wielkiego serca, umysłu i pracowitości, niedoścignionym wzorem badacza uprawiającego nauki historyczne, w tym również bibliologię historyczną. Takim pozostanie w pamięci swych uczniów i wy-

chowanków, z których stworzył swoistą wielką, ponadlokalną i wielopokoleniową rodzinę, a jej spoiwem była i pozostanie Osoba Mistrza.

Maria Juda
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

WYKORZYSTANE ŹRÓDŁA

- Dymmela, Piotr (2001). Profesor Józef Szymański. W: *Drogą historii. Studia ofiarowane profesorowi Józefowi Szymańskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Pod red. P. Dymmela, K. Skupińskiego, B. Trelińskiej. Lublin: Wydaw. UMCS, s. 9-16.
- Giergiel, Tomisław, Trelińska, Barbara (2009). Przedmowa. W: *Opera minora selecta Josephi Szymański*. Red. i oprac. T. Giergiel i B. Trelińska. Warszawa: Wydaw. DiG, s. 7-10.
- Juda, Maria (2007). Zakład Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa. W: *Bibliografia publikacji pracowników Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa UMCS oraz wykaz prac habilitacyjnych, doktorskich i magisterskich wykonanych w latach 1977-2003*. Lublin: Wydaw. UMCS, s. 7-18.
- Matczuk, Alicja (1992). Bibliografia prac Józefa Szymańskiego. W: *Discernere vera Ac falsa. Prace ofiarowane Józefowi Szymańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*. Lublin: Wydaw. UMCS, s. 9-34 (Annales UMCS Sect. F, vol. 45: 1990).
- Matczuk, Alicja (2001). Bibliografia prac profesora Józefa Szymańskiego za lata 1993-2000 z uzupełnieniami. W: *Drogą historii. Studia ofiarowane profesorowi Józefowi Szymańskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Pod red. P. Dymmela, K. Skupińskiego, B. Trelińskiej. Lublin: Wydaw. UMCS, s. 17-22.
- Matczuk, Alicja (2007). Bibliografia publikacji pracowników Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa UMCS oraz wykaz prac habilitacyjnych, doktorskich i magisterskich wykonanych w latach 1977-2003. Lublin 2007: Wydaw. UMCS.

Tekst wpłynął do Redakcji 30 kwietnia 2012 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów doboranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6 – 10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. Zasady ogólne

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków) oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłanego do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. Zasady szczegółowe opracowania artykułu

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości lub kolorystyce czarno-białej, z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły.

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

– odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);

– odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p.15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim = „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim = „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii wstępującej, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a), Dembowska, Maria (1976b) ..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

Książka

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

Praca zbiorowa

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Artykuł w czasopiśmie

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

Artykuł w pracy zbiorowej

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

Artykuł w czasopiśmie elektronicznym

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w World Wide Web: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>> .

Dokument z witryny instytucji, organizacji lub osoby prywatnej

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł / stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (max. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213

- pocztą
- telefonicznie – tel. (22) 825-50-24, (22) 608-28-26
- faksem – (22) 825-53-49
- pocztą elektroniczną – e-mail: sprzedaz@sbp.pl

Sprzedaż odręczna (w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰)

- w siedzibie SBP (Al. Niepodległości 213)
- w Wydawnictwie SBP (ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-335 Warszawa
tel/fax (22) 827-52-96)

Nasze konto: MILLENNIUM 70 1160 2202 0000 0000 2814 5355

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP

Cena prenumeraty na 2012 r. – 184 zł.